

17—23 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 17 mars

Sid.

Svar på frågor av:

herr Wennerfors ang. bemyndigande att anvisa lärare inom det allmänna skolväsendet andra arbetsuppgifter än undervisning .. 5

herr Karlsson i Huddinge ang. handläggningen av förpassningsärenden inom statens utlänningskommission..... 6

herr Westberg ang. det statliga lokaliseringsstödet..... 6

Interpellation av herr Eliasson i Sundborn ang. propositionsavlämnandet..... 9

Meddelande om enkla frågor av:

herr Holmberg ang. statliga industriella företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen..... 11

herr Börjesson i Falköping ang. åtgärder mot placering av sparmedel i utländsk bank..... 11

Fredagen den 18 mars

Svar på interpellation av herr Rask ang. tillämpningsbestämmelserna för vissa studielån..... 11

Meddelande ang. arbetsplenium..... 15

Interpellationer av:

herr Björk i Göteborg ang. tolkningen av begreppet »vårdare» i 63 § lagen om val till riksdagen..... 15

herr Sjönell ang. undantagande från stoppförbud för fordon som transporterar svårt rörelsehindrad person..... 15

Meddelande om enkel fråga av herr Gustavsson i Alvesta ang. bostadsbyggandet under år 1965..... 17

	Sid.
Tisdagen den 22 mars	
Svar på interpellationer av:	
herr Nordgren ang. tillämpningen av upphandlingskungörelsens bestämmelser.....	18
herr Andersson i Örebro ang. s. k. förarplatsförsäkring å statens motorfordon.....	20
Interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. den svenska textilindustriens konkurrensmöjligheter.....	21
herr Larsson i Hedenäset ang. verksamheten vid Törewerken.....	22
herr Hector ang. fångvården.....	23
Meddelande om enkel fråga av herr Börjesson i Falköping ang. utredningen om järnvägskatastrofen i Skultorp.....	26
Onsdagen den 23 mars fm.	
Utrikes- och handelspolitisk debatt.....	27
Onsdagen den 23 mars em.	
Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.).....	103
En allmän och total avrustning.....	129
Officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor.....	130
Den allmänna varuskatten.....	132
Meddelande ang. plenum.....	156
Viss differentiering av drivmedelspriserna.....	156
Tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek.....	157
Skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, m. m.....	158
Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension.....	159
Sänkt folkpensionsålder.....	162
Det inkomstprövade tillägget till studiebidrag.....	164
Behovsprövning vid studiesocialt stöd.....	167
Samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid.....	168
Åtgärder mot rasdiskriminering.....	168

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 23 mars fm.	
Val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling	26

Onsdagen den 23 mars em.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 1, om en allmän och total avrustning	129
— nr 2, om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor	130
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 10, rörande den allmänna varus-	
skatten	132
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 12, om viss differentiering av drivme-	
delspriserna	156
— nr 13, ang. tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek	157
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 17, om skyldighet för förvaltnings-	
myndighet att motivera sina avgöranden och om införande av be-	
slutsmotivering i administrativa utslag	158
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 19, ang. bestämmelserna om förtida	
uttag av ålderspension	159
— nr 20, om sänkt folkpensionsålder	162
— nr 21, ang. det inkomstprövade tillägget till studiebidrag	164
— nr 22, ang. behovsprövning vid studiesocialt stöd	167
— nr 23, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fot-	
vård m. m.	168
— nr 24, om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid . . .	168
— nr 25, om åtgärder mot rasdiskriminering	168

Torsdagen den 17 mars

Kl. 16.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman-
nen.

§ 1

**Svar på fråga ang. bemyndigande att
anvisa lärare inom det allmänna skol-
väsendet andra arbetsuppgifter än
undervisning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har
frågat, hur och i vilken omfattning
Kungl. Maj:ts bemyndigande till skol-
överstyrelsen att anvisa lärare inom det
allmänna skolväsendet andra arbetsupp-
gifter än undervisning har utnyttjats.

I sin framställning om anslag för
budgetåret 1958/59 hemställde skolöver-
styrelsen om bemyndigande att anvisa
högst tio lärare inom det allmänna skol-
väsendet andra arbetsuppgifter än un-
dervisning. Genom beslut den 2 maj
1958 lämnades sådant bemyndigande.
Anordningarna skulle dock inte få med-
föra särskilda kostnader för statsverket.

Enligt vad jag inhämtat från skol-
överstyrelsen har bemyndigandet inte
utnyttjats i något fall. Detta innebär
emellertid inte att omplaceringar av
åsyftat slag inte skett. Kungl. Maj:t har
nämligen gett lärare som av olika skäl
inte kunnat fullgöra sin läraruppgift
andra arbetsuppgifter. Detta har skett
på förslag av statens nämnd för partiellt
arbetsföra. Sammanlagt har ett tiotal
sådana omplaceringar skett. Kostnader-
na härför bestrids från det under tolfte
huvudtiteln upptagna anslaget Lönekost-
nader vid omplacering av partiellt ar-
betsföra.

Vidare anförde

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr
statsrådet och chefen för ecklesiastik-
departementet för svaret.

Detta är ingen stor fråga på skolans
område. Den berör bara en liten grupp
människor, som av olika orsaker inte
har kunnat anpassa sig i sitt yrke. Men
naturligtvis är det en olycka för en
människa att inte hamna på rätt plats.
Även om frågan bara gäller en liten
minoritet, är det därför angeläget att vi
ägnar uppmärksamhet åt problemet, och
man kan hoppas att de åtgärder som på
senare år vidtagits på studie- och yrkes-
vägledningens områden kommer att
medverka till att antalet felval av yrke
minskar i framtiden. Helt kan vi aldrig
komma ifrån sådana felval, men om-
skolningsverksamheten kan kanske vara
till god hjälp.

Det är emellertid inte alltid felval
som är orsaken till bristande anpass-
ning. De beslutade reformerna på sko-
lans område har på ett genomgripande
sätt ändrat skolans vardag, och man
kan förstå om en äldre lärare som tjä-
nat många år i sin skola, som lyckats i
sitt arbete och trivs med det, kan få
anpassningssvårigheter när skolans or-
ganisation och undervisningsmetodik
ändras. Man hade kanske kunnat bättre
undvika dessa anpassningssvårigheter,
om informationen angående nyheterna
inom skolan och om vidareutbildningen
hade varit av större omfattning.

Ecklesiastikministern har emellertid
försökt avhjälpa svårigheterna genom
det i svaret omnämnda bemyndigandet,
varom beslut fattades 1958, och anled-
ningen till att jag framställde min fråga
var just att det kommit till min känne-

Svar på fråga ang. handläggningen av förpassningsärenden inom statens utlänningskommission — Svar på fråga ang. det statliga lokaliseringsstödet

dom att de möjligheter som det bemyndigandet ger tydligen inte har utnyttjats. Men nu upplyser ecklesiastikministern att frågan har lösts på annat sätt, d. v. s. genom nämnden för partiellt arbetsföra. Detta tycker jag är mycket tillfredsställande, även om man väl inte därigenom når alla lärare som kan vara i behov av denna hjälp. Men jag anar att det är svårt för ecklesiastikministern att komma till rätta med detta, ty det har förmodligen inte vidtagits åtgärder i tillräcklig utsträckning på det lokala skolplanet. Ecklesiastikministern ger mig kanske rätt på den punkten.

Jag ber att återigen få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. handläggningen av förpassningsärenden inom statens utlänningskommission

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Karlsson i Huddinge har frågat, om jag överväger att ompröva instruktionerna för handläggningen av förpassningsärenden inom statens utlänningskommission.

Hur utlänningsärendena bör handläggas är en fråga som f. n. prövas av utlänningsutredningen. Enligt vad jag inhämtat kan utredningens förslag i denna del väntas inom några månader. I det sammanhanget kommer även handläggningen av förpassningsärenden upp till prövning.

Vidare anförde

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga.

Den omedelbara orsaken till frågan

finns inte längre kvar, sedan regeringen ingripit i det omskrivna fallet Mohammed Menad och upphävt utlänningskommissionens beslut att förpassa denne algerier tillbaka till hans hemland mot hans vilja. Slutet gott, allting gott, och jag vill uttala min stora tillfredsställelse med regeringens ingripande och beslut.

Jag skall i detta läge inte ta upp någon diskussion om saken. Alla vet vilken stor och enhällig opinion som framträdde i frågan. Tyvärr är det inte första gången som utlänningskommissionen varit ute i blåsväder. Det är naturligtvis inte så bra att en instans av detta slag kommer på kant med den allmänna opinionen, och det var därför jag tog mig före att fråga, om inte instruktionen beträffande förpassningsärenden kunde behöva överses.

Inrikesministerns svar är, som vi hörde, mycket positivt. Vi kan alltså räkna med att hela denna fråga snart kommer upp till prövning. Jag är givetvis mycket tillfreds med det beskedet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. det statliga lokaliseringsstödet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat mig, om jag vill medverka till en sådan utvidgning av det statliga lokaliseringsstödet att bidrag och lån kan utgå även till kommun för uppförande av hantverkshus och liknande inrättningar.

En grundläggande princip i fråga om det statliga lokaliseringsstödet är att stödet skall utgå direkt till vederbörande företag och att stödets storlek skall bestämmas under hänsynstagande till bl. a. de övriga finansieringsmöjligheter som kan stå detta företag till buds.

Svar på fråga ang. det statliga lokaliseringsstödet

I enlighet med denna princip kan lokaliseringsstöd inte utgå till någon, kommun eller annan, som endast tillhandahåller industrilokaler för uthyrning och själv inte utövar eller ämnar utöva industriell verksamhet. Någon ändring i denna princip är f. n. inte aktuell.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till inrikesministern för svaret på frågan. Det gick visserligen inte i den riktning som jag hade hoppats, men jag har i alla fall fått klart besked.

Innan beslutet om lokaliseringsstöd fattades 1964, pågick runtom i landet byggande av hantverkshus. Arbetsmarknadsstyrelsen hade engagerat sig i denna byggnadsverksamhet och lämnade bidrag till hantverkshus. Jag tror att det var en mycket förnämlig form av lokaliseringspolitik. I och med det beslut som fattades år 1964 upphörde emellertid denna verksamhet, vilket enligt min mening är att beklaga, och jag ville därför att frågan skulle tas under förnyad prövning.

Jag har på mycket nära håll ett fall, där ett betydande antal småföretagare gått samman för att bygga ett hantverkshus. De önskar att kommunen skall stå som huvudman under byggnadstiden; ingen av intressenterna har företag av den storleksordningen att vederbörande vill ta ansvaret härvidlag. Det är dock mycket svårt att lösa frågan på ett sådant sätt att lokaliseringsbidrag kan utgå enligt nuvarande bestämmelser, och jag tror mig förstå, att om sådant bidrag inte kan erhållas, så blir det inte möjligt att fullfölja byggandet av det planerade hantverkshuset. Det vore verkligen synd, ty behovet är mycket framträdande. Ett hantverkshus skulle ha stor betydelse för den bygd det gäller. Det har bedrivits ett långtgående planeringsarbete, ritningarna är färdiga

etc. — men så stupar fullföljandet av planerna på gällande bestämmelser.

Jag skulle därför gärna velat ha ett något annorlunda svar. Men möjligheten att gå en annan väg — över arbetsmarknadsstyrelsen — finns givetvis och får väl undersökas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Av herr Westbergs anförande kan man få den uppfattningen, att arbetsmarknadsstyrelsen »runtom i landet», som herr Westberg uttryckte det, är i färd med att bygga sådana industri- och hantverkslokaler som det här är fråga om. Det är inte riktigt. Däremot tror jag det är riktigt att det runtom i landet byggdes dylika hus, ty det ligger inom den kommunala kompetensen att bygga kollektivhus för småindustri- och hantverksföretag. Det pågår också fortfarande sådana byggen i en rad kommuner — jag skulle vilja säga »runtom i landet».

Riksdagen har inte heller haft något att erinra häremot. Frågan var föremål för diskussion vid riksdagsbehandlingen av handelsdepartementets huvudtitel i 1960 års statsverksproposition, där handelsministern redovisade en utredning beträffande kreditstöd till bl. a. kollektiva verkstadshus — det gällde då den verksamhet som bedrivs via företagareföreningarna. Handelsministern uttalade att han delade utredningsmannens uppfattning, att det »i första hand är en kommunal angelägenhet att inom ramen för den allmänna planeringen tillgodose behovet av kollektiva verkstadshus. Det torde också i regel ligga inom kommunernas kompetens att ekonomiskt engagera sig i anordnandet av kollektiva verkstadshus, avsedda att tillgodose lokalbehovet för inom kommunen verkssamma hantverks- och småindustriidkare.» Detta är ju den springande punkten härvidlag.

Det problem som jag förstår att herr Westberg vill diskutera är att arbets-

Svar på fråga ang. det statliga lokaliseringsstödet

marknadsstyrelsen, innan vi fattade beslutet om lokaliseringspolitik, i vissa områden med påtagbar arbetslöshet medverkade vid uppförandet av sådana lokaler, som det här är fråga om, i form av statskommunala beredskapsarbeten.

Frågan togs dock upp i den s. k. lokaliseringspropositionen, där det gjordes det uttalandet att beredskapsarbetena främst bör användas vid arbetslöshet av konjunktur- och säsongmässig natur och inte såsom lokaliseringspolitiskt medel samt att systemet med investeringsbidrag till industrilokaler i form av statskommunala beredskapsarbeten därför inte vidare bör användas — ett uttalande som då godtogs av riksdagen.

I proposition nr 52 om den framtida arbetsmarknadspolitik, som jag skulle tro i dag har lagts på riksdagens bord, har frågan återigen tagits upp. På s. 263 heter det: »Enligt min mening har inga omständigheter inträffat som ger anledning att ändra ståndpunkt beträffande detta spörsmål. Däremot bör det inte möta hinder att som kommunalt beredskapsarbete uppföra lokaler för småindustri och hantverk som avses för kollektivt utnyttjande, om projektet enbart syftar till att tillgodose ett behov av lokal service som det ligger inom den kommunala kompetensen att tillgodose. För att företaget skall få utföras som beredskapsarbete skall givetvis förutsättningarna i övrigt för sådana arbeten vara uppfyllda.»

Den andra frågan, själva huvudspörsmålet hur man skall få fram lokaler till industri och småföretag, ligger, såsom jag påpekat, inom kommunernas kompetensområde. När vi inom departementet år 1964 diskuterade lokaliseringspropositionen övervägde vi emellertid, om man eventuellt skulle föreslå riksdagen att staten eller kommunerna med statligt bistånd skulle kunna uppföra lokaler att uthyras till industriföretag i lokaliseringsområden. Det ligger

inget märkligt i en sådan åtgärd. Det är något som förekommer i flera länder ute i Europa.

Med hänsyn till att utredningen inte hade prövat denna fråga fann vi emellertid den vara för komplicerad för att vi skulle kunna framlägga ett direkt förslag för riksdagen. Vi bestämde oss i stället för att spörsmålet skulle få bli föremål för ett ytterligare övervägande, och det har därför uppdragits åt departementets lokaliseringsbyrå att företaga en utredning om saken. Jag förmodar att det lämpligast sker genom att man tillkallar en utredningsman, som får se över problemet. Efter det att denna utredning är slutförd kan det vara lämpligt att på nytt taga upp diskussionen i detta avseende.

Jag vill gärna framhålla att vi är intresserade av detta spörsmål men i enlighet med vad som föreslogs i 1964 års lokaliseringsproposition måste användningen av de kommunala beredskapsarbetena begränsas såsom ett lokaliseringspolitiskt medel. Möjligheten att använda dessa beredskapsarbeten i lokaliseringspolitiskt syfte står dock fortfarande i viss omfattning öppen och själva huvudproblemet skall vi som sagt återkomma till.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag är mycket glad för det tillägg som inrikesministern gjort till sitt tidigare svar. Det besked han lämnade om att en utredning är på gång och att han ämnar återkomma till denna problematik, tycker jag är mycket glädjande. Jag tror att kommunernas engagemang när det gäller uppförandet av hantverkshus är en möjlighet som vi inte skall utesluta, utan vi bör ge kommunerna chansen att på denna väg hjälpa till när det gäller att skapa ökade sysselsättningsmöjligheter.

Om jag i mitt föregående anförande uttryckte mig så att inrikesministern kunde få den uppfattningen att jag menade att man f. n. håller på att bygga

Interpellation ang. propositionsavlämnandet

hantverkshus med bidrag av statsmedel runt om i landet, var detta inte avsikten. Jag menade att detta var något som ägde rum innan vi år 1964 fattade beslutet om lokaliseringstödet.

Därjämte har jag fått den upplysningen, att man under vissa förutsättningar kan erhålla bidrag till beredskapsarbeten av denna typ, och det är möjligt att denna utväg kan begagnas även i det aktuella fallet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Justerades protokollet för den 11 innevarande mars.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 49, med förslag till särskilda bokföringsregler i beskattningshänseende för vissa yrkesgrupper, m. m.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Josefson* i Arrie, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående offentliggörandet av material från 1960 års jordbruksutredning, m. m., och

herr *Wennerfors*, till hans excellens herr statsministern angående regeringens ställningstagande till jordbrukspolitikens framtida utformning.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 7

Interpellation ang. propositionsavlämnandet

Ordet lämnades på begäran till

Herr *ELIASSON* i Sundborn (cp), som yttrade:

Herr talman! I riksdagsordningen har särskilt understrukits vikten av att riksdagsarbetet bedrivs rationellt och med största möjliga planmässighet. Tyvärr har man år efter år fått konstatera, att detta krav inte på ett tillfredsställande sätt kunnat tillgodoses. Riksdagsarbetet har i alltför stor utsträckning anhopats till slutet av april samt maj. Med denna fördelning av arbetet har riksdagen under de mest koncentrerade arbetsveckorna ofta inte fått tillräcklig tid till noggrann prövning av ärendena.

Avgörande för planläggningen av riksdagsarbetet är i första hand inom vilken tid regeringens förslag tillställs riksdagen. Propositionerna bör enligt riksdagsordningen »avlämnas till riksdagen så snart sig göra låter». Propositionstiden för budgetproposition är — med undantag för propositioner angående riksstatsens slutliga reglering — fastställd till 70 dagar från riksdagens öppnande. Övriga propositioner, som skall behandlas under vårsessionen, bör enligt riksdagsordningen avlämnas inom 90 dagar från riksdagens öppnande. Avsikten med riksdagsordningens stadgande om att propositionerna skall avlämnas så snart sig göra låter och med de fastställda propositionstiderna är givetvis att regeringsförslagen skall tillställas riksdagen i så god tid, att arbetet skall kunna planeras med någorlunda jämn fördelning över sessionen. Naturligtvis är det önskvärt att propositionerna i så stor utsträckning som möjligt avlämnas under de första riksdagsmånaderna, så att man slipper att alltför mycket forcera arbetet i riksdagsutskotten och kamrarna. Det bör sålunda vara en strävan hos regeringen att avkorta de i grundlagen reglerade propositionstiderna.

Enligt den propositionsförteckning, som regeringen lämnat riksdagen i år, avses sammanlagt 135 propositioner bli framlagda under vårsessionen. Av dessa skulle 85, d. v. s. nära två tredjedelar av

Interpellation ang. propositionsavlämnandet

samtliga, enligt förteckningen vara avlämnade till riksdagen den 15 mars. Denna målsättning har regeringen inte kunnat fullfölja. Den 15 mars hade till riksdagen lämnats 44 propositioner, av vilka 2 icke nämnts i propositionsförteckningen. Sålunda har endast ungefär hälften av det antal som förutsatts i förteckningen och knappt tredjedelen av det för vårsessionen beräknade totala antalet propositioner avlämnats den 15 mars. Det är därmed uppenbart att riksdagsarbetet även i år i alltför stort utsträckning måste koncentreras till slutet av vårsessionen. Sannolikt måste man samtidigt räkna med en koncentrerad anhopning av ett stort antal propositioner till några få dagar.

De svårigheter, som koncentrationen av riksdagsarbetet till slutet av vårsessionen innebär för utskottsbehandling och för riksdagens fattande av beslut, har redan påtalats. Den anhopning av propositionerna, som nu är att vänta, omöjliggör dessutom för riksdagsledamöterna och riksdagsgrupperna att på tillfredsställande sätt fullgöra sitt arbete på förslagsstadiet. Den motionsrätt, som riksdagsordningen tillförsäkrar riksdagsledamöterna, måste innebära att envar ledamot skall ha möjlighet att överväga varje proposition för att inom den föreskrivna motionstiden väcka de ändringsförslag, som vederbörande finner nödvändiga. Det motionsarbete, som riksdagsgrupper och enskilda riksdagsledamöter kan finna erforderligt, kan inte på tillfredsställande sätt fullgöras med regeringens försening i propositionsarbetet.

Naturligtvis kan det sägas, att propositionsarbetet i Kungl. Maj:ts kansli under senare år fått allt större omfattning på grund av vidgad statlig verksamhet. Den ökade användning, som interpellations- och frågeinstituten fått under senare år, har naturligtvis också medfört ökad arbetsbörda för departementen. Sådana förhållanden kan

dock inte få innebära någon eftergift i kraven på att regeringen genom planläggningen av sitt propositionsarbete skall bereda riksdagen möjligheter att rationellt ordna sitt arbete. Den av fjolårets riksdag beslutade departementsreformen avser bl. a. att ge regeringen förbättrade personella resurser men synes i varje fall inte hittills ha medfört någon nämnvärd förbättring av regeringens propositionsarbete från tidsmässig synpunkt.

De svårigheter, som förseningen av propositionerna medför för årets riksdagsarbete, kan givetvis nu knappast undanröjas. Det framstår emellertid som synnerligen angeläget att propositionsarbetet under kommande år planlägges på ett sådant sätt, att riksdagen får bättre möjligheter än i år och de närmast föregående åren till en rationell planläggning av sitt arbete med en någorlunda jämn fördelning över hela riksdagssessionen.

Med anledning av vad jag här har anfört anhöller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern ställa följande frågor:

Vill Eders Excellens redogöra för anledningarna till att propositionernas avlämnande till riksdagen i år förskjutits till tiden efter den 15 mars i väsentligt större utsträckning än som förutsatts i den propositionsförteckning, som regeringen lämnade vid riksdagens början?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga för att propositionsarbetet i regeringens kansli skall kunna bedrivas så, att bättre möjligheter skapas för ett rationellare riksdagsarbete?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.,

nr 57, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningsskatt å vissa varor,

nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., och

nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1966/67.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Anmäldes en till herr andre vice talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 800, av herr *Nelander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statsbidrag till folkhögskolor.

Denna motion bordlades.

§ 10

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Holmberg*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående statliga industriella företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen, och

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående åtgärder mot placering av sparmedel i utländsk bank.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.52.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 18 mars

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna för vissa studielån

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Rask har frågat, om jag är beredd att vidtaga åtgärder, vilka möjliggör generösare tillämpningsbestämmelser för studielån enligt studiehjälpsreglementet för studerande som ej fyllt 21 år.

Jag vill inledningsvis erinra om att en av grunderna för det nya studiehjälpsystemet — som i huvudsak omfattar elever under 21 år i yrkesskolor, fackskolor, gymnasier och folkhögskolor — är att de studiesociala förmånerna till elever som påbörjar utbildningen före 21 års ålder utgår med hänsyn till familjens ekonomi och bostadsort, medan de äldre eleverna får studiehjälp oberoende härav.

Vid prövningen av ansökningar om studielån skall enligt studiehjälpsreglementet hänsyn tas till föräldrarnas ekonomiska förhållanden, om det gäller yngre, ogifta studerande. Stadgandet i denna del går tillbaka på studiehjälpsutredningens uttalande att studielån en-

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna för vissa studielån

dast i undantagsfall borde tilldelas sådana elever. Särskilda utskottet — som tillstyrkte förslaget till bestämmelse i studiehjälpsreglementet — gjorde följande uttalande i denna fråga: »Utskottet utgår ifrån att studielånen även i fortsättningen skall komma att spela en förhållandevis underordnad roll som studiefinansieringskälla för yngre elever vid gymnasier, yrkesskolor och folkhögskolor.» Riksdagen godtog utskottets utlåtande.

På grundval av gällande bestämmelser och uttalanden i utredning, proposition och utskottsutlåtande har centrala studiehjälpsnämnden utformat detaljregler för prövning av ansökningar om studielån, vilka regler synes stå i god överensstämmelse med syftet med denna stödform.

En sådan uppmjukning av lånereglererna som åsyftas i interpellationen förutsätter en ändring av grunderna för det studiesociala stödet. För detta fordras beslut av riksdagen. Jag är emellertid för närvarande inte beredd att ta initiativet härtill. Nu gällande regler har ej tillämpats mer än ett par år. Tiden är ej mogen för att vidta ändringar av mera djupgående art i nuvarande studiesociala system.

Vidare anförde:

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation. Man jag är inte alls belåten med innehållet. Jag har helt misslyckats med att tolka in något positivt i svaret.

I det aktuella fall — det finns säkerligen tusentals andra — som gav mig anledning att interpellera ställdes vederbörande inför alternativet att antingen avbryta studierna eller söka lån i bank. Nu löstes frågan lyckligtvis på det sättet att sparbanken beviljade ett lån, som emellertid skulle amorteras på mycket kort tid. Men jag frågar mig

om en sådan lösning står i samklang med vår uppfattning om hur de studiesociala frågorna bör lösas. Jag kan inte komma ifrån att något i detta system, som jag tror på, måste ändras för att tillämpningen skall bli rättvisare.

Statsrådet hänvisar till ett uttalande i särskilda utskottets utlåtande nr 1 år 1964 som lyder: »Utskottet utgår ifrån att studielånen även i fortsättningen skall komma att spela en förhållandevis underordnad roll som studiefinansieringskälla för yngre elever vid gymnasier, yrkesskolor och folkhögskolor.»

Det är möjligt att detta var en någorlunda riktig bedömning vid denna tidpunkt, då man ännu inte visste hur det hela skulle komma att verka. Därtill kan väl läggas, att förhållandena oavbrutet ändras. Sedan systemet nu tillämpats i två år kan det därför vara motiverat med en omprövning av studiehjälpsreglementet, framför allt i de delar vi nu diskuterar.

Statsrådet citerade särskilda utskottets utlåtande på s. 79. Jag vänder på bladet och citerar på nästa sida: »I avslutning till avsnittet om studielån i propositionen vill utskottet understryka vad departementschefen uttalat om att den nu aktuella studiesociala reformen endast innefattar en etapp som sannolikt kommer att följas av flera andra. I ett mera definitivt skede torde det böra övervägas att tillgodose alla studerandes kreditbehov i samma former, oavsett om studierna bedrivs vid gymnasium, yrkesskola eller universitet. En sådan lösning måste kunna erbjuda åtskilliga fördelar.»

Jag vill fråga ecklesiastikministern: Kan det tänkas att den samlade översyn av vuxenutbildningen som har signalerats även kommer att beröra denna del av det studiesociala stödet?

Att söka tillgodose alla studerandes kreditbehov i samma former oavsett om studierna bedrivs vid gymnasium, yrkesskola eller universitet måste vara en fördel. Man uppnår på så sätt den

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna för vissa studielån

likformighet som måste vara väsentlig i sammanhanget.

Låt mig ta ett exempel som kan belysa min uppfattning.

I en familj studerar två pojkar. Familjens beskattningsbara inkomst är 12 500 kronor. Den ene av pojkarna är inskriven vid universitet och har fyllt 21 år. Den andre studerar vid tekniskt gymnasium och är 20 år gammal. Den universitetsstuderande finansierar sina studier enligt studiemedelsförordningen, alltså oberoende av föräldrarnas inkomst. Tjugoåringen vid det tekniska gymnasiet får visserligen enligt studiehjälpsreglementet studiebidrag, inackorderingstillägg och ett inkomstprövat tillägg på 25 kronor, men enligt de tillämpningsbestämmelser som nu gäller för studielån får han sin ansökan om studielån avslagen av centrala studiehjälpsnämnden.

Jag förstår mycket väl de ungdomar som hävdar att de vill vara självständiga och inte ligga föräldrarna till last, men deras goda vilja hjälper inte. För resten, en inkomsttagare med en beskattningsbar inkomst på 12 500 kronor har enligt min uppfattning mycket begränsade möjligheter att ge studerande barn ekonomisk hjälp. Till detta bör också läggas att om den studerande påbörjat sina studier på en viss studielinje innan han eller hon fyllt 21 år, så skall även efter det att vederbörande fyllt 21 år bestämmelserna för studielån tillämpas och hänsyn alltså tas till föräldrarnas inkomst och bostadsort.

Statsrådet hänvisar i svaret till studiehjälpsutredningens uttalande. Jag tror knappast att utredningen hade förutsatt ett så stort behov av lån som det som föreligger i dag. Detta visas framför allt av utredningens uppskattning av lånebeloppen. Utredningen tog sikte på drygt 40 miljoner kronor för budgetåret 1964/65. För innevarande budgetår beräknar centrala studiehjälpsnämnden det totala lånebeloppet till 59 miljoner kronor. Här föreligger

alltså en väsentlig skillnad som måste bero på ett större lånebehov och större ansökningsfrekvens än vad utredningen hade räknat med. Centrala studiehjälpsnämnden beräknar enligt de uppgifter jag har fått att ungefär hälften av dessa 59 miljoner kronor går till studerande vid gymnasier, fackskolor, yrkesskolor och folkhögskolor. Tråkigt nog har centrala studiehjälpsnämnden ingen statistik över hur många av de lånesökande som är under 21 år. Men det totala antalet ansökningar för innevarande läsår var den 25 februari i år 23 800 och beräknas bli 25 000. Av dessa 25 000 beräknas drygt 20 000 bli bifallna, men — och det tycker jag är en väsentlig sak i sammanhanget — de 10 å 15 procent av låneansökningarna som blir avslagna är till allra största delen sådana låneansökningar där föräldrainkomsten spelar in.

Jag tycker nog att erfarenheterna under de två år detta studiesociala system varit i gång fullt ut motiverar en omprövning av bestämmelserna för studielån inom studiehjälpsreglementet.

Till sist måste jag säga att jag har mycket svårt att förstå den sista meningen i interpellationssvaret. Inte kan något generösare tillämpningsbestämmelser för dessa lån till studerande under 21 år innebära ändringar av djupgående art i nuvarande studiesociala system, eller hur, herr ecklesiastikminister?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jo, herr Rask, det är detta som är problemet, därför att en av huvudprinciperna i hela studiehjälpsystemet är att man utgått från en årsgräns, 21-årsåldern, under vilken studiehjälpsreglementet gäller. Beträffande universitetsstuderande gäller studiemedelsförordningen. Detta var en av de stora utredningsfrågorna, en av de frågor som det skrevs mest om och en av de frågor som utskottet lade ned myc-

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna för vissa studielån

ket stort arbete på. Det pågår ett kontinuerligt arbete när det gäller en översyn av detaljer, och jag räknar med och hoppas också personligen att studiehjälpsnämnden kanske redan till nästa år kan komma fram med en del justeringar i detaljer, men 21-årsgränsen är ingen detalj. Att det inte är en detalj framgår klart av att man byggt upp studiehjälpen så, att elever i gymnasier, yrkesskolor och fackskolor anses tillhöra familjernas ekonomi. Det är därför föräldrarnas behovsprövning kommer in i bilden.

Vad herr Rask är ute efter skulle helt enkelt vara att man sänker den åldern och över huvud taget betraktar alla studerande som fristående ekonomiska enheter. Det har dessutom i utredningen understrukits att man inte gärna ser att ungdom i så relativt låg ålder som det här kan vara fråga om — vi behöver inte ta en 20-åring, vi kan ta en 17-åring — skall skuldsätta sig för att få en utbildning på gymnasial nivå eller yrkesskolenivå.

Efter 21-årsåldern betraktas alla studerande som fullständigt fristående ekonomiska enheter. Den stora reformen var ju att vi beträffande dem bortsåg från hela familjebakgrunden. Det är ju det vi inte kan göra för de yngre studerande, och det är därför vi är lästa vid denna 21-årsgräns.

En annan form som också övervägdes var att möjligen gå efter skolformen, men det kan inte heller vara riktigt. Skulle det betyda att en gift person som t. ex. var 22, 23 eller 24 år och gick i ett gymnasium skulle betraktas som barn och boende hemma? Det är omöjligt. Han betraktas som en ekonomiskt myndig medborgare.

21-årsgränsen är en huvudlinje i hela systemet och den är inte en detalj. Vill man ändra tillämpningen så som herr Rask önskar kräver det ett nytt grepp på hela problematiken. Det är därför en fråga som inte skall väckas interpellationsvägen utan närmast motionsvägen,

om man verkligen vill få den diskuterad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 57, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningsskatt å vissa varor.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskottet.

Vidare föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1966/67; och hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 800.

§ 4

Föredrogs den av herr Eliasson i Sundborn vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående propositionsavlämnandet.

Kammaren biföll denna anhängan.

Interpellation ang. tolkningen av begreppet »vårdare» i 63 § lagen om val till riksdagen — Interpellation ang. undantagande från stoppförbud för fordon som transporterar svårt rörelsehindrad person

§ 5

Meddelande ang. arbetsplenum

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Med hänsyn till den beräknade arbetsbelastningen under veckan närmast före påskuppehållet torde det bli nödvändigt att anordna arbetsplenum även torsdagen den 31 mars. Nämda sammanträde, som inledes med en frågestund, avses skola ta sin början kl. 13.00.

§ 6

Interpellation ang. tolkningen av begreppet »vårdare» i 63 § lagen om val till riksdagen

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRK i Göteborg (s), som yttrade:

Herr talman! I lag om val till riksdagen återfinnes efter ändring beslutad av 1965 års riksdag följande bestämmelse i 63 §:

»Väljare, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för det valdistrikt där han är uppförd i röstlängden, äger ingiva valsedel genom den som är barn eller barnbarn till väljaren eller som är väljarens fader, moder eller syskon eller är väljarens vårdare.»

I diskussioner kring tillämpningen av nämnda paragraf har förekommit viss osäkerhet om tolkningen av begreppet »vårdare» i detta sammanhang. Av särskild betydelse är detta problem, när det gäller personer som är intagna på olika slag av vårdinrättningar. Även i andra fall kan det tänkas förekomma meningsskiljaktigheter om vem som är att betrakta som röstberättigad vårdare. Farhågor har uttryckts för att okunighet om begreppets rätta tolkning kan föranleda missförstånd och tvistigheter

under valrörelserna och inför valförrättningen.

Med hänvisning till vad som ovan anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta följande fråga:

Är statsrådet beredd att lämna kammaren en auktoritativ tolkning av begreppet »vårdare» i 63 § lagen om val till riksdagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. undantagande från stoppförbud för fordon som transporterar svårt rörelsehindrad person

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖNELL (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt 61 § vägtrafikförordningen tillkommer det länsstyrelsen eller när det gäller stadsområde vederbörande stadsmyndighet (trafiknämnden) att meddela erforderliga föreskrifter avseende bl. a. »parkering eller annan uppställning eller stannande av fordon» beträffande viss allmän väg, gata eller allmän plats eller beträffande samtliga dylika vägar inom visst område. Underrättelse om sådana lokala trafikföreskrifter skall lämnas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

I och för sig torde det inte möta något hinder att i lokal trafikföreskrift avseende förbud att stanna fordon på viss gata göra sådana undantag som möjliggör avsläpp av rörelsehindrade personer. Undantag av detta slag synes emellertid icke tillämpas på någon plats. Det finns anledning beklaga detta. Det skulle för rörelsehindrade människor vara av utomordentligt stor betydelse, om de vore oberoende av bestämmelser av här ifrågavarande slag. Enligt min mening är denna fråga av så stor vikt att de statliga myndigheterna, då man

Interpellation ang. undantagande från stoppförbud för fordon som transporterar svårt rörelsehindrad person

på lokalt håll inte ansett sig kunna införa undantag av berört slag, bör överväga lämpliga åtgärder. Det synes ligga närmast till hands att införa sådana bestämmelser i vägtrafikförordningen, att undantag från stoppförbud göres för fordon som transporterar svårt rörelsehindrade människor.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medverka till att sådana bestämmelser införas i vägtrafikförordningen att undantag medges från bestämmelsen om stoppförbud för fordon som transporterar svårt rörelsehindrade personer?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om en allmän och total avrustning, och

nr 2, i anledning av motioner om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1966/67 inom kommunikationsdepartementets

verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1966/67,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67, och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av utrikes- och utredningsavdelningen vid kommerskollegium;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 13, i anledning av väckta motioner om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag,

nr 14, i anledning av väckta motioner om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.,

nr 15, i anledning av väckta motioner angående rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån,

nr 16, i anledning av väckta motioner om höjning av förvärvsavgifterna vid beskattningen, m. m.,

nr 17, i anledning av väckta motioner om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m., och

nr 24, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckta motioner rörande arvs- och gåvobeskattningen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om obligatoriskt civiläktenskap,

nr 16, i anledning av väckta motioner angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund,

nr 18, i anledning av väckta motioner angående försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik, och

nr 19, i anledning av väckta motioner angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner om vissa pensionärers rätt till ersättning för sjukhusvård m. m.,

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § 1 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), m. m., och

nr 29, i anledning av väckta motioner om studiesociala åtgärder i vissa fall;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.,

nr 19, i anledning av väckta motioner angående trafikfria lekplatser,

nr 20, i anledning av väckta motioner om utredning angående de kommunala trafiknämndernas verksamhet och organisation, och

nr 21, i anledning av väckt motion om rätt för polisen att genom stickprov kontrollera bilisters nykterhet; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om reserabatter åt studerande,

nr 14, i anledning av väckta motioner om en allsidig kulturutredning och angående kulturpolitikens framtida utformning, och

nr 15, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot förgiftningsolyckor bland barn.

§ 9

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom justitiedepartementets verksamhetsområde; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom finansdepartementets verksamhetsområde.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammar

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 21—26 mars för deltagande i sammanträden med Europarådets ekonomiska och politiska kommittéer.

Stockholm den 18 mars 1966

Sven Gustafson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Gustavsson* i Alvesta till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående bostadsbyggandet under år 1965.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.18.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 22 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Fridolfsson i Rödeby och fröken Bergegren enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna under tiden den 17—26 respektive den 21—31 innevarande mars.

Herr Fridolfsson i Rödeby och fröken Bergegren beviljades ledighet från riksdagsförhandlingarna under angivna tid.

§ 3

Herr talmannen tillkännagav, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 70, angående muntligt meddelande till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades, att Kungl. Maj:t beslutat, att meddelande om Sveriges utrikes- och handelspolitik skulle göras till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen, och förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern Erlander och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena Nilsson.

Herr talmannen tillkännagav, att ifrågavarande meddelande komme att lämnas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 23 innevarande mars kl. 10.00.

§ 4

Svar på interpellation ang. tillämpningen av upphandlingskungörelsens bestämmelser

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har i en interpellation frågat mig om jag anser att samma regler skall gälla för statliga verks upphandling oavsett om de offererande företagen drivs i enskild eller statlig regi. Vidare frågar herr Nordgren om några bestämmelser har utfärdats, som medger särskilt förfarande vid statliga verks köp från statliga företag och, om så är fallet, vilka grunder som i så fall ansetts böra gälla ifrågavarande upphandlingar.

En grundprincip för svenska myndigheters upphandling är att valet av leverantör skall ske efter strikt affärsmässiga principer. Detta är uttryckligen fastslaget i upphandlingskungörelsen och har vidare utvecklats i en skrivelse från finansdepartementet till de upphandlande myndigheterna. Dessa föreskrifter ger inte rum för några särskilda hänsynstaganden vid upphandling från statliga företag. Några föreskrifter av sådan innebörd har inte heller utfärdats i fråga om upphandling av varor. En annan sak är att kriminalvårdens arbetsprodukter försäljs till statsmyndigheterna enligt särskilda regler. Men även här gäller för de upphandlande myndigheterna att de inte skall behöva betala mer än marknadspris.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation angående reglerna för upphandling olika företag och myndigheter emellan.

Finansministern säger i svaret: »En grundprincip för svenska myndigheters

Svar på interpellation ang. tillämpningen av upphandlingskungörelsens bestämmelser

upphandling är att valet av leverantör skall ske efter strikt affärsmässiga principer.» Detta har, säger finansministern, »vidare utvecklats i en skrivelse från finansdepartementet till de upphandlande myndigheterna. Dessa föreskrifter ger inte rum för några särskilda hänsynstaganden vid upphandling från statliga företag.»

Svaret är, herr finansminister, klart och entydigt och jag är fullt nöjd med detsamma. Jag t. o. m. vågar tro att så är förhållandet med flertalet företagare. Detsamma gällde det svar som statsrådet Lange vid en interpellationsdebatt för något över en vecka sedan lämnade angående målsättningen för regeringens näringspolitik. Statsrådet Lange sade då, att det skall vara fri och på lika villkor upplagd konkurrens. När nu både finansministern och handelsministern så klart har betonat detta, har jag ingen anledning att tro annat än att det är regeringens bestämda önskan och vilja.

Då kommer emellertid helt naturligt följande fråga: Är finansministern och övriga statsråd beredda att medverka till att denna regeringens föresats verkligen fullföljes av de statliga och kommunala myndigheterna? F. n. är detta nämligen enligt vår uppfattning inte fallet, i varje fall inte inom en del av näringslivets områden. Jag anser inte att det innebär en strikt tillämpning av affärsmässiga principer och konkurrens på lika villkor, att anbud från t. ex. subventionerade olönsamma statliga företag jämsställs med anbud från lönsamma skattebetalande företag eller att vederbörande upphandlande myndighet anmanar några få utvalda företag att lämna in anbud.

En del bestämmelser i förordningen om allmän varuskatt gör också att vissa företag är förhindrade att lämna offert på lika villkor. Jag tillåter mig bara nämna som exempel tvätteribranschen.

Till sist bara ett par ord om det som egentligen har aktualiserat interpellationen. Ett snart tjugoårigt företag inom

konfektionsbranschen, som specialiserat sig på att göra uniformer av olika slag och levererat dylika under en lång följd av år till olika myndigheter, fick 1965, trots hemställan från företagets sida, inte ens lämna in anbud eller, rättare sagt, inte uppgift om den tid när anbud skulle vara inlämnat.

Vid ett annat tillfälle visade det sig av tillgängliga siffror att vederbörande företag blev förbigånget trots ett lägre anbud. När ett statligt verk på hösten 1963 lade ut beställningar för åren 1964, 1965 och 1966 lär inte mindre än tre företag ha blivit förbigångna, medan det statligt subventionerade företaget fick ordern trots att de andra tre anbudena var lägre.

Herr talman! Jag förstår mycket väl att finansministern inte kan intressera sig för varje detalj, och jag förstår också att det är helt naturligt, att fel, misslag och felräkningar kan uppstå, men de kan också rättas till.

När jag på nytt tackar finansministern för svaret med dess enligt min mening fullt riktiga principiella inställning i upphandlingsfrågorna, uttalar jag samtidigt den förhoppningen, att finansministern medverkar till att bestämmelserna följs i fortsättningen och att om möjligt begångna misstag, som kan rättas till, justeras.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara en liten komplettering. Den statliga upphandlingskungörelsen gäller självfallet för de statliga företagen och inte för andra offentliga företag. Jag vill nämna detta för den händelse interpellanten skulle åsyfta sistnämnda företag.

Nu har interpellanten — kanske av lättförklarliga skäl — inte konkretiserat eller preciserat, utan endast sagt att *ett* företag skulle ha blivit illa behandlat i ett sammanhang och att *tre* företag skulle ha blivit illa behandlade i ett annat sammanhang. Detta bör ju ve-

Svar på interpellation ang. s. k. förarplatsförsäkring å statens motorfordon

rifieras på ett eller annat sätt. Om inte interpellanten vill verifiera och precisera det här, har han möjlighet att göra det i något annat sammanhang till mig.

I de fall, då sådana här anmärkningar har förekommit och vi har undersökt dem, har det emellertid visat sig, att det har varit rykten utan grund och att de statliga företagen icke med skäl har kunnat anklagas för någon mannamån.

Jag vill emellertid, herr talman, om nu inte interpellanten vill föra debatten vidare — jag kan förstå en sådan inställning från hans sida — förklara att jag är beredd att vid personligt samtal med honom få informationer om de speciella företag han har åsyftat med sin interpellation.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag delar finansministerns uppfattning, att man inte skall ta fram vissa företag och göra reklam för eller emot dem. Jag ber att få tacka finansministern för det lämnade löftet, att vi kan diskutera saken vid ett annat tillfälle.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. s. k. förarplatsförsäkring å statens motorfordon**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat om jag vill medverka till att de statliga myndigheter, vilka innehar eller framdeles anskaffar motorfordon, åläggs att teckna förarplatsförsäkring i syfte att vid olycksfall till följd av trafik garantera förare av statsägt fordon visst ekonomiskt skydd.

Mitt svar är att jag principiellt sett vill medverka till att förare av statsägda fordon på grund av anställning i statens tjänst får samma skydd mot trafikolycksfall som privatanställda bil-

förare. Med hänsyn till att staten inte tecknar försäkring i syfte att gardera sig mot risker för ekonomiska förluster eller andra utgifter av liknande slag är jag emellertid f. n. inte beredd att uttala mig om huruvida ett sådant skydd bör ha formen av förarplatsförsäkring. Jag är inte heller för dagen beredd att ta närmare ställning till utformningen i övrigt av ett sådant skydd. Frågan bör närmare utredas.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag får tacka finansministern för svaret på min interpellation, vilket ju var positivt eftersom finansministern principiellt är villig att medverka till att förare av statsägda fordon får samma skydd mot trafikolycksfall som privatanställda bilförare. Även kommunerna har ordnat med detta skydd för sina bilförare.

Sedan förarplatsförsäkringen infördes på den svenska försäkringsmarknaden 1957 har det blivit praxis att denna skall utgöra ett komplement till den obligatoriska trafikförsäkringen. Det måste enligt min mening vara otillfredsställande att förare av statsägda fordon saknar detta skydd.

Vad som framför allt föranledde mig att ta upp denna fråga var att det, när staten skulle överta polisväsendet, från statligt håll framhölls, att det inte skulle ske någon försämring av polisens anställningsvillkor. När kommunerna var huvudmän för polisen fanns det förarplatsförsäkringar på deras fordon. Trots statens utfästelser kan man konstatera, att en försämring har inträtt för denna grupp i och med att staten blev huvudman.

Finansministern säger att han för dagen inte är beredd att ta ställning till huruvida ett skydd åt förare på statsägda fordon skall ha formen av förarplatsförsäkring. Han är ej heller beredd att ta ställning till utformningen, utan

Interpellation ang. den svenska textilindustriens konkurrensmöjligheter

frågan bör enligt hans mening utredas närmare.

Några formella hinder att teckna förarplatsförsäkring för statspolisen, postverket, televerket, statens vattenfallsverk m. fl. myndigheter, föreligger emellertid inte, enligt vad som inhämtats från kommunikationsdepartementet och försäkringsinspektionen.

Jag vill till slut ställa en fråga till finansministern angående utredningen: Kan det förväntas att denna kommer att igångsättas snart, eftersom det måste anses otillfredsställande att flera tusen förare av statsägda fordon saknar det skydd som förarplatsförsäkringen ger?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Då jag i interpellationssvaret framhöll, att jag är beredd att utreda frågan, finns det självfallet inte någon anledning att vänta längre med utredningen än vad förhållandena tvingar mig till.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för detta löfte.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8, 9, 36, 37 och 40, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 13—17 och 24, första lagutskottets utlåtanden nr 15, 16, 18 och 19, andra lagutskottets utlåtanden nr 26, 27 och 29, tredje lagutskottets utlåtanden nr 18—21 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13—15.

§ 7

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr Björk i Göteborg, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående tolkningen av begreppet »vårdare» i 63 § lagen om val till riksdagen, och

herr Sjönell, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående undantagande från stoppförbud för fordon som transporterar svårt rörelsehindrad person.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 8**Interpellation ang. den svenska textilindustriens konkurrensmöjligheter**

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Den svenska textilindustrin upplever för närvarande en besvärlig kris. Den är långsiktig så till vida att avsättningsmöjligheterna för svenska textilvaror successivt krymper. Ur det kortsiktiga perspektivet är det värt att notera att den totala efterfrågan på svenska textilvaror har minskat sedan hösten 1965. Situationen är i flera avseenden kritisk, och åtskilliga textilföretag har varslat om nedläggning eller inskränkning av driften. Ett färskt exempel härpå är malmöföretaget Mab och Mya, som i förra veckan lämnade besked om permittering av 400 textilarbetare. Flera exempel kan även hämtas från den näraliggande konfektionsindustrin.

Bakgrunden till textilindustriens svåra läge är dels svårigheterna på exportmarknaden, där svenska företag möter höga tullar och andra handelshinder, dels konkurrensen på hemmamarknaden, inte minst från låglöneländerna men även från andra länder — t. ex. våra nordiska grannländer — vilka inte hindras av handelspolitiska spärrar och därför kan sälja till särskilt låga priser. Den i världen tämligen unika lågtull-

Interpellation ang. verksamheten vid Törewerken

politik, som Sverige för, drabbar således vår textilindustri i dubbelt avseende. Man kan inte säga att Sverige har sämre naturliga förutsättningar än andra länder att producera textilvaror. Visserligen importerar vi en stor del av råvarorna, men i det avseendet är vi jämställda med många andra länder. Textilindustrien tillför nu Sverige ca 500 miljoner kronor i exportintäkter. Yrkesskickligheten tillmäts med rätta stor betydelse även i automatikens tidevarv. Den svenska yrkesskickligheten inom väveri, spinneri o. s. v. är erkänd långt utanför vårt lands gränser. Rationaliseringen i de svenska företagen är långt driven även internationellt sett.

Ett speciellt problem när det gäller textilindustrien är att denna med viss rätt kan karakteriseras som en låglönebransch. De låga lönerna i branschen är emellertid bl. a. en följd av konkurrensförhållandena på hemmamarknaden och exportmarknaden. Dessa förhållanden, som beror på tidigare nämnda faktorer, kan på sikt förändras i sådan riktning att lönerna höjs till en nivå som bättre svarar mot den som uppnåtts inom andra branscher. Åtgärder som leder till resultat på kortare sikt kan emellertid övervägas.

Den textilkris som vi nu befinner oss i kan således i viss mån sägas vara artificiell. Skulle nämligen de länder, till vilka vi nu säljer en stor del av textilproduktionen, sänka sina textiltullar gentemot oss till en nivå motsvarande den svenska, finge den svenska exportindustrien helt andra och bättre förutsättningar att skapa avsättning för textilvarorna. Det är också i detta perspektiv man måste se den svenska textilindustriens möjligheter på längre sikt. Alltför drastiska nedskärningar av produktionsvolymen i nuläget kan visa sig felaktiga på sikt. De fördelar för konsumenterna som sådana nedskärningar kan synas innebära är därför i viss mening illusoriska.

Mot bakgrund av dessa överväganden

är det angeläget att ge den svenska textilindustrien möjligheter att konkurrera med utländsk industri på lika villkor. Hur detta skall åstadkommas får man överväga närmare. En fortgående intensifierad rationalisering av såväl textil- som konfektionsindustrien måste givetvis alltfört betraktas som högst angelägen.

Med stöd av det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Hur bedömer herr statsrådet den svenska textilindustriens möjligheter att på längre sikt kunna hävda sig gentemot utländska konkurrenter på hemmamarknaden och på exportmarknaden?

2. Överväger herr statsrådet åtgärder för att underlätta för den svenska textilindustrien att klara sig över de nuvarande akuta svårigheterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 9**Interpellation ang. verksamheten vid Törewerken**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Hedenäset (cp), som yttrade:

Herr talman! Sedan 1950-talets början har frågan om upprätthållande av den industriella sysselsättningen i Töre tillhört de mera svårlösta samhällsfrågorna. Upprepade utredningar har utförts. Beslut om olika rekonstruktioner av Törewerken har tid efter annan fattats, senast i samband med 1965 års beslut om förvärv av aktierna i Svenska Durox AB. Tyvärr har någon stabilitet hos företaget ännu ej ernåtts.

För närvarande råder driftstopp vid företaget. Detta, som ursprungligen uppgavs bero på den stränga kylan, har undan för undan förlängts. Enligt de senaste meddelandena kommer det att bestå till mitten av april månad. En utred-

Interpellation ang. fångvården

ning om olika tekniska alternativ för den fortsatta driften pågår enligt uppgift sedan en tid.

I och för sig är det nog uppenbart att frågan om Töreverkens fortsatta produktionsinriktning påkallar en utredning. Önskvärt hade givetvis varit att en sådan utredning kunnat påbörjas i så god tid och bedrivas med en sådan intensitet, att den nuvarande situationen med permitteringar och osäkerhet för de anställda och bygden kunnat undvikas. Ett sådant mått av förutseende och ansvar för de anställda har väl alltmåra börjat anses höra till bilden hos en modern arbetsmarknad.

Mot denna bakgrund framstår det som desto mera angeläget med ett klarläggande besked om när utredningsarbetet kan bedömas ha fortskridit så långt, att ett mera definitivt beslut om Töreverkens produktionsinriktning och framtid kan fattas. Härvid förutsättes givetvis att handläggningen av denna fråga skall ske under målsättningen att dels finna en lönsam produktionsinriktning för företaget, dels tillgodose kraven på socialt ansvar från samhällets sida för den berörda bygdens fortbestånd och utveckling.

Under återopande av det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Är en lösning av problemet om fortsatt och mera bestående verksamhet vid Töreverken att förvänta inom den närmaste framtiden och när kan i så fall ett definitivt besked härom vara att emotse?

Denna anhållan bordlades.

§ 10**Interpellation ang. fångvården**

Ordet lämnades på begäran till

Herr HECTOR (k), som yttrade:

Herr talman! I den offentliga debatten söker man ibland framställa den

svenska fångvården som human och modern. Å andra sidan har i tidningsartiklar och debattböcker redovisats rakt motsatta uppfattningar. Publicerade brev och uttalanden från f. d. interner kan givetvis bedömas mer eller mindre kritiskt. Men att utan vidare avfärda dem skulle säkerligen vara ett stort misstag.

Problemet innesluter många sidor. En väsentlig sådan är standarden på anstalterna och deras gestaltning. Att de äldre av dessa — och de dominerar tyvärr — inte bara är bristfälliga utan också under all kritik är ett omvittnat faktum. I tidningen Statsanställd nr 3 detta år sätter en artikelförfattare citationstecken kring ordet kriminalvård och betecknar fängelsesektorn som en av de markant eftersläpande i Social-Sverige. Han tvekar inte heller att använda ordet skandal om dagens situation inom kriminalvården då det gäller anstaltsbyggnaderna.

Det kunde kanske mot detta genmälas att omdömena gäller de sekelgamla — i ett fall 175 år gamla — fängelsebyggnaderna men att nu i enlighet med fångvårdens byggnadskommittés nyligen framlagda plan ett antal nya och moderna fångvårdsanstalter kommer att uppföras. Frågan enligt vilka principer dessa projekterats och uppförts bör bedömas mot bakgrund av exempelvis den av en sju meter hög betongmur omgärdade Kumlaanstalten. Dess betongkuber och underjordiska betongtunnlar ger ett sådant avskräckande intryck att de måste verka nedbrytande. I en artikel i Dagens Nyheter den 21 februari 1966 heter det: »De intagna bryts ner i Kumla fängelset, de kommer ofta ut sämre än de gick in, lider av cellskräck och är apatiska efter långvarig vistelse bakom de sju meter höga murarna, där de lever i betongkuber som får dem att tänka på atombombsäkra skyddsrum, säger en polisman, vilken fått befatta sig med flera yngre återfallsförbrytare som varit paniskt förskräckta över ut-

Interpellation ang. fångvården

sikterna att få tillbringa en ny sejour på Kumlaanstalten.»

Det kan icke få vara fångvårdens syfte att psykiskt knäcka internerna utan att hjälpa dem till en ny start i livet. Om Kumlaanstalten är avsedd att utgöra typmönster för kommande anstaltsbyggen, bör sådana planer ofördröjligen omprövas. Anstalterna bör lämpligen bli mindre, även om detta nödvändiggör projektering av flera än vad som förutsatts. Det bör dessutom vara möjligt att erbjuda internerna en något annorlunda anblick än enbart betong och himlavalvet.

Jämsides med frågan om principerna för anstaltsbyggnadernas ändamålsenliga projektering står som en än viktigare fråga nödvändigheten av större resurser för psykiatrisk och psykologisk vård. De uppenbara gynnsamma erfarenheterna av användandet av psykologer inom kriminalvården berättigar slutsatsen att denna del av fångvården väsentligen bör utbyggas.

I nära anknytning härtill vill jag rikta uppmärksamheten på problemen om vårdpersonalens rekrytering och utbildning. Anspråken på en human fångvård som bör motsvara straffverkställighetens syfte reser stora krav på personalens omdöme och beteende. I tidningen Aftonbladet den 13 februari detta år publicerades en skrivelse från 209 interner till anstalten Långholmens direktör med hemställan, att en fritidsassistents offentliga ställningstagande i behandlingsfrågor icke borde medföra något obehag för denne. Detta tyder på behovet av en närmare granskning av förhållandena i dessa avseenden.

Vad slutligen beträffar frågan om fri- eller eftervården utgör detta ett område, där man måste finna en ändamålsenlig lösning. Den nyligen lanserade idén om kategorihus för frigivna interner förefaller få en effekt motsatt den angivna. Andra utvägar bör sökas. Frivårdens ändamålsenliga organisation och utbyggnad bör enligt min mening bli

föremål för en skyndsam utredning. I anslutning till varje fångvårdsanstalt borde ett organ för frivårdsverksamheten finnas. En ömsesidig kontakt borde finnas mellan detta och antaltsmyndigheten redan före frigivningen. Frågor om arbete och bostad borde sålunda vara ordnade eller förberedda redan då den frigivne träder ut att på nytt starta i livet.

Det handlar enligt min mening om så pass väsentliga ting som om människors omhändertagande i syfte att återföra dem till ett normalt liv och om deras utnyttjande för insatser i produktions- och samhällslivet, att man icke kan rygga inför de kostnadsstegringar åtgärder i sådant syfte skulle medföra.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att taga något initiativ i syfte att för det fortsatta genomförandet av planen för fångvårdsanstalternas uppförande beakta de i denna interpellation anförda synpunkterna?

2. Är statsrådet beredd att tillsätta en arbetsgrupp eller utredning med uppdrag att skyndsamt företa en översyn av fångvårdens inre problem — ökad användning av kriminalvårdspsykologer, rekryterings- och utbildningsproblemen när det gäller personal m. m. — i enlighet med i denna interpellation anförda synpunkter?

3. Är statsrådet beredd att låta utreda frågorna om efter- eller frivårdens organisation och utbyggnad?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att på morgondagens föredragningslista dels utrikesutskottets två gånger bordlagda utlåtanden nr 1 och 2 uppföres närmast före de i dag bordlagda ärendena, dels bland två

gångar bordlagda ärenden tredje lagutskottets utlåtande nr 18 uppföres närmast efter statsutskottets utlåtande nr 9.

Denna hemställan bifölls.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts skrivelse och propositioner överlämnats till kammaren:

nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation,

nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag,

nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.,

nr 53, med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.,

nr 56, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1966/67,

nr 58, med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte,

nr 60, med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.,

nr 61, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.,

nr 62, angående inrättande av ett arbetsmedicinskt institut m. m.,

nr 63, angående fortsatt disposition av visst äldre anslag avseende socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 64, angående huvudmannaskapet för mentalsjukvården m. m.,

nr 65, angående bidrag till den nordiska kulturfonden,

nr 66, angående förstatligandet av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.,

nr 68, angående anslag till statskontoret för budgetåret 1966/67,

nr 104, angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt

inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högstskolor m. m.,

nr 108, angående vissa investeringsanslag under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67,

nr 109, angående organisation av en för krigsmakten gemensam intendenturkår m. m., samt

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Nämnda skrivelse och propositioner bordlades.

§ 13

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till patentlag m. m., motionerna:

nr 801, av herr *Boo*,

nr 802, av herr *Löfgren m. fl.*, och

nr 803, av herr *Wennerfors*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statsbidrag till folkhögskolor, motionerna:

nr 804, av herr *Källstad m. fl.*,

nr 805, av herr *Nordstrandh m. fl.*, och

nr 806, av herr *Skoglösa m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående fortsatt valutareglering, motionerna:

nr 807, av herrar *Björkman* och *Bengtson* i Solna, och

nr 808, av herr *Ståhl m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., motionen nr 809, av herr *Carlshamre*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, angående avveckling av nuvarande rättsförhållanden beträffande gruvskogarna, motionen nr 810, av herr *Lundberg*.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. kl. 19.30 onsdagen 23 mars till och med fredagen den 25 mars. Jag avser att under denna tid deltaga i »International Conference on South West Africa» i Oxford, England.

Stockholm den 22 mars 1966

Ola Ullsten

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 15

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Hedenäset (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbets-

marknadspolitiken, m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter onsdagen den 30 innevarande mars.

Denna hemställan bifölls.

§ 16

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Börjesson* i Falköping till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utredningen om järnvägskatastrofen i Skultorp.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.21.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 23 mars

Kl. 10.00

§ 1

I enlighet med kammarens därom den 16 innevarande mars fattade beslut skulle nu val företagas av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte suppleanter för dessa ombud.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade:

Herr talman! För det val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Listan upptar namn på så många personer, som valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för detta val avlämnade listan var av följande utseende:

Ombud

Suppleanter

S. R. Alemyr, ledamot av andra kammaren	A. O. B. Forsberg, ledamot av andra kammaren
S. H. Gustafson i Göteborg, ledamot av andra kammaren	S. A. D. Wiklund, ledamot av andra kammaren
G. Hedlund, ledamot av andra kammaren	L. M. Eliasson i Sundborn, ledamot av andra kammaren

Sedan herr talmannen för kammarerna uppläst denna lista, blev den av kammarerna godkänd; och förklarades de å listan uppförda ledamöterna utsedda till ombud respektive suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

§ 2

Justerades protokollet för den 17 innevarande mars.

§ 3

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr talmannen meddelade, att överläggningen i anslutning till det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 70 avsedda meddelandet finge omfatta jämväl utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2, men att yrkanden beträffande dessa utlåtanden finge framställas först sedan desamma föredragits.

Härefter lämnade herr talmannen ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som framförde förenämnda meddelande, så lydande:

Herr talman! Riksdagens närmast föregående ordinarie utrikesdebatt ägde rum för jämnt ett år sedan. Sedan dess har regeringen haft anledning att vid olika tillfällen uttala sig om den världspolitiska utvecklingen. Så sent som i december i fjol lämnades en redogörelse för regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor med anledning av interpellationer vid höstriktsdagen. Det är således inte alltför länge sedan kamrarna hade tillfälle att dryfta det internationella läget.

Den utrikespolitiska utvecklingen

Utrikes- och handelspolitisk debatt

präglas för närvarande av **händelserna** i Sydostasien och Afrika. Kriget i Vietnam engagerar känslomässigt en hel värld även om det ytligt sett rör sig om ett perifert och begränsat konfliktområde. Händelseutvecklingen i Afrika vittnar om att hela denna kontinent befinner sig i ett akut skede av omvandling och förändring. Det är därvid inte bara spänningarna i Sydafrika och Rhodesia som inger oro utan lika mycket de växande svårigheterna att nå politisk stabilitet i Afrikas nya länder. Regimerna avlöser varandra. Av allt att döma är den tid avlägsen då förhoppningarna om en något så när lugn social och ekonomisk utveckling kan infrias. Även i länder som tidigare än de afrikanska staterna vunnit självständighet under efterkrigstiden — såsom Indonesien — har den inre utvecklingen under det gångna året präglats av våldsamma motsättningar.

Herr talman! Detta är mörka inslag i den världspolitiska bilden just nu, men det finns också ljusare och mer hoppgivande drag. Efter en förlamande kris kunde FN:s generalförsamling hösten 1965 åter arbeta normalt. Därmed är givetvis inte sagt att generalförsamlingen i alla frågor kunnat uppnå sakligt betydelsefulla eller nyttiga resultat. Men själva faktum att världsorganisationens huvudförsamling på nytt kan arbeta är av stor politisk-psykologisk betydelse. Ett annat positivt inslag i bilden — även om ännu inga påtagliga resultat uppnåtts — är nedrustningsförhandlingarna i Genève. De farhågor som på många håll hystes för att det tillspetsade läget i Sydostasien skulle omöjliggöra att förhandlingarna återupptogs visade sig vara obefogade. Kring detta ämnesområde, som så direkt berör Sverige på grund av vårt deltagande i genèvekonferensen, skall senare i denna redogörelse en mer utförlig kommentar lämnas. Uppgåelsen i Tashkent om kashmirkonflikten har också mottagits med stor

Utrikes- och handelspolitisk debatt

lättnad. Inte bara parternas beredvillighet att medverka till denna uppgörelse utan också sovjetregeringens konstruktiva bidrag till minskande av spänningen i denna del av världen förtjänar att framhållas.

Under de senaste åren har läget i Europa präglats av en tendens till ökade ekonomiska och kulturella kontakter mellan de västeuropeiska och östeuropeiska länderna. Samtidigt har motsättningarna mellan de västeuropeiska länderna blivit alltmera påtagliga. Härmed åsyftas inte endast de europeiska integrationsproblemen utan också de svårigheter, som yppats inom Atlantpakten i fråga om alliansens politiska och militära inriktning. Frankrikes politik, som märkbart avviker från de andra atlantpaktstaternas, utsetter alliansen för påfrestningar. Också det östliga blocket ställs inför belastningsprov till följd av motsättningarna mellan Sovjetunionen och Kina.

Regeringen har i olika sammanhang uttalat sin djupa oro för utvecklingen i Vietnam. Konflikten där innebär stora risker för freden i hela Sydostasien. Den försvårar dessutom den utjämnning av motsättningarna mellan stormakterna som man hoppades på efter 1963 års provstoppsavtal. Framför allt är det dock det mänskliga lidande som vietnamkonflikten innebär som kommit världsopinionen att i så hög grad fångas av det skakande drama vi ser utspelas på denna avlägsna scen. Detta gäller inte minst reaktionerna här i Sverige som präglas av stark medkänsla med det hårt prövade vietnamesiska folket.

Det är av intresse att den världsomfattande diskussion som vietnamkonflikten framkallat alltmer återspeglas också i den offentliga debatten i Föränta staterna. I den amerikanska kongressen har de senaste veckorna en vietnamdebatt ägt rum som genom massmedia har nått hela Amerika och även andra delar av världen. De olika

meningsyttringar om den amerikanska politiken med starka inslag av kritik och självkritik som därvid framkommit är värda att uppmärksammas i ett läge som i övrigt ter sig så elakartat och så hårt fastlåst.

Något militärt avgörande i vietnamkonflikten tycks tills vidare inte vara i sikte. Det är också den svenska regeringens övertygelse att vietnamkonflikten endast kan lösas genom förhandlingar och genom ömsesidiga medgivanden. Det månadslånga uppehållet i de amerikanska bombningarna av Nordvietnam vid årsskiftet ingav förhoppningar om att en förhandlingskontakt möjligen skulle kunna etableras. Så blev tyvärr icke fallet, oaktat de ståndpunkter som de båda sidorna i principiellt upplagda deklarationer angav som bas för förhandlingar i vissa stycken sammanföll. Det är inte möjligt att nu fastställa varför bombpausen inte ledde till någon förhandling — kanske var den ömsesidiga misstron för djupt rotad, kanske hade ingen part tillräcklig handlingsfrihet, kanske var uppehållet i bombningarna alltför kort. Såsom läget utvecklats ter sig utsikterna till förhandlingar i nuvarande läge inte ljusa. Denna allmänna bedömning är bakgrunden till att de nordiska regeringarna i ett gemensamt uttalande i Köpenhamn vid Nordiska rådets möte tidigare i år icke ansåg att ett nordiskt medlingsinitiativ hade några utsikter att lyckas. På samma sätt såg den svenska regeringen på ett från påvestolen i februari utgående initiativ om neutral medling i vietnamkonflikten. Regeringen har dock offentligen klargjort att den självfallet är beredd erbjuda sina tjänster för upptagande av förhandlingar, därest alla parter skulle önska detta. I samma riktning har också andra regeringar uttalat sig.

Av särskilt intresse är det uttalande som häromdagen gjordes av en talesman för FN:s generalsekreterare rörande förutsättningarna för förhand-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

lingar i vietnamfrågan. U Thant understryker sin oro för en utbredning av konflikten och de mänskliga och materiella offer kriget i ökad omfattning kräver. Enligt hans mening förutsätter ett närmande mellan parterna att bombningarna i Nordvietnam upphör och att den militära aktiviteten i Syd-vietnam från båda parter sida reduceras. Därjämte understryker han att den nationella befrielsefronten måste delta i överläggningarna om en fredlig lösning. Att U Thant så klart uttryckt sin mening är av stor internationell betydelse. Svenska regeringens bedömning av läget överensstämmer i stort sett med hans uttalande. Vi har svårt att se hur förhandlingar skulle kunna komma till stånd utan en begränsning av krigsaktiviteten. Kanske kunde, som ett allra första steg, ett slags »frysning» av det militära läget bana väg för en förhandlingskontakt. Hur man än värderar Nordvietnams respektive den nationella befrielsefrontens ställning, ter det sig efter svensk uppfattning självklart att befrielsefronten skall vara part i en kommande förhandling.

Från världsfredens synpunkt måste de centrala målsättningarna för Vietnam vara dels att man får ett slut på den blodiga konflikten, dels att en politisk lösning uppnås som inte medför alltför stor risk för nya konflikter. Uppenbart är att en stabil utveckling i länder av Vietnams typ försvåras av religiösa och nationella men kanske framför allt sociala och ekonomiska motsättningar. Djupast sett gäller väl både i Asien och i Afrika att de nya ländernas allmänna fattigdom är själva grunden för deras svårigheter att med fredliga och demokratiska medel lösa sina inre och yttre problem. Detta ekonomiskt-politiska svaghetstillstånd utnyttjas ofta av olika intressegrupper. På sina håll finns kanske en benägenhet att i detta sammanhang övervärdera kommunismens inflytande

i de nya länderna. I själva verket har ju kommunismen nyligen måst inregistrera bakslag på olika håll i den afroasiatiska världen. Så till exempel har den blodiga maktkampen i Indonesien, som i huvudsak framstår som ett resultat av inre spänningar, särskilt hårt drabbat landets kommunistiska parti.

Mot den allmänna bakgrunden av politisk och ekonomisk svaghet och osäkerhet i sydöstra Asien kan man fråga sig, om det är realistiskt att räkna med att funktionsdugliga demokratiska system kan skapas i länder, som hittills inte haft någon erfarenhet av demokrati eller som misslyckats med sina demokratiska experiment. Självfallet måste vi önska, att människorna i dessa länder på längre sikt skall få reellt inflytande över statens angelägenheter i samma former som vi blivit vana vid. Men det förefaller föga verklighetsbetonat att i nuläget kräva att de över lag skall fungera som färdiga demokratier av vår egen typ. Man nödgas måhända tills vidare acceptera att förutsättningar för verklig demokrati skapas först när de uppnått en högre ekonomisk och social utvecklingsnivå. Därmed tangeras det centrala utvecklingsproblemet i världen: hur och hur snabbt klyftan mellan de rika och fattiga länderna kan minskas.

Vad som gäller om demokratiens förutsättningar i Asien har i lika hög grad sin tillämpning i Afrika. När de nya länderna där blev självständiga erhöll de i regel författningar, utformade efter västerländska förebilder. Det var i och för sig naturligt att kolonialmakterna sökte få garantier för att makten inte överlämnades till minoritetsgrupper. Men det visade sig snart nog att författningarna i allmänhet inte kom att fungera som man avsett. Förutsättningar saknades vanligen för ett partiväsen av västlig typ, och enpartisystem har snarare blivit regel än undantag i Afrikas nya stater. I en del fall har dessa enpartiregimer fått prägel av per-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

sondiktaturer. Nu tycks vi uppleva ett skede, där en av de få verkliga maktfaktorerna i de nya staterna, nämligen militären, strävar att alltnär bestämma den politiska utvecklingen. Det är alltför tidigt att säga om man riskerar en motsvarighet till den tidigare utvecklingen i Latinamerika, där officersjuntor under långa perioder dirigerat det politiska spelet. Men otvivelaktigt genomgår det nya Afrika ett skede av kriser, och detta återspeglas även i de afrikanska staternas inbördes förhållanden. Strävandena att uppträda som en samlad grupp motverkas av starka intressemotsättningar och splittringstendenser.

Man gör klokt i att inte underskatta de olyckliga återverkningarna av splittringen och svagheten hos de afrikanska staterna. Varje kris i en afrikansk stat hälsas i Pretoria och Salisbury som bevis för att avkoloniseringen är ett misstag och att den vita minoriteten i Afrika med alla medel bör bevara de maktpositioner som den ännu har kvar. Rasfördomar får ny näring, och fortsatt förtryck av den färgade majoriteten betecknas som en historisk nödvändighet. Men det är en illusion att tro, att avkoloniseringsprocessen låter sig hejda framför de sista resterna av kolonialvälde i Afrika. Försöken att utan hänsyn till de nationella krafternas framväxt bevara vita maktpositioner i södra Afrika kan bara framkalla spänningar och konflikter med ödesdigra internationella återverkningar.

Mot denna allmänna bakgrund är det desto mera angeläget att de högt utvecklade industristaterna visar en uppriktig vilja att bidra till lösningen av Afrikas många problem. Det gäller inte minst planeringen av effektiva biståndsinsatser i syfte att öka de nya staternas ekonomiska, och därmed också politiska, stabilitet. Genom att Sverige för åren 1966—1968 blivit medlem av FN:s ekonomiska och sociala råd får vi ökade tillfällen att nära följa behandlingen av dessa frågor.

De afrikanska problem som de senaste åren stått i förgrunden för den internationella uppmärksamheten har framför allt gällt södra Afrika. Som mest tillspetsad i detta problemkomplex framstår för närvarande situationen i Rhodesia. Den i höstas upprättade rebellregimen trotsar öppet londonregeringen och demonstrerar sin avsikt att också i framtiden trygga sin privilegierade ställning. Den brittiska regeringen har svarat med ekonomiska sanktioner, och sanktionspolitiken har fått uttryckligt stöd av FN:s säkerhetsråd. Det är av utomordentlig betydelse både för den fortsatta utvecklingen i södra Afrika och för FN:s framtida aktionsmöjligheter att denna sanktionspolitik leder till avsett resultat. Den brittiska regeringen har ställt upp ett begränsat mål, nämligen återgång till konstitutionell styrelse och garantier för gradvis ökning av den afrikanska majoritetens politiska inflytande. Däremot är det inte fråga om att snabbt genomdriva ett rent majoritetsstyre. Men också denna moderata målsättning synes hotad av luckor i sanktionssystemet, inte minst av Sydafrikas och Portugals tvetydiga hållning. På sina håll tycks man därav dra slutsatsen att man bör avstå från en skärpning av sanktionspolitiken och i stället snabbt söka nå en överenskommelse med Smith-regimen. Men den motsatta slutsatsen förefaller mera logisk. Ett sammanbrott för detta sanktionsexperiment skulle få ödesdigra verkningar, och det måste vara angeläget att det konsekvent fullföljes.

Den betydelse regeringen tillmäter sanktionsförfarandet gentemot Rhodesia föranledde oss i december att göra en särskild hänvändelse till FN:s säkerhetsråd. I denna framfördes att efter svensk uppfattning läget i Rhodesia utgör ett hot mot freden och att säkerhetsrådet med hänsyn härtill skulle ha grund för att fatta bindande beslut om ekonomiska sanktioner mot Rhodesia.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Något sanktionsbeslut av detta slag har dock ännu icke kommit till stånd.

Utgången av sanktionsexperimentet i rhodesiafallet har — som regeringen tidigare framhållit — stor betydelse för bedömningen av möjligheterna till sanktioner mot Verwoerdregimen i Sydafrika. Sverige har ju uttalat sig för effektiva sanktioner i syfte att få ett slut på apartheidpolitiken men samtidigt uttryckt önskemål om ytterligare studier av de problem som är förknippade därmed. Jag saknar anledning att därutöver fördjupa mig i sydafrikaproblemet, eftersom det blivit utförligt behandlat i höstriksdagens utrikesdebatt och nu senast i utrikesutskottets utlåtande. Låt mig bara tillägga att regeringen söker förena utrikespolitiska och biståndspolitiska målsättningar i ett förslag till hjälpinsatser för Bechuanaland, Basutoland och Swaziland, som i dagarna kommer att framläggas. Det gäller områden i Sydafrikas omedelbara närhet, vilka i särskilt hög grad är utsatta för apartheidpolitikens verkningar. Man kan här tala om en tillämpning av de tankegångar som låg bakom det nordiska initiativet i sydafrikafrågan, nämligen att inte enbart satsa på sanktioner utan också pröva andra vägar.

Utvecklingen i Rhodesia och i de snart självständiga brittiska protektoraten kan alltså få en långsiktig inverkan på apartheidproblemet lösning. Men vi bör också uppmärksamt följa det fortsatta skeendet i Sydvästraafrika. Skulle internationella domstolens utslag i sydvästraafrikamålet inleda en politisk process med ett självständigt Sydvästraafrika som resultat, förefaller det naturligt att Sverige överväger att göra effektiva biståndsinsatser i syfte att stärka ett sådant självständigt Sydvästraafrika.

Herr talman! Det är förklarligt att de många nya afrikanska stater som fått säte i FN:s generalförsamling ägnar särskild uppmärksamhet åt problemen i sin egen världsdel. De afrikanska staterna representerar ungefär en tredjedel av

rösterna i församlingen, och tillsammans med dem närstående asiatiska stater har de fått allt större möjligheter att få igenom majoritetsresolutioner. Församlingens politiska struktur har sålunda radikalt ändrats sedan 1950-talet. Det skulle vara olyckligt för Förenta Nationerna om församlingsresolutionerna alltför ofta komme att ge intryck av motsättningar längs raslinjer. Sverige har ofta funnit det möjligt att rösta tillsammans med de afrikanska och asiatiska staterna. I vissa fall har vi måst avstå eller rösta nej, därför att vi funnit att olika resolutionsförslag stått i motsättning till FN-stadgans principer eller verkat orealistiska.

Hur viktigt det än är att världsorganisationens medlemmar tillkännager sin mening i olika internationella konfliktfrågor, finns det risker för att ett alltför flitigt resolutionsmakeri försvagar församlingens auktoritet. Man kan märka tendenser, inte minst bland de större medlemsstaterna, till en viss likgiltighet inför församlingens resolutioner. Det vore djupt beklagligt om just de stater som tack vare sina resurser och sin erfarenhet har särskild betydelse vid genomförandet av generalförsamlingens rekommendationer skulle tappa intresset och respekten för församlingen eller rent av för FN i dess helhet. Detta är ett dilemma som tydligen också de afrikanska staterna själva blivit alltmer medvetna om.

FN:s fredsbevarande operationer på Cypern har nu pågått i två år. Någon politisk lösning av problemet är alltså inte i sikte. Säkerhetsrådet har nyligen ånyo förlängt mandatet för vaktstyrkan med tre månader. I en rapport inför rådets sammanträde har generalsekreteraren förklarat, att vaktstyrkan i rådande läge är oundgängligen nödvändig för att bibehålla det relativa lugn som råder på ön.

Finansieringsläget ter sig emellertid ytterst otillfredsställande. Systemet med frivilliga ekonomiska bidrag har icke

Utrikes- och handelspolitisk debatt

varit till fyllest för att täcka kostnaderna. Generalsekreteraren har nyligen meddelat, att det finansiella läget är sådant att han icke för närvarande kan infria sitt tidigare åtagande att de truppbidragande staterna skall få ersättning för sina kostnader. I syfte att nedbringa kostnaderna för vaktstyrkan har denna successivt reducerats från ursprungligen 7 000 man till 4 500 man. Det är generalsekreterarens avsikt att ytterligare nedbringa numerären, därest förhållandena medger att detta sker utan förläng för styrkans effektivitet.

Från svensk sida har betonats, att FN:s medlemsstater och i synnerhet de truppbidragande staterna är berättigade att vänta sig förnyade ansträngningar av de berörda parterna att lösa sina problem. Det börjar — som generalsekreterare U Thant för övrigt antytt — te sig alltmera orimligt att FN-styrkan på Cypern får tjäna som en förevändning för en utebliven lösning. Jag vill också nämna att när säkerhetsrådet den 16 mars fattade beslut om cypernstyrkans förlängning, rådet uttalade den fasta förhoppningen att vid utgången av nuvarande period verkliga framsteg kunnat göras för en politisk lösning.

Ett av de positiva inslagen vid FN:s generalförsamlings möte i höstas var — som redan berörts — beslutet att Genève-konferensen om nedrustning skulle fortsätta sitt arbete. Kommittén återupptog sin verksamhet den 27 januari. Framst på dess program står frågan om en överenskommelse om förbud mot fortsatt spridning av kärnvapen. I detta avseende föreligger klara direktiv från generalförsamlingen.

Från svensk sida har vi genom vår chefsdelegat Alva Myrdal gjort ett inlägg i kommitténs debatt om denna fråga. Ambassadör Myrdal ställde därvid vissa frågor till kärnvapenmakterna i syfte att få klarhet i deras avsikter i frågor av betydelse för andra stater som kan tänkas vilja ansluta sig till ett avtal om icke-spridning. Bland annat berör-

des den viktiga frågan om internationell kontroll över kommersiella transaktioner med klyvbart material. Från svensk sida har vi accepterat kontroll genom det internationella atomenergiorganet IAEA för transaktioner inom ramen för våra bilaterala avtal på området. Det finns anledning verka för att IAEA:s kontrollsystem blir allmänt antaget, även av kärnvapenmakterna. I övrigt ställde den svenska delegaten en rad frågor rörande vilka motprestationer kärnvapenmakterna kan vara beredda att göra, problemet om garantier m. m. I den mån större klarhet kan vinnas i dessa hänseenden bör ökade möjligheter skapas för en fruktbar diskussion i icke-spridningsfrågan.

Ett amerikanskt och ett ryskt utkast till avtal har förelagts konferensen. Dessa båda texter företer stora likheter. Den huvudsakliga skillnaden mellan dem gäller den artikel som syftar på problemet om nukleärt samarbete inom en militärallians, d. v. s. i praktiken frågan om Tysklands tillgång till kärnvapen. Här är veterligen ingen lösning ännu i sikte. Men i övrigt är stormakternas ståndpunkter i princip tämligen likartade. De anser att de föreliggande avtalsutkasterna nu bör granskas artikel för artikel i syfte att snarast möjligt nå fram till en överenskommelse.

Mot denna metod har de alliansfria staterna anmält invändningar. Man är visserligen, exempelvis från svensk sida, beredd medverka till en jämförande textgranskning. Men samtidigt har man pekat på att de båda avtalsförslagen inte är de enda dokument som kommittén har framför sig i icke-spridningsfrågan. Där finns även de åtta alliansfrias memorandum från i höstas, vars grundtankar om balanserad kärnvapennedrustning funnit uttryck i generalförsamlingens resolution i icke-spridningsfrågan. Vidare har kommittén att ta ställning till ett italienskt förslag om moratorium på viss

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tid med anskaffande av kärnvapen i andra länder än där sådana vapen redan finns.

Frågan om icke-spridning är sålunda ett problem som går utöver stormakternas exklusiva intressesfär. Det är av de länder, som icke har kärnvapen men som kan tillverka sådana, som man begär uppgivande av handlingsfriheten i den allmänna säkerhetens intresse. Och så långt kan man i princip vara med. Men det kan därutöver på goda grunder hävdas, att även den pågående utbyggnaden och förbättringen av existerande kärnvapenlager innebär en ständigt ökande fara för freden. Om den allmänna säkerheten i världen skall vara rättesnöret för strävandena att nå kontroll över kärnvapeninnehavet så måste uppenbarligen också stormakterna begränsa sina kärnvapenrustningar. Ett icke-spridningsavtal som icke tar rimlig hänsyn till detta krav kan bli svårt att godta för åtskilliga av de länder som är av väsentlig betydelse i sammanhanget, nämligen de som nu står mer eller mindre nära den punkt då de kan börja tillverka kärnvapen. Utan dessa länders medverkan kan ett avtal om förbud mot spridning inte bli effektivt. Det finns skäl beklaga, att stormakterna hittills visat sig obenägna att tillräckligt beakta de alliansfrias synpunkter i detta viktiga hänseende.

Vad den svenska ståndpunkten beträffar så är vi positivt inställda till strävandena att få till stånd ett effektivt avtal mot fortsatt spridning av kärnvapen. En sådan överenskommelse förutsätter en universell anslutning, som kan uppnås endast genom »en godtagbar balans mellan kärnvapenmakters och andra staters ömsesidiga ansvar och skyldigheter», för att nu använda FN-resolutionens ord. Sverige stöder därför i Genève de alliansfria staternas krav på att stormakterna skall ge sitt bidrag i form av fullständigt provstopp och upphörande av produktionen av klyvbart material för vapen-
2 — *Andra kammarens protokoll 1966. Nr 12*

ändamål. När vi uppställer dessa krav menar vi naturligtvis inte att vi kommer att påbörja tillverkning av kärnvapen om våra krav inte uppfylls. Ett sådant beslut saknar politisk aktualitet här i landet. När vi insisterar på motprestationer, beror det på att vi önskar ett avtal, som utgör ett verksamt bidrag till begränsning av kärnvapenhotet i FN-resolutionens mening.

Sveriges initiativ att närmare pröva möjligheterna att förbättra metoderna att upptäcka och identifiera underjordiska kärnvapenexplosioner har under de senaste månaderna förts ytterligare framåt. Konsultationer med ett antal stater har visat, att de fortsatta internationella diskussionerna i ämnet med fördel skulle kunna ges formen av en vetenskapligt inriktad expertkonferens mellan ett begränsat antal stater. Regeringen har därför i dagarna beslutat inbjuda till en sådan konferens i Stockholm i slutet av maj månad. Avsikten är att inbjuda företrädare för väst- och östblocken samt neutrala stater. För att understryka att det här rör sig om ett småstatsinitiativ har i denna första omgång kärnvapenmakterna lämnats utanför. Om det tilltänkta samarbetet i form av standardisering av instrument, utbyte av data etc., kommer till stånd är emellertid avsikten, att samarbetet skall stå öppet för alla stater. Detta gäller vare sig samarbetet i fråga sker genom medverkan av en nationell, avancerad seismologisk station eller i den formen att någon myndighet eller institution inom staten i fråga får del av inom systemet cirkulerande data.

Syftet med det planerade samarbetet är begränsat. Någon internationell värdering av de data som utbyts förutses sålunda inte. Inte desto mindre räknar vi med att ett sådant samarbete kan bli av betydelse för att underlätta ett fullständigt provstoppsavtal. I väntan därpå kommer under alla förhållanden den seismologiska vetenskapen att ha påtaglig nytta av ett sådant samarbete.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Vi hoppas som bekant från svensk sida kunna göra en självständig insats på området genom en egen avancerad seismologisk s. k. multipelstation. Forsvarets forskningsanstalt har av regeringen fått i uppdrag att projektera en sådan station och att framlägga resultatet i så god tid, att ett förslag kan granskas, bl. a. från kostnadssynpunkt, i samband med höstens budgetarbete.

Regeringen har lagt fram proposition om att ett internationellt fredsforskningsinstitut skall upprättas i Sverige. Institutet avses bedriva vetenskaplig forskning i konflikt- och samarbetsfrågor av betydelse för internationell fred och säkerhet. Detta initiativ kan ses som ett led i de fredssträvanden som präglar vår utrikespolitik. Avsikten är att institutet skall verka som en självständig institution med egna styrande organ som får en internationell sammansättning.

Innan jag, herr talman, ingår på de handelspolitiska frågorna vill jag helt allmänt framhålla hur väsentligt det är för svensk utrikespolitik att vi fortsätter att verka för ett starkt och handlingskraftigt Förenta Nationerna. Världsförbundet har blivit ett oersättligt centrum för internationella kontakter och förhandlingar. Stora framtidsuppgifter avtecknar sig för FN om alla medlemsstater lojalt och effektivt stöder organisationen. Den dramatik som stundom kännetecknar generalförsamlingens och säkerhetsrådets möten bör inte få minska vårt intresse för det tålmodiga, dagliga arbete i fredens och framstegens tjänst som bedrivs av FN och dess fackorgan. FN:s ansträngningar att främja en social och ekonomisk utveckling i fred och frihet i hela världen förtjänar förvisso vårt helhjärtade stöd.

För att därefter övergå till handelspolitiken är det två frågor som fortsätter att stå i förgrunden för intresset. Dessa är de europeiska marknadsproblemen samt Kennedyronden.

Rykten har varit i omlopp om att Storbritannien på nytt överväger möjligheterna till ett inträde i EEC. En förskjutning har uppenbarligen skett i den brittiska opinionen mot ökat intresse för en anslutning till Gemensamma marknaden, vilket återspeglas i press och offentlig debatt.

Vad som hänt inom EEC är att De sex genom uppgörelsen i Luxemburg formellt kommit ur krisen. Frankrike har återtagit sin plats vid rådsbordet i Bryssel. Under Västuropeiska unionens ministerrådsmöte i London för någon vecka sedan gav De sex — och alltså även Frankrike — till känna att man i princip och på romavtalets villkor välkomnade Storbritannien i EEC. Detta kan uppfattas som inledningen till en förbättring av det marknadspolitiska klimatet. Man frågar sig hurvida en ny fas i den europeiska integrationsutvecklingen är på väg.

Enligt vad regeringen kunnat konstatera ser man i brittiska regeringskretsar mycket nyktert på läget. Målsättningen på längre sikt, framhåller man, har varit och är alltså en uppgörelse med EEC. Innan man kan komma till ett sådant avgörande måste emellertid en rad väsentliga problem lösas. Man torde kunna förutsätta att man på brittisk sida inte är beredd att på nytt söka inträde i Gemenskapen utan att på förhand vara förvissad om ett snabbt och positivt resultat. Ännu så länge kan man inte överblicka hur exempelvis den brittiska jordbrukspolitiken och därmed sammanhängande valutaproblem samt förhållandet till samväldet skall regleras i händelse av en EEC-anslutning. Den brittiska regeringen understryker vidare sin uppriktiga avsikt att ta hänsyn till EFTA:s intressen. Fjolårets EFTA-beslut om sammanhållning är alltså giltigt.

Vad EEC angår har man i Luxemburg enats om ett *modus vivendi*. Innebörden av uppgörelsen synes vara att det överstatliga elementet i Romför-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

draget begränsats genom Frankrikes krav på fortsatt vetorätt i viktiga frågor. Detta krav har emellertid inte accepterats av de övriga sexmaktsländerna som i princip håller fast vid de överstatliga elementen i Romfördraget. Flera sakfrågor kvarstår att lösa, främst finansieringen av den gemensamma jordbrukspolitik. En rad ytterligare frågor t. ex. sammanslagningen av de tre exekutivorganen återstår dessutom. Väsentligt är emellertid att EEC har gjort och alltjämt gör framsteg, även om utvecklingstakten kan komma att bli långsammare än hittills.

Dessa omständigheter gör att ett nytt förhandlingsskede inte torde vara att vänta inom den närmaste framtiden.

På svensk sida följer vi självfallet utvecklingen med största uppmärksamhet. När den dag kommer då Storbritannien på nytt är redo att sätta sig ned vid förhandlingsbordet med De sex, eller marknadsfrågan på annat sätt aktualiseras, måste övriga EFTA-länder vara beredda. Skulle vägen till EEC öppnas för Storbritannien borde det också finnas möjlighet för Sverige och övriga EFTA-länder att komma till en uppgörelse. Regeringen vill återigen klart uttala sin önskan att så snart som möjligt se en enhetlig europeisk ekonomisk marknad förverkligad. Inom den svenska utrikespolitikens ram vill vi på allt sätt bidra här till.

Den andra stora frågan gäller tullsänkingsförhandlingarna inom ramen för Kennedyronden. Här kan ett avgörande snabbt aktualiseras. Den amerikanske presidentens förhandlingsfullmakter utgår den 1 juli 1967. Ingenting kan med säkerhet sägas om möjligheterna för en förlängning. Det är med detta förhållande för ögonen som man i Genève är i färd med att uppställa ett tidsprogram för de fortsatta förhandlingarna. Vår förhoppning är att Kennedyronden senast till sommaren skall gå in i ett avgörande skede. Eljest kan ett misslyckande riskeras. Det

ta skulle innebära att man försitter den enda omedelbara möjlighet som för närvarande står till buds för att mildra verkningarna av den handelspolitiska splittringen i Europa. Som nyss påpekats kan man inte vara särskilt optimistisk rörande möjligheterna för en snar allmän lösning av det europeiska marknadsproblemet. Därför är det så mycket viktigare att tillvarata de möjligheter som Kennedyförhandlingarna ger att reducera tullarna.

En förutsättning för att förhandlingsarbetet i Genève skall kunna aktiveras är att De sex löser sina egna jordbruksproblem. Jordbruket utgör en av nyckelfrågorna i Kennedyronden. Hittills har Gemenskapen framlagt erbjudanden endast för spannmål, men även dessa fordrar kompletteringar.

Även om EEC:s jordbrukserbjudanden dröjer några månader tycks man vara beredd att i avvaktan härpå fortsätta GATT-förhandlingarna på industrisidan. EEC:s ministerråd kommer i början av april att ägna ett särskilt sammanträde åt Kennedyronden för att söka nå enighet om sådana instruktioner till EEC-kommissionen att förhandlingarna kan föras vidare.

För Sveriges del står vi än så länge kvar vid vårt utgångsbud om en 50-procentig linjär tullsänkning på industri-varuområdet. Eftersom vissa länder — och däribland vår stora handelspartner, EEC — begärt omfattande undantag får vi bereda oss på besvärliga förhandlingar för att tillgodose väsentliga svenska exportintressen. Vi kräver reciprocitet av övriga industriländer. Får vi inte det måste det ursprungliga svenska budet omprövas.

Den vikt vi på svensk sida tillmäter Kennedyronden som medel för att minska verkningarna av den handelspolitiska splittringen i Europa har redan understrukits. Förskjutningar till förmån för den interna handeln blir allt påtagligare inom båda handelsgrupperingarna. När det gäller Sveriges im-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

port har EFTA:s andel sålunda ökat från 25 procent 1959 till 33 procent 1965. Samtidigt har EEC:s andel minskat från 41 procent till 37 procent. För den svenska exporten har EFTA:s andel ökat under samma period från 37 procent till 43 procent medan EEC:s andel förblivit ungefär konstant vid 31 procent. — Vad utvecklingen inom EEC beträffar har den interna handeln åren 1959—1964 ökat med inte mindre än 124 procent, vilket överstiger den i och för sig gynnsamma utvecklingen av EFTA:s interna handel.

Denna utveckling av handeln utgjorde en av anledningarna till de två betydelsefulla initiativ som togs vid EFTA:s ministerrådsmöte i Wien förra året. Det ena av dessa syftade till att få till stånd kontakter mellan EFTA och EEC. Det andra avsåg den interna utbyggnaden av EFTA-organisationen. Denna utbyggnad och fördjupning av EFTA-samarbetet utgör också ett led i strävandena att nå en lösning på den europeiska marknadsfrågan.

Vid ett nytt ministermöte i höstas i Köpenhamn kunde konstateras att ett omfattande arbete redan är i gång på olika områden inom EFTA. Vad det här gäller är bl. a. sådana frågor som etableringsrätt, offentlig anbudsoch inköspolitik och standardiserings- och patentsamarbete.

I maj kommer ett nytt ministermöte att äga rum i Bergen. Vi hoppas att ytterligare framsteg då skall kunna redovisas. Mötet är för övrigt avsett att ge ministrarna tillfälle att diskutera det aktuella marknadsläget.

I detta sammanhang kan konstateras att EFTA är på väg att bli ett fullt utbildat frihandelsområde. Vi närmar oss den tidpunkt — den 1 januari 1967 — då EFTA-tullarna på industrivaror i princip skall vara avskaffade. Detta innebär att vi redan sju år efter EFTA-konventionens tillkomst lyckats förverkliga målsättningen att skapa en fri industrimarknad för 100 miljoner människor.

En allttjämt bestående svårighet för EFTA är att Storbritannien ännu inte kunnat avskaffa den importavgift som infördes i oktober 1964. Den sänktes visserligen förra våren till 10 procent men utgör fortfarande ett allvarligt hinder, inte minst i det interna samarbetet. Britterna har lovat avskaffa avgiften så snart jämvikten återställts i deras betalningsbalans. Vi har förståelse för den brittiska situationen men kan inte tänka oss ett läge, där övriga EFTAländer helt avvecklat sina tullar medan det största medlemslandet bibehåller ett gränsskydd högre än det vi själva hade när EFTA bildades. En sådan situation måste undvikas. Från svenskt regeringshåll har redan framförts att vi utgår från att återstoden av avgiften avskaffas före årsskiftet.

En av de fördelar vi uppnått genom EFTA är att en nordisk marknad kommit till stånd inom frihandelsområdets ram. Detta innebär även att de nordiska länderna blivit alltmera beroende av varandra i ekonomiskt hänseende. Sedan EFTA:s tillkomst har handeln inom Norden utvecklats starkare än på något annat håll i världen. Det gäller nu att, oavsett den framtida utvecklingen av den europeiska marknadssituationen, bevara och säkerställa de stora fördelar som den nordiska integrationen givit de enskilda länderna. Det var mot denna bakgrund som Nordiska rådet vid sin session i Köpenhamn rekommenderade regeringarna att — under hänsynstagande till strävandena att uppnå en europeisk marknad omfattande så många som möjligt av de europeiska länderna — snarast klarlägga förutsättningarna för en samlad utbyggnad av det nordiska ekonomiska samarbetet beträffande vissa centrala områden. På svensk sida hade vi hoppats komma fram till mera konkreta riktlinjer för de fortsatta övervägandena. Ehuru detta ej visade sig möjligt är det regeringens förhoppning att de nu inledda undersökningarna skall kunna ge ett positivt resultat.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Av det nu sagda framgår att det handelspolitiska läget är svåröverskådligt. Regeringen är medveten om de problem detta medför för näringslivet. Den följer självfallet marknadsutvecklingen med största uppmärksamhet och upprätthåller hög beredskap för att möjliggöra en snabb anpassning till nya situationer.

På regeringsplanet arbetar som bekant sedan flera år tillbaka bl. a. en samarbetsgrupp under ledning av chefen för handelsdepartementet. Dess uppgift är att fortlöpande bevaka den handelspolitiska utvecklingen samt planera de utredningar som krävs i olika handelspolitiska situationer. Gruppen följer också kontinuerligt utvecklingen inom EEC och de möjligheter till lösningar av den europeiska marknadsfrågan som kan uppkomma.

Till våra åtgärder för att upprätthålla hög beredskap kan även inräknas de sammankomster med sändebuden i EFTA- och EEC-länderna som regelbundet hålles.

Det centrala utredningsorganet på det handelspolitiska området, kommerskollegium, håller intim kontakt med näringslivet. Regeringen har lagt fram förslag om ytterligare förstärkning av kollegiums utredningsresurser.

Våra strävanden att avskaffa handels hinder i förhållande till u-länderna reser andra problem. Hur skall vi kunna hjälpa dessa länder att öka sin andel av världshandeln?

U-länderna har knutit höga förväntningar till FN:s världshandelskonferens. Den första konferensen hölls i Genève 1964. En ny konferens äger rum nästa år.

Tills vidare har de organisatoriska frågorna stått i förgrunden. Icke desto mindre har världshandelskonferensen kommit att bli en pådrivande faktor i framför allt råvarufrågorna. För närvarande ägnar man särskilt de instabila förhållandena på kakaomarknaden uppmärksamhet. Med hänsyn till u-ländernas exportstruktur tillmäter vi från

svensk sida denna del av UNCTAD:s verksamhetsområde stor betydelse. Inom de närmaste veckorna skall en diskussion äga rum i UNCTAD:s finanskommitté om s. k. supplementär finansiering. Det är Sverige som tillsammans med Storbritannien tagit initiativet i denna fråga. Världsbanken har nyligen framlagt en positiv rapport i saken. Förslaget går ut på att förhindra att utvecklingsprogram som baserats på rimliga förväntningar om exportintäkternas storlek utsätts för störningar till följd av ett oväntat inkomstbortfall.

Det är ännu för tidigt att säga vilken betydelse det nya världshandelsmaskineriet kan komma att få. Sveriges strävan är att dess arbete på ett meningsfullt sätt skall bidra till att lösa u-ländernas ekonomiska problem.

Även inom GATT har arbetet på att förbättra förutsättningarna för avsättning av u-landsprodukter i bl. a. industriländerna fått ökad betydelse. Enligt det nya kapitlet om handel och utveckling, som Sverige nu undertecknat, åtar sig industriländerna att ge hög prioritet åt avveckling av handelshindren för u-landsprodukter. Vi hoppas att Kennedyronden i detta avseende kan ge påtagliga resultat. På svensk sida har vi sökt påskynda avvecklingen av handelshindren för tropiska produkter. Som framgick av den nyligen i riksdagen behandlade propositionen om avveckling av tullarna på några av de väsentligaste av dessa varor avser vi att verka för att de fortsatta förhandlingarna om tropiska produkter når konkreta resultat.

Inom OECD har forskningssamarbetet kommit att utgöra en allt viktigare fråga. Vid ett möte i januari med de för vetenskapliga ärenden ansvariga ministrarna drogs riktlinjerna upp för ett fördjupat samarbete. Av väsentlig betydelse är också de överläggningar, som äger rum inom kommittéerna för ekonomisk politik och för utvecklingsbistånd.

Sveriges handel med öststaterna har

Utrikes- och handelspolitisk debatt

under senare år motsvarat 4 å 5 procent av den totala utrikeshandeln. Handeln med öststaterna försiggår huvudsakligen inom ramen för bilaterala handelsöverenskommelser. Vi har ett starkt intresse av att få utvidga denna handel, men våra möjligheter att öka exporten till berörda länder är i hög grad avhängiga av deras möjligheter att sälja varor till oss. Importen till Sverige kan emellertid numera i stor utsträckning ske fritt, sedan största delen av importen från dessa länder genom beslut under föregående år undantagits från licens tvång. Sverige har i olika internationella sammanhang, främst inom FN:s europakommission, aktivt deltagit i undersökningar beträffande möjligheterna till en ytterligare liberalisering av handeln mellan öst- och västländer.

Avslutningsvis, herr talman, må några ord tilläggas om den svenska handelspolitikens allmänna målsättning. Som alla vet har vår traditionella strävan varit att söka åstadkomma största möjliga frihet för den internationella handeln. Sveriges deltagande i det internationella samarbetet t.ex. inom EFTA, OECD och GATT står i full överensstämmelse med denna målsättning. Den moderata svenska tulltaxan och den begränsade omfattningen av importrestriktioner ligger också i linje härmed.

En sådan politik innebär emellertid också att det svenska näringslivet på många områden har att möta en hård konkurrens. Denna konkurrens medför att företagen tvingas att rationalisera och effektivisera sin produktion. Det kan väl allmänt sägas att detta samtidigt medfört att företagens internationella konkurrensförmåga ökas och att bättre förutsättningar för export skapas. Det är emellertid klart att konkurrenssituationen för vissa näringsgrenar kan medföra svårigheter.

Regeringen följer med uppmärksamhet utvecklingen på sådana områden. Enligt dess uppfattning bör de anpass-

ningssvårigheter som kan uppstå i första hand mötas genom lämpliga åtgärder inom ramen för den aktiva arbetsmarknads- och lokaliseringsspolitiken. Handelspolitiska skyddsåtgärder i form av tullar eller restriktioner bör endast i undantagsfall komma till användning.

Vidare anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är banalt att säga att de politiska relationerna mellan folken undergår en ständig förändring, men tydligare än på länge har detta framgått under de senaste två åren. De medelstora staterna i sovjetblocket tycks få större rörelsefrihet ekonomiskt och kanske även politiskt. Motsättningsarna mellan Sovjet och Kina har skärpts. Den mot Indien aggressiva kinesiska hållningen är ju en av flera orsaker.

Man kan inte längre tala om ett fast kommunistiskt block. Detta är en oerhört viktig förändring, men låt oss inte överdriva. Intressegemenskapen finns i flera avseenden, och den kan ge utslag som får för demokratierna i väster allvarliga verkningar i framtiden.

På den demokratiska sidan pågår en liknande förändring av relationerna. Sammanhållningen tycks i vissa avseenden bli mindre fast. Särskilt den franska politiken har haft detta drag. Det finns tyvärr på sina håll en anti-amerikansk tendens. Det finns framför allt en sympati för mindre överstatlighet och mindre fast politisk integration i Västeuropa. Bägge dessa önskemål framträder i kraven på en anpassning av NATO, den militära alliansen i väster, efter franska nationella krav. Den skepsis mot överstatlighet som har lett till krisen inom den Gemensamma marknaden, EEC, vittnar om samma tendenser. Motsättningsarna där är som bekant inte undanröjda, endast skjutna åt sidan.

Ur svensk synvinkel är detta en ut-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

veckling på både gott och ont. Det finns mindre motsättningar nu mellan öst och väst i Europa, och det hälsar väl de flesta som ett framsteg. Men försvagningen av det militära samarbetet inom NATO framstår som en riskfylld utveckling. NATO har betytt och betyder mycket för de demokratiska staternas trygghet, även tryggheten för de stater som inte är *direkt* involverade därför att de inte själva är medlemmar av denna organisation.

Föreanta staternas deltagande ekonomiskt i Europa genom Marshallplanen och på annat sätt och militärt genom Atlantpakten har varit en trygghetsfaktor av stor betydelse även för vårt land. Jag har någon gång efterlyst ett konstaterande från regeringens sida av detta viktiga faktum.

Ingen vet naturligtvis om utvecklingen kommer att fortsätta. För svensk utrikespolitik kan de tendenser jag berört få betydande återverkningar på lång sikt. Utrikesminister Nilsson har vid ett par tillfällen konstaterat att vår utrikespolitik måste i hög grad påverkas av de yttre världspolitiska förutsättningarna. Även det konstaterandet kan måhända förefalla banalt, men jag tror att det behöver upprepas någon gång emellanåt, som utrikesministern tydligen också gör. Den fasta och bestämda utgångspunkten för vår utrikespolitik är naturligtvis att vi vill bevara freden och friheten och eftersträva tillfälle till konstruktiva insatser för lösningen av de många internationella problemen ute i världen, i fredens och den nationella självbestämmanderättens tjänst.

På den internationella arenan skiftar scenbilden snabbt. Kinas politik har i åtskilliga stater uppfattats som aggressiv och mött bakslag. Utsikterna att få demokratiska styrelser i de nya staterna är likväl mycket ovissa. Jag instämmer med regeringens förklaringens ordalag: »Självfallet måste vi önska, att människorna i dessa länder på längre

sikt skall få reellt inflytande över statens angelägenheter i samma former som vi blivit vana vid.» Det är en be-kännelse till ett naturligt önskemål om en demokratisk utveckling runtom i världen, inte minst i de nya staterna, i den mån förutsättningar därför kan skapas.

Denna ståndpunkt har från vår sida många gånger uttryckts och understrykts. Men jag måste konstatera att tidigare någon gång, när uttalanden gjorts från regeringshåll — t. ex. ett bekant yttrande av statsrådet Palme — tycktes denna tanke, som enligt en demokratisk åskådning är naturlig, glida alltför mycket åt sidan. Vi kan inte sympatisera med förtryckare av något slag, men vi kan och måste hysa sympati för alla som verkar för en demokratisk utveckling i världen.

Vietnamkonfliktens fortsatta utveckling ger anledning till oro, såsom utrikesministern konstaterat. Risker finns att krigiska konflikter kan sprida sig, och det lidande som Vietnams folk nu underkastats är oerhört. Jag föreslog under den förra utrikespolitiska debatten att regeringen skulle låta undersöka våra möjligheter till social och humanitär hjälp inom båda delarna av Vietnam. Jag menade, att om det finns förutsättningar därför borde Sverige, den svenska staten, söka att tillsammans med andra få till stånd en sådan humanitär hjälp i betydande skala. Regeringen tycks inte ha intresserat sig särskilt för själva denna frågeställning, men vi har ju nu lyckligtvis en enskild insamling, vars uppgift just är humanitär hjälp inom både Nord- och Sydvietnam, utan alla politiska avsikter. Jag hoppas att denna insamling skall få ett livligt stöd både från Sveriges folk och inte minst officiellt från regeringen.

Vi hoppas naturligtvis alla på förhandlingar som leder till fred i Vietnam. Regeringen uttalade nyss att vid sådana förhandlingar bör FNL, viet-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

cong — två namn på samma sak — få deltaga. Jag instämmer i det uttalandet. Men regeringen går förbi, vill inte gärna gå in på, önskemål rörande ståndpunkterna på den andra sidan, Nordvietnams. Det vore av värde att höra om regeringen verkligen anser att det är ett rimligt krav att den andra sidan gör något medgivande, inte bara den södra. Vad anser regeringen t. ex. om kravet att amerikanerna före förhandlingarna skall dra sig tillbaka från Vietnam eller i varje fall lova att dra sig tillbaka vid viss tid? Även andra krav har uppställts.

Det finns en viss tendens hos regeringen att uttrycka önskemål om politiken, vilka gäller den ena sidan men inte den andra, och att i övrigt nöja sig med ett allmänt tal t. ex. om att de krigiska operationerna bör reduceras. Jag anser för min del att det är ett mycket starkt önskemål att kriget skall »eskaleras» nedåt, inte uppåt. Men om man undersöker vilka utsikter som kan finnas till en fredlig lösning av konflikten, tror jag att man inte kan undgå att göra samma konstaterande som ett stort antal experter gjort, nämligen att det är mycket tveklaktigt huruvida Kina verkligen önskar en fredlig lösning. Att Nordvietnam gör det är mycket möjligt. Att Sydvietnam och dess allierade gör det är också mycket möjligt och vad beträffar dess viktigaste allierade alldeles givet. Men hur är det med Kina? Många av experterna tror att Kina inte önskar en fredlig uppgörelse, utan seger. Kina har haft så många bakslag på andra håll att för Kina framstår en framgång för deras strävanden i Vietnam såsom ytterst angelägen.

I sista hand måste vi genom det lilla inflytande vi kan ha i FN eller på andra håll verka för att folket i Vietnam får tillfälle att i val under betryggande former ta ställning till frågan, hur landet skall styras och om det skall vara uppdelat i två delar eller ej. Är

regeringen beredd att stödja detta krav på internationell övervakning av fria val i Syd- och Nordvietnam så snart tillräckligt fredliga förhållanden kan skapas för att sådana val i praktiken skall kunna äga rum? Jag tror att det är mycket viktigt att man från utomstående neutralt håll verkligen driver denna tanke på att folkets självbestämmanderätt så snart det finns praktiska möjligheter därtill skall få komma till uttryck.

Herr talman! En annan aktuell fråga är förhållandena i Rhodesia. Jag hoppas att regeringen fortsätter sina ansträngningar att få säkerhetsrådet att fatta bindande beslut om ekonomiska sanktioner från medlemmarna i Förenta Nationerna. Skulle Sydafrika och Portugal motarbeta sådana sanktioner, får detta ärende naturligtvis tas upp till särskild behandling. Det är ju i så fall en fråga av utomordentligt allvarlig art. Utvecklingen kan bli sådan att även en organisation som EFTA nödgas att ta upp frågor, som eljest inte tillhör dess uppgifter.

Vad beträffar sydafrikaproblemet hänvisar jag till den reservation som herr Wedén har fogat till utrikesutskottets utlåtande nr 2. De tankar som mera utförligt framställts i denna reservation överensstämmer i stort med det som jag nu anfört. Jag hoppas att herr Wedén kommer att utveckla dessa synpunkter närmare.

Jag vill dock redan nu deklarera att jag, om jag inte på grund av sjukdom hade varit förhindrad att deltaga i utskottets arbete, skulle ha stött herr Wedéns reservation, och jag kommer nu i stället att göra detta vid omröstningen i kammaren.

Regeringens talesman betonade med rätta kärnvapenfrågans centrala roll. Det är självklart att Sverige deltar i arbetet mot en spridning av kärnvapen så länge det finns minsta utsikt till framgång i denna strävan. Jag är säker på att alla med glädje ser den aktivitet

Utrikes- och handelspolitisk debatt

från svensk sida, som av och till utvecklats i Genève på detta område. Men det är naturligt — vilket väl också alla är ense om — att icke-kärnvapenmakterna ställer villkor av den typen att underjordiska prov skall upphöra och att något slag av kärnvapennedrustning skall påbörjas eller i varje fall att fortsatt upprustning med kärnvapen skall hejdas. Jag vill emellertid tillägga att en önskvärd, kraftig reduktion av kärnvapnen måste gå hand i hand med en begränsning av de konventionella vapnen. Eljest är det fara för att den militära maktbalansen i Europa kan gå förlorad.

Vad kontrollfrågorna beträffar är det uppenbart att överenskomelser som skall få full verkan måste vara försedda med något slag av kontrollbestämmelser. Det är mycket bra med dessa vetenskapliga, seismografiska undersökningar, men det tycks vara så att det allmänna intresset av verklig trygghet genom effektiv kontroll tills vidare inte kan i tillräcklig grad tillgodoses genom sådana vetenskapliga försök. För ett par år sedan erbjöd Sovjetunionen direkt kontroll i begränsad utsträckning men har sedan tagit tillbaka detta erbjudande. Jag ställer frågan: Bör det betraktas som självklart för Sverige och andra utomstående länder att sådan direkt kontroll även i ringa omfattning skall anses utesluten? Måste inte makter som intar en medlande hållning avvika från de stora kärnvapenmakternas ståndpunkter i flera avseenden, och är det inte då i och för sig naturligt att insistera på effektiv kontroll? Det verkar som om regeringen har uppgivit tanken på att aktualisera den handlingslinje som för ett par år sedan dock föreföll att ge vissa utsikter.

För övrigt vill jag, herr talman, hemställa att frågan om gaser och biologiska stridsmedel ägnas större uppmärksamhet. De är föga mindre ohyggliga än kärnvapnen. Enligt min mening bör

Sverige överväga ett nytt initiativ för att öka tryggheten genom att dessa hemska stridsmedel föres helt åt sidan och icke kommer till användning under några som helst omständigheter. Jag syftar då på ödeläggande gaser och biologiska stridsmedel och går inte in på frågan om vissa andra typer av gaser av mera ofarligt slag.

Vad fredsforskningen beträffar visade regeringen enligt min uppfattning ett ganska lamt intresse när denna fråga för åtskilliga år sedan behandlades i Nordiska rådet. Den fann emellertid sedan anledning att ta upp saken mera ur svensk synvinkel genom att föreslå en internationell fredsforskning i vårt land. Jag anser att detta i och för sig är synnerligen välkommet, men jag tror att det hade varit bra, om man hade gjort försök att i någon mån lägga verksamheten mera på nordisk bas än vad regeringen tydligen varit intresserad av.

Stormarknadsproblemets betydelse för Sverige är ju alla ense om, liksom om så mycket annat. Vi har inte bara att tänka på detta problem så, att om Sverige kommer med i en stor västeuropeisk marknad kan det ge oss oerhörda fördelar, utan också på att det, om vi *inte* kommer med, kan få ödeläggande konsekvenser för vårt näringsliv. Skulle flertalet av medlemmarna i EFTA deltaga i en stormarknad men Sverige inte göra det, skulle detta också splittra Norden på ett ödesdigert sätt. Frågan om våra relationer till stormarknaden intar alltså en central plats inte bara rent ekonomiskt utan även i vidare mening. För övrigt är det väl uppenbart att vi, fränsett alla egoistiska motiv, vill ha tillfälle att göra vår insats i ett viktigt internationellt konstruktivt arbete.

Läget har under det senaste halvåret förändrats en hel del. Det franska vetot mot brittiskt inträde i stormarknaden, i gemenskapen EEC, har tagits tillbaka. Dessutom tillämpar Frankrike fortfarande vetorätt, dvs. förbehåller sig att,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

trots Romtraktatens bestämmelser, i vissa viktiga sammanhang tillämpa veto inom EEC. Överstatligheten kommer tydligen att utvecklas mindre inom EEC än man tidigare räknat med.

Vad beträffar ståndpunkten till ett brittiskt inträde bör man lägga märke till att denna inbjudan från Bryssel var en inbjudan på Romtraktatens villkor. Vad betyder det? Får Storbritannien lika ensidigt som Frankrike säga att vissa mycket viktiga bestämmelser om överstatlighet och internationellt bestämmande i Romtraktaten ser vi helt enkelt bort ifrån, vi accepterar dem inte i praktiken? Jag efterlyser en kommentar från regeringens sida om hur man betraktar detta problem. Skulle det vara så, att andra stater får samma frihet att tolka Romtraktaten som Frankrike betingat sig, blir det ju helt andra förutsättningar för ett brittiskt inträde än som eljest skulle vara fallet.

En annan viktig fråga är naturligtvis den gemensamma jordbrukspolitiken i EEC. Om man kräver att denna skall utsträckas även till Storbritannien — det får vi tills vidare räkna med — innebär det att Storbritannien från kontinenten skall köpa betydande kvantiteter av livsmedel till priser vida överstigande världsmarknadens. Storbritannien skulle övergå från en lågprislinje till en högprislinje i fråga om livsmedel. Detta är sannerligen en ytterst allvarlig frågeställning ur brittisk synvinkel. Det skulle betyda höjda levnadskostnader; sannolikt också höjda löner och försvagad konkurrensförmåga samt påfrestningar på betalningsbalansen. Det är alltså ingalunda säkert att ett brittiskt inträde i EEC på något sätt skulle underlätta en lösning av den brittiska betalningsbalanskrisen. Det finns många experter som säger att det under de första två, tre åren tvärtom skulle bli svårare för Storbritannien, medan kanske på längre sikt, när verkan av ökad konkurrens m. m. gjort sig gällande, det i stället kan bli en fördel ur denna synpunkt.

Det förefaller uppenbart att labour-regeringen i London med premiärminister Wilson i spetsen inte har glömt vilken betydelse det har i engelsk politik om någon kommer att föreslå dearer food — dyrbarare livsmedel. Premiärminister Wilson har därför också visat sig minst sagt skeptisk till frågan om att acceptera EEC:s jordbrukspolitik och bl. a. hänvisat till gamla förbindelser med Commonwealth när det gäller tillförseln av livsmedel. Han uppställer alltså villkor i fråga om jordbrukspolitiken, och frågan är nu vilken attityd man inom EEC intar till detta. Har regeringen några informationer, som kan kasta belysning över detta spörsmål, bör de inte undanhållas Sveriges folk.

På tal om labourregeringens villkor är det utomordentligt intressant att premiärminister Wilson förklarade att de villkor står fast som för några år sedan uppställdes från Storbritanniens sida. Man går in i EEC om dessa villkor uppfylls. Men han tillfogar att det synes bli lättare att lösa vissa problem. Särskilt tycks möjligheterna att bevaka våra EFTA-kollegers intressen nu komma att vålla mindre svårigheter.

Detta uttalande måste väl syfta direkt på stater som Sverige och Schweiz. Det skulle betyda att premiärminister Wilson anser och offentligt uttalar, att det nu bör vara lättare än tidigare för Sverige och Schweiz att komma med i den Gemensamma marknaden. Är det den minskade överstatligheten inom EEC som han därvidlag tänker på? Drar han slutsatsen att Sverige och Schweiz nu skulle hysa mindre betänkligheter mot att inträda som vanliga medlemmar? Jag begär inte att vår regering skall kunna tolka premiärminister Wilsons innersta tankar. Men när chefen för regeringen i det ledande EFTA-landet gör ett uttalande som har så direkt syftning bl. a. på vårt eget land, vore det utomordentligt värdefullt, om vår regering kunde ge en kommentar till i varje fall några sidor av detta problem.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Handelsministern har ju nyligen varit i London och träffat både Mr Wilson och andra ledande regeringspolitiker.

Låt mig, herr talman, konstatera att tendensen tycks vara att försvarsfrågor och utrikespolitiska frågor hålles mera utanför EEC och dess organ än man tidigare räknade med skulle bli fallet. Då vill jag gärna understryka, att överstatlighet i övrigt — alltså när det gäller andra frågor än försvars- och utrikespolitik, dvs. frågor om inre ekonomiskt och socialt samarbete — inte är något som vi ur svensk synvinkel har anledning att vara så rädda för. När man här i Sverige talar om ett eventuellt inträde i en stor europeisk integration görs det understundom gällande att vi måste vara emot varje form av överstatlighet. Enligt mitt sätt att se har vi tvärtom anledning att acceptera en ganska långtgående integration inom mycket viktiga områden av samhällslivet. Det är utrikes- och försvarspolitik som är den känsliga punkten, men därvidlag tycks utvecklingen, så som jag antydde, vara den att dessa frågor blir behandlade i andra sammanhang och den utvecklingen kan komma att fortsätta. Jag vill därför varna för att det görs till någon fast punkt i vår attityd, att vi inte accepterar överstatlighet; vi har ju för övrigt accepterat överstatlighet när det gäller vissa ting i Förenta Nationerna.

I betraktande av det ovissa läget synes en slutsats vara ganska uppenbar. Att Sverige i nuvarande läge skulle binda sig för att endast en viss metod för anslutning till EEC — antingen associering eller vanligt medlemskap — är tänkbar, det vore orimligt. Vi kräver vissa hänsyn till vår speciella ställning när det gäller alliansfrihet och neutralitet. Ingen vet i dag, om vi har lättare att på acceptabla betingelser komma med direkt anslutning. Det vore därför enligt min mening ansvarslost, om vi i dag skulle binda oss för att endast en av dessa vägar är tänkbar. Låt oss först

pröva problemställningarna och avvaktat utvecklingen fram till den dag då beslut skall fattas, och låt oss sedan ta ställning.

Herr talman! Jag kan inte underlåta att än en gång betona, hur viktigt det är för Sverige att medverka i en europeisk integration. Att vår valutaställning blivit mindre stark får vi hoppas är en tillfällig sak, men jag tror ändå att man kan anföra att detta sannerligen inte minskar vikten av att vi kommer med i ett långtgående europeiskt samarbete. Jag hoppas därför att vi denna gång skall slippa höra regeringsuttalanden som att Sverige, om vi skulle lämnas utanför, kan finna ersättning för förlorad handel genom att öka sin handel med östblocket och u-länderna. Sådant tal vittnar endast om okunnighet. För närvarande går 74 procent av vår export till EFTA och EEC. Om dessa båda organisationers medlemmar går samman och endast Sverige och ett par andra stater stannar utanför, så betyder det att $\frac{2}{3}$ av vår export skulle komma att möta mycket höga tullar på en framtida europeisk marknad. Man kan väl knappast hoppas att det före den dagen skall ske någon mera radikal allmän tullsänkning, hur ivrigt vi än önskar det. Tanken att man skulle kunna kompensera sig genom handel på annat håll är verklighetsfrämmande.

Beträffande dessa ting vill jag, herr talman, ännu en gång understryka en synpunkt som handelsminister Lange och jag har diskuterat vid ett tidigare tillfälle här i kammaren. Jag tycker att det på den punkten kan behövas ytterligare klarhet.

Handelsministern förklarade att Sverige inte kunde gå med i den gemensamma marknaden, EEC, om romtraktatens tullsatser skulle vara gällande. Om herr Lange menade vad han sade så skulle det ju betyda att vi — även om alla våra andra villkor uppfyllts så att vi i och för sig skulle kunna vara med — till denna stora organisation skulle säga: Nej, ni

Utrikes- och handelspolitisk debatt

måste reducera era tullar — annars går Sverige inte med. Hur mycket jag än önskar att EEC skall delta i en stor tullsänkningssaktion, så måste jag säga att en sådan ståndpunkt förefaller orimlig. Alldeles klart är emellertid att Sverige både som medlem i EEC och dess förinnan måste arbeta ytterst energiskt för tullsänkningar både i Europa och i övrigt.

Herr Lange har tidigare på min fråga gjort vissa uttalanden, men jag vore tacksam att här nu få full klarhet på denna punkt, då det förefaller att vara en punkt där regeringen verkligen kan ge en bestämd försäkran om att man inte tänker välta stenar i vägen för samarbetet söderut.

Jag vill bara som en sidoanmärkning tillfoga, att om Sverige kommer med i en stor europeisk marknad, så kommer det att få långtgående konsekvenser för vår jordbrukspolitik. Därför skall man kanske inte göra alltför tvärsäkra profetior om hur den kommer att se ut på 1970-talet. Det finns för övrigt en annan viktig synpunkt på detta. Om vi lyckas få Förenta Nationerna eller i varje fall de rika industriländerna med på en stor aktion när det gäller att ställa pengar och köpkraft till u-ländernas förfogande, så att de på världsmarknaden kan köpa de livsmedel som de så innerligen väl behöver för att befrias från svält och halvsvält, så kommer detta att få konsekvenser för världsmarknadens priser på livsmedel. Den saken bör inte förbises.

Enligt min mening har regeringen under senare år varit väl passiv i EEC-sammanhang. Här finns bl. a. ett psykologiskt problem. Sveriges folk är knappast tillräckligt medvetet om att stora avgöranden kan förestå ganska snart — om ett år eller två, även om det också kan tänkas att det dröjer.

Vad de tekniska förberedelserna beträffar är det mycket bra att kommerskollegium och representanter för näringslivet diskuterar dem och att också

naturligtvis regeringen har en grupp som diskuterar dem. Men oppositionens företrädare svävar till stor del i okunghet om mycket av förberedelsearbetet. Detta är inte rimligt. Tiden synes i varje fall vara inne att tillsätta en parlamentarisk delegation som får studera och belysa frågan och följa arbetets utveckling. Det skulle bl. a. möjliggöra för riksdagsgrupperna att mera kontinuerligt få information i ämnet. Den svenska riksdagens ledamöter skulle därigenom få bättre förutsättningar att å sin sida upplysa Sveriges folk om hur denna viktiga fråga utvecklas. Tydligen kan vi inte lita uteslutande till regeringens upplysningsverksamhet på detta område. Men denna informationssynpunkt är inte den enda jag anlägger när jag framlägger förslaget om en parlamentarisk delegation som får följa förberedelsearbetet. Jag tror att frågans natur är sådan, att ett dylikt förslag är väl motiverat.

Vad Kennedy-ronden beträffar skall jag fatta mig kort. Den framstår, vilket kanske är synd, som ett amerikanskt initiativ, vilket på en del håll kan försvåra en uppgörelse. Enligt min mening är det ett mycket bra initiativ. Frågan är emellertid om man inte har den internationella handeln litet väl mycket i fokus. Kanske skulle det vara riktigt om handeln i Europa mera energiskt än hittills toges upp i Genève i GATT-sammanhang som ett stort delproblem. När man talar om närmandet mellan EEC och EFTA, så hänvisar EEC-staterna till att detta arbete vad tullpolitiken beträffar bör förläggas till Genève, till GATT-förhandlingarna. Det är svårt att säga hur ett europeiskt grepp på dessa handelspolitiska förhandlingar i Genève skulle se ut som skulle göras vid sidan av det mera världsomspännande grepp som är självklart enligt förhandlingarnas allmänna uppläggning. Men

Utrikes- och handelspolitisk debatt

jag tror att det ändå är berättigat att säga att här finns utrymme för ett svenskt initiativ för att få det hela att glida litet bättre mellan EEC och EFTA vid förhandlingarna i Genève. Det kan finnas möjligheter att uppnå resultat, även om dessa inte kan väntas bli revolutionerande. Vissa psykologiska skäl talar för att ett försök i alla fall skulle vara nyttigt. Om man inte på våren 1967 har uppnått väsentliga framsteg på det internationella planet i Genève, finns stor risk för att den amerikanske presidenten inte får sin fullmakt att förhandla förnyad.

Om utvecklingen inte blir så gynnsam som vi alla hoppas vad beträffar möjligheterna till en vidgad europeisk integration omfattande både EEC och EFTA, får vi vara beredda på detta. Jag har många gånger i denna kammare framhållit, att svensk handelspolitik bör arbeta som en generalstab; vi bör diskutera igenom olika alternativa lösningar. För dagen nöjer jag mig emellertid med att endast påpeka detta. Jag har därmed inte sagt att det i och för sig är önskvärt med helt andra lösningar, inte heller att det skulle vara aktuellt, utan menar endast att man måste vara beredd på olika möjligheter.

Huvudalternativet bör som jag tidigare framhållit vara en stor europamarknad, som utvecklas i riktning mot en ekonomisk union, helst med steg för steg sänkta yttre tullar, en organisation i vilken Sverige kan inträda med bevarande av sina allmänna politiska villkor om neutralitet och alliansfrihet men utan svensk rädsla för överstatlighet i övrigt.

Lika litet som regeringen gör det tänker jag, herr talman, gå närmare in på spørgsmålet om den nordiska samverkan. Detta problem behandlades vid den senaste råds-sessionen i Köpenhamn återigen i skuggan av den europeiska integrationen. Det förhåller sig ju så, att i

varje fall en eller två av de nordiska staterna ser den europeiska integrationen som så dominerande, att man inte vill minska sin handlingsfrihet genom nordiska överenskommelser om inga alldeles särskilda skäl talar för dessa.

Jag har, herr talman, kommit till en allt fastare övertygelse, att om det skall bli möjligt att uppnå några konkreta, praktiska och betydelsefulla resultat när det gäller den ekonomiska samverkan i Norden så kan det endast ske på två betingelser. Den första är att man skall använda metoden med en s. k. paketlösning, d. v. s. att man i en överenskommelse försöker lägga in så många saker som har betydelse och intresse för varje enskilt nordiskt land, att — även om det är andra saker som inte har det — paketet i dess helhet framstår såsom önskvärt för vart och ett av de nordiska länderna. Det är denna metod som Nordiska rådet sedan ett par år har försökt pressa fram.

Det finns emellertid ett annat närbesläktat villkor som är ännu mera avgörande. Det förefaller uppenbart att det inte går att komma till resultat, om inte regeringarna tar upp realpolitiska förhandlingar på samma sätt som man brukar göra när man förhandlar med stater på andra håll i världen. Det är bara regeringarna som kan agera genom att bjuda fördelar och använda en metod som liknar kohandelns för att försöka att driva fram ett resultat. Vi har alltför länge sökt bedriva nordiskt samarbete på ett något akademiskt, teoretiskt plan, där man inte aktualiserat mera handfasta, reella bytestransaktioner av fördelar och uppoffringar. Erfarenheten visar emellertid att här behövs samma realpolitiska grepp som annorstädes. Man måste göra vissa erbjudanden från svensk sida som jag inte i detalj vill diskutera nu.

Det är mycket bra när regeringen i förklaringen i dag säger att det är angeläget att »bevara och säkerställa de stora fördelar som den nordiska inte-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

grationen givit de enskilda länderna». Men, herr utrikesminister, om detta skall vara mera än en from önskan — som jag livligt delar — hur skall det kunna förverkligas om vi inte tillsammans med våra nordiska grannländer kommer in i en stor europeisk organisation? Och hur skall vi i avvaktan på vad som sker ute i Europa genom nordiska förhandlingar kunna underbygga samverkan, skapa fasta former för den och vidga den så att det ökar våra utsikter i den riktning som nyss antydde. Vi kan inte sitta med händerna i kors och vänta.

Våra ekonomiska förbindelser med u-länderna kan kanske diskuteras vid ett senare tillfälle. Vi har i folkpartiet starkt understrukit att strävandena att minska råvaruprisernas fluktuationer bör kompletteras med supplementär finansiering när exportpriserna på dessa produkter är låga och betalningsbalanserna i u-länderna därför försvagas. Jag är glad att regeringen accepterat den metoden, som jag tror är av ganska grundläggande betydelse. Det finns alltför stor erfarenhet av hur svårt det är om man går fram uteslutande med metoden att stabilisera råvarupriserna på världsmarknaden.

Regeringens samverkan med OECD-staterna för att stödja u-länderna är välkommen. Man nämner inte vid namn organisationen DAC som det här gäller. Det är tydligen en öm punkt, därför att regeringen var länge av obegripliga skäl mot att Sverige skulle samverka med DAC som understundom i tal kallades för en sammanslutning av rika länder. Man antydde att den stod i något slags motsatsförhållande till u-länderna, fastän det i själva verket var en organisation som syftade till att hjälpa u-länderna. Nå ja, beträffande den frågan har regeringen omvänt och bättrat sig, och det är huvudsaken.

Handeln med en del u-länder i textilvaror spelar en stor roll — jag tänker närmast på en del asiatiska u-länder.

Det verkar, herr talman, som om Sverige skulle få en relativt stor del av importen av textilfabrikat från dessa länder, medan en rad andra industristater begränsar importen av sådana varor. Dessa utländska importrestriktioner på textilvaror är en allvarlig sak. Det är nämligen tänkbart att dessa restriktioner medför att trycket på Sverige ökas utöver vad som skulle vara fallet vid normalt fri handel med rådande tullsystem. Jag tror att hela den frågan bör tagas upp på internationell bas. Det är inte rimligt att just den svenska textilindustrin skall få känna ett tryck som skärpes av andra staters importrestriktioner. Jag förordar absolut inte någon svensk protektionistisk politik, låt mig understryka det. Men här finns ett problem av annan art, och jag tror att det vore angeläget att man på internationell bas tog upp frågan om textilvarornas ställning i den internationella handeln. Det är litet för flott, herr talman, att avfärda dessa problem, som göres i en del socialdemokratiska uttalanden, med tal om att »om en industri inte kan klara sig får den läggas ned». Frågan har stor betydelse inte minst för den kvinnliga arbetskraften, som ofta har svårt att finna sysselsättning av annan art och som kanske på grund av äktenskap är förhindrad att flytta till andra trakter. Detta är bara ett exempel.

Jag upprepar att vi skall hålla fast vid den svenska strävan att åstadkomma största möjliga frihet för den internationella handeln, men det bör inte hindra att problemet om andra staters restriktioner tas upp till behandling.

Regeringen slutar sin förklaring med att tala om vår traditionella strävan till relativt fri handel. Jag var mycket glad när jag läste det. Det är alldeles riktigt att det finns en sådan traditionell strävan. Det fanns emellertid för ett par årtionden sedan, när världskriget led mot sitt slut, en tid då svensk socialdemokrati, svensk arbetarrörelse, gjorde

Utrikes- och handelspolitisk debatt

upp program vari en helt annan politik förordades. Enligt detta skulle utrikeshandeln mera detaljdirigeras av staten. Detta mötte intensivt motstånd från liberalt håll, och striden slutade med att regeringen lade denna dirigistiska handelspolitik och dessa program i byrålådorna. Man har tydligen t. o. m. glömt att man en gång förordat en så bestämd avvikelse från den traditionella politiken. Men så mycket större är nu tillfredsställelsen över att vi är helt eniga om huvudgreppet i den politik som bör föras.

Låt mig dock tillägga en sak, herr talman! En liberal handelspolitik förutsätter att inflationen i vårt land hålles i styr så att konkurrensförmågan blir tillräcklig och vår betalningsbalans inte för svag. Det räcker inte att tala om att man vill föra en liberal handelspolitik, om valutakriser uppstår. Detta gäller både Sverige och andra stater. Man måste försöka skapa och bevara erforderliga förutsättningar på hemmaplan. Vi har från liberalt håll först i OEEC och sedan i OECD drivit den tesen, att det är en angelägenhet av utomordentligt stor betydelse att skapa de underliggande ekonomiska förutsättningarna för en friare handel och att minska riskerna för behov av tillfälliga importrestriktioner eller importavgifter av den typ som engelsmännen nu använder m. m. Det har gått framåt och OECD sysslar med denna sak men mest genom att ge ut en del skrifter och ordna några överläggningar. Utan att bagatellisera det vill jag uttala den meningen, att ett vidgat europeiskt samarbete behövs just på denna punkt för att skapa de ekonomiska förutsättningarna för den friare handel inom större områden än nuvarande block som man så länge har talat om men som alltjämt dröjer. Detta är ett arbete som man kan påbörja och komma rätt långt med utan att avvakta att de europeiska integrationsproblemen i övrig finner sin lösning.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Regeringsdeklarationen innehåller som vi har hört en relativt utförlig överblick av olika fält inom världspolitiken. Det är förvånande hur få verkligt fasta hållpunkter som finns och hur svårt det tycks vara att dra säkra slutsatser. Det är måhända symptomatiskt för den världspolitiska utvecklingen.

1950-talets positioner block mot block i den s. k. massiva vedergällningens tecken var naturligtvis lättare att bedöma. Nu pågår något av en upplösningstendens inom de tidigare hårt sammansvetsade blocken. Man får en mera nyanserad bild med bl. a. livligare ekonomiska förbindelser mellan Öst och Väst. En förskjutning inom världspolitiken har ägt rum i anslutning till förbättrade förhållanden mellan Förenta staterna och Sovjet men uppenbarligen försämrade förhållanden mellan Sovjet och Kina.

Risken för en storm i Mellaneuropa är mycket mindre än risken för en tyfon i Sydasien har någon sagt. Påståendet är förmodligen riktigt meteorologiskt och helt säkert riktigt politiskt i nuvarande världsläge. De politiska spänningarna och motsättningarna i Europa, Tysklands delning och Västberlins ställning m. m., saker som tidigare har framstått som de allvarligaste konflikthanledningarna, har kommit i skymundan för den dramatiska utvecklingen i Sydostasien och för statsvälvningarna på den afrikanska kontinenten.

Här i landet har vi livligt diskuterat, om vietnamkonflikten skulle vara en social revolution, ett nationellt befrielsekrig eller ett krig mellan ombud för stormakter. Jag har svårt att finna grund för frågeställningen antingen—eller i detta sammanhang. Det syns uppenbart att samtliga dessa tre ingredienser ingår i konflikten. Säkert kan man utan att göra våld på sanningen karakterisera vietcongs insatser som en politiskt social revolution. Enligt genèveavtalet från

Utrikes- och handelspolitisk debatt

1954 skulle Vietnams delning vara provisorisk. Senast inom två år skulle allmänna val hållas i både Nord- och Sydvietnam som en förberedelse för de båda statshälfternas återförening.

Några val har som vi vet inte ägt rum, och Nordvietnams kommunistiske statschef Ho Chi Minh torde helt säkert ha räknat med att val skulle komma att hållas och att de skulle bana väg för en återförening som i sin tur skulle innebära en kommunistisk regim i hela Vietnam. Utvecklingen tog som vi vet en annan riktning. Sydvietnam kom att regeras diktatoriskt av familjen Diem med amerikanskt stöd. Det dröjde inte länge förrän en upprorsrörelse började organiseras mot regimen i Saigon. Om vietcongrörelsen ursprungligen var en rent sydvietnamesisk företeelse eller om den organiserats med hjälp av kommunistregimen i Nordvietnam må vara osagt, men att relationerna mellan dem varit och alltjämt är intima är väl ställt utom all diskussion. Säkert synes också vara att inbördeskriget i Sydvietnam till sitt ursprung kan betecknas som ett nationellt befrielsekrig, kanske som en fortsättning av den s. k. vietminhrörelsens kamp mot fransmännen 1947—1954.

Vietnam ligger, som vi vet, i skärningslinjen mellan stormakternas intressesfärer, vilket med all tydlighet illustreras av uppdelningen i Nord- och Sydvietnam, men därmed blev det också klart att stormakterna, uppenbarligen med utgångspunkt från både maktpolitiska och ideologiska bevekelsegrunder, skulle komma att bli intressenter i konflikten.

Klart är att konflikten i dag innehåller påtagliga ingredienser av social revolution och nationellt befrielsekrig. Enligt officiell amerikansk uppfattning utgör kriget i Vietnam ett anfall av Nordvietnam på Sydvietnam. USA har därigenom, som vi vet, blivit förpliktigat att lämna stöd åt den sydvietnamesiska regeringen — förpliktelser som

härrör från såväl avtal mellan Förenta staterna och Sydvietnam som Seato-paktens bestämmelser.

Å andra sidan är det uppenbart att kommunistvärlden är engagerad genom leveranser av vapen och genom annat stöd, varvid man anser sig fullfölja löften och utfästelser att hjälpa överfallna folk.

Vietnamkonflikten har fört med sig en nedkylning av relationerna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen, vilka ju förbättrades högst väsentligt efter kubakrisen och i samband med provstoppsöverenskommelsen. Man får emellertid komma ihåg att kommunistsidan inte är något enhetligt begrepp i detta sammanhang. Moskvas och Pekings intressen kan inte vara ensartade. Det är ett rimligt antagande att Moskva helst skulle se en lösning av konflikten som inte stärker Kinas positioner, då det annars skulle bli ett övertag för Kina i den ideologiska och intressesmäsiga kampen dem emellan.

Vietnamkonflikten är alltså en skärningspunkt för de tre maktgrupperingarna Förenta staterna, Sovjetunionen och Kina. Det gäller visserligen ett begränsat område men kan, som vi vet, bli av avgörande betydelse för den världspolitiska utvecklingen för ganska lång tid framöver.

I regeringsdeklarationen framhålls att möjligheterna till ett biläggande av vietnamkriget för närvarande måste bedömas som skäligen små, och i fråga om förutsättningarna för förhandlingar instämmer regeringen i stort sett i generalsekreterare U Thants mening, att ett närmande mellan parterna förutsätter att bombningarna i Nordvietnam upphör och att stridsaktiviteten på båda sidor dämpas, varjämte den nationella befrielsefronten måste delta i överläggningarna. Det finns knappast anledning att göra invändningar mot dessa allmänna reflexioner från regeringens sida.

Man kan med tillfredsställelse notera

Utrikes- och handelspolitisk debatt

— vilket regeringen också gör — att Förenta Nationerna nu har övervunnit sin s. k. finansiella kris och åter kan arbeta normalt. Men det skulle vara egenodligt om inte krisen ändå, i varje fall temporärt, har försvagat FN. Men hur bräcklig världsorganisationen än kan anses vara, naturligtvis framför allt vid konflikter där någon stormakt är involverad, så bedriver FN ändå en verksamhet som i en del lägen kan undanröja konfliktorsaker och medverka till en fredlig lösning av konflikter. Självfallet måste vi därför stödja FN så långt våra resurser räcker.

I rhodesiafrågan har Förenta Nationerna som bekant uttalat sig för sanktionsåtgärder, men det föreligger inga bindande beslut utan endast rekommendationer. Det är ganska beklämmande att se att en del länder tycks helt nonchalera de rekommendationerna. Främst är det naturligtvis beklämmande med hänsyn till det folk det gäller men i stort sett och på längre sikt även med hänsyn till Förenta Nationernas prestige och funktionsduglighet. Man har enligt min mening all anledning att kritisera länder som på det sättet medverkar till att undergräva Förenta Nationernas auktoritet.

De svenska biståndsinsatserna till u-länderna — för att nu säga någonting om den saken — berörs mycket knapphändigt i deklarationen. Eftersom riksdagen har tillfälle att diskutera de frågorna i annat sammanhang skall jag här inte närmare gå in på dem utan bara i korthet dröja vid en aspekt. Vi vet alla att omkring två tredjedelar av världens befolkning lider av undernäring, och att ren svält är en alldaglig företeelse i u-länderna. Likaså vet vi att de rubbningar som ibland uppstår i u-ländernas försörjningsförhållanden leder till hungerkatastrofer. Detta illustreras för närvarande på ett synnerligen tragiskt sätt i Indien, där försörjningsnivån efter en felslagen skörd är mycket låg och har skapat en allvarlig situation. Dess värre är situationen i

Indien inte unik. Inom u-länder med låg försörjningsnivå får en felslagen skörd samma konsekvenser, alltså hungerkatastrofer, som ibland måste bekämpas med vapen inom landet. Det låter hemskt!

Enligt vår mening bör det inrättas en internationell livsmedelsfond med stora resurser. Varje insats som är möjlig för att avhjälpa hungern i världen måste göras.

En av uppgifterna för denna fond bör vara att från det överskott som finns i mera välförsedda delar av världen bringa en snabb och effektiv livsmedelshjälp till u-länder som kommer i en sådan situation som nu drabbat t. ex. Indien. Här bör alla industriutvecklade länder hjälpas åt och bidra finansiellt.

Det bör emellertid uppmärksammas att överskottslagren i världen krymper. De stora amerikanska spannmålslagren har under loppet av några år reducerats högst väsentligt sedan Sovjet började med sina spannmålssköp. Om överskotten på sikt ter sig otillräckliga, måste det bli en mycket angelägen uppgift att åstadkomma en klok hushållning med världens livsmedelsresurser och söka tillse att de tillvaratas så effektivt som möjligt.

Vi bör från vårt land medverka till en dylik livsmedelsfond, och vi bör också kunna tänka oss att komma med initiativ i detta sammanhang. Det skulle förvåna mig, om inte propåer av denna typ skulle få ett ganska gynnsamt mottagande på det internationella planet och därmed leda till resultat.

Den handelspolitiska utvecklingen — om jag nu får övergå till den — i Västeuropa är självfallet av utomordentligt stor betydelse för vårt land. I ett ekonomiskt samarbete bör Sverige vara berett att delta fullt ut, under förutsättning att det inte medför politiska eller andra bindningar som inkräktar på vår neutralitetspolitik. Jag föreställer mig att regeringen klart står fast på den punkten.

I vad mån man kan tänka sig över-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

statliga bindningar utan att de på något sätt besvärar, försvårar eller äventyrar neutralitetspolitiken är en fråga om studium från fall till fall. Därvidlag är vi icke i dag beredda att ge några som helst utfästelser. Vi vill positivt i samhandelns intresse granska varje sådan tankegång, men vi säger absolut nej i den mån man kommer in på områden som kan äventyra neutralitetspolitiken.

Naturligtvis måste vi göra allt vad vi kan inom dessa gränser för att komma in på den för oss så viktiga EEC-marknaden. Denna är ju omgärdad av höga tullar på färdigvaror, vilket medför att vi i stor utsträckning får nöja oss med att vara leverantörer eller försäljare av halvfabrikat, något som naturligtvis inte kan vara tillfredsställande.

Vi måste försöka få ett handelssamarbete omfattande hela Västeuropa. Helst skulle vi naturligtvis önska någon form av broslagning mellan de båda organisationerna EFTA och EEC. Det måste, tycker jag, vara vårt första mål, och vi har också arbetat i den riktningen. Men vi måste effektivt verka för en sådan broslagning. Det kan hända att vi misslyckas. Det kan hända att det inte går att få till stånd en sådan broslagning utan att man på den andra sidan, EEC-sidan, vill att varje land för sig skall träda in i EEC. Blir det så får vi naturligtvis finna oss i att förhandla även enligt dessa riktlinjer. Men då är det alldeles särskilt viktigt att de olika EFTA-länderna inte springer benen av sig för att komma först med alla möjliga villkor utan att de samordnar sina förhandlingar och sina resonemang så långt det över huvud taget låter sig göra. Man kan naturligtvis komma i ett läge när den samordningen inte går att driva längre — då får man också finna sig i det.

EEC-krisen — motsättningarna mellan Frankrike och övriga EEC-medlemmar — har som vi väl känner till under en inte så kort period lamslagit orga-

nisationen i vissa hänseenden, och under den tiden har det väl knappast funnits förutsättningar för EFTA-länder att föra mer allvarliga resonemang om anknytning. Jag bortser inte från att Österrike ändå kunnat få driva vissa förhandlingar härvidlag. Krisen inom EEC har inte definitivt lösts, men en avspänning har inträtt sedan Frankrike sagt ifrån att landet inte vill vara med om överstatlighet och de andra staterna trots detta fortsätter att resonera med Frankrike och fortsätter att handla med Frankrike enligt riktlinjerna för samarbetet inom EEC.

Från Västeuropeiska unionens möte har rapporterats att Frankrike nu skulle intaga en mera positiv attityd när det gäller Englands anslutning till EEC, och det tycks även vara på detta sätt. På sina håll menar man att den franska omsvängningen beror på att en förskjutning av maktbalansen inom EEC skulle uppkomma i och med Englands inträde. Det skulle då inte bli samma maktkonstellationer som tidigare sedan Frankrike nu sagt ifrån rörande överstatligheten, och de andra länderna — som jag framhöll — ändå tycks vara beredda att fortsätta ett samarbete med Frankrike.

Huruvida dessa händelser kommer att medföra början till en lösning på de stora handelspolitiska problemen i Västeuropa får vi se. Det är valkampanj i England, och medan den pågår kan man kanske inte begära några preciserade ställningstaganden. Premiärminister Wilson tycks hålla fast vid den s. k. EFTA-solidariteten och skulle således alltså önska att EFTA-staterna kan följas åt vid en lösning av anslutningsfrågan. Högerledaren tycks vara inställd på en samverkan utan några mera bestämda och preciserade villkor.

För oss finns det, såsom jag framhållit, ingen anledning att i dag frångå de tidigare principerna för en EEC-anslutning. Frågan är om man kan göra något för att underlätta samarbetet mellan EFTA och EEC.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

En sak som något har förvånat mig är att man inte tagit upp till diskussion — längre kan man inte ha anledning att gå — frågan om att förbereda en anknytning till EEC genom en förändring av EFTA till tullunion. Man kunde även möjligen ha gjort vissa förberedelser. Jag understryker dock att man knappast nu kan tänka sig att gå längre i detta avseende.

Om det blir en samordning mellan EFTA och EEC, talar nämligen allt för att EFTA-tullarna på sikt får lov att bli precis desamma som EEC:s yttertullar. Om varje EFTA-land för sig begärde inträde, skulle också såvitt jag förstår varje sådant land få anpassa sig till tullunionens bestämmelser när det gäller yttertullarna, ty man lär ändå inte vara beredd att göra om EEC-tullunionen till ett frihandelsområde för att på detta sätt lättare kunna ta in EFTA-medlemmar. Vi får alltså räkna med att anpassa oss efter den tullnivå, som vi kan komma överens med samtliga EEC-länder om.

Det är naturligtvis angeläget att vi upprätthåller en god kontakt och bästa möjliga förbindelser med övriga nordiska länder, vilket inte minst gäller dessa handelspolitiska frågor. Inom EFTA:s ram utvecklas en fri handel mellan de nordiska länderna, som man för sex till sju år sedan knappt hade trott vara möjlig.

Det har höjts röster för att vi i nuvarande läge borde uppträda resolutare och gå in för ett allomfattande ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna. Huruvida en sådan väg är den lämpligaste från allmän europeisk samordningssynpunkt kan vara diskutabelt. Visserligen kan det sägas att ett samfällt Norden kan utveckla en större tyngd och kanske te sig intressantare som handelspartner än vart och ett av de övriga nordiska länderna för sig, men en än större tyngd vinner man nog om man försöker att få till stånd största möjliga grad av sammanhållning inom EFTA-solidaritetsens ram.

På grund av att EEC:s tullmur inte är så låg sker en förskjutning av vår handel så att exporten till EEC-länderna minskar medan importen väl i stort står kvar. Vår export måste alltså söka sig andra vägar, och resultatet blir att vi kommer att handla med länder som köper väsentligt mer av oss än vad vi köper av dem.

Detta är väl en fråga som klaras av, om vi kommer med i EEC-samarbetet, men vad händer om så inte sker? Då får vi räkna med ett betydande exportöverskott gentemot vissa länder, och det kommer kanske att stiga successivt. Godtar då dessa länder ett sådant förhållande i det långa loppet? Om de inte vill det, vad skall vi då göra? Vi kan väl knappast ändra vår handelspolitik i protektionistisk riktning, men våra svårigheter kan komma att bli betydande. Kanske blir de inte så svåra som de som England hade att kämpa med, men jag tror att vi får ha uppmärksamheten riktad mot dessa problem.

Herr Ohlin snuddade vid ett problem, som naturligtvis sammanhänger med att vi är ett lågtulland. Ett lågtulland löper ju risken att få in mera varor än vad som egentligen skulle svara mot dess anpart, med påföljd att man där måste lägga ned industrier. Jag tror ändå att vi får lov att hålla fast vid lågtullinjen och, om vi orkar, försöka förmå andra köparländer — av textilvaror och varför inte också skor — att sänka sina tullar och ta in mer. Huruvida vi lyckas göra något i den riktningen är väl en fråga som man kan vara rätt tveksam om. Annars får vi nog se till att på något sätt — inte precis bara tullvägen — skydda dessa hotade industrier något effektivare än vad vi gjort hittills i vår superräntesituation. Det finns länder som inom vissa branscher stöder en exportnäring genom subventionspriser på råvaror — vilket inte kommer i fråga här — samtidigt som vi tynger ned företagsamheten med skyhöga låneräntor av en storlek som vi inte har haft sedan i början av 1930-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

talet. Jag tror att detta är ett allvarligt problem även med tanke på vår handel och vår konkurrens med utlandet.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Regeringen har i sin utförliga bedömning av dagens utrikespolitiska läge, sett från svensk horisont, endast i förbigående behandlat en händelse, som med hänsyn till den stora betydelsen för Europa och därmed också för vårt land borde ha påkallat särskild uppmärksamhet, nämligen den uppsägning av Atlantpakten som general de Gaulles uttalande i praktiken innebär. Den kan naturligtvis i många hänseenden komma att radikalt förändra den europasituation, mot vilken Sveriges europapolitik hittills har utformats.

Medan regeringsdeklarationen — som vanligt skulle jag nästan vilja säga — ägnar stort intresse åt problemen i Asien och Afrika, behandlar den europafrågorna så gott som enbart ur handelspolitisk synvinkel. Jag tycker att detta är beklagligt, av flera skäl. För det första kan det ge läsaren det intrycket att vår egen världsdel intresserar oss bara från ekonomiska utgångspunkter. För det andra skulle det kunna tyda på att regeringen, trots tysklandsproblematiken, trots Berlin-muren och mycket annat betraktar läget i Europa som så stabilt att det inte är värt någon särskild uppmärksamhet. För det tredje skulle det kunna tyda på att man på ansvarigt håll i vårt land inte var medveten om sambandet mellan den utrikespolitiska aktiviteten och vad som händer på det handelspolitiska fältet.

Visst är situationen i dag utomordentligt svårbedömd, men den är ändå inte så komplicerad att den trotsar varje försök till rimlig analys, gärna med alternativa slutsatser. Jag är övertygad

om att det skulle vara av stort värde för svensk opinion och för svensk utrikespolitik, om regeringen ville bemöda sig om att kommentera Europa i något så när samma utsträckning som den behandlar Asien och Afrika. Jag återkommer till det avsnittet litet senare, herr talman.

I stort sett har jag inga invändningar att rikta mot regeringens översiktliga rundmålning av det världspolitiska läget. Den återger i allt väsentligt uppfattningar som jag tror att vi alla kan ansluta oss till. Läget i Vietnam har stabiliserats, inte i ordets rätta, positiva bemärkelse utan snarare i den meningen att motsättningarna mellan parterna har än mera låsts och att utsikterna att inom överskådlig tid nå en mera definitiv lösning ter sig nästan obefintliga. Hur det kan komma att påverka världsfreden — därom kan väl ingen uttala sig. Vietnamkonflikten, lät mig säga globala samband lär ingen längre bestrida. Det innebär bl. a. att den utrikespolitiska utvecklingen på andra håll i världen måste få direkta positiva eller negativa konsekvenser för Vietnam. Att händelseutvecklingen i Vietnam även får återverkningar på andra håll i världen är också obestridligt.

För egen del kan vi väl närmast konstatera att debatten här hemma nu har blivit något mera sansad, något mer nyanserad än den var i höstas. Orsakerna härtill kan vara många t. ex. ökat medvetande om problemets svårighetsgrad och storlek, ökad förståelse för Förenta staternas verkligt svåra dilemma och för dess argumentering, kanske också ökad insikt om vår egen litenhet och vår egen oförmåga att påverka det som händer därute genom ensidiga känsloengagemang och ibland hätska utfall mot den av de stridande parterna som ändå både politiskt och ideologiskt står vårt land närmast. Det har här ofta varit fråga om känsloengagemang som, hur förklarliga de än kan vara i och för sig, helt har bortsett från vårt eget

beroende av fortsatt amerikanskt intresse för Europa och fortsatt amerikansk medverkan i Europa.

Jag skall inte uppehålla mig mera vid Vietnam, utan nöjer mig med att konstatera att jag helt kan ansluta mig till de synpunkter, den analys och de önskemål som herr Ohlin nyss framförde i denna fråga.

Vad beträffar Rhodesia och Sydafrika är trenden i stort sett oförändrad. Sanktionspolitiken mot Rhodesia har vunnit allmän anslutning och det finns, såvitt jag förstår, trots tidvis cirkulerande rykten om motsatsen, inget som klart tyder på att Portugal och Sydafrika skulle vara benägna att sabotera de av säkerhetsrådet rekommenderade blockadåtgärderna. En öppen fråga är emellertid, hur påverkbar regimen Smith är av sanktionspolitiken. Det är mycket som tyder på att effekten inte alls blivit den som avsågs, något som naturligtvis inte är ägnat att stärka FN:s prestige, vare sig nu eller framdeles.

Vårt land har snabbare och mer konsekvent än många andra stater — stater som argumenterat betydligt mer högröstat än vi gjort och som slagit sig för sitt bröst mer än vi gjort — fullgjort sina skyldigheter i sanktionsfrågan. Det kan t. o. m. diskuteras, om vi inte varit effektiva i överkant. Är det verkligen ställt utom debatt, att vår handelsblockad bör omfatta även läkemedel? Britterna själva lär i det avseendet inta en betydligt mer liberal hållning än vad Sverige gör. Jag skulle gärna vilja höra regeringens syn på den konflikt mellan effektivitet och humanitet som aktualiserats i det hänseendet.

Vad Sydafrika angår finns det skäl att uttrycka tillfredsställelse över den nästan fullständiga enighet som kommit till uttryck i utrikesutskottets utlåtande. Denna nästan fullständiga enighet ger större tyngd åt den allmänt fördömande attityd när det gäller Sydafrikas raspolitik som präglar Sveriges uppfattning. Både när det gäller sydafrikafrå-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gan och andra liknande konfliktfall är det viktigt att de officiella svenska ståndpunkterna präglas av realism, av strävan att nå verkligt effektiva resultat och undvika demonstrationer som inte tillgodoser andra syften än demonstrantens eget behov av att ge utlopp för känslor av en i och för sig berättigad indignation. För ett litet land som vårt, som satsat hårt på Förenta Nationerna, är det också av grundläggande betydelse att vi inte ställer oss bakom eller själva aktualiserar åtgärder som strider mot FN-organisationens stadga eller andra internationella åtaganden. På den punkten måste vi strikt iaktta laga former, vad man i övrigt än må tycka om formalism.

Herr talman! Låt mig sedan återkomma till vår egen världsdel! Den just nu aktuella europeiska debatten vittnar om — det har jag redan sagt — hur svårt det är att skilja utrikespolitik från handelspolitik. Mycket av det som utspelas på den europeiska scenen, framför allt i debatten om marknadsproblemen, får sin förklaring först sedan man satt in det i dess utrikespolitiska och försvarspolitiska sammanhang. Detta skapar naturligtvis speciella svårigheter för vårt land, vars alliansfria utrikespolitik förutsätter klara distinktioner. de Gaulles Frankrike försvårar självfallet möjligheterna att göra säkra prognoser — det har jag redan erkänt. Osäkerheten om vart generalen syftar med sin politik — vare sig det gäller samverkan inom Atlantpaktens ram eller utformandet av den ekonomiska integrationen inom ramen för den gemensamma marknaden — gör inte bedömningen lättare. Men vi kan trots det inte avstå från att spekulera och inte avstå från att planera. Vi måste, med andra ord, försöka skapa oss en uppfattning om den franska politikens konsekvenser för Europa och även för vårt land. Vi måste vara beredda på åtskilliga förändringar i den bild som vi hittills gjort oss av europeisk politik, och vi får inte stå hand-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fallna i nya lägen. Det ställer naturligtvis ökade krav på vår europapolitik, vilka jag inte är övertygad om att regeringen är beredd att tillgodose. Regeringens handlande har hittills i alltför stor utsträckning kännetecknats av en benägenhet att låsa sig fast vid just den händelseutveckling som man helst skulle vilja se förverkligad.

Regeringen har satsat hårt på EFTA, och det har regeringen gjort rätt i, eftersom något annat alternativ inte har stått oss till buds hittills. Regeringen har också, precis som oppositionen, understrukit att EFTA inte är något självändamål, utan bara ett steg på vägen mot en ekonomisk samordning av de båda ekonomiska konstellationerna. Men det förefaller som om regeringen hade kört fast i föreställningen att denna samordning bara kan komma till stånd genom en s. k. broslagning, som skulle bevara det mesta av den rörelsefrihet som gäller inom frihandelsområdet.

Från vårt håll har man pekat på tendenser som tyder på att andra EFTAländer åter börjar inrikta sig på en anslutning till en utvidgad gemensam marknad som det enda hållbara samordningsalternativet. Regeringens talesmän har velat bagatellisera dessa tendenser. Man har kallat dem som efterlyst en mera realistisk bild för ryktes-spridare och påstått att de har farit med löst prat.

Herr talman! Det är inte mer än ett år sedan handelsministern och jag förde en ganska animerad debatt i denna kammare varvid handelsministern förnekade riktigheten av mina påståenden om att det brittiska labourpartiet börjat bli betydligt mer proeuropeiskt i sin hållning än vad det hade varit tidigare.

Det skall — det skulle jag än en gång vilja understryka — inte alls bestridas att marknadsläget ter sig svåröverskådligt. Luxemburgkompromissen i januari löste inga problem. Den kompromissen — som man i Europa kallar för gentlemen's disagreement — gav visserligen

EEC arbetsmöjligheter men ställde i stort sett flertalet betydelsefulla kontroversiella frågor på framtiden med risk för nya motsättningar. Men vad denna kompromiss obestriddligen klarlade var att den ekonomiska integrationen har fortskridit så långt att ingen part ville eller kunde ta ansvaret för ett sammanbrott. Sexstaternas samarbete på det rent ekonomiska området befanns även denna gång ha givit de samverkande länderna så påtagliga fördelar att de helt enkelt tvingas att fortsätta på den inslagna vägen.

Ingen tvivlar i dag på att det bakom motsättningarna ligger djupgående meningsskiljaktigheter av rent politisk natur. General de Gaulles långsiktiga europapolitik, som han framställer som en väg att lösa tysklandsproblemet och att successivt anpassa öststaterna till den västliga världen, förutsätter andra målsättningar för EEC än dem som fram till brytningen förra året var vägledande för EEC:s skapare och för en bred opinion i de andra fem medlemsländerna, inte minst i förbundsrepubliken Tyskland.

Jag skall inte ta upp kammarens tid och pröva ledamöternas tålmod med att göra personliga spekulationer över vad det kan komma att innebära i olika hänseenden och, mest av allt, för Väst-europas försvarspolitik. Men vad man inte kan skjuta ifrån sig är att ett försvagande av det politiska elementet i de sex staternas samarbete har skapat ökade förutsättningar för Storbritannien och också för andra länder att ansluta sig till den ekonomiska integrationen. Jag är alldeles övertygad om att det förhåller sig på det sättet, även om det i dag finns starka krafter i Storbritannien som just i det politiska innehållet i EEC ser någonting som är särskilt betydelsefullt.

Den brittiska synen på EEC och på Europa är alltså i dag en annan än den var för några år sedan. Visst finns det olikheter i bedömningarna mellan la-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

bour och den konservativa oppositionen, men det tycks mera vara en fråga om nyanser än om djupgående olikheter i sak. Det är ju för övrigt självklart att en regering, som bär det omedelbara ansvaret för ställningstaganden som kan vara tämligen nära förestående, inte kan göra några kategoriska uttalanden som kan binda den vid förhandlingarna.

Bortsett härifrån föreligger — i varje fall ter det sig på det sättet för den som haft tillfälle att i Europarådet på nära håll följa agerandet i Europafrågan hos de brittiska delegaterna, alldeles oavsett vilket parti de tillhör — en allt starkare och alltmera utbredd uppfattning om att Storbritannien hänger ihop med Europa och att en anslutning till EEC och en storeuropeisk marknad är en ofrånkomlig förutsättning för att stagnationen i den brittiska ekonomin skall kunna hävas. Man kan naturligtvis diskutera om uppfattningen, att anslutning till Europa är det enda riktiga alternativet, men att den uppfattningen finns är alldeles obestridligt.

Självfallet återstår många problem att lösa innan brittena de facto kan upp-tas i Gemenskapen; det skall jag inte heller bestrida. Herr Ohlin påvisade åtskilliga problem på jordbrukets område. Men man skall vara bra litet lyhörd för vad som händer ute i Europa i dag, om man inte inser att vårt eget land tidigare än vad vi trott — kanske mycket snart — kan vara tvunget att vare sig vi vill eller inte ånyo ställas inför frågan om vår anknytning till EEC. Är vi då beredda för detta, psykologiskt, förhandlingsmässigt och tekniskt?

Vi vet i dag var Danmark står och vi känner också till de goda kontakter som Danmark upprätthåller med alla de olika EEC-staterna, framför allt med Västtyskland, och med Bryssel-kommis-sionen. Vi tror oss också veta att den danska folkopinionen nu är helt inställd på anslutning till Gemenskapen när tillfälle till detta yppar sig.

I Norge har man under den allra senaste tiden dragit i gång en bered-skapsapparat, och den tveksamhet som för några år sedan förelåg i vissa kret-sar tycks i dag vara på väg att sking-ras. Förrre utrikesministern Halvard Langes tal i stortinget för två veckor sedan gav en klar anvisning om att det norska arbetarpartiet nu står samlat kring anslutningstanken.

Den aktivitet som kännetecknar våra grannländer på detta område är alltså påtaglig och fullt förklarlig, och till denna har naturligtvis också bidragit den pessimism, som man numera tycks ha anledning att hysa inför möjlighe-terna att nå några egentliga resultat i GATT-förhandlingarna. De som i Ken-nedyronden såg en möjlighet att ut-jämma motsättningarna mellan de två blocken och att minska olägenheterna av Europas splittring har alltså i dag större anledning än tidigare att hysa oro.

Även om de just nu pågående för-handlingarna i EEC:s ministerråd för att skapa ett utgångsläge för jordbruket i GATT-förhandlingarna skulle lyckas, vilket förefaller tveksamt, lär dessa för-handlingar i varje fall inte ge det re-sultat i form av långtgående tullsänk-ningar som Sverige och de övriga nor-diska länderna tidigare räknat med. Det nuvarande kritiska skedet i Kennedy-ronden understryker ytterligare önsk-värdheten av att insatserna på det han-delspolitiska området från de svenska statsmakternas sida inte enbart begrän-sas till EFTA. Energiska ansträngningar borde kunna inriktas på de enskilda län-derna inom EEC för att förmå dem att bidra till att Kennedy-förhandlingarna inte rinner ut i sanden. Man kan hänvi-sa till Sveriges stora importöverskott gentemot EEC — förra året 2,1 miljar-der kronor — och påvisa att eventuella bakslag i Kennedy-förhandlingarna ock-så skulle gå ut över EEC:s exportintres-sen. Herr Ohlin pekade i samma syfte på möjligheterna att göra GATT och

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Genève till forum för en mera intensiv Europa- och anslutningsdebatt. Generellt sett bör frågan om de svenska förberedelserna för olika alternativ alltså i dag ges mycket hög prioritet.

Upprätthålles alltså den aktivitet på olika områden som kom till uttryck åren 1961—1963 för att utreda konsekvenserna av och förbereda vårt inträde i Gemenskapen? Vilka analyser har exempelvis ägt rum på jordbruksområdet? Hur ter sig de aktuella planerna på en omlagd jordbrukspolitik mot bakgrunden av en europeisk jordbruksgemenskap, som omfattar också vårt land? Är dessa problemställningar belysta? Vilka blir de prispolitiska konsekvenserna för de svenska konsumenterna? Över huvud taget har de världsmarknadsmässiga konsekvenserna ur försörjningssynpunkt och prispolitiskt alltför mycket skjutits i bakgrunden i den debatt om det svenska jordbruket som pågår i dag.

Vilka analyser har för övrigt vidtagits beträffande hittills vunna resultat av EFTA-samarbetet inom Norden? Har inte den nordiska integrationen — gemensam nordisk arbetsmarknad, en starkt ökad samhandel, en intensiv, ömsesidig etablering av filialer eller dotterföretag och de löftesrika strävandena att utveckla ett finmaskigt nät av underleverantörer — i dag fortskridit så långt inom ramen för EFTA att vi inte längre har någon verklig handelsfrihet den dag Danmark och Norge går in i EEC-gemenskapen? Finns det inte, herr talman, trots de skenbara motgångarna i Köpenhamn för någon månad sedan, anledning till gemensam nordisk beredningsplanläggning på detta område?

Det borde finnas desto större skäl till det eftersom tidigare erfarenheter verkligen inte ger oss möjlighet att räkna med någon obetingad brittisk EFTA-solidaritet den dag EEC-anslutningen aktualiseras. I varje fall måste vi vara medvetna om att så vitala intressen är engagerade för britterna, att

det finns en gräns för de hänsyn britterna kan ta till andra EFTA-partners önskemål.

Vi skall inte glömma bort att britterna fortfarande tillämpar de mot stockholmskonventionen stridande importavgifterna, och ingenting tyder på att dessa kommer att hävas ens den 26 april då den adertonmånadersfrist har utlöpt, som gäller för sådana kvantitativa restriktioner som i motsats till importavgift är tillåtna enligt EFTA-avtalet och som britterna åberopade till försvar när de införde importavgift. De sade att eftersom de hade rätt att införa kvantitativa restriktioner och eftersom dessa många gånger vore besvärligare än importavgifter borde de också ha möjlighet att införa importavgifter. Gränsen för de importavgifternas tillämpning utgår efter 18 månader, d. v. s. den 26 april, och ingenting tyder på att britterna då tänker häva dem.

Britterna tillämpar dessutom exportrabatter som i varje fall Norge klart protesterat mot, intill dess man vid årsskiftet ansåg sig behöva återta sin reservation, i avsaknad av stöd från andra EFTA-länder och sedan britterna gjort vissa modifikationer. Trots dessa modifikationer kvarstår exportstödet diskriminerande effekt på vissa varuområden, bl. a. stål. Man frågar sig: Varför stödde inte Sverige den norska reservationen?

Även i andra hänseenden har britterna, då egna intressen stått på spel, tillgripit åtgärder som, även om de kanske inte står i direkt strid med reglerna i stockholmskonventionen, likväl inte är i dess anda. Hit hör t. ex. de kreditrestriktioner som vidtogs i höstas mot utlandsägda företag och vissa av de åtgärder till stöd för den brittiska industrien som aviserades i regeringens vitbok i januari i år. Jag syftar på de s. k. investment incentives, d. v. s. direkta penningbidrag som avses ersätta tidigare lättnader i fråga om avskrivningar på skatteområdet.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Visst har man anledning hysa förståelse för den brittiska samhällsekonomiens behov av att stimuleras och ryckas upp. I sista hand gagnar det den europeiska stabiliteten i dess helhet. Det är emellertid inte mindre betydelsefullt att stödåtgärderna utformas så att de inte drabbar andra EFTA-länder och inte rubbar förtroendet för Storbritannien som EFTA-partner. »Right or wrong, my country» är ingen devis som är lämplig i EFTA-sammanhang, det har jag tidigare understrukt.

Herr talman! Vi har all anledning att se kallt och nyktert på marknadssituationen. Om vi gör det framstår emellertid behovet av beredskap för plötsliga förändringar i nuvarande marknadsbild som i hög grad påkallat. En sådan beredskap torde den svenska regeringen inte för närvarande upprätthålla.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag skall göra några kommentarer till vad som har sagts i fråga om det utrikespolitiska avsnittet av regeringsdeklarationen. Vad som har sagts beträffande det handelspolitiska avsnittet kommer senare att bemötas av handelsministern alldenstund han, som herr Ohlin riktigt påpekade i sitt anförande, på grund av sina resor och direktkontakter med politiker och statsmän i en rad länder har möjlighet att ge ett mera rättvist, fotografiskt intryck därav än vad jag har möjlighet att göra.

Endast på en punkt skall jag ge en deklaration i anledning av herr Hedlunds yttrande. Jag kan försäkra att ingenting får göras beträffande vår integrations- och handelspolitik som kan äventyra vår neutralitetspolitik. I det avseendet har vi precis samma uppfattning och kommer att företräda samma politik nu som på den tid då vi regerade tillsammans med herr Hedlund. Herr Hedlund kan vara helt lugn i det avseendet.

Herr Bohman ansåg att vi i vår deklaration hade förbisett en fråga som enligt hans förmenande kan få den allra största betydelse för framtiden: vi hade inte i deklarationen tagit upp några resonemang i anledning av Frankrikes ställning i Nato. Han ifrågasatte om vi möjligen inom regeringen underskattade händelseutvecklingen i Europa. Enligt hans mening kan de Gaulles åtgärd förorsaka oöverblickbara konsekvenser i framtiden. En av anledningarna till att vi icke berört saken är att vi ännu inte vet hur det hela kan avlöpa. Herr Bohman ifrågasatte huruvida regeringen ansåg att läget i Europa var så stabilt att inte ens en sådan här händelse kunde påverka vår tankeförmåga och våra möjligheter att göra reflexioner. Han hänvisade till Berlin-muren och alla de förhållanden som förvisso även i dag råder i Europa. Jag skulle emellertid vilja säga till herr Bohman att enbart det faktum, att de Gaulle vidtar en sådan åtgärd, är i och för sig ett tecken på att det råder lugnare förhållanden i Europa i dag än det gjorde för några år sedan. Med det ytterst labila, motsatsfyllda och oroliga läge som då rådde i vår världsdel, tror jag inte ens general de Gaulle, trots sin strävan att frigöra Frankrike från inflytande från någon annan stat, skulle ha tagit ett sådant steg. I dag anser han att han kan våga sig på att göra denna politiska gest. Detta kan, som jag framhöll, i och för sig vara ett tecken på att läget i Europa är lugnare nu än det varit tidigare. Därtill kommer att de Gaulle inte är ensam om att försöka åstadkomma bättre kontakter och bättre förbindelser mellan Öst- och Västeuropa. Genom sin verksamhet i Europarådet har väl herr Bohman på nära håll kunnat iakttaga den allmänna strävan som nu finnes från de västeuropeiska ländernas sida att etablera ett bättre handelspolitiskt förhållande med öststaterna.

Eftersom vi i likhet med vad herr Bohman sedan förklarade är medvetna

Utrikes- och handelspolitisk debatt

om att den handelspolitiska och ekonomiska utvecklingen även påverkar det politiska tänkandet — det gäller inte bara i väster utan även i öster — tror jag att man kan säga att här försiggår en utveckling som vi alla har anledning att hälsa med tillfredsställelse. Därmed har jag inte gjort något uttalande om Frankrikes förhållande till sina partner i NATO, och jag vill inte göra något sådant uttalande förrän jag har sett den vidare utvecklingen, då man har mera bestämda hållpunkter för sin bedömning.

Så bara en liten parentes. Herr Bohman ställde en direkt fråga till mig i anslutning till vårt sanktionsförfarande mot Rhodesia. Han frågade om vi inte hade låtit effektiviteten av våra sanktioner gå ut över humaniteten i det att även läkemedel inbegripits i det som inte får exporteras till Rhodesia. Han underströk samtidigt att engelsmännen inte hade gått så långt. Jag tror att vår läkemedelsexport till Rhodesia har varit så obetydlig att den inte kan ha någon som helst vikt, allra helst som engelsmännen efter vad jag kan förstå är beredda att till landets förfogande ställa de läkemedel som kan anses önskvärda.

I övrigt måste jag nog säga att det har varit mera en handelspolitisk än en allmän utrikespolitisk debatt och att handelsministern, efter vad jag kan förstå, får mer att göra i denna kammare än vad jag i egenskap av utrikesminister kommer att få.

Jag är på det klara med — och det är vi alla — att händelserna i Vietnam utgör ett orons och farans drivhus som kan leda till icke överblickbara konsekvenser. Herr Ohlin underströk att vi i detta läge, där vi i politiskt avseende är överens om vår syn på händelserna i Vietnam, kanske bör understryka vår vilja att humanitärt hjälpa det hårt drabbade vietnamesiska folket. Han yttrade någonting om att man ifrån folkpartiets sida har uttryckt önskemål om

att regeringen skulle undersöka möjligheterna till ett sådant humanitärt bistånd.

Vår uppfattning är att detta är en angelägenhet där Röda korset har vida större möjligheter att åstadkomma praktiska resultat än ett enskilt land som Sverige. Därför har vi också överlåtit åt Röda korset att verkställa sådana undersökningar. Anslag har beviljats från Sveriges sida, låt vara i begränsad utsträckning, vilka har ställts till Röda korsets förfogande för att bedriva en sådan humanitär verksamhet. Den insamling inom svenska folket som herr Ohlin erinrade om och som har satts i gång på privat väg men fått understöd av samtliga partier och även av regeringen sker också i samarbete med Röda korset, därför att man även »på privat håll», för att använda herr Ohlins eget uttryck, anser att detta är den enda och riktiga möjligheten att verkligen komma det vietnamesiska folket till undsättning. Jag skall livligt understryka hur betydelsefullt jag anser det vara att denna insamling får ett helhjärtat stöd av det svenska folket. Det är här fråga om att hjälpa de enskilda människorna hos ett folk, som har befunnit sig oavbrutet i krig under ungefär 25 år, att överleva och härda ut.

Beträffande vår uppfattning om att få till stånd förhandlingar för att få slut på det fruktansvärda drama som utspelas i Sydöstasien antydde herr Ohlin, att regeringen kanske i första hand skulle ha vänt sig till amerikanerna. Jag vill inte säga att så är fallet. Herr Ohlin har illa tagit del av regeringsdeklarationen, ty vi säger där, att om förhandlingar skall komma till stånd måste det ske efter ömsesidiga eftergifter av de stridande parterna. Vi har inte heller, som herr Ohlin antydde, låtit förstå att amerikanerna borde lämna landet innan förhandlingar kommer till stånd. Jag förstår inte hur han har kunnat komma till en sådan slutsats. Tvärtom har vi framhållit, att det militära läget

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kanske kunde »frysas», om man på så sätt skulle få en möjlighet att åstadkomma förhandlingar. Om hur det i en framtid kan komma att bli — när amerikanerna skall lämna landet eller inte — vill inte regeringen uttala sig.

Jag vill inte ge mig in på de spekulationer som senator Fulbright nyligen gjort då han framkastade förslaget att om kineserna kan garantera, att de inte kommer att intervensera i Vietnam utan hålla sig utanför, skulle amerikanerna å sin sida förplikta sig att dra tillbaka sina trupper från landet. Enligt mitt förmenande är detta sådana angelägenheter som man får ta upp i förhandlingsskedet, och vi har ingen anledning att resonera härom, innan man kan få till stånd denna »frysning», denna vapenvila, som möjligen kan skapa en lämplig atmosfär för de önskade överläggningarna.

Det är, som herr Ohlin säger, möjligt att Kina är mindre angeläget om en fredlig uppgörelse än Sovjetunionen och vissa andra stater. Nordvietnam är enligt honom nog också mera angeläget. Däremot tycker jag att man har en känsla av att Sydvietnams regering inte är särskilt intresserad av att förhandla. Jag antar att amerikanerna i egenskap av allierade har tvingats att öva mycket starka påtryckningar på den sydvietnamesiska regeringen för att övertyga denna att man bör förhandla för att uppnå en fredlig lösning av den nuvarande konflikten.

Beträffande framtiden och möjligheterna att låta det vietnamesiska folket självt bestämma över sina framtida öden kan jag försäkra, att den svenska regeringen är lika intresserad som någon annan av att fria val kommer till stånd och att dessa sker under betryggande kontroll. Detta är en självklarhet som vi utifrån vår demokratiska syn håller på.

Det är egentligen bara på ytterligare två punkter som det har framkommit, jag vill inte säga direkta invändningar,

men kommentarer till det utrikespolitiska avsnittet i regeringsdeklarationen.

Den ena punkten gäller Sydafrika. Här finns en reservation av herr Wedén till utskottets utlåtande i vilken han har gett uttryck åt en uppfattning som avviker från utskottets. Jag kan liksom herr Bohman säga, att det på det hela taget förefaller som om utskottet varit enigt, och jag förstår inte riktigt hur herr Wedén lyckats åstadkomma en reservation till den föreliggande utskottsskrivningen. Möjligen kan det bero på vissa mera irrationella element, och i så fall måste det vara ett misstag att folkpartiet inte har mer än tre ståndpunkter i Sydafrika-frågan. Inom väljaropinionen måste det nämligen finnas även andra meningar i fråga om problemet Sydafrika. Jag förstår inte varför man inte i folkpartiet har täckt dem alla.

Beträffande problemet Sydafrika och Rhodesia har herr Wedén ställt några yrkanden. Jag skall här bortse ifrån de resonemang som herr Wedén dessförinnan fört och som enligt mitt förmenande kan vara äventyrliga för vårt land, om man ser det ur neutralitetspolitikens synpunkt. Hur de resonemangen tillkommit skall jag inte ingå på; det tror jag att utskottets talesmän har större möjligheter att redovisa för kammaren.

Herr Wedén yrkar i reservationen att »den svenska regeringen genom egna initiativ eller på annat sätt underlättar en vidgad nordisk aktivitet i Sydafrika-frågan — — —». Men den nordiska aktiviteten har varit mycket påtaglig. Jag hänvisar till de åtgärder som tidigare föreslagits och där vi anvisat andra vägar än sanktioner för att hjälpa till att få till stånd en hygglig utveckling och komma till rätta med apartheidpolitiken. Sedermera fann vi dock vid den senaste generalförsamlingen, att Danmark och Sverige intog en ståndpunkt och Norge och Finland en an-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nan. Herr Wedéns gamla tema är att vi skall påverka endera av de anglosaxiska stormakterna att tillgripa sanktioner och från samtliga nordiska länder förklara oss villiga att delta i sådana sanktioner, men efter den senaste omröstningen i församlingen måste väl herr Wedén inse omöjligheten i denna standpunkt. Jag vill också erinra om att herr Ohlin nu har ställt sig bakom herr Wedén, fastän han tidigare alltid har hävdatt att beslut i sådana frågor skall fattas i säkerhetsrådet. Jag utgår ifrån att herr Ohlin inte har ändrat standpunkt i det avseendet.

I det andra yrkandet i reservationen yrkar herr Wedén att »regeringen tar lämpliga initiativ för att få till stånd beslut i säkerhetsrådet om bindande sanktioner mot Rhodesia». Men det har ju regeringen redan gjort. Vi har till säkerhetsrådet sagt ifrån att det är önskvärt med bindande sanktioner. Den brittiska regeringen uttryckte ett visst missnöje med att Sverige företog sig denna åtgärd men har senare av allt att döma mer och mer glidit närmare den svenska uppfattningen. Jag förstår inte varför herr Wedén anser det vara nödvändigt att hemställa till regeringen om att tillgripa åtgärder som redan har vidtagits.

Slutligen yrkar herr Wedén att »regeringen till alla statliga förvaltningar och statliga företag vidarebefordrar riksdagens uppfattning att deras inköp av sydafrikanska varor bör upphöra». Jag har tidigare här i riksdagen deklarerat att några sådana inköp inte göres. Även Vin- & Spritcentralen har inställt sina köp av sydafrikanska produkter. Om jag bortser ifrån herr Wedéns värdslösa resonemang i motiveringen för sina yrkanden, vilka som sagt kan vara betänkliga ur neutralitetssynpunkt, så förstår jag inte hur han har kunnat komma fram till någon annan slutsats än utskottets, och jag förstår inte heller varför han inte har anslutit sig till herr Ullstens linje när

han nödvändigtvis vill ha en annan uppfattning än den utskottet deklarerat. Jämfört med utskottets formulering tycker jag att herr Wedéns skrivning är flackande som skuggor på en tapet. Jag vet faktiskt inte vad herr Wedén menar — annat än att han har beslutat sig för att avge en reservation.

Jag skall emellertid inte fördjupa mig i dessa frågor. Jag är övertygad om att de som företräder utskottet senare i debatten kan närmare redogöra för hur det gått till när herr Wedén kommit fram till sin i och för sig märkliga reservation, som herr Ohlin också till min överraskning här understött.

Det är ytterligare bara en sak som har tagits upp. Herr Ohlin gjorde vissa kommentarer i frågan om nedrustningen. Han ville understryka att man inte får bortse från att det bör ske en nedrustning också av de konventionella vapnen. Detta har vi tidigare varit inne på, och den svenska regeringen har understrukit att det gäller att få till stånd en överenskommelse om nedrustning inte bara av de nya strategiska robotvapnen och de nukleära vapnen utan även av de konventionella vapnen. Men jag vill ändå påpeka varför man på svensk sida och kanske även på amerikansk och sovjetrisk sida har varit angelägen om att få till stånd en överenskommelse om icke-spridning av atomvapnen — enligt de alliansfria staternas önskan också en överenskommelse om provstopp — och varför detta så markant träder i förgrunden.

Vid den debatt som ägt rum i denna fråga har man kommit in på det som populärt kallas för en »frysning» av de strategiska och de nukleära vapnen. Den amerikanske delegaten Fischer gav en motivering till en sådan åtgärd, en motivering som enligt mitt förmenande på sitt sätt är mycket övertygande. Det var den 15 mars 1966 under Genèvekonferensen. Han sade: »Då jag lade fram detaljerna i vårt frysningsförslag för konferensen, framhöll jag, att USA:s

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tillgångar i fråga om strategiska robotar under 1964 skulle uppgå till omkring 550 procent av den nivå, som fanns då konferensen började 1962, och att under 1965 tillgångarna skulle ha ökat till sammanlagt 750 procent i förhållande till 1962 års nivå. Vid den tidpunkt, då jag höll mitt anförande, innehöll USA:s strategiska vedergällningsstyrkor över 750 långdistansrobotar. I dag finns över 1 300, en nästan dubbel ökning sedan USA lade fram sitt förslag, att vi skulle hejda ytterligare produktion av sådana vapen.»

Han fortsatte: »I detta sammanhang skulle jag vilja framhålla, att uttalanden av sovjetiska militära ledare — gjorda vid den sovjetiska arméns och flottans årsfirande förra månaden — antyder, att dess ledare anser, att Sovjetunionen är fullt i nivå med USA vad beträffar robotbeväpning. Jag är därför säker på att tillgången på sådana robotar har ökat väsentligt även i Sovjetunionen under denna period och att en frysning skulle ha samma effekt där.»

Detta visar att om man inte kan få till stånd något avtal som innebär »frysning» eller liknande, sker här en utveckling som är fullständigt skrämmande och som naturligtvis är vida viktigare än en »frysning» på de konventionella vapnens område.

Slutligen kan jag beträffande kontrollen försäkra herr Ohlin att den verksamhet, som från svenska regeringens sida bedrivits i Genève, ingalunda innebär att vi frångått vår uppfattning om betydelsen av att få till stånd en kontroll, exempelvis när det gäller prov med atomvapen. Men vi har sett saken så, att den seismologiska vetenskapen utvecklas så snabbt, att man snart närmar sig hundraprocentiga möjligheter att på denna väg inregistrera och upptäcka atomexplosioner även under jord. Då har vi sagt oss, att när man lyckats komma så långt, att man närmar sig en hundraprocentig möjlighet att

upptäcka sådana explosioner, så bör kontrollresonemanget inte drivas för långt. De få möjligheter som man inte har att kontrollera en atomsprängning betyder mindre än de politiska fördelar som skulle uppnås genom en överenskommelse om icke-spridning av atomvapen eller om ett eventuellt provstopp.

Det gör att det blivit låt mig säga en vetenskaplig-politisk värdering hur man skall driva denna fråga — vilket emellertid inte innebär, att vi från svensk sida uppgivit kravet på att en betryggande kontroll skall skapas, sedan man väl lyckats nå en politisk uppgörelse.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få uttrycka min tillfredsställelse över utrikesministerns uttalande beträffande neutralitetspolitiken, där han ju gav till känna att regeringen står fast vid Sveriges urgamla linje även när det gäller EEC-sammanhangen.

Tyvärr kan jag inte ge samma omdöme om herr Bohmans uttalande. Ett genomgående drag i herr Bohmans anförande var att han såg bort från att Sverige är ett neutralt land, medan Danmark och Norge — länder som herr Bohman nämnde — tillhör Atlantpakten. Jag fick det bestämda intrycket — har jag fel vill jag ha det påpekat — att herr Bohman var villig att för ett medlemskap i EEC uppge neutralitetspolitiken. Skulle så vara förhållandet tyder det på att det kan bli allvarliga motsättningar här i landet kring en av politikens hörnstenar, neutraliteten.

Sedan måste jag säga att jag i den eljest ganska fylliga regeringsdeklarationen saknade ett samlat grepp rörande initiativ i en av vår tids allra största frågor: frågan om världssvälten, som innebär att miljoner människor dör svältdöden. Det hade varit hugnesamt att i deklarationen få ett uttalande om att regeringen bedömer frågan som så allvarlig, att det är var människas plikt

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att försöka väcka medmänskorna härvidlag — väcka dem till insatser av stor räckvidd.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag talade om att regeringen borde klargöra förutsättningarna nu för humanitärt stöd i Nord- och Sydvietnam begärde jag inte att utrikesministern själv skulle resa dit eller att han skulle skicka någon av sina ämbetsmän. Att använda Röda korset för detta ändamål är en mycket naturlig väg.

Vad saken gällde var om regeringen, för den händelse det kunde konstateras att förutsättningar härför fanns, var vilig att aktivt engagera sig för ett stöd, till vilket även svenska staten bidrar. Jag är mycket glad över den frivilliga insamlingen men jag tycker att regeringen, om förutsättningarna kan konstateras i praktiken vara tillräckligt goda — vilket jag tror är fallet — mera aktivt borde kunna intressera sig för denna angelägenhet.

Att tala om de sociala missförhållandena och om fattigdomen i u-länderna är mycket bra och jag tror visst att regeringen menar varje ord den därvidlag uttalar. Men det vore väl om dessa ord följdes upp av mera handling. Därvidlag vill jag instämma i vad herr Hedlund nyss framhöll.

Talet om de olyckliga förhållandena i många u-länder i regeringsförklaringen föranleder ingen slutsats från regeringens sida i fråga om svältens och halvsvältens stora problem. Utrikesministern förklarar att detta har så stor handelspolitisk anknytning att det är handelsministerns sak att behandla denna fråga. En all round politiker som Tors-ten Nilsson borde emellertid ha åsikter i denna fråga. Det är en förklaring från regeringen, inte från utrikesministern, som nyligen lästs upp, och detta spörsmål hade därför bort kunnat tas upp i detta sammanhang.

Mittenpartierna har föreslagit att man

skulle försöka få till stånd en jättefond med årliga anslagsbelopp av storleksordningen 1 000 miljoner dollar, till vilken Sverige i förväg skulle förklara sig villigt att medverka. Syftet skulle vara att effektivt bekämpa svälten i u-länderna. Jag tycker att detta är en så central del av hela det fattigdomens problem, som regeringsförklaringen snuddar vid på grund av dess inrikes- och utrikespolitiska betydelse, att den, såsom herr Hedlund med rätta påpekade, borde ha kunnat tas upp om inte i själva förklaringen — vilket hade varit det bästa — så åtminstone i repliken.

Beträffande förhandlingarna i Vietnam uttalar utrikesministern nu att han visst inte bara uttryckt önskemål om att amerikanerna skulle ändra sin politik utan att han även för Nordvietnam förklarat att vi begär ömsesidiga eftergifter. Ja, detta är ungefär den grad av djärvhet som regeringen ger prov på när det gäller Nordvietnam. Man begär »ömsesidiga eftergifter».

Men låt mig ställa en fråga: Varför vill ni, som kan konkretisera kraven på medgivanden från amerikanerna — och jag har inte kritiserat detta utan har tvärtom instämt i kravet att FNL skall bli representerat vid förhandlingarna — inte konkretisera något krav beträffande Nordvietnams villkor? De utgör i flera avseenden hinder för förhandlingarna. Kan inte utrikesministern lika väl som han kan konkretisera kravet på medgivanden när det gäller amerikanerna ta upp Nordvietnams fyra principiella krav och klargöra, om han verkligen anser att Nordvietnam inte på någon av dessa punkter borde göra medgivanden?

Beträffande kravet att amerikanerna skulle förbinda sig att nästan omedelbart lämna Vietnam vill jag framhålla, att jag alls inte antytt att detta framförts av den svenska regeringen. Det är ett krav som rests från Nordvietnams sida.

Beträffande amerikanerna vill jag gö-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ra något, herr talman, som jag inte brukar göra, nämligen hänvisa till något som sagts i första kammaren av statsminister Erlander. Denne har ju möjlighet att själv komma till denna kammare och fortsätta diskussionen, och jag drar mig därför inte för att hänvisa till vad herr Erlander nyss anförde.

Statsministern underströk med stor enfaset att Förenta staternas regering är ytterst angelägen om fredsförhandlingar och om fred och att man har gjort klart att man inte alls har för avsikt att permanent ha baser i Sydvietnam, om hela vietnamproblemet kan klaras på det demokratiska sätt som vi alla önskar.

Statsministern sade att han inte tyckte att vi neutrala länder skall vara ängsliga för att säga hur vi bedömer situationen i en sådan viktig fråga, som dock indirekt angår oss alla.

Tydligt är utrikesminister Torsten Nilsson mera ängslig när det gäller att fälla något omdöme om viljan till fredliga förhandlingar, då han väl kan ställa konkreta krav på den ena sidan men inte på samma sätt kan framföra några krav till den andra. Han sade: »Jag kan dock medge att Kina kanske är mindre angeläget om fred än Sovjet», men han hejdade sig; han höll nästan på att säga »än Förenta staterna», men det hade tydligen varit alldeles för farligt, så de orden uteblev.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hedlund åberopade vår urgamla hållning till EEC i neutralitetspolitiken. Det är kanske ändå att ta till litet i överkant. Med illa dold förtjusning fortsatte herr Hedlund att ta till i överkant och beskyllde mig för att överge Sveriges hittillsvarande alliansfria politik. När vi diskuterade hur vi skall fullfölja den nordiska gemenskapen inom den europeiska gemenskapen underströk jag särskilt att

vår alliansfria politik kräver klara distinktioner.

Utrikesministern har i sin deklaration ägnat ungefär två eller tre rader åt den utrikespolitiska europaproblematiken. Asien och Afrika har fått inte fullt 50 procent av deklarationen. Det som händer i Europa i utrikespolitiskt avseende har ändock mera betydelsefulla direkta konsekvenser för Sverige än det som sker i de andra världsdelarna. de Gaulles politik i dag är inte en isolerad företeelse utan ett led i en viss utveckling. Man kan naturligtvis göra gällande att detta inte skulle ha tillkommit, om inte läget i Europa nu varit mera avspänt än tidigare. Oberoende av att man kan ha delade meningar på den punkten, måste de Gaulles åtgärder också ses som ett val av nya vägar att nå den avspänning, som väl ändå är målet för hans politik. Bakom dem ligger en oro för Västtyskland, för återföreningsproblematiken, för gränsen mot Polen och för hur man skall kunna åstadkomma avspänning med hänsyn till Sovjetrysslands i och för sig förklarliga rädsla för vad som kan utvecklas inom Västtyskland.

Utrikesministern lämnade nyss själv en kort beskrivning av det nya som händer ute i Europa: avspänningstendenserna, farhågorna och förhoppningarna. Denna korta beskrivning kunde enligt min mening ha utbyggt väsentligt och ingått i regeringsdeklarationen. Det närmande mellan öst och väst som karakteriserar dagens europabild innehåller utomordentligt intressanta aspekter för framtiden för Europa och för oss. Regeringsdeklarationen utgör ju en bas för tidningsartiklar och för debatt ute i landet och bör påräkna stort intresse på alla håll. Detta är ytterligare ett skäl för att ägna sig åt dessa problem.

Jag har en känsla av — det har nog flera — att vårt land är mindre intresserat av att diskutera europafrågor,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

mindre medvetet om vad som sker ute i Europa än exempelvis våra grannländer i Norden. Det borde därför vara ett gemensamt intresse för oss alla att stimulera en sådan debatt, och regeringsdeklarationen skulle kunna vara ett led i detta syfte.

Jag vet inte hur de Gaulles utspel kommer att utlöpa, menade utrikesministern, och därför ville han inte ta upp frågan till bedömning. Man kan skissera olika tendenser i utvecklingen. Man behöver inte göra riskabla värderingar. Hur gör man för resten när det gäller Vietnam? Hela det långa avsnittet av deklarationen är ju fyllt av funderingar, av kannstöperier och gissningar om vad som egentligen skall hända. Jag har inte sagt att det är fel att man gör en sådan analys. Däremot är det fel att göra sig skyldig till en sådan disproportion mellan Asien och Afrika å ena sidan och Europa å den andra, som jag tycker att deklarationen vittnar om.

Får jag sedan beträffande frågan om läkemedelsblockaden mot Rhodesia bara säga följande. Även om det förhåller sig så, att Sveriges export av läkemedel är begränsad eller förhållandevis ringa, borde väl engelsmännen vara hårdare i sin sanktionspolitik än vad Sverige är. Kan engelsmännen släppa in läkemedel i Rhodesia, borde Sverige kunna göra det. Ett resonemang, som helt enkelt utgår från att läkemedel vilka Sverige förbjuds att exportera till Rhodesia skall släppas igenom av engelsmännen, kan jag inte följa.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte nu ta upp till behandling allt vad utrikesministern sade som gällde mig — jag får återkomma till det när jag håller mitt anförande — men jag vill beröra två saker.

Den första är den att utrikesministern på något sätt tycks ifrågasätta om det har varit en korrekt metod av mig

att avge en reservation beträffande rhodesiasanktionerna. »Vad är det egentligen för skillnad», undrade han, »mellan herr Wedéns mening och utskottsmajoritetens?». Skillnaden, herr utrikesminister, är den att utskottsmajoriteten i detta fall inte tillkännager någon mening över huvud taget, medan jag tillkännager den meningen att man skall eftersträva ett beslut med bindande verkan i säkerhetsrådet, alldeles som utrikesministern har sagt i dag och som han — låt vara kanske något mera vagt — gjort vid ett tidigare tillfälle. Det är som sagt skillnaden, och den är mycket stor.

Nu säger utrikesministern: Vi har gjort en framställning till säkerhetsrådet. Meningen med min reservation är: Stöt på igen, herr utrikesminister! Det kan ju löna sig eftersom det, enligt vad utrikesministern själv uppger, förhåller sig så, att den brittiska regeringens ståndpunkt härvidlag kan ha undergått en glidning.

Jag vet inte vad det är som har gjort att utskottets majoritet inte har uttryckt — eller avstått från att uttrycka — samma mening som utrikesministern har gjort här i dag. Jag kan möjligen förstå att högerledamöterna i utrikesutskottet kan ha varit litet oroliga för Mr Heath's nerver, men jag tycker att det är en barmhärtighetsåtgärd som inte hade behövt utsträckas till de många andra ledamöterna i utskottet som också avstått från att tillkännage en mening.

Beträffande ett uttalande av riksdagen att statliga förvaltningar och företag bör avstå från att köpa sydafrikanska varor säger utrikesministern — jag förmodar att han kan garantera riktigheten häri: Det gör de allaredan. Jag anser i alla fall, herr talman, att det, när det gäller ställningstaganden av det slaget, är de svenska statsmakterna och den svenska riksdagen som skall våga säga ett ord och inte krypa bakom ryggen på sina förvaltningar och företag.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte lyckades komma underfund med var någonstans i neutralitetspolitik-frågan herr Bohman står när det gäller handelssamarbetet. Däremot kom jag underfund med en annan sak, nämligen att herr Bohman har väsentligt lättare att få saker och ting om bakfoten än vad jag hade väntat. Jag talade om »vår urgamla neutralitetspolitik». Herr Bohman stiger upp i talarstolen och talar om någon urgammal EEC-politik. Den får han behålla för sig!

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Varken herr Hedlund eller herr Ohlin berörde frågan om världssvälten i sina första anföranden, och jag hade därför inte någon möjlighet att i min replik ta upp någon debatt i denna fråga. Men i sin replik sade herr Hedlund, att frågan om världssvälten borde ha berörts i regeringsdeklarationen. Det kan naturligtvis vara berättigat att uttrycka önskemål om att Sveriges regering ger till känna sin mening om de oerhörda problem som världssvälten i dag innebär och i framtiden kan komma att innebära. Det är ett av de centrala problem som människorna kommer att sysselsätta sig med. Vi har i Förenta Nationerna understött allt vad som gjorts i det avseendet.

När det gäller den andra sidan av detta problem har Sverige spelat en mycket betydelsefull roll. Det erkännandet skall statsrådet Ulla Lindström ha, att hon utträttat oerhört mycket för att skapa förståelse för familjeplanering i de länder som på grund av sin religion och andra omständigheter ställt sig negativa till denna fråga och till och med uttryckt sitt starka missnöje över att Sveriges representant framhärdat i sin mening. Statsrådet Lindströms insatser kan knappast överskattas. De har numera vunnit ett erkännande som ingen för något år sedan

räknade med att de skulle få. När det gäller problemet med mänsklighetens försörjning och mänsklighetens framtida möjligheter att existera på detta klot kan jag därför säga att Sverige verkligen gjort insatser, som ingalunda är ett tecken på att regeringen skulle vara likgiltig inför den utveckling som kan tänkas på detta område.

Herr Ohlin framhöll att det av honom tidigare framförda önskemålet om att Sveriges regering skulle engagera sig för humanitär hjälp inte innebar att han tänkt sig, att utrikesministern, någon annan UD-representant eller någon av UD befullmäktigad skulle undersöka möjligheterna att ge humanitär hjälp i Vietnam. Herr Ohlin ansåg att denna uppgift borde ligga närmast till hands för Röda korset. Det är precis den mening som regeringen hela tiden hävdar. Regeringen har också anslagit medel till Röda korset, för att organisationen skall kunna lämna sådan humanitär hjälp. När nu vietnaminsamlingen engagerat hela svenska folket, är jag för mitt vidkommande gärna med på att regeringen också beviljar anslag för att ytterligare underlätta möjligheterna att ge humanitär hjälp till det betryckta vietnamesiska folket.

Frågan om vilka eftergifter som bör göras i vietnamkonflikten är verkligen mycket känslig. Herr Ohlin citerade vad statsministern sagt i första kammaren, och jag kan utan vidare instämma i statsministerns uttalande. Jag är övertygad om att Amerikas president önskar komma ur det nuvarande tillståndet i Vietnam. Jag är också övertygad om att han av både utrikespolitiska och inrikespolitiska skäl helst skulle se att det bleve fred i Vietnam. Frågan är bara hur man bör gå till väga för att åstadkomma fred. Regeringen har antytt, bl. a. i deklarationen, att misslyckandet härvidlag kanske berodde på att ingendera parten hade tillräcklig handlingsfrihet. Vi har antytt att misstron på båda sidor kanske var

Utrikes- och handelspolitisk debatt

så stark, att det inte fanns några möjligheter att få till stånd förhandlingskontakter. Vi har också sagt, att bombningspausen kanske borde ha sträckts ut över en längre tidrymd för att skapa den psykologiskt-politiska atmosfär som behövdes för att få till stånd förhandlingar.

Jag sade att Kina kanske har mindre intresse av fred än Sovjetunionen har. Herr Ohlin undrade varför jag inte sträckte mig längre och i det sammanhanget sade någonting om Förenta staterna. Det berodde helt enkelt på att jag bemötte herr Ohlins förra replik, som bara berörde Kina, Nordvietnam och i viss mån Sydvietnam.

Beträffande den sydvietnamesiska regeringen har jag den uppfattningen att den inte är lika angelägen om att få till stånd förhandlingar som amerikanerna är. Jag sade i en tidigare replik att de amerikanska allierade nog har fått öva starka påtryckningar på den sydvietnamesiska regeringen för att vinna förståelse för idén att över huvud taget ta upp förhandlingar.

Herr Bohman sade att han vidhåller att vi i regeringsdeklarationen ägnat alltför litet intresse åt de europeiska problemen. Men han påpekade ju i sitt eget anförande att när det gäller den europeiska situationen, så är det just de handelspolitiska angelägenheterna som helt överskuggar allt annat. Om vi bortser från de Gaulles ställning till NATO, så präglas den europeiska utrikespolitiska situationen i dag av den handelspolitiska utvecklingen. Följaktligen ägnade också herr Bohman omkring 80 procent, tror jag, av sitt anförande åt just de handelspolitiska angelägenheterna. När han säger att bara 5 procent av utrymmet i regeringsdeklarationen ägnades Europa och 50 procent Afrika och Asien, så bortser han ifrån hela det avsnitt som gäller det handelspolitiska läget i Europa och som upptar en tredjedel av regeringsdeklarationen. Och det är, som herr

Bohman själv sade, just handelspolitiken som präglar utvecklingen i Europa i dag. Jag tycker att det är orätt att beskriva regeringsdeklarationen på det sätt som herr Bohman här gjorde.

Finns det någon anledning för den svenska regeringen att i dag yttra sig om situationen inom NATO? Kan det vara klokt att från svensk sida dra några slutsatser som kanske möjligen skulle kunna betraktas som förhastade när det gäller att bedöma Atlantpaktens framtida utveckling?

Jag konstaterar bara att NATO fortfarande existerar. Vad som kan komma att hända 1969 vill jag överlåta åt atlantpaktstaterna själva att yttra sig om. När det gäller Vietnam är förhållandena annorlunda. Där pågår ett krig — det är ett fullbordat, förskräckande och obehagligt faktum som vi försöker komma till rätta med, och jag tycker att det är mera angeläget att en neutral regering yttrar sig om läget sådant det har utvecklats i den delen av världen än att den uttalar sig om inre angelägenheter inom NATO och de hypotetiska svårigheter som man inom NATO kan komma att brottas med.

Slutligen sade herr Bohman att engelsmännen borde vara hårdare när det gäller sanktionsförfarandet än svenskarna. Det kan vara herr Bohmans mening. Det är emellertid nu en gång så att engelsmännen hela tiden varit mjukare när det gäller att vidta åtgärder mot Rhodesia än vad den svenska regeringen har önskat vara. Jag tror mig också kunna säga att den engelska regeringen har varit mjukare i tillämpningen av sanktionerna än den svenska regeringen har varit. Anledningen till att vi här har uppträtt så hårt och bestämt är att vi ansett att när FN, som utfärdat dessa rekommendationer — ett beslut som enligt vårt förmenande borde varit bindande — tillgripit en sådan aktion, borde denna inte utsättas för risken att misslyckas.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Till herr Wedén vill jag säga att jag inte har uppfattat utskottets utlåtande som om det inte där har uttalats någon mening. Jag svävar inte i tvivelsmål om den mening utskottet har i detta avseende. När herr Wedén nu betygar, att han med sin reservation bara velat understryka det riktiga i regeringens handlande när denna begärt bindande sanktioner, kan jag rimligtvis inte protestera mot att herr Wedén har en sådan uppfattning.

Då herr Wedén vidare säger att han önskar att vi skall stöta på igen, allra helst som det förefaller som om den brittiska regeringen skulle vara på glid och kan komma att ansluta sig till den svenska regeringens uppfattning, vill jag framhålla att jag betraktar det som självklart att Sveriges regering skall återkomma till de önskemål som den tidigare har framfört till säkerhetsrådet.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var glädjande att höra att utrikesministern vill förorda att regeringen hjälper till med anslag till humanitärt stöd till Sydvietnam... (*Utrikesministern: Till Vietnam!*) och Nordvietnam. Det är en välkommen nyhet. Om oppositionens anföranden har bidragit till detta löfte, är vi naturligtvis glada.

Beträffande familjeplaneringen vill jag säga att det är viktigt att denna fullföljes — jag har förut givit statsrådet Lindström en komplimang för hennes insatser på detta område. Tyvärr verkar det långsamt.

Utrikesministern säger nu att den svenska regeringen i FN har understött olika aktioner för livsmedelshjälp. Ja, men dessa understöd har varit av blygsam omfattning. Vad vi har efterlyst är, om jag fattade herr Hedlund rätt, initiativ från regeringens sida i fråga om en livsmedelshjälp av betydande omfattning, en hjälp som verkligen skulle

kunna göra något åt halvsvält och svält i u-länderna.

Herr utrikesminister! När man talar så mycket om de sociala förhållandena, anser jag att det är berättigat att man efterlyser en slutsats på en punkt, där det borde vara möjligt att göra något väsentligt genom FN. Svenska regeringen bör inte bara acceptera vad andra föreslår utan ha att som en väsentlig del av vår FN-politik driva det krav som framställts från mittenpartierna.

Beträffande den opinionsbildning som statsministern talar om att ett neutralt land har skyldighet att medverka till när det gäller uppfattningen om olika stridande parterers ståndpunkter vill jag konstatera att utrikesministern med hänvisning till amerikanerna förklarar att det varit bättre om de hade haft en längre bombpaus och att FLN bör få plats vid förhandlingsbordet. Men inte ens när jag direkt frågar om Nordvietnams fyra villkor för förhandlingar, vilka de flesta andra har uppfattat som sådana att åtminstone en del av dessa förhindrar att förhandlingar kommer till stånd, kan utrikesministern säga: »Ja, Nordvietnams villkor på den eller den punkten måste vi betrakta såsom verklighetsfrämmande och olämpliga.»

Det är detta att bara fälla sådana om dömen om vad som borde ske beträffande den ena sidan, som jag tycker innebär en viss ensidighet. Det vore önskvärt att regeringen till fullo begagnade de möjligheter som kan finnas att påverka opinionsbildningen på båda sidor, så att därmed förutsättningarna kan förbättras för en modifiering av ståndpunkterna och därigenom förhandlingar komma till stånd.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern gjorde gällande att i den europeiska situationen överskuggar handelspolitiken

Utrikes- och handelspolitisk debatt

allting annat. Sett ur vår synvinkel är självfallet handelspolitiken det som har den högsta graden av aktualitet, men europeiskt betraktat är utrikesministerns omdöme icke riktigt. Handelspolitik, utrikespolitik och försvarspolitik är invävda i varandra. Vilken som spelar den största rollen på lång sikt är svårt för oss att bedöma. Men man kan i varje fall inte göra gällande att det är handelspolitiken som överskuggar allting annat på den europeiska kontinenten.

Finns det någon anledning att dra slutsatser beträffande Atlantpaktens framtid, frågade utrikesministern, och besvarade själv frågan med att säga att man måste vara ytterst försiktig i det sammanhanget. Självfallet skall man vara det. Vad jag efterlyser är inte bestämda, klara slutsatser och ställningstaganden från svensk sida beträffande NATO och dess innebörd i framtiden. Jag efterlyser en analys av dagssituationen därför att i det som händer i Europa i dag ligger invävt så stora säkerhetsproblem, som kan komma att beröra vårt land direkt eller indirekt, att en orientering verkligen kan sägas vara på sin plats.

Jag är övertygad om att regeringen, efter de informationer som står till buds, själv drar sina slutsatser i olika hänseenden. Någonting av detta borde ha återgivits i en sådan här regeringsdeklaration, till ledning för svenska folkets egen opinionsbildning.

Att man där har behandlat Vietnam så utförligt som skett beror enligt utrikesministern på att det pågår krig i Vietnam och att Vietnam därför har ett alldeles särskilt intresse. Jag har inte sagt att det är fel att diskutera Vietnam. Men det skall väl inte behöva pågå krig på ett område för att detta skall vara av intresse för att fogas in i en utrikespolitisk orientering. Och jag vill göra gällande att vad som händer ute i Europa direkt och indirekt angår vårt land mera än det som hän-

der i Asien och Afrika och därför är förtjänt av en mer fullständig beskrivning.

I fråga om läkemedel kan jag inte acceptera utrikesministerns syn på konflikten mellan humanitet och effektivitet. Vi skulle alltså kunna stänga läkemedelstillförseln från Sverige till Rhodesia därför att vi förutsätter att hålet stoppas igen av engelsmännen. Det tycker jag inte är en riktigt anständig syn på sanktionspolitiken.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern sade att han fattat utskottsutlåtandet så, att utskottet verkligen hade en mening beträffande sanktioner av bindande karaktär gentemot Rhodesia av samma slag som den mening jag har givit uttryck för i min reservation och som utrikesministern framfört här i dag. Jag skall därför be att få återge de fyra rader som utrikesutskottets majoritet ägnar åt detta: »Problematiken kring ekonomiska sanktioner har under senare tid fått ökad belysning genom säkerhetsrådets rekommendation av sådana sanktioner mot regimen i Rhodesia. Erfarenheterna av detta försök blir av betydelse för bedömningen av liknande sanktioner mot Sydafrika.»

Var finns där något uttalande om ett önskemål att den svenska regeringen skall fortsätta sin strävan att åstadkomma bindande sanktioner mot Sydrhodesia? Utrikesministern måste antingen ha läst fel eller inte läst alls.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Ohlin medgav själv att den svenska regeringen och därigenom också det svenska folket lämnat hjälp till svältande länder. Det skedde ju senast då vi beviljade ett särskilt anslag för livsmedelshjälp åt det svältande indiska folket. Från regeringens sida — och jag tror att det även är fallet med herr Ohlin — är vi emellertid

Utrikes- och handelspolitisk debatt

på det klara med att Sveriges möjligheter härvidlag är mycket begränsade. Vi deltar i hjälpen till de underutvecklade länderna — det är ju där svälten i första hand finns — och bidrar med de belopp som ställts till vårt förfogande och som kan användas för olika ändamål. I ett land kan de användas för att bekämpa svält, i ett annat land kan det vara riktigast att beloppen användes för att ge teknisk hjälp, för att inköpa jordbruksmaskiner eller att underlätta möjligheterna för landet att bygga upp nya industrier och därigenom skapa förutsättningar på längre sikt att komma till rätta med problemet svält, som förvisso bildar ett mörkt moln vid horisonten för mänsklighetens framtid.

Jag vill också understryka att vad herr Ohlin sade om familjeplaneringen och dess verkningar är alldeles riktigt. Det är en angelägenhet på lång sikt. Tyvärr förhåller det sig på samma sätt med de nya metoderna i syfte att utvinna mera av naturen för att komma de svältande människorna till hjälp. Att bygga upp nya industrier i dessa underutvecklade länder, som skulle kunna medföra bättre och högre levnadsstandard för dessa folk än de för närvarande har, är också ett problem på lång sikt.

I vad jag sagt beträffande Nordvietnams vilja att åstadkomma en fredlig uppgörelse i den pågående konflikten i Sydostasien och beträffande ömsesidiga medgivanden kan väl också ligga att jag betraktar den punkt, där man har krävt att amerikanerna skall avlägsna sig ur landet innan några fredsförhandlingar tages upp, som en sådan där fråga varom man skall resonera när underhandlingarna påbörjats och inte innan de har kommit i gång.

En sak tror jag emellertid att herr Ohlin förbiser i detta sammanhang. Vi skall komma ihåg att här har vi å ena sidan en stormakt med oändliga tekniska resurser och förstörelsemedel och å andra sidan ett land norr om gränsen och en rörelse söder om gränsen som

kämpar under ytterst primitiva förhållanden. Det är psykologiskt — det skulle herr Ohlin själv känna om han befann sig i de senares situation — mycket svårt för dem att säga någonting som kan betraktas som uttryck för svaghet och som därför av en övermäktig motståndare skulle kunna tolkas så att man var på väg att ge upp.

Herr Ohlin ler åt ett sådant resonemang, men jag vet att det förhåller sig på det sättet, och det gör hela frågan mycket svårare och mera invecklad än den annars kanske skulle ha varit. Det är därför som jag, utan att rikta förebräelser mot något håll, säger mig att de bombningar som verkställes av amerikanerna inte bara i Nord- utan också i Sydvietnam och som även drabbar dem som skulle kunna tänkas stå på amerikanernas sida utlöser känslor och stämningar som enligt mitt förmenande i högsta grad försvårar möjligheterna att få till stånd de förhandlingar vi alla är ute efter.

Jag har bara velat ge denna korta kommentar, som kanske av herr Ohlin än en gång kommer att uppfattas som om jag i första hand riktar mig till amerikanerna. Jag gör det på sätt och vis därför att amerikanerna är de starkare; de har väldiga resurser till sitt förfogande och de har en helt annan överblick över det världspolitiska läget än de kämpande vietnamesiska bönder som slåss på den andra sidan. Det är kanske så, att jag just av dessa anledningar ställer större krav på amerikanerna än på dem som är på den andra sidan och som befinner sig på en helt annan utvecklingsnivå än amerikanerna.

Naturligtvis har man olika uppfattningar om det kinesiska spelet bakom kulisserna; jag bortser inte från det. Det enda jag vill säga som kommentar i detta sammanhang är, att de kinesiska äthävnarna i allmänhet har varit betydligt större än det praktiska handlandet. När det gäller att understödja Nordvietnam och de sydvietnameser som be-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kämpar amerikanerna och deras allierade har kineserna varit betydligt försiktigare än man skulle kunnat tro av deras stundom kraftiga uttalanden.

Herr Bohman gör gällande att det är felaktigt att säga att det är handelspolitiken som har dominerat utrikespolitiken i Europa under de senare åren. Om jag jämför läget i Europa strax efter det att Berlinmuren hade byggts upp med det läge vi har för närvarande, har jag nog skäl att påstå att handelspolitiken under senare år i högre grad än något annat har dominerat utrikespolitiken i Europa. Herr Bohman säger själv att handelspolitik, utrikespolitik och säkerhetspolitik invävs i varandra. Jag är den förste att erkänna att så är fallet. Men det har inte varit säkerhetspolitiken som i första hand har präglat utvecklingen i Europa under de senaste åren, utan det har varit den handelspolitiska utvecklingen som har åstadkommit en bättre förståelse än för några år sedan mellan de östeuropeiska och de västeuropeiska folken.

Vidare måste jag säga att jag fortfarande har den meningen att ingenting annat hittills egentligen har hänt inom NATO än den uppsägning som de Gaulle har levererat. Därför finns det knappast skäl för den svenska regeringen att ge sig in i en närmare analys av vad det skulle innebära, därest NATO skulle upplösas, om man räknar med att en sådan konsekvens skulle inträffa efter den franska åtgärden. Om jag exempelvis kontakter mina norska och danska kolleger finner jag, att de inte har någon som helst vilja eller något önskemål, att vi skall gå in i ett resonemang om vad som kan inträffa efter en sådan åtgärd som de Gaulle nu gjort sig skyldig till. Från deras sida säger man att NATO kommer att existera även i framtiden. Jag har inget behov av att ifrågasätta detta, förrän jag får se mera klart, hur hela den politiska utvecklingen kommer att te sig i detta avseende.

Slutligen vill jag säga till herr Boh-

man att jag faktiskt inte vet, om vi ens tidigare har exporterat några läkemedel till Rhodesia. Därför tror jag att herr Bohman av någon anledning blåser upp denna fråga till någonting betydelsefullt som den i själva verket, efter vad jag förstår, inte kan vara.

Herr BENGTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag blev inte så litet förvånad över herr Ohlins deklaration i hans första anförande, att om han hade varit frisk och kry vid justeringen av utrikesutskottets utlåtande nr 2, skulle han ha ställt sig bakom herr Wedéns reservation. Jag skall strax beröra varför jag och många andra är förvånade häröver.

Jag vill inledningsvis vända mig till herr Wedén, som vid två tillfällen slagit sig för sitt bröst och sagt att han tagit ställning i rhodesiafrågan, medan utskottet inte har givit till känna någon mening. Herr Wedén och herr Ohlin, som nu ställt sig bakom reservationen bör ändå göra klart för sig att vad utrikesutskottet hade att behandla var en motion i vilken krävdes *officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor*. Jag lärde mig redan första året som riksdagsman att ett utskott endast uttalar sig i de ämnen det har att behandla. Det var alltså helt naturligt att utrikesutskottet inte gav till känna någon mening i rhodesiafrågan, utan bara nämnde Rhodesia för att belysa vilka svårigheter som möter vid diskussionen av sanktioner. Herr Wedén har sedan i en reservation utvecklat rhodesiafrågan som alltså inte hade med saken att göra.

Detta är det riktiga förhållandet, och jag tror också att herr Wedén erkänner det, om han funderar en liten stund sedan herr Ohlin nu har talat om för honom hur han skall tänka.

Den svenska utrikesdebatten brukar inte sätta lidelserna i svallning, och det har inte heller skett i dag, trots de lov-
vårda försök herr Ohlin gjort. Detta

Utrikes- och handelspolitisk debatt

beror inte på att situationen i världen skulle sakna dramatiska inslag. Tvärtom konfronteras vi dagligdags genom massmedia med blodiga konflikter, händelser och situationer fyllda av spänning och dramatik. Orsaken till att vi har så pass stillsamma överläggningar om de utrikespolitiska frågorna är väl att vi utgår från samma värderingar och gör samma bedömningar av händelserna och att vi också drar samma slutsatser om vad som bör göras och hur vårt land bör ställa sig i olika situationer.

Dessa gemensamma värderingar återfinns faktiskt också då det gäller frågan om Sydafrika. Vad man diskuterar är vägarna för att nå så goda resultat som möjligt då det gäller hjälpen till rasåtskillnadspolitikens offer. Just det utskottsutlåtande, som vi så småningom i dag skall diskutera, visar hur stor enigheten i själva verket är, och det är bra att man får intrycket — inte minst i Sydafrika — att vi är ense i vår bedömning och vårt fördömande av rasåtskillnadspolitik. Här finns således inga delade meningar.

Därför blev jag något förvånad över herr Ohlins deklaration, att han helhjärtat skulle ha ställt sig bakom herr Wedéns reservation. Det är synd att det inte föres några debattprotokoll vid utskottens förhandlingar, men nog fick de flesta i utrikesutskottet liksom jag det intrycket, att vi var fullständigt ense om behandlingen av de två motionerna, nämligen att de inte skulle tillstyrkas. Då var också herr Ohlin närvarande; då var han frisk och kry. Den uppnådda enigheten tog sig även uttryck i det utskottsutlåtande som i dag föreligger.

Det skulle ha varit mycket intressant, om herr Ohlin här hade velat upprepa det, låt vara extemporerade anförande han höll i utskottet; då hade man fått klart för sig att enigheten var fullständig. Sammanfattningsvis sade han att det inte kunde bli tal om att tillstyrka motionerna, men han ville ha en allmänt

sympatisk skrivning, och eftersom folkpartiets gruppledare i första kammaren helhjärtat ställde sig bakom utskottets formuleringar är det en omständighet som styrker min uppfattning att vi var ense beträffande behandlingen av motionerna.

Jag skall emellertid inte diskutera herr Wedéns reservation ytterligare; det kommer andra talare från vårt håll att göra.

Praktiskt taget alla de frågor som tas upp i regeringsdeklarationen förtjänar att diskuteras, men jag skall för egen del begränsa mig till ett par av dem.

Med hänsyn till vad som skett under den senaste tiden beträffande det europeiska ekonomiska samarbetet är det på sin plats att den frågan blir så allsidigt belyst som skett i deklarationen. Från socialdemokratiskt håll är vi angelägna om att Sverige upprätthåller en hög beredskap och väl känner konsekvenserna av ett inträde i EEC, om och när en väg till EEC står öppen. De informationer som i dag lämnats visar att det inte finns någon anledning till panik. Om jag här får uttala ett önskemål, så vore det att man gav allmänheten bättre och lättare tillgängliga informationer om dessa mycket svåra och invecklade frågor.

När regeringen uttalar sin djupa oro för utvecklingen i Vietnam, talar regeringen utan tvivel i praktiskt taget hela det svenska folkets namn. Bombstoppet i julas hälsades med mycket stor glädje, och alla trodde väl att det betydde inledningen till ett förhandlingsskede och att en lösning var i sikte. Dessvärre blev glädjen mycket kortvarig. Man satte sig inte ned vid förhandlingsbordet för att resonera sig fram till en lösning. Många orsaker härtill har anförts, men inget av de anförda skälen mot förhandlingar är övertygande. Det är vår skyldighet att tala om för våra vänner i Amerika att vår bedömning av konflikten är helt annorlunda än deras. Det är inte möjligt att stoppa den natio-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nella befrielsefronten med militära medel, hur stora truppsammandragningar man än gör. Den enda lösningen på denna blodiga konflikt är att stoppa bombningen och acceptera den nationella befrielsefronten som part vid förhandlingarna. Först då kan en fredlig lösning uppnås.

Uppgörelsen i Tasjkent i kashmirkonflikten bör visa vägen: först vapenstillestånd och därefter förhandlingar. Så länge bombningar pågår föreligger sannerligen ingen gynnsam förhandlingsatmosfär. Jag hade tillfälle att vara med vid förhandlingarna i säkerhetsrådet i höstas, när man behandlade konflikten mellan Indien och Pakistan. Vid dessa ytterst dramatiska sammanträden syntes hindren för en lösning vara tolt oöverstigliga, och det föreföll helt orealistiskt att tro på en lösning av den konflikten. Och när man mot bakgrunden av dessa till synes oöverstigliga motsättningar ändå nådde fram till en lösning, var detta mycket glädjande. Det är på sin plats att — som göres i regeringsdeklarationen — framhäva den roll som Sovjets regering spelade vid den uppgörelsen.

Det finns inga konflikter som är så allvarliga att de inte går att lösa — i varje fall måste detta var mottot för Förenta Nationerna. Jag vill, herr talman, också med några ord beskriva min syn på FN.

Vi hyser väl alla den uppfattningen att Sverige måste verka för ett starkt FN. För egen del vill jag helt instämma i vad som säges i regeringsdeklarationen på den punkten. Vi har i FN fått ett centrum för internationella kontakter och förhandlingar. Det är också riktigt att stora framtidsuppgifter väntar på FN — om alla medlemsstater lojalt och effektivt stöder organisationen.

Mycket av det som utföres av FN tränger inte ut till den stora allmänheten och får inte heller stora rubriker i pressen. Det finns inte samma nyhetsintresse för det vardagsarbete som FN:s

alla fackorgan utför i fredens tjänst runtom i världen. FN har ju till främsta uppgift att främja en social och ekonomisk utveckling i hela världen. Sveriges inval i den ekonomiska och sociala kommittén förtjänar att omnämnas. Vi kan nu ge vårt helhjärtade stöd åt FN:s strävan att förbättra de sociala förhållandena i världen en praktisk inriktning genom aktiv medverkan i denna mycket viktiga FN-kommitté.

Vi skall verka för ett starkt FN. Redan nu förbereds den 21:a FN-sessionen. Man kan räkna med att även vid denna församling frågan om Kinas medlemskap i FN kommer att tas upp på dagordningen. På vårt håll har vi aldrig dolt var vi står i denna fråga. Så länge Folkrepubliken Kina med sina 700 miljoner invånare befinner sig utanför organisationen kan man inte tala om en världsorganisation. Tiden är nu enligt min mening mogen för en aktivare insats från Sveriges sida i denna fråga. Utrikesministern har i sina tal inför FN:s generalförsamling givit till känna, hur Sverige ser på frågan, och vi har också röstat för Kinas inval. En av anledningarna till att man från FN:s sida inte kan komma åt konflikten i Vietnam är ju att Folkrepubliken Kina står utanför FN. Vid resonemang om nedrustning och provstoppsavtal framgår också hur orimligt det är att ha Kina utanför organisationen.

Generalförsamlingen avslog den 17 november i fjol med 47 röster mot 47 och 20 nedlagda röster ett resolutionsförslag, enligt vilket församlingen skulle fatta beslut att Folkrepubliken Kina skulle få säte i FN, medan Chiang Kai-sheks representanter skulle avlägsnas från Kinas plats i organisationen. Enligt tidigare beslut måste varje förslag att ändra Kinas representation grundas på kvalificerad majoritet.

Vad som var nytt och intressant i år var att Frankrike denna gång talade för att Folkrepubliken Kina skulle ersätta Chiang Kai-shek. Frankrikes talesman

Utrikes- och handelspolitisk debatt

förklarade att FN inte hade någon anledning och inte heller någon befogenhet att uttala sig om den ena eller den andra regimen lämplighet för medlemskap utan måste hålla sig till folkrättslig praxis. Därför borde det räcka med enkel majoritet, menade fransmannen. Ur politisk synpunkt var Pekings närvaro i FN nödvändig. Hur skulle en världsorganisation kunna fungera tillfredsställande i frånan av ett av de folkrikaste länderna, som dessutom numera var kärnvapenmakt? Diskussionerna i FN fick utan Pekings närvaro något överklagt över sig, och FN kunde endast lida mer skada ju längre Folkrepubliken Kina hölls utanför. Asiens nuvarande problem kunde förvisso inte regleras utan Pekings medverkan. Ej heller kunde några reella framsteg tänkas på nedrustningsområdet utan medverkan av alla kärnvapenmakterna.

Dessa synpunkter sammanfaller i mycket stora drag med de synpunkter Sveriges regering genom sin utrikesminister framförde vid den 20:e general-sessionen. Sannolikt är frågan om Kinas medlemskap i FN en av de allra viktigaste frågorna framöver.

Jag vill också erinra om att den engelske nedrustningsministern lord Chalfont i ett tal i den engelska radion här-förleden påpekade att Kina nu har 700 miljoner invånare och i slutet av detta århundrade kommer att ha fördubblat sitt befolkningstal. Enligt en del bedömare har Kina redan nu den största stående armén i världen. Landet har med stor framgång gjort kärnvapenprov — alla tillgängliga informationer tyder på att Kina omkring år 1980 förfogar över kärnvapen som kan nå och slå vilket land som helst i världen. USA:s försvarsminister McNamara tror att Kina kan angripa USA med kärnvapen långt tidigare än så.

Mot denna bakgrund är det helt oförklarligt att man kan hålla fast vid ståndpunkten att Folkrepubliken Kina

skall stå utanför FN och landet anses representerat av Formosakina.

Sverige har ju tagit en hel rad initiativ i nedrustningsfrågan, nu senast vid nedrustningskonferensen i Genève.

Vi förordar där ett totalt stopp för kärnvapenprov — således även för underjordiska prov. Vidare menar vi att kärnvapenmakterna bör förbinda sig att avbryta all produktion av klyvbart material för kärnvapenbruk. Vi har också föreslagit ett helt nytt kontrollsystem.

Men härvidlag krävs ju absolut att Folkrepubliken Kina är med, och med hänsyn till de svenska initiativen i nedrustningsfrågan skulle det enligt min mening framstå som helt naturligt att Sverige nu också toge initiativ till en mer aktiv aktion för Kinas representation i FN. För varje år som går står det alltmer klart att FN inte kan fungera som den fredsorganisation sammanslutningen är avsedd att vara, om inte Kina blir med. Jag är fullt medveten om att det inte räcker att vinna erforderlig majoritet i FN:s generalförsamling för Kinas inval. Med hänsyn till allt som sagts om Kina i FN under de gångna åren kommer folkrepubliken inte att rusa in i generalförsamlingen efter ett beslut om inval, utan sedan generalförsamlingen inbjudit Kina kommer det att erfordras ingående överläggningar med Kina. Men man måste enligt min mening börja arbeta med frågan och börja snart.

Det väsentliga för mig är att vårt land kompletterar sina aktioner i nedrustningsfrågan med ansträngningar för att få med Folkrepubliken Kina i FN. Saken skulle måhända vinna på att de nordiska länderna gemensamt engagerade sig för medlemskap åt Folkrepubliken Kina, och jag önskar, herr talman, att även den vägen provas.

I detta anförande instämde fru Renström-Ingénäs (s).

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag vill till att börja med varmt instämma i herr Bengtssons i Varberg förslag att Sverige skulle göra mera för att bryta motståndet mot att Folkrepubliken Kina blir medlem i Förenta Nationerna. Jag tror att sådana ansträngningar i hög grad skulle bidra till att stärka Förenta Nationernas ställning.

Det finns en utrikespolitisk fråga som under det senaste året stått i centrum för världens uppmärksamhet. Det är vietnamfrågan. Orsaken är inte svår att förstå. Ett litet folk utsätts för ett brutalt utrotningskrig, som drives av en av världens stormakter — därtill en makt som många ansett vara ett demokratiskt föredöme i politiken. Denna höga uppskattning har under intryck av vietnamkriget snabbt förflyktigats i vida kretsar. Opinionsundersökningar visar en påtaglig förändring i bedömningen av amerikansk politik även hos den svenska allmänheten. Ett bestämt ställningstagande mot Förenta staternas vietnampolitik kommer på olika sätt till uttryck, främst bland ungdomen.

Under dessa omständigheter hade man kunnat vänta att vietnamfrågan skulle ha upptagit en stor plats även i riksdagens utrikesdebatter under de senaste åren. Så har emellertid inte tidigare varit fallet.

Under fjolåret förekom två allmänna debatter i riksdagen om utrikesfrågor. I den ena, som hölls den 24 mars, berördes kriget i Vietnam endast mycket kortfattat i regeringens deklaration. I den andra, som ägde rum den 9 december, ägnades detta krig något större uppmärksamhet. Vid denna tidpunkt hade utrikesministern också inför annat forum utförligt redovisat synpunkter på händelseutvecklingen i Sydostasien.

De borgerliga partiernas talesmän var emellertid vid bägge tillfällena ytterligt kortfattade när det gällde vietnamfrågan. I herr Ohlins långa tal vid vår-

riksdagens utrikesdebatt omnämndes den inte med ett enda ord och i herr Heckschers anförande endast med en mening.

I höstdebatten hade herr Ohlin inte ett ord att anföra, som riktade sig emot det amerikanska kriget i Vietnam, men han talade länge om vad han benämnde »kinesisk aggression».

Herr Bohman var inte upprörd över de amerikanska terrorbombningarna, utan över att den amerikanska politiken fördömdes av den svenska västern. Han gick så långt som till att kalla massmorden och utrotningskriget för »amerikanskt bistånd» och garanterade att detta inte syftade till aggression.

Att på detta sätt försöka göra svart till vitt, är mer än vad högerpressen vågar sig på. Folkpartiets tystnad i vietnamfrågan har lyckligtvis inte heller haft någon motsvarighet i den liberala pressen. Framför allt mot denna bakgrund — d. v. s. att partiets talesmän så markant har framträtt på ett sätt som inte förefaller motsvara den allmänna opinionen inom deras partier — finns det skäl att riksdagen och allmänheten får ett bättre besked om deras ställning.

I dag har herr Bohman sagt att debatten om Vietnam nu är något mera nyanserad än i höstas. Jag hoppas att detta uttalande syftar på hans eget mycket onyanserade inlägg i höstens utrikesdebatt.

Herr Ohlin har i dag för första gången i riksdagen framfört vissa synpunkter på vietnamfrågan. Jag skall för ögonblicket begränsa mig till kommentarer på en punkt. Herr Ohlin ansåg att folket i Vietnam genom fria val borde få ta ställning till frågan om hur landet bör styras. Det är en riktig ståndpunkt. Jag vill bara erinra om att det är regeringen i Sydvietnam, d. v. s. saigonregimen, som förhindrat att fria val genomförts, såsom ursprungligen var bestämt i Genève-avtalet. Den inter-

nationella kontrollkommissionen i Vietnam meddelade i sin fjärde rapport i oktober 1955, att avtalet inte kunde fullföljas på grund av den sydvietnamesiska regeringens »kategoriska motstånd».

Kravet på fria val återfinns också i Nationella befrielsefrontens program. Kravet att Vietnams folk självt skall få avgöra, hur dess land skall styras återkommer också i deklarationen av Nordvietnams regering den 12 april 1965. Denna deklaration innehåller fyra krav som herr Ohlin omnämnde i ett senare anförande i denna debatt. Jag tror att det är av intresse att ta del av dessa fyra punkter:

»1) Det vietnamesiska folket måste tillerkännas självstyrelse, suveränitet, enhet och territoriellt oberoende, USA måste dra tillbaka alla militära styrkor och anfallen mot Nordvietnam måste upphöra.

2) Alla utländska baser och trupper måste dras tillbaka från Nord- och Sydvietnam i enlighet med Genève-avtalets förbud mot militära allianser och förläggande av utländska trupper i de två delarna av landet.

3) Sydvietnams folk måste självt få avgöra hur deras land skall styras, i enlighet med det program som framlagts av Nationella befrielsefronten.

4) Befolkningen i Vietnams båda zoner måste erhålla garantier för att de under fredliga former kan återförena sitt land, utan utländskt ingripande.»

Det skulle vara mycket intressant att av herr Ohlin få höra, vilka av dessa fyra punkter som han är bestämd motståndare till och som han anser måste ändras för att det skall kunna komma till stånd förhandlingar på en rimlig basis om en lösning av den vietnamesiska frågan.

Vilka krafter är det som nu hindrar genomförandet av fria val i Sydvietnam? De är såvitt jag förstår två: för det första Sydvietnams regering, som består av marionetter, förda av

Utrikes- och handelspolitisk debatt

amerikanska händer, för det andra USA genom sin brutala krigföring mot såväl Sydvietnams som Nordvietnams folk. Den fråga herr Ohlin och folkpartiet måste ta ställning till är därför följande: Gillar folkpartiet Förenta staternas anfallskrig mot Vietnam eller fördömer ni det? Herr Bohmans och högerns ståndpunkt förefaller så klar, att jag inte behöver fråga om den.

Regeringens linje i vietnamfrågan har präglats av en tilltagande klarhet. Det har skett en påtaglig utveckling av dess ställningstaganden från utrikesdebatten i mars förra året fram till dagens deklaration. Jag vill uttala min tillfredsställelse med att regeringsdeklarationen så bestämt ger sin anslutning till de tre punkter som framhållits av generalsekreterare U Thant: att USA bör upphöra med sina bombningar av Nordvietnam, att den militära aktiviteten i Sydvietnam bör minskas och att Nationella befrielsefronten måste erkännas som likställd förhandlingspartner.

Regeringen talar med rätta om den starka medkänsla med det hårt prövade vietnamesiska folket som kommer till uttryck också i vårt land, men enbart medkänsla räcker inte som bidrag för att söka göra slut på kriget. Vad som behövs är vår solidaritet och vårt bestämda avståndstagande från den part som driver anfalls- och utrotningskriget och sålunda begår en orättfärdig och förkastlig handling.

På en punkt har emellertid utrikesministerns uttalanden här i debatten väckt bestörtning hos mig. Han sade, om jag uppfattade honom rätt: »Om de amerikanska trupperna skall lämna landet eller inte har regeringen ingen mening om.» Detta kan väl inte vara annat än en felsägning av utrikesministern. Jag talar inte här om relationerna mellan förhandlingar och ett amerikanskt tillbakadragande, även om jag därvidlag har en bestämd mening; jag talar om den allmänna frågan. Då måste väl även regeringen vara av den me-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ningen att de amerikanska trupperna måste bort från Vietnam. Annars kan ju inte det vietnamesiska folket få möjlighet att självt bestämma sin framtid. Det förefaller mycket svårt att göra det med amerikanska trupper i landet.

I olika sammanhang har också framhållits att Genèveavtalen från år 1954 bör ligga till grund för en uppgörelse. I den slutliga deklarationens punkt 4 heter det: »Konferensen noterar avtalens bestämmelser om inställande av fientligheterna och om förbud mot att införa främmande trupper och militärpersonal till Vietnam såväl som alla former av vapen och ammunition.»

Mot bakgrunden av denna bestämmelse och utrikesministerns uttalanden här tidigare i debatten är det önskvärt att regeringen ger ett klart svar genom utrikesministern på följande fråga: Vill regeringen med utgångspunkt i Genèveavtalen ge uttryck för uppfattningen att de amerikanska trupperna bör lämna Vietnam?

Ännu en fråga i detta sammanhang är det angeläget att regeringen tar positiv ställning till, nämligen frågan om diplomatiskt erkännande av Demokratiska republiken Vietnam, alltså Nordvietnam. Jag har haft tillfälle att tidigare diskutera denna fråga med utrikesministern men endast fått svaret att regeringen av vissa skäl kom att erkänna regeringen i Saigon, d. v. s. Sydvietnam. Detta kan emellertid inte vara något bärande skäl mot att, så länge delningen av landet består, erkänna regeringen i Nordvietnam. Det är ett rimligt krav, som nu börjar resas också av socialdemokratiska organisationer, senast av Uppsala läns socialdemokratiska partidistrikt och även av en rad ungdomsklubbar och distrikt. Jag vill gärna höra om utrikesministern kan utlova en omprövning av hittillsvarande ställningstagande i denna fråga.

Det finns en annan fråga som är behandlad i regeringsdeklarationen, där det också är angeläget att regeringen

bättre preciserar sin ställning. Det gäller förhållandet till Gemensamma marknaden. I den deklaration som upplästs här i dag står det bl. a.: »När den dag kommer då Storbritannien på nytt är redo att sätta sig ned vid förhandlingsbordet med De sex, eller marknadsfrågan på annat sätt aktualiseras, måste övriga EFTA-länder vara beredda. Skulle vägen till EEC öppnas för Storbritannien borde det också finnas möjlighet för Sverige och övriga EFTA-länder att komma till en uppgörelse.»

Det finns skäl till att full klarhet skapas om denna deklaration. Det är, som redan framhållits, snarast handelsministerns avsnitt, men detta är självfallet inte enbart en departementsfråga utan en mycket betydelsefull politisk regeringsfråga. Vad menas alltså i sammanhanget med formuleringen att »övriga EFTA-länder» — alltså även Sverige — »måste vara beredda»? Och hur tänker sig regeringen den »uppgörelse» med EEC, varom det talas? Om det menas att vårt land bör vara berett att i någon form ansluta sig till Gemensamma marknaden och med uppgörelse menas att vi skall göra det som för några år sedan riksdagsmajoriteten — och en mycket stor riksdagsmajoritet — var motståndare till, vill jag deklarerat att det parti jag företräder fortfarande är bestämd motståndare till sådana planer. Jag tror inte att vi är ensamma om den ståndpunkten.

Det pågår nu en debatt, där meningar framförs som går ut på att Gemensamma marknaden genom bl. a. Frankrikes motstånd tvingats att i praktiken modifiera viktiga delar av romtraktaten och att ett brittiskt inträde skulle vara förknippat med villkor som verkar ytterligare i denna riktning. Jag skall inte närmare beröra dessa spekulationer. Det räcker med att hänvisa till att samma ekonomiska och politiska filosofi allttjämt dominerar de ledande krafterna inom EEC. Det handlar allttjämt om vad en känd norsk national-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ekonom i EEC-debatten benämnde »det oupplysta penningväldet».

Denna fråga är inte enbart en fråga om vår alliansfrihet, även om detta är en avgörande aspekt. Det handlar också, liksom tidigare, om att förhindra att vi binds på ett sätt som gör oss beroende av de stora trusterna och finansintressena i Centraleuropa.

Det sagda innebär självfallet inte att jag är motståndare till större marknader, åstadkomna genom ett nedrivande av nuvarande tullar och övriga handels hinder, men när det i regeringsdeklarationen talas om en enhetlig europeisk ekonomisk marknad, är det två synpunkter som måste framhållas. Europa slutar inte där det kapitalistiska produktionssystemet upphör. Även en rad socialistiska länder hör till Europa, och en utveckling av handeln med dem är en viktig uppgift — vilket för övrigt även markerats i regeringsdeklarationen. Det helt avgörande är emellertid att en enhetlig europeisk ekonomisk marknad inte får innebära en de rika ländernas klubb, en ny form för protektionism som riktar sig framför allt mot de fattiga länderna. Hittillsvarande utveckling visar en kraftig ökning av handeln inom de olika marknadsområdena, och den har delvis skett på bekostnad av den kraftigt ökade handel som är nödvändig för u-länderna.

Det måste självfallet erkännas att bakom diskussionen om marknadsfrågorna i de nordiska länderna ligger ekonomiska realiteter. Det är inte bara så att några politiska fantasier försöker pressa fram vissa långt gående lösningar. Men debatten måste inriktas på frågan om inte de nordiska länderna, däribland Danmark, kan finna andra och bättre lösningar på sina handelsproblem än en anslutning i någon form till Gemensamma marknaden, med alla de nackdelar som detta obestridligen skulle medföra. En sådan lösning kan vara utvidgat ekonomiskt samarbete i Norden.

Det finns anledning tro att ett sådant utvidgat ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna kan skapa förutsättningar för relativt billigare varor och högre levnadsstandard. En gemensam nordisk marknad för såväl industriprodukter som jordbruksprodukter bör kunna vara en målsättning. Det finns vissa besvärliga problem att lösa i detta sammanhang, liksom det finns olika gruppintressen att ta hänsyn till. Det mer utvecklade kapitalistiska landet har alltid intresse av att varor och kapital fritt kan forslas över gränserna, eftersom dess ekonomiska överlägsenhet leder till framgångar i konkurrensen med de andra ländernas kapitalister. Därför har också den svenska storfinansens länge varit anhängare av tanken på de nordiska länderna som en gemensam marknad för industrivaror. De danska jordbrukarna, som i sin näring nått en högre produktivitet än sina kolleger i det övriga Norden, är på motsvarande sätt intresserade av att de nordiska länderna blir en gemensam marknad för jordbruksprodukter. Företrädarna för de mindre utvecklade näringarna i de olika länderna är däremot tveksamma inför eller direkta motståndare till en sådan samordning av det ekonomiska livet i Norden.

Hur ställer sig då saken ur löntagarnas, dvs. ur den övervägande folkmajoritetens synpunkt? Skulle ett nordiskt ekonomiskt samarbete innebära större trygghet och högre levnadsstandard för dem? Är det på denna punkt någon skillnad i intressena hos de olika nordiska ländernas löntagarklasser? Dessa frågor är det svårt att definitivt besvara. Ett ekonomiskt samarbete i Norden bör kunna leda till en höjning av produktiviteten i samtliga länders näringsliv. Möjligheter för löntagarna att tillkämpa sig en högre levnadsstandard skulle därmed uppstå. Storfinansens maktställning kan emellertid komma att förstärkas i ett ekonomiskt enat Norden, vilket skulle försvåra för löntagarna att vinna

Utrikes- och handelspolitisk debatt

framgång i sin intressekamp. Svaret på de ställda frågorna ligger alltså i kampen själv och i den mobilisering som löntagarna är mäktiga. En betydelsefull roll spelar härvidlag den nordiska samordning av arbetarrörelsens och de fackliga organisationernas krafter som kan åstadkommas.

Alla tendenser som kan iakttas i den nuvarande utvecklingen talar för att en utvidgning av det ekonomiska samarbetet mellan de nordiska länderna kommer till stånd. Det är nödvändigt att arbetarrörelsen i så stor utsträckning som möjligt söker påverka formerna för det nordiska samarbetet. Därmed kan den på bästa sätt tillvarata löntagarnas intressen. Den starka ställning, som arbetarrörelsen har i samtliga Nordens länder och som ytterligare har accentuerats genom utgången av det finska valet, säger ju också att den måste ta ansvaret för den oundgängliga samverkan.

Jag vill understryka förhoppningen att de undersökningar som inletts kring den s. k. paketlösningen i anslutning till Nordiska rådets rekommendation nr 26 i år snabbt skall leda till positiva resultat. Det handlar emellertid inte endast om att få fram ytterligare material, utan det handlar framför allt om politisk vilja att främja vissa lösningar.

Gemensamma ekonomiska lösningar i Norden är nödvändiga för att inte Norden skall ytterligare splittras, t. ex. genom Danmarks anslutning till Gemensamma marknaden. Men gemensamma lösningar är nödvändiga också som underlag för den allmänna utvecklingen av samverkan mellan de nordiska ländernas folk. Det stora hindret för en sådan utbyggnad av samverkan är nu att Nordens stater på grund av kända förhållanden icke för en gemensam utrikespolitik — och icke kan göra det. Några staters anslutning till Atlantpakten och Finlands särskilda ställning försvårar samarbetet mellan de nordiska folken. Militära intressen har fått hindra en nödvändig utveckling av vägförbin-

delserna i norr och förefaller också spela in som ett fördröjande moment när det gäller åstadkommandet av en fast förbindelse mellan Sverige och Danmark.

Danmarks, Islands och Norges medlemskap i Atlantpakten främjar inte fredens sak och står därför i motsättning till de nordiska folkens intressen. Detta medlemskap står också i motsättning till vårt lands intresse av säkerhet och garanti för freden. Jag tror därför att det finns anledning för regeringen att i detta avseende inta en mycket bestämd ståndpunkt. Alla åtgärder som bidrar till att föra ut Danmark, Island och Norge ur Atlantpakten måste bedömas som positiva.

Utvecklingen under det senaste året har visat att uppfattningen bland de nordiska ländernas medborgare om den amerikanska utrikespolitiken mycket snabbt förändrats. Om denna process fortsätter finns det stora förutsättningar för att de nordiska länderna 1969 skall kunna lösgöra sig ur det av Förenta staterna dominerade militärblocket. Till ett sådant resultat bidrar också andra utvecklingstendenser, t. ex. de Gaulles politik.

Alternativet till de tre nordiska ländernas medlemskap i Atlantpakten bör vara det som kan få den starkaste positiva uppslutningen och mest effektivt bidra till att förverkliga parollen om utträde ur NATO. Ett nordiskt försvarsförbund är av flera skäl knappast ett realistiskt alternativ.

Man måste också ställa sig tvivlande till påståendet att de nordiska länderna har möjlighet att vinna trygghet genom en gemensam militär upprustning. Bidrag till terrorbalansens politik ger inte trygghet utan medverkar till att öka otryggheten i världen. Samverkan mellan de nordiska staterna på det utrikes- och militärpolitiska området måste i stället bli ett led i ansträngningarna för att förhindra fortsatt spridning av kärnvapen och för att åstadkomma en be-

gränsning och nedskärning av rustningarna. Fem alliansfria nordiska stater med varierande grad av militärmakt i utgångsläget men samtliga ingående i för det första en atomvapenfri zon, för det andra en nedrustningszon, där deltagarna förpliktat sig att under en viss period skära ned sina militära rustningar med ett visst procenttal, är ett alternativ och en målsättning som bör diskuteras.

Herr talman! Kriget i Vietnam är ur en bestämd synpunkt också ett led i den kamp som pågår mellan fattiga och rika i världen. De fattiga folken vill nu bestämma över sitt eget liv; de rika försöker att hindra dem i kraft av sin makt. Den alltjämt växande klyftan mellan de fattiga och de rika folken är ett av vår tids avgörande grundproblem. Jag anförde vid fjolårets utrikesdebatt synpunkter på dessa problem och på de bidrag vårt land borde kunna ge till deras lösning. Det blir också tillfälle att återkomma till dessa problem vid behandlingen av den motion som den kommunistiska gruppen väckt om en snabbare ökning av det svenska u-landsbiståndet.

Kampen för nationell och social frigörelse pågår över stora kontinenter och i många länder. Den svenska politiken måste till alla delar utformas så, att den bidrar till att underlätta denna frigörelsekamp, och så att den i varje fall inte försvårar den.

Riksdagen har nyligen utförligt diskuterat rhodesia- och sydafrikafrågorna. Jag vill för dagen inskränka mig till anmärkningen att det alltmer skärpta läget i Rhodesia kräver en intensifiering av den internationella bojkotten. Denna bryts nu av Sydafrika och av Portugal. Denna omständighet är ytterligare ett skäl för ökade ansträngningar för att få till stånd en effektiv handelsbojkott mot den brutala apartheidregimen i Sydafrika.

I länder som Angola och Moçambique på den afrikanska kontinenten ut-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vecklas en väpnad kamp mot det koloniala förtrycket. Under tiden som denna kamp pågår ökar svenska företag sina investeringar i det förtryckande s. k. moderlandet, dvs. Portugal. Flera kända svenska företag har meddelat att de flyttar över sin tillverkning till denna medlem av EFTA. Det kan inte karakteriseras på annat sätt än som ett direkt stöd till den fascistiska och koloniala regimen i Portugal och ett slag mot frihetssträvandena i Portugal, Angola och Moçambique. Vi anser det angeläget med en skärpning av bestämmelserna för den svenska kapitalexporten, så att sådana investeringar kan förhindras. En skärpning är för övrigt motiverad även av hänsyn till de aktuella valutasvårigheterna.

I regeringsdeklarationen behandlas utförligt de aktuella nedrustningsproblemen. Jag har inga kritiska anmärkningar att göra mot den aktivitet som på detta område har utvecklats av vår delegation vid nedrustningskonferensen i Genève utan kan ge de hittillsvarande ansträngningarna mitt oreserverade stöd. Denna aktivitet borde emellertid enligt vår mening kompletteras i vissa avseenden, bl. a. genom initiativ för att söka få till stånd nedrustningszoner och för att mera konkret undersöka den svenska och nordiska nedrustningens möjligheter. Jag återkommer till dessa frågor vid behandlingen av utrikesutskottets utlåtande nr 1.

Det är emellertid en synpunkt i regeringsdeklarationen som jag redan här vill understryka, därför att jag tror att den är avgörande. Det gäller följande påpekande: »Även den pågående utbyggnaden och förbättringen av existerande kärnvapenlager innebär en ständigt ökande fara för freden.» Detta innebär såvitt jag kan förstå ett ställningstagande från regeringens sida mot teorien om den s. k. terrorbalansen som en garanti för freden. Denna teori är enligt min mening felaktig, och det är glädjande att regeringen i sin deklara-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tion tar avstånd från den. Detta måste emellertid i sin tur också leda till slutsatser beträffande vår egen politik, till vilka jag får återkomma vid den särskilda behandlingen av nedrustningsfrågan.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Hermansson ställde tre frågor till mig och jag skall besvara dem.

För det första kan jag säga att beträffande utövandet av vår integrations- och handelspolitik kommer det inte att ske på ett sätt som kan äventyra vår neutralitetspolitik. Jag har tidigare svarat herr Hedlund härpå. Om vårt förhållande till Gemensamma marknaden skulle komma i ett läge som skulle äventyra vår neutralitetspolitik så håller vi fast vid den sistnämnda. Det har inte skett någon förändring när det gäller regeringens allmänna syn på dessa ting jämfört med tidigare och då — som jag nyss påpekade för herr Hedlund — vi regerade tillsammans med honom.

Sedan gjorde han gällande — jag har inte haft tillfälle att närmare studera protokollet — att jag skulle ha sagt att regeringen inte skulle ha någon mening i frågan om att amerikanska trupper skulle lämna Vietnam. Vad jag i det sammanhanget sade i en polemik mot herr Ohlin var att jag knappast betraktade det som ett realistiskt krav att amerikanska trupper skulle ha lämnat landet innan förhandlingarna tas upp. I själva verket inser var och en som känner till vilket ömtåligt läge man befinner sig i när det gäller att över huvud taget få till stånd några förhandlingar, att detta krav knappast är realistiskt. Jag tror inte heller att man på allvar räknar med det från den nordvietnamesiska regeringens sida. Det är ett utgångsbud som i och för sig är förklar-

ligt med hänsyn till risken för hanoiregeringen och FNL att ge intryck av att de befinner sig i underläge.

På den direkta frågan från herr Hermansson om regeringens mening kan jag säga att vi kan bara ha en mening, och det är att vi hoppas att landet i en framtid skall styras utan all inblandning utifrån.

Slutligen ifrågasatte herr Hermansson under återopande av att vi har erkänt Sydvietnam, huruvida icke Sverige borde erkänna Nordvietnam. Jag skall bara liksom jag tidigare gjort i olika sammanhang redovisa hur det hela gick till vid den tidpunkt då Sydvietnam erkändes av den svenska regeringen. Vid 1957 års möte med FN:s generalförsamling förelåg ett förslag om inval av Sydkorea och Sydvietnam till medlemskap. Båda förslagen antogs med stor majoritet av generalförsamlingen, men de båda ländernas medlemskap förhindrades genom sovjetiskt veto i säkerhetsrådet. Den positiva svenska röstningen för Sydkorea och Sydvietnam innebar att Sverige erkände dessa länder. Sedermera har Sverige etablerat diplomatiska förbindelser med Sydkorea och Sydvietnam. Detta steg var motiverat av praktiska skäl, handelsförbindelser och annat. Varken erkännandet eller upprättandet av diplomatiska förbindelser — det har vi sagt vid åtskilliga tillfällen — innebär emellertid ett ställningstagande till förmån för den ena eller andra regimen.

När det gäller erkännandet av Nordvietnam vill jag bara framhålla att avsaknaden av förbindelser inte innebär eller hindrar att vår ambassadör i Peking besöker Hanoi liksom att vår ambassadör i Bangkok besöker Saigon, där han är ackrediterad. Jag vill emellertid säga att ett erkännande och upprättande av diplomatiska förbindelser med Nordvietnam under nuvarande krisartade förhållanden kan vålla vissa svårigheter. Jag skall erkänna att jag tänker på den roll som vi eventuellt skulle

kunna komma att spela i egenskap av neutralt land vid framtida kontakter mellan de stridande parterna. Regeringen kan emellertid komma att ompröva sin ställning till Nordvietnam i ljuset av den därefter fortsatta utvecklingen.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för det besked som utrikesministern gav i slutet på sitt anförande, att regeringen kan komma att ompröva sitt ställningstagande när det gäller ett erkännande av republiken Vietnam, dvs. Nordvietnam. För min del kan jag inte förstå att det erkännande av Sydvietnam som skedde i ett visst läge skulle kunna vara något bärande argument mot att regeringen i Nordvietnam erkännes. Förhållandena i Sydvietnam är också sådana, att den s. k. regeringen i Saigon, som är en marionettregering, bara regerar över omkring 20 procent av Sydvietnams befolkning, medan Nationella befrielsefronten enligt egna uppgifter och som icke är bestridda eller motbevisade regerar över omkring 80 procent av Sydvietnams befolkning. Det logiska skulle då egentligen vara att Nationella befrielsefronten erkändes som Sydvietnams regering och att vi upprättade diplomatiska förbindelser med denna. För tillfället har jag emellertid inte ställt något sådant krav, men det kan komma att bli aktuellt att ta upp det senare.

Sedan noterar jag med tillfredsställelse utrikesministerns deklaration om att regeringen självfallet anser och hoppas att Vietnam i framtiden skall styras utan inblandning utifrån. Detta fattar jag som liktydigt med att han anser att främmande trupper icke bör finnas i landet, dvs. att de amerikanska trupperna skall bort. I utrikesministerns förra anförande var formuleringen annorlunda men detta kunde, som jag sade, bero på en felsägning i hastigheten.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Vad gäller frågan om våra relationer till EEC uppmärksammar jag utrikesministerns besked till herr Hedlund om att vi inte skall vidta några åtgärder som kan komma att äventyra vår neutralitetspolitik. I likhet med herr Hedlund är jag mycket glad över detta besked. Men det gäller också andra frågor. Det gäller som jag nämnde att vi icke skall binda oss vid sådana avtal som gör det möjligt för de stora finansintressena och trusterne på kontinenten att vinna insteg i vårt land. Jag hoppas att jag får tolka den senare delen av utrikesministerns svar så, att det icke har skett någon förändring i regeringens allmänna syn på dessa frågor och att man har kvar den inställning som ledde till ett avvisande av närmare förbindelser med Gemensamma marknaden för några år sedan.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att motivera ett bifallsyrkande som jag senare kommer att framställa till den reservation som är fogad till utrikesutskottets utlåtande nr 2.

Utrikesministern, som tyvärr har gått nu — jag förstår väl att han måste vila sig ett tag efter en lång dag — hade några funderingar som visserligen inte var knutna till texten i reservationen men som på något vis tycktes indikera att han ansåg att det kunde vara en riskabel reservation. Jag skall därför tillåta mig att säga, herr talman, att ehuru jag inte förstår detta uttalande slås dock i reservationen fast att det råder enighet om att det endast är säkerhetsrådet som kan fatta ett sanktionsbeslut med tvingande verkan för medlemsstaterna. Den punkt där det föreligger en nyansskillnad är att jag inte har ansett — och man kan väl knappast säga att utskottets majoritet heller absolut har bundit sig åt det hållet ehuru det finns en klar tendens åt det hållet — att man en gång för alla

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kan avgöra hur man skall ställa sig till alla FN-frågor av den karaktär som behandlas i reservationen, när och i vilket sammanhang de än kommer upp och även om det skulle dröja mycket länge innan de kommer upp. Jag tror därför faktiskt att den skrivning som föreligger i reservationen är mera försiktig än den som föreligger i majoritetsutlåtandet.

En del av tankegångarna i reservationen är bekanta för kammarens ledamöter sedan ett par föregående tillfällen, då vi diskuterade det sydafrikanska problemet. Detta gäller särskilt den del som stryker under att Sverige i första hand inom den nordiska kretsen bör visa större aktivitet för att få till stånd ett samfällt nordiskt uppträdande med syfte att åstadkomma effektiva påtryckningsåtgärder för att förmå den sydafrikanska regeringen att avstå från apartheidpolitiken.

Efter höstens händelser tycker jag att det står ganska klart att det hade varit bra, om regeringen tidigare under 1965 hade följt råd i den riktningen — även om regeringen inte ville skriva under på alla detaljer i dessa råd. Den något andrutna »traska-patrull»-roll som utrikesministern tilldelade sig själv efter herr Haekkerups agerande var ingen rekommendation vare sig för honom själv eller för Sverige. En påstötning som vill understryka att det är bra om något liknande inte upprepas tycker jag därför är välmotiverad.

Innan jag säger ytterligare några ord beträffande Sydafrika skulle jag vilja skjuta in, att efter de förtydliganden som utrikesministern gjorde i meningsutbytet med herr Ohlin är såvitt jag förstår meningsskiljaktigheterna beträffande inställningen till frågan om Vietnam små. Jag skulle bara ha önskat att utrikesministern klart hade understrukt att huvudfrågan, i varje fall i ett så utvecklat utvecklingsland som Vietnam, *inte* bör vara, om en form av praktiskt taget diktatur skall ersättas med en

annan form av diktatur. Målet bör i stället vara att främja och stärka de krafter som verkar i äkta demokratisk riktning.

Jag skulle även vilja tillfoga att befrielsefronten i Vietnam säkerligen är ett härbärge med många boningar. Vi har fått höra att vietcong är ett fullt namn och därför inte bör användas. Jag har ingenting emot att acceptera den bedömningen, men jag tror å andra sidan att befrielsefront är ett alltför fint ord för beskrivning på en del av invånarna i det härbärgat. De är säkert av flera olika slag. Där finns kommunister med en mera utpräglad »kinesisk» inställning, om jag får använda det uttryckssättet. Där finns säkert de som har en inställning som mera liknar herr Hermanssons, och där finns naturligtvis också de som har vad vi menar med en demokratisk inställning. De sistnämnda är naturligtvis väl förtjänta av det fina namnet.

Jag tror också att en av de nödvändiga förutsättningarna för att finna en väg till fred i Vietnam är att på något sätt en förbindelse kan etableras mellan den amerikanska sidan och befrielsefronten, enkannerligen i första hand dess demokratiska krafter. Konflikten i Vietnam, som jag inte skall syssla med här mera, har emellertid många orsaker och problemet om dess lösning är mångfasetterat.

Konflikten i Sydafrika är såvitt jag förstår i jämförelse därmed nästan klassiskt enkel och receptet för dess lösning i princip lika enkel: resultatet skall ju vara likaberättigande, rättvisa och trygghet för alla raser. Därför tror jag också att den svenska regeringen, om än dess möjligheter i båda fallen är små, ändå har större utsikter att verkligen göra någonting för att initiera en handling i fredens intresse när det gäller Sydafrika än vad beträffar Vietnam. Jag hoppas under alla förhållanden att regeringen inte skall låta ett omfångsrikt tal om Vietnam bli ett

Utrikes- och handelspolitisk debatt

skalkeskjul för att underlåta verkliga initiativ i fråga om Sydafrika.

Det kanske inte finns skäl att uppehålla sig mera vid sammanhanget mellan den sydafrikanska frågan och problemet om sanktioner mot Rhodesia. Jag tror det har blivit tillräckligt belyst genom de inlägg som har gjorts tidigare.

I anledning av herr Bengtssons i Varberg uttalande här tillåter jag mig emellertid säga, för det första att herr Ohlin inte deltog i den reala sakbehandlingen inom utskottet och för det andra att man inom utskottsmajoriteten själv vid ett tillfälle var inne på att uttrycka sig beträffande Rhodesia i samma ordalag som jag har gjort i reservationen men att man sedan ångrade sig och att jag tyckte det var onödigt att jag också skulle ångra mig.

Det yrkande som bort vara det lättaste för utskottsmajoriteten att bifalla i samband med reservationen har kanske märkligt nog faktiskt blivit det svåraste. En rad av landsting har ju glädjande nog fattat beslut om att ställa sig bakom konsumentbojkotten mot sydafrikanska varor genom att föreskriva att deras inrättningar inte skall köpa sådana varor. Det är som jag ser det ett uttryck för att även företrädare för allmänna organ vill markera sitt avståndstagande från apartheidpolitiken. Jag ser det närmast som en moralisk åtgärd. Däremot kan det naturligtvis inte karaktäriseras som en åtgärd av sanktionskaraktär i FN-stadgans mening, allra minst som en effektiv sådan. Effektiva skulle ju för övrigt fullständiga svenska sanktionsåtgärder som omöjliggjorde all svensk handel med Sydafrika självfallet inte heller vara, om de inte ingår som ett led i en tillräckligt omfattande sanktionspolitik av effektiv karaktär. I den mån motionen om officiell svensk handelsbojkott syftar till isolerade svenska åtgärder av den typen kan jag därför inte stödja den. Däremot anser jag det vara en na-

turlig och värdig åtgärd från den svenska statens sida att liksom de många landstingen — jag hoppas att det snart blir alla — ge sitt moraliska stöd åt konsumentbojkotten genom att uppmåna sina egna förvaltningar och företag att avstå från inköp av sydafrikanska varor. Det är inte ett beslut som bör överlämnas åt varje företag eller förvaltning för sig. Härför bör statsmakterna ta ansvaret.

Ytterligare en enda sak innan jag övergår till det som jag främst tänkte tala om, en sak som jag gärna ville understryka med anledning av den föregående debatten. Efter att ha lyssnat till debatten tycker jag att det finns anledning att ännu en gång framhålla för den svenska regeringen hur intensivt och hur starkt behovet är, att man verkligen tar ett stort grepp när det gäller beredskapen mot världssvälten. Jag delar deras uppfattning som här har uttryckt sin förvåning över att man i regeringsdeklarationen inte kunnat finna några adekvata uttryck för regeringens inställning till ett så vitalt problem.

Herr talman! Jag hade tänkt trösta utrikesministern med att tala om andra europeiska förhållanden än de handelspolitiska — det kan inte hjälpas att han inte befinner sig i kammaren för tillfället. Jag tänkte väsentligen ta upp tiden med några problem som kan sägas ha att göra med förhållandet mellan Väst- och Nordeuropa å ena sidan och Nordamerika å den andra, ehuru jag ofta för enkelhetens skulle använder uttrycken Europa och Amerika.

Jag anser att det är svårt att spekulera över vad som kan ligga i framtidens sköte när det gäller NATO:s utveckling. Däremot kan det inte vara annat än berättigat att göra några reflexioner om några för Europas utveckling mycket viktiga förhållanden som rör i första hand de europeiska stormakternas och de europeiska demokratiernas säkerhetsproblem över huvud taget.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

För några månader sedan användes i en tidningsartikel uttrycket att »historiens huvudscen kanske håller på att flytta från Europa och till Asien». Det finns väl knappast någon i vårt land som sörjer häröver, om man därmed menar att Europas möjligheter att dominera och behärska en stor del av världen på samma sätt som under 1800-talet skulle försvinna. Inte heller skulle vi sörja, tvärtom, ifall det lilla bihang till Asien och Sovjetunionen som Nord- och Västeuropa mellan Norra Ishavet och Medelhavet geografiskt utgör inte längre blir en härd för sådana sociala och nationella motsättningar, som kan leda till världskonflikter. Ändå ligger också i en utveckling av den karaktär som åsyftas i det nyssnämnda citatet betydande faromoment. Jag skall återkomma härtill.

Ett sådant faromoment, som jag i dag endast skall antyda, är denna del av Europas förhållande till utvecklingsländerna. En förändring av Europas position av den art som jag här har talat om, som ju i icke ringa utsträckning redan har inträffat, kan inte och får inte leda till att nedgången — inte minst av Europas militära maktställning — förenas med ett minskande intresse för världens problem över huvud taget. Tvärtom ligger naturligtvis den europeiska chansen, om man får uttrycka sig så, i att visa att viljan till t. ex. ekonomiskt samarbete, satsning på bistånd till utvecklingsländerna inte bestäms av möjligheterna att utöva *makt*. Det vore tyvärr fel att säga att den svenska regeringen intagit en pådrivande position när det gäller att tillvarata en sådan chans. Jag skall emellertid inte uppehålla mig närmare vid detta utan i stället ta upp en annan, enligt min mening, lika betydelsefull och i detta sammanhang intressant fråga.

Jag nämnde nyss nedgången i Europas militära maktställning och syftade då självklart på Europa utom Sovjet. Denna nedgång är i själva verket kolos-

sal. Före första världskriget räknades stormakternas militära styrka i antal divisioner marktrupper och antal slag-enheter i de marina styrkorna.

Före andra världskriget tillkom en tredje faktor av stor betydelse, nämligen antalet bomb- och jaktplan. I dag har betydelsen av dessa tre faktorer reducerats, men de har fortfarande — kanske i motsats till vad många föreställer sig — stor vikt inte bara för den regionala maktbalansen i olika delar av världen utan även för förhållandet mellan de båda supermakterna USA och Sovjet. Men som alla vet är det nu vapen och inte minst vapenbärare av en helt annan dignitet som konstituerar terrorbalansen och avgör var det dominerande inflytandet ligger över den världsutveckling, som vi så intensivt hoppas skall leda till den första verkliga fredens era men som samtidigt för med sig så stora risker.

Dessa vapen och vapenbärare är naturligtvis väteladdningarna och långdistansrobotarna. Kombinationen av sådana vapen och sådana vapenbärare ställer den i särklass i förhållande till alla andra vapensystem. Det är bara Förenta staterna och Sovjetunionen som i dag har sådana vapensystem — och har dem i stor omfattning. Det förefaller visserligen som om den nuvarande brittiska regeringen, trots det som sades under den förra valrörelsen i Storbritannien, tänker fortsätta utbyggnaden av ett brittiskt polarisvapen, men även om så sker blir styrkan hos dessa vapen under nu överskådlig tid bara en liten del av Sovjetunionens resurser och en ännu mindre del av Förenta staternas.

Inte heller — eller ännu mindre — har Frankrike några maktmedel av detta slag som kan påverka supermakternas ställning. Vad Tyskland beträffar, som över huvud taget inte har några kärnvapen, vill jag gärna återvända till en tankegång som jag vid tidigare tillfällen har berört här i kammaren. Det

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har nu gått föga mer än 20 år sedan Europa, inklusive stora delar av Sovjetunionen, inte minst med hjälp av stora insatser från Förenta staterna kunde kasta av sig den nazistiska ockupationen. Det har många gånger sagts, och jag tror att det är riktigt, att ingenstans krävde det nazistiska regementet så stora offer som i Sovjetunionen.

Den nya västtyska demokratien förtjänar enligt min mening mycket mera förtroende än misstroende. Dess svårigheter har varit enorma, men den är nu på god väg — utan att därför utgöra något mönster för världen, vilket man i en del kretsar och i vissa avseenden tycks föreställa sig här hemma. Jag är inte blind för de stämningar av revanschistisk nationalism som odlas på sina håll i Västtyskland. Men att framställa dessa drag, som inte på något sätt dominerar den västtyska politiken, som ett hot mot världsfreden kan inte vara berättigat. Den västtyska nationalismen synes såvitt jag förstår vara under en ganska tillfredsställande kontroll, både av de sansade och äkta demokratiska krafterna i Tyskland och av det förhållandet att Västtyskland för sitt liv och sin säkerhet är beroende av alliansen med sina gamla fiender i väster, i första hand USA och Storbritannien. Att under sådana förhållanden måla den otvivelaktiga men begränsade och under kontroll varande tyska nationalismen som en fara för världens fred, samtidigt som man blundar för eller negligerar den mycket större fara som den kinesiska nationalismen och diktaturen reser, tycker jag är ett belägg för antingen brist på sinne för proportioner eller för politiska avsikter, som i varje fall inte kan stå i en äkta demokratisk tjänst.

Efter att ha sagt detta vill jag emellertid gärna tillägga en sak. De tyska politikerna har naturligtvis inte blivit änglar — eller, som jag nyss sade, i allo lämpliga läromästare i demokrati — därför att Tyskland förlorade kriget.

Tysklands skuldkonto från två världskrig och i synnerhet från det senaste är, med användande av små ord, mycket stort. Tysklands historia börjar inte — som jag såg att någon skrev häromdagen — 1945, utan den börjar tidigare. Vi måste alla hoppas att de demokrater, som nu leder den tyska politiken och de stora tyska politiska partierna, skall vara beredda att söka — inte utjämna, ty det är nog omöjligt — men avsluta detta skuldkonto. Jag vill helt kort säga att det synes mig som om två omständigheter i det sammanhanget kunde bli av mycket stort värde för en inledning till en lösning av den tyska frågan och för freden i Europa. Den ena är att Oder-Neisse-gränsen inte utnyttjas som en utkristalliseringslinje för en strävan att stärka en tysk revanschistisk nationalism. Den andra är att frågan om tyska kärnvapen eller om tysk delaktighet i möjligheter att sätta »fingret på avtryckaren» kan begravas och därmed ett av de främsta hoten mot politisk stabilitet i Europa avlägsnas. Västtyskland har ju i alla fall som medlem i NATO en garanti mot kärnvapenutpressning. Tyskland är dessutom ännu mer avlägset än Storbritannien eller t. o. m. Frankrike från möjligheten att skaffa sig en egen kärnvapenstyrka av någon betydelse i jämförelse med den sovjetiska.

Vad som än händer i Storbritannien, Frankrike, Tyskland eller något annat europeiskt land väster om Sovjet, är det således helt klart att denna del av Europa inte på lång tid kommer att nå ens i närheten av den sovjetiska militära styrkan eller ännu mindre den amerikanska. Detta betyder att inga av de politiker, som nu är i femtioårsåldern eller däröver, kan räkna med att Västeuropa under deras tid kan självständigt skapa en egen militär grundval för sin säkerhet.

De omständigheter som jag här berört pekar därför, när det gäller möj-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ligheterna att trygga världsfreden i stort under åtminstone ett årtionde framåt, entydigt i en bestämd riktning. Under en sådan period kommer — det vet vi, hur mycket vi än vill arbeta för motsatsen — Förenta Nationerna icke att kunna växa upp till ett organ som kan med tillräckliga maktbefogenheter och nödig auktoritet fylla en sådan uppgift. Skall världsfreden över huvud taget kunna tryggas måste det ske under en av Förenta staterna och Sovjetunionen dominerad ordning. Vare sig vi är alliansfria eller paktanslutna, vare sig vi i Nord- och Västeuropa tycker illa om detta sakernas tillstånd eller inte, tror jag att det är klokt av oss att inse och bejaka att tillståndet är sådant. Vi måste också erkänna att allteftersom detta läge har blivit klarare markerat har man både i Förenta staterna och i Sovjetunionen tagit mera hårt och ansvarsmedvetet på den väldiga uppgift som därmed lagts på dessa stater. Man bejakar inom båda supermakterna att världsfreden hänger på möjligheterna att uppnå ett minimum av samförstånd mellan dem. Dessa möjligheter förstärks av att de båda också är medvetna om de oerhörda konsekvenserna av en militär konflikt dem emellan.

Men det är klart, herr talman, att inom ramen för det nödvändiga minimum av samförstånd, som jag nyss nämnde, söker de båda supermakterna att främja sina egna intressen i dagsläget och för framtiden. De är medvetna om sin särställning. Man kan därför tänka sig situationer där de blir benägna att finna för dem båda fördelaktiga lösningar, även om dessa lösningar skulle stå i strid med andra staters, kanske i några fall även med en del av deras allierades, intressen.

Det kan i detta sammanhang förtjäna uppmärksammas hur den slingrande linje från Svarta havet till Östersjön, efter vilken järnridån för 20 år sedan fälldes ned, alltså respekteras som en demarkationslinje mellan vad man

skulle kunna kalla de yttersta amerikanska respektive yttersta sovjetiska intressena i vår världsdel.

Jag skulle vilja tillägga att i själva verket fortsätter denna linje upp till och genom Norden. Den svenska utrikespolitiken, med dess under enighet uttalade syfte att söka låta vårt land inta en neutral hållning under krig, och de alldeles speciella relationer, som finns framför allt mellan Finland och Sverige men även mellan Finland och de övriga skandinaviska länderna, har visserligen på ett lyckligt sätt minskat dess skärpa och gjort Norden till ett område där bara längst i norr de båda paktsystemen har en gemensam gräns mot varandra.

Jag tror inte vi saknar anledning att se dessa förhållanden som en av orsakerna till att den nordiska atmosfären efter kriget varit befriad från starka världspolitiska spänningar. Om inte endast den senaste valrörelsen i Finland utan även regeringsbildningen efter valet kan utspelas som en rent finländsk angelägenhet skulle detta gynnsamma intryck av utvecklingen inom det nordiska området ytterligare förstärkas.

Även om så blir fallet skulle det dock vara illusionsmakeri att blunda för att Finlands läge är ett annat än Sveriges, liksom Sveriges är ett annat än Danmarks och Norges. I slutet av november förra året yttrade president Kekkonen bl. a. följande: »Det är inte av konjunkturskäl man kommit till de i fördraget om vänskap, samarbete och ömsesidigt bistånd (med Sovjetunionen) definierade realiteterna. Fördraget ger uttryck för Finlands permanenta utrikespolitiska intressen.» Presidenten betonade även att tanken på att Finland skulle säga upp detta fördrag med Sovjet för att i stället ansluta sig till ett vittomfattande nordiskt försvarsförbund alltså baserade sig på ett missförstånd beträffande Finlands utrikespolitiska ställning.

Då ett fördrag av den finsk-ryska pak-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tens typ naturligtvis inte kan förenas med den oberoende och alliansfria svenska utrikespolitiken, syftande till neutralitet under krig, följer redan härav att den svenska neutralitetspolitiken i väsentliga avseenden är olik den finländska. Detta betyder inte att vi ej förstår de särskilda betingelser som varit och är avgörande för Finlands utrikespolitik. Våra betingelser är emellertid annorlunda.

Det återopade uttalandet av president Kekkonen bidrar också till att nu förvisa varje tanke på ett nordiskt försvarsförbund utanför verklighetens värld. Andra uttalanden från presidenten och från auktoritativt håll i Danmark och Norge är även ägnade att ge den tidvis något förvirrat uppblossande debatten om ett till de skandinaviska länderna begränsat försvarsförbund dess rätta karaktär.

Hur vi än vrider och vänder på dessa nordiska förhållanden är det alltså omöjligt att komma förbi skillnaderna i de nordiska ländernas utrikespolitiska situation. I utrikespolitiskt avseende går det ändå en skiljelinje genom Bottenhavet och Bottenviken samt efter Torne och Muonio älvar. En annan går genom sunden, Kattegatt och Skagerrack och efter Kölen. Dessa linjer är, inte minst när det gäller kommunikationerna över dem, så olika järnridålinjen mellan Svarta havet och Östersjön som tänkas kan. Men ändå kan de ur synvinkeln av avgränsningen mellan sovjetiska och amerikanska influenssfärer i Europa betraktas som en tvärgrenad fortsättning av denna.

De här skisserade förhållandena beträffande det utrikes- och militärpolitiska läget i Väst- och Nordeuropa skulle kunna sägas tillsammans konstituera något av ett Tilsitläge för detta område. Förenta staternas och Sovjetunionens samlade maktresurser i dag i förhållande till de utomsovetiska europeiska ländernas är kolossalt överlägsna. Som jag förut framhållit kan vi inte heller

ännu på lång tid skymta någon egentlig ändring i detta förhållande. Det kan bl. a. ge anledning till — låt mig inskjuta det — att inte ställa sig kategoriskt avvisande till *alla* former av kollektiva garantier från kärnvapenmakter till icke kärnvapenmakter mot anfall med kärnvapen.

Om jag nu återvänder till talesättet att historiens stora scen håller på att flytta från Europa till Asien, skulle man kunna säga att *optimisten*, om detta är riktigt, härur ändå — trots de återopade militära styrkeförhållandena — kan dra en för Europa lovande slutsats.

Han kunde säga att såväl Förenta staternas som Sovjetunionens politiska energi och intressen skulle komma att koncentreras mer och mer på Asien, inte minst på förhållandena i Ost- och Sydostasien och på det kinesiska problemet.

Han kunde också säga att när det gäller de väldiga asiatiska frågorna tycks i en del avseenden en parallellitet i tänkesätten mellan Förenta staterna och Sovjetunionen skymta fram.

Han skulle slutligen kunna säga att för den händelse att utvecklingen blir sådan kommer spänningarna inom det europeiska området att avtaga i styrka och den kommunistiska diktaturens moln över de europeiska demokratier nas horisont att mista en del av sin hotfullhet och kanske t. o. m. att sjunka tillbaka ett stycke. I ett långt perspektiv skulle han kunna hoppas att järnridålinjen förvandlades till en vanlig gräns mellan fredliga stater.

Jag tror att det vore fel att påstå att skälen för en sådan optimism skulle vara mycket svaga. Om vi förskonas från allvarliga politiska misstag i betydelsefulla länder, kan en utveckling av det slag jag antytt mycket väl komma till stånd och innebära en återupprättelse av Europa såsom faktor i världssammanhangen. Om än detta inte skulle bli fallet i militärpolitiskt avseende, vilket blir av mindre betydelse under en

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fredlig utveckling, skulle så i stället bli förhållandet i ekonomiskt och socialt avseende. Europa skulle kunna bli en ledande kraft när det gäller att föra utvecklingsländernas folk till en med vår egen mer likvärdig tillvaro.

Men om detta skall lyckas, gäller det sannerligen också att undvika stora politiska misstag. Ett av de största, som ur samlad europeisk synvinkel kunde begås, vore säkerligen om den ena eller den andra europeiska stormakten förde en politik, vilken kunde föranleda att det amerikanska intresset för att hålla en ställning i Europa och för Västeuropas angelägenheter över huvud taget mattades snabbare än Sovjetunionens angelägenhet att hålla *sina* positioner. I så fall kunde risker uppstå för att den balansmekanism, varpå de europeiska demokratiernas trygghet nu vilar, kommer åtminstone delvis i olag utan att därför terrorbalansen mellan supermakterna i stort löpte risk att rubbas till gränsen för ett kärnvapenkrig.

I och för sig föreligger åtminstone ett rent objektivt förhållande, som ur amerikansk synvinkel kunde vara ett skäl för en sådan avmattning av intresset för Förenta staternas engagemang i Europa. Tidigare kunde det hävdas, att försvaret av Väst- och Nordeuropa och av hela kustlinjen från Nordkap till Gibraltar var av utomordentlig betydelse för Förenta staternas eget försvar i händelse av en världskonflikt. Enligt tidigare och mera traditionella sätt att tänka i dessa fruktansvärda kategorier skulle en framflyttning av ett sovjetiskt bassystem för flygplan och ubåtar till Norska havet, Nordsjön och Atlanten ha mycket besvärande konsekvenser för Förenta staternas försvar.

Självfallet skulle konsekvenserna fortfarande kunna bli allvarliga. Vid en konflikt av världsomfattande karaktär bygger emellertid Förenta staterna numera sin säkerhet främst på ett par tusen interkontinentala robotar, som från underjordiska stationer inom För-

enta staterna eller från ubåtar under havsytan kan avfyras mot praktiskt taget vilket mål som helst på jordens yta. Givetvis spelar under sådana förhållanden geografiska förskjutningar av bas-system i varje fall en mindre roll för en konflikt mellan supermakterna än tidigare.

Ett annat objektivt förhållande av betydelse för de europeiska demokratier-nas säkerhet är naturligtvis, såsom jag redan tidigare har påpekat, att ingen stat i Europa eller inga stater i Europa ens i samarbete under åtminstone ett årtionde framåt kan bli i stånd att skaffa sig militära resurser, vilka ens till-närmelsevis kan jämföras med Förenta staternas eller Sovjetunionens. Härav följer en mycket självklar slutsats: under många år framåt kommer Europa att för sin säkerhet vara mycket mer beroende av Förenta staterna än vad Förenta staterna kommer att vara be-roende av Europa.

Det är mot denna bakgrund jag vill beklaga åtskilliga av de politiska manifestationer som under det senaste året kommit till uttryck i vår världsdel. Den amerikanska politiken efter år 1945 uppvisar en del stora misstag; jag kan bara nämna den första långtgående godtrogenheten gentemot Sovjetunionen, som efter den därpå kommande lugna och fasta Achesonska perioden följdes av en överdrift åt motsatt håll genom Dulles' massiva vedergällningshot. Vidare felsatsningen på Chiang i Kina efter krigets slut — Stalin gjorde länge samma misstag — och spärren mot Kinas inträde i Förenta Nationerna. Och slutligen inte minst de uppenbara svårigheterna att i striden mot kommunismen i utvecklingsländerna finna de rätta vä-garna och metoderna att satsa på äkta demokratiska krafter även där sådana är klart för handen. Ingenting av detta är ändock tillräckligt för att motivera den våg av antiamerikanism som för närvarande går genom en del av Euro-pas politiska och framför allt intellek-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tuella kretsar. De som bär upp denna våg synes helt och hållet gå förbi det enkla faktum att det utan Förenta staterna i dag knappast skulle ha funnits någon demokrati i Europa. Jag tror, herr talman, att det är ett förhållande som vi ibland bör tänka över.

Bakom den inställning som jag kritiserar ligger enligt min mening politisk kortsynthet i fråga om de reella villkor, under vilka den europeiska demokratien arbetar, och när det gäller de intellektuella i många fall naturligtvis okunnighet om och ovana vid att bedöma politiska förhållanden. När t. ex. en fin diktare och litteraturkritiker återger ett resonemang, som förklarar att Förenta staternas politik utgår från en aggressiv grundinställning, medan den kinesiska är predestinerad att bli fredlig, och »bevisar» detta genom att hänvisa dels till amerikanska vildavästernfilmer, dels till kinesisk pacifism och militär svaghet under tidigare skeden, är detta ett kanske något renodlat men typiskt exempel på vad jag här åsyftar. Det har alltid förvånat mig att den starka medkänsla för Vietnams folk som vi alla hyser kommer en del av oss att glömma, att konflikten i Vietnam sannerligen grundas inte bara på sociala motsättningar, ehuru de är stora och uppenbara, utan även på bl. a. en kommunistisk maktvilja, som ger dess utgång betydelse för framtiden långt utöver det område där striderna föres.

Alla dessa stämningar som jag nu här sist vidrört har under senare tid uppenbart stimulerats av president de Gaulles konsekventa nålstingspolitik gentemot Förenta staterna, vilken utmynnade i vad som måste betecknas som mycket mer än ett nålsting, nämligen tillkännagivandet av Frankrikes uppbrott från Atlantpakten i dess nuvarande form. Väl kan det sägas att pakten är i behov av modernisering, t. ex. i den riktningen att den skulle inte bara kunna tjäna som säkerhetsgaranti för Västeuropa utan även på olika sätt bringa sina med-

lemsstater i erforderliga fall till större förståelse för angelägenheten av att avveckla rasmotsättningarna inom en del områden av världen. Men formerna för den franska åtgärden och ordvalet i skilda sammanhang ger ett intryck av att man önskade åstadkomma en nästan maximal demonstrativ effekt.

Det kan inte undgås att allt detta inger en ganska djup oro. Visserligen har de ansvariga politiska ledarna i Västtyskland och Italien klart uttryckt sitt ogillande av den franska åtgärden, och detsamma har både premiärminister Wilson och hans utrikesminister gjort. Toryledaren Mr Heath, har däremot — uppenbart påverkad av önskemålet att hålla alla dörrar till de Gaulle öppna i fråga om det europeiska ekonomiska samarbetet — tämligen ensam i kretsen av framstående politiska ledare i de europeiska NATO-staterna utom Frankrike uttryckt en försiktig förståelse för generalens uppträdande.

Det kanske märkligaste, sett ur vår egen hemmasynvinkel, herr talman, är reaktionerna på en del håll inom den socialdemokratiska pressen inför den pågående diskussionen på detta område. Regeringsorganet t. ex. applåderar i icke obetydlig utsträckning och på ett föga diskret sätt den franske presidenten. General de Gaulle, den brittiske toryledaren och en del av den socialdemokratiska pressen i Sverige — vilken märklig kombination, herr talman!

För min del vill jag öppet säga ifrån att jag i dessa sammanhang har mina sympatier hos Harold Wilson och Willy Brandt och inte hos Mr Heath och den franske generalen. Det förefaller mig som om den sistnämnde, som gjort sitt land så utomordentligt stora tjänster, på sin ålders dagar i överdrivet självhävdelsebegär börjat hacka på den stam som bär upp både hans eget lands och hela Europas säkerhet. Det vore väl underligt om man inte även inom den svenska utrikesledningen kände nå-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gon oro över en del sidor av det förlopp som jag här försökt skildra.

Herr talman! Till det yrkande som jag skall ställa i anslutning till reservationen ber jag att få återkomma.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är medveten om att åtskilliga talare ställt vissa frågor till mig i denna debatt. Herr Ohlin har, om jag är riktigt underrättad, velat höra några kommentarer till hur man på regeringens sida ser på relationerna mellan EFTA och EEC och framför allt den svenska inställningen till Gemenskapen efter vad som under senare tid har inträffat på den europeiska integrationsfronten.

Jag vill börja med att beröra vad som verkligen skett, så långt vi känner till det. Innan vi kan ta ställning till vad vi bör företa oss, bör vi ha klart för oss vilket läget är och hur utsikterna ter sig framöver.

Bakgrunden till det intresse som just nu visas för marknadsfrågorna får väl i viss mån sökas i de rykten och spekulationer som förekommit alltsedan i höstas och som fått en betydande omfattning. Dessa rykten har naturligtvis skjutit fart efter de rapporter som ingått från Västereuropeiska unionens sammanträde i London i förra veckan.

Jag vill här inskjuta en sak. Jag tror att man har skäl att ta spekulationer och rykten av denna art med ett avsevärt mått av försiktighet. Olika läger finns — det skall man erinra sig — också inom EEC. Det finns en grupp som önskar att Storbritannien snabbt skall komma in i marknaden, därför att man vill ha en motvikt mot Frankrike. Det är de fem andra länderna. Men där finns också den rakt motsatta ståndpunkten, som innebär att man kanske kan önska Storbritannien in i marknaden därför att man vill ha en viss motvikt mot Tyskland. Att det i viss mån kan vara ett motiv för de mera positiva uttalan-

den, som under senare tid gjorts på franskt håll, tror jag man kan räkna med. I varje fall har det bekräftats att åtskilligt av vad som framkommit, exempelvis i engelsk press, i dessa frågor inte kan härleda från London utan har sitt ursprung i andra källor på något annat håll. Det finns ibland ett starkt intresse hos europafederalisterna, med den effektiva propagandaapparat som de har, att fabricera rykten och inspirera presskommentarer. Därför tror jag att man måste vara försiktig, i varje fall i sina förutsägelser och i sin bedömning av vad som faktiskt inträffat. Jag tillät mig att för en stund sedan i medkammaren säga någonting som jag vill upprepa här: Varje vindilning, som kommer stråna att vaja på Londons gröna gräsmattor, och varje fläkt i platanernas löv i Paris behöver ju inte direkt utlösa en stormvarning i Köpenhamn eller farhågor för lätt kuling i Stockholm.

Jag tror vi har anledning att hålla huvudet kallt och göra en lugn bedömning. Man bör komma ihåg att förhållandet mellan England och EFTA, å ena sidan, och EEC, å andra sidan, angår minst två parter, två parter vilkas uppfattningar inte överensstämmer. När det gäller EEC vet vi att det fortfarande t. o. m. saknas en helt entydig uppfattning inom Gemenskapen.

Låt mig i detta sammanhang säga några ord om vad som hände i Luxemburg de sista dagarna i januari, då Frankrike — glädjande nog — återtog sin stol i ministerrådet. Man ansträngde sig för att uppnå en kompromiss, och den för oss i Sverige i sammanhanget kanske väsentligaste frågan var de föreliggande meningsskiljaktigheterna om det övernationella momentet i Romfördraget. I denna fråga hade Frankrike bestämt intagit ståndpunkten, att det momentet skulle uttryckligen tagas bort ur fördraget. Ett enskilt land, i varje fall ett stort sådant bland De sex, skulle kunna inlägga sitt veto mot viktiga be-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

slut. Om Frankrike räknar med att England kommer att ansluta sig föreställer jag mig att det anser att England skulle ha samma rätt som Frankrike. Men Frankrikes krav på att Romfördraget i detta avseende skulle ändras har de fem andra länderna lika bestämt motsatt sig. De ansåg att någon ändring inte borde företas. Det övernationella momentet var enligt deras mening helt nödvändigt, så mycket mer som man ganska snart skulle stå inför dess första tillämpning på det ekonomiska området av EEC:s verksamhet. På denna punkt har den kompromissen uppnåtts, att Frankrike i varje fall tills vidare gett upp kravet på att Romfördragets lydelse skall ändras. Däremot förklarar Frankrike alltjämt, att det inte kommer att respektera överstatlighetsmomentet, utan på denna punkt förbehåller man sig full handlingsfrihet. De fem andra medlemsländerna har å sin sida sagt, att de anser, att hela det politiska innehållet i Romfördraget skulle äventyras därest man inte i princip vidhöll det överstatliga moment som ingår i fördraget. Kan man under sådana omständigheter — jag vill gärna här anknyta till uttalanden som jag förstår tidigare gjorts i debatten i kammaren — säga att EEC har definitivt eller tills vidare helt ändrats i karaktär och form. Jag anser inte det. Vi vet ännu ingenting om utgången. Vi vet att stridsfrågan alltjämt finns där, även om vi hoppas att den inte skall lamslå den fortsatta ekonomiska utvecklingen av Gemenskapen.

Andra framträdande frågor under den kris som bröt ut i slutet av juni gäller jordbruket och allt vad som därmed sammanhänger. På en enda punkt hade resultat tidigare nåtts, åtminstone preliminärt: man hade kommit närmare varandra när det gällde att besluta var den gemensamma marknadens spannmålspriser skulle ligga. Men beträffande övriga produktionsområden har man inte hunnit så långt att man kunnat fastlägga priser eller vad som hör till den

gemensamma jordbrukspolitiken i övrigt. Också hela finansieringsproblemet är ännu olöst. Jag tror för egen del att dessa frågor är svårlösta, men jag tror inte att de är olösliga, det vill jag redan här deklarera.

Vid sidan av jordbruket står också det väsentliga problemet om institutionerna, om sammanslagning av Kol- och stålunionens myndighet, Euratom, med EEC kvar olöst. Det är inte heller något spörsmål som man kan komma till rätta med i en handvändning. Andra frågor är: Hur många ledamöter skall kommissionen ha? Vilka uppgifter skall den få i fortsättningen?

Vi vet ju att Frankrike menar att kommissionen i huvudsak endast skall handla på direktiv av ministerrådet och vara ett slags internationellt sekretariat som inte skall kunna ta några egna initiativ eller, minst av allt, ha befogenhet att själv fatta beslut. Sammansättningen och frågan, för hur lång tid olika kommissionsledamöter skall väljas, är spörsmål som ingår i problemkomplexet. Jag konstaterar att, dess värre ur många synpunkter, är inte heller den frågan löst.

Skulle jag våga mig på en bedömning av vad som under dessa omständigheter inträffat i Luxemburg, så vill jag säga att man väl har kommit ur den akuta krisen, men när som helst kan alltjämt varje viktigt beslut, som erfordras för Gemenskapens vidare utveckling, blockeras. Det ligger en viss sanning i påståendet att krisen visserligen inte längre är aktiv och latent, utan den är potentiell; den har institutionaliserats.

För att inte något missförstånd skall uppstå vill jag säga att detta ur många synpunkter är beklagligt. Jag räknar för egen del med att framsteg i det interna arbetet inom EEC troligen kommer att göras även framöver. Men man får nog också räkna med att denna process kommer att gå mycket långsammare än innan krisen utlöstes i juni. Detta sam-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

manhänger givetvis med att kommissionen har betydande svårigheter att agera på grund av vad som inträffat och på grund av den kompromiss som nåddes beträffande den första stridsfrågan mellan de två lägren i Gemenskapen.

Jag skall kanske också säga något om hur man på olika håll bedömer vad som inträffade vid det möte i Väst-europeiska unionen, till vilket jag inledningsvis hänvisade. Får jag då erinra om att de Gaulle vid en presskonferens sagt att England i princip var välkommet till Gemenskapen och att utrikesminister Couve de Murville vid flerfaldiga tillfällen framhållit samma sak.

Det har också uttalats att man på fransk sida var beredd att ta emot engelsmännen, men — jag ber kammarens ledamöter att observera detta — bara under en förutsättning, nämligen att engelsmännen godtar Romfördragets bestämmelser. Här får man väl förutsätta att fransmännen räknar med Romfördragets bestämmelser utan de regler som innehåller det överstatliga momentet, medan däremot de fem övriga, som lika hjärtligt velat hälsa England välkommet, alltid understrukit att förutsättningen är att England godtar just dessa delar av Romfördraget. Man menar sålunda inte riktigt samma sak.

Såväl med hänsyn till att det återstår många beslut att fatta inom EEC som med hänsyn till inställningen både hos Frankrike och hos de andra jämte det förhållandet att Väst-europeiska unionens sammanträde inte bjöd på så stora nyheter, tror jag att vi får dra den slutsatsen att man i varje fall inte räknar med en tidig förhandling. Jag tror att vi måste göra detta klart för oss. EEC såsom den ena förhandlingspartnern är ännu inte färdig.

Går jag sedan över till frågan om hur saken bedöms från Londons horisont, är det uppenbart för alla att den engelska opinionen orienterar sig i en klart positiv riktning. Man anser i princip att England i någon form bör komma med

i den Gemensamma marknaden och i det europeiska samarbetet. Så långt tror jag att den engelska pressen väl avspeglar opinionen — för resten också inom det engelska parlamentet. Men jag kan inte — det vill jag redan här förutskicka — därav dra slutsatsen att ett utspel skulle vara omedelbart förestående. Det är alltså fråga om en principinställning, och i det hänseendet kunde ju den föregående, konservativa engelska regeringen räkna med ett ganska överväldigande stöd i engelsk opinion och i parlamentet för sin förhandling när den 1961/1962 framträdde i Bryssel. De flesta vill med andra ord nå något slags lösning av det europeiska marknadsproblemet. I det hänseendet är det inte någon nyhet att också labour, arbetarpartiet, och den nuvarande regeringen haft sympatier. Det initiativ till ett nytt utspel från EFTA:s sida, som togs vid ministermötet i Wien i fjol och som på sitt sätt följdes upp i Köpenhamn, var i hög grad ett engelskt initiativ. Men naturligtvis är man medveten om att med hänsyn till förhållandena inom EEC tiden kanske inte är alldeles mogen för det kontakttagande, som man från engelska regeringens sida alltså hoppas skall komma till stånd.

Beträffande villkoren för ett engelskt inträde kan sägas att man vidhåller dem som framfördes i Bryssel och utvidgades i ett på sin tid uppmärksammat framträdande av den dåvarande brittiske oppositionsledaren Gaitskell, vilken tillsammans med den nuvarande premiärministern var närvarande vid en konferens på denna plats sommaren 1962.

Där tillfogade man några villkor utöver dem som den engelska regeringen formulerat för egen del. Den engelska regeringens var jordbruket, samväldet, EFTA. Den engelska dåvarande oppositionen ville ha rätten att föra en självständig utrikespolitik och en betydande frihet på den ekonomiska politikens om-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

råde för att i situationer med betalningssvårigheter skydda pundet. Det har från engelskt håll understrukits att de två senaste villkoren alltså står fast, men man bedömer det kanske som litet lättare att tillgodose dem inom ramen för en uppgörelse med EEC.

Jag tror att det här har ställts en fråga om vad engelsmännen säger om att det ser lättare ut nu och om man givit upp villkoren. Det är inga villkor som uppgivits, men man tror att varken möjligheterna att föra en viss självständig, ekonomisk politik eller att få fatta utrikespolitiska avgöranden själv längre behöver utgöra något hinder. Villkoren i och för sig står kvar.

Harold Wilson, den engelske premiärministern, sade beträffande jordbruket någon gång i förra veckan i ett valtal, när han ställdes inför frågan hur det skulle vara möjligt för Storbritannien att komma med i EEC, att man inte kunde uppge subventionssystemet för det engelska jordbruket, men han tillade att det kanske finns möjlighet för EEC att i stället ansluta sig till det engelska lågprissystemet. Detta var väl en liten tillspetsning som man kan tillåta sig i en valrörelse.

Finansminister Callaghan gjorde samma dag ett uttalande som också är värt att observera. Han sade kort och gott: »Vi tigger oss inte in i marknaden.»

Herr talman! Jag vet att ett valtal som hölls av den engelske premiärministern den 18 november observerats i debatten hittills, och jag tror att detta är betydande för dessa frågeställningar. Jag tillåter mig att till kammarens protokoll läsa några rader ur det talet.

Premiärministern framhöll att England var berett till kontakter och till informella diskussioner genom lämpliga kanaler för erforderliga sonderingar om de villkor som Storbritannien skulle kunna acceptera, men han framhöll att det förelåg åtskilliga, djupa meningsskiljaktigheter även om atmosfären hade förbättrats. Storbritannien

hade erfarenheten att man från franskt håll gärna skulle se att Storbritannien — för att citera uttrycket ordagrant — *en dag* skulle inträda i Gemensamma marknaden, och att det var uppmuntrande. Samtidigt observerade premiärministern att det hade tillagts att Storbritannien måste inträda utan reservationer och, för att använda premiärministerns ord, »naket». Det var därför som det behövdes åtskilliga sonderingar och åsiktsutbyten för att komma till närmare klarhet. Arbetarpartiet avsåg att fortsätta att intensifiera sådana sonderingar. Detta skulle göras tillsammans med Storbritanniens EFTA-partners och ej bakom deras rygg — det är ett uttalande som vi har all anledning att ta fasta på. Om dessa sonderingar utvisade att gynnsamma villkor syntes existera var man beredd att förhandla hårt, därest vitala brittiska och samväldesintressen skulle kunna garanteras och accepteras. Men han tillade också att det måste stå Storbritannien fritt att fortsätta att köpa livsmedel och råvaror på de billigaste marknaderna. Det hade man gjort i ett sekel i Kanada, Australien, Nya Zeeland och andra samväldesländer. Man kunde inte tillåta att den handeln på något sätt ödelades genom att införselavgifter infördes.

Premiärministern betraktade närmandet till Europa från engelsk sida som i huvudsak av ekonomisk karaktär. England skulle kunna inträda om villkoren uppfylldes av EEC i dess egenskap av ekonomisk gemenskap. Däremot förkastade arbetarpartiet varje tanke på supranationell kontroll över Storbritanniens utrikes- och försvarspolitik.

Jag skall, herr talman, inte ta upp mer av premiärministerns tal, men det är väl ganska betydande för hur man inom den nuvarande engelska regeringen i dagens läge ser på möjligheterna till en anslutning och det säger oss väl också något om huruvida det verkligen föreligger ett förhandlingsläge eller ej.

Det är naturligtvis möjligt, det vill

Utrikes- och handelspolitisk debatt

jag inte bestrida, att utvecklingen kan komma att gå fortare än man får intryck av när man tar del av dessa uppgifter. Den kan komma att gå fortare om det blir ett regeringsskifte i England. Men alltså existerar för vilken regering där än sitter de ekonomiska svårigheterna, berörda i flera uttalanden av den nuvarande premiärministern. Dem kommer heller inte en konservativ regering ifrån. En uppgörelse om jordbruket — vilket lär bli ett oundvikligt villkor om England skall inträda i Gemenskapen, vilken gemenskap det än är — kommer att innebära en tendens till höjda livsmedelspriser. Jag säger en tendens, ty jag förutsätter att någon övergångstid för anpassningen av de engelska jordbrukspriserna till dem som kommer att bli rådande i Gemensamma marknaden får man väl ändå räkna med. Men även då står man inför höjda livsmedelspriser på 10—12 procent, vilket enligt de flesta bedömare inte kan undgå att medföra ytterligare belastning på det engelska pundet — dyrare import, helt enkelt — och därjämte utlösa krav på kompensation från de anställda i den engelska industrien. Det är under dessa förhållanden som i varje fall den engelska regeringen anser att det på kort sikt kanske inte ens är en ekonomisk fördel för England att inträda i Gemensamma marknaden. Påfrestningarna kan bli för stora.

Naturligtvis vet man att om man har tillräckligt lång tid på sig, kan det vara till nytta, om den engelska industrien får nya möjligheter på den jättemarknad som EEC representerar, och att det likaså kan vara hälsosamt, om engelsk industri utsätts för litet hårdare konkurrens utifrån som kan påskynda de nödvändiga strukturförändringarna i det engelska näringslivet. Men på kort sikt ter sig problemet inte på det sättet. Det kan knappast te sig på det sättet, jag upprepar det, för någon engelsk regering, vilken den än blir.

Jag tror att man i England alltså

— det gäller i varje fall den nuvarande regeringen, och det har glatt mig, att även oppositionsledaren Heath nyligen gjort ett uttalande om sammanhållningen i EFTA som kanske inte observerats i svensk press — håller fast vid den målsättning för EFTA som vi alla så många gånger givit uttryck åt, nämligen att komma fram till en uppgörelse med EEC.

Jag har hört att det ibland i debatten — jag vet inte om det har varit fallet även i denna kammare — gjorts gällande, att vi inte tillräckligt klart uttryckt vilken riktlinje vi har för vår politik på detta område. Jag måste med anledning därav säga, herr talman, att jag inte har deltagit i någon debatt under de senaste fem, sex åren i denna kammare i dessa frågor utan att upprepa vad EFTA:s syfte varit och vår vilja att komma fram till en uppgörelse i Europa, en uppgörelse med EEC.

Jag vill anknyta till vad jag förut har sagt. Man kommer inte ifrån slutsatsen att inför någon omedelbar uppgörelse står vi inte. Vi står inte heller, såvitt jag kan bedöma, inför en omedelbar förhandling. Jag upprepar att jag tror att vi därför har all anledning att hålla huvudet kallt i dessa sammanhang.

Det har såvitt jag förstår bl. a. av herr Bohman klagats på vår beredskap när det gäller att förbereda en förhandling på detta område liksom kanske också i Kennedyronden. Jag vill med anledning därav säga att jag har tagit del av hur beredskapen ser ut i andra länder inom och utanför EFTA, och jag tror inte att vår egen beredskap i dag lämnar mycket övrigt att önska.

Det finns ett otal frågor som för närvarande är föremål för en intensiv undersökning från skilda utgångspunkter och utifrån olika antaganden. Det gäller hela integrationsområdet. Det gäller ett uppföljande av det arbete som påbörjades 1960 och 1961 i samband med det engelska förhandlingsutspelet. Det är ju inget utredningsarbete som är av-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

slutat innan en överenskommelse gjorts, innan en uppgörelse träffats. Här finns ständigt nytt material som utvecklingen ger anledning att foga in i utredningar och undersökningar, innan förhandlingsståndpunkterna hinner utarbetas och som man får ta hänsyn till. Jag skulle kunna räkna upp en rad olika områden av ämnen, ärade riksdagsledamöter, om ni skulle önska det, men jag kanske inte skall trötta er med det.

Jag vill bara säga att vår beredskap inte endast omfattar detta sakområde. Vi ser med oro fram mot Kennedyryonden, ty vi är inte säkra på att vi kommer till några resultat. Det finns t. o. m. anledning att i dagens läge bedöma utsikterna som ganska mörka, även om man inte bör uppge försöken att nå framsteg. Vi har därför en omfattande utredningsapparat i gång, som är samsatt med de problem som här anmäler sig och med de tänkbara alternativen. Herr Ohlin frågade, om man kan tänka sig att vi får en europeisk övning, om det går så illa att de amerikanska fullmakterna försvinner. Ja, allting kan tänkas, och jag vill gärna säga till herr Ohlin, att det är klart att detta är ett alternativ som vi har anledning att så långt möjligt studera närmare redan i dag.

För övrigt inskränker sig inte sakområdena till de nu uppräknade, utan vi har också tagit upp spörsmål som kan bli aktuella i världshandelskonferenssammanhang. Preferensfrågan hör dit, för att bland många ta ett ytterst konkret exempel. På detta förberedelsearbete är i själva verket i denna interdepartementala grupp åtta eller nio departement inkopplade — jag kommer för ögonblicket inte ihåg det exakta antalet. Ämbetsverk, med kommerskollegium och jordbruksnämnden i spetsen, är i hög grad aktiva på detta område. I den deklaration som inledde denna debatt framhölls ju ganska tydligt, att vi har en beredskap, och jag förstår därför inte riktigt, att

man fortsätter med detta slags insinuationer om att vi är dåligt förberedda — ja, sämre förberedda än norrmännen var och danskarna för närvarande är.

Låt mig fastställa att detta är oriktigt. I själva verket har detta arbete som inleddes 1960 aldrig upphört. Vissa problem har ibland fått prioritet framför andra, och jag skall gärna erkänna att arbetet har bedrivits mer eller mindre intensivt, men det har ändå pågått hela tiden. Det är mot bakgrunden av det redan föreliggande materialet som jag känner en betydande trygghet för att arbetet i fortsättningen kommer att bedrivas effektivt och som jag anser slutsatsen berättigad att vad som här sker inte lämnar mycket övrigt att önska.

Jag har velat framhålla detta, men om det alltså görs gällande att vår beredskap är sämre än andras kan jag inte göra mycket häråt. Möjligen kan det bero på att man inte känner till vårt lands och andra länders beredskap. Att man nu i Norge i en hast bestämt sig för att sätta i gång ett arbete som är organiserat på ungefär samma sätt som vårt arbete länge varit berättigar inte till påståendet, att vi är dåligt förberedda. Jag vill ha sagt detta till herr Bohman.

Herr Ohlin ställde uttryckligen ett par frågor till mig. Jag tror att jag kan sägas ha lämnat en kommentar om läget och de konklusioner vi själva kan dra beträffande vårt förhållande till EEC med hänsyn till utvecklingen på området. Jag vill betona att jag inte tror mig kunna precisera slutsatsen mera i detta hänseende. Jag delar helt herr Ohlins uppfattning att vi inte kan säga i vilken form eller omfattning vi skall medverka i en kommande enhetlig europeisk marknad, helt enkelt därför att ingen i dag kan veta vilket EEC som kommer att finnas när frågan om en enhetlig europeisk marknad på allvar aktualiseras. Blir det ett EEC utan överstatliga moment och utan annat poli-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tiskt innehåll än det som gäller det ekonomiska arbetet och handelssamarbetet, eller blir det i huvudsak ett EEC enligt Romfördragets lydelse? Den frågan, ärade kammarledamöter, kan ingen partiledare och ingen regeringsledamot i dag besvara. Därför är det så riktigt som det är sagt av herr Ohlin som oppositionsledare, att det är för tidigt att säga någonting om i vilken form vi kan tänka oss att reglera vårt förhållande till den Gemensamma marknaden.

När man lyssnar till debatten — mindre kanske i riksdagen än utanför riksdagshusets väggar — får man ibland ett intryck av att det anses vara en brist att inte vår regering går ut och driver propaganda för en svensk medlemsanslutning till Gemenskapen. Jag vill då säga att om det blir en gemenskap av den typ som Romfördragets bestämmelser anger, alltså enligt första alternativet, så kommer den svenska regeringen nu lika litet som 1961 att begära förhandlingar om medlemskap. På den punkten står alltså det villkor vi uppställt för en reglering med Gemensamma marknaden fast. Vi kan inte finna att några förhandlingar då rimligen kan inledas annat än om villkoren för en association. Blir det däremot något annat av den ekonomiska gemenskapen, så kan det hända att våra kvarstående neutralitetsvillkor inte längre spelar någon roll för en reglering av vårt förhållande till Marknaden. Men jag upprepar att om det vet vi ingenting.

Jag tycker det är litet beklämmande att lyssna till de oförsiktiga uttalandena om att vi nu har ett EEC framför oss som Sverige kan ansluta sig till. Om överstatligheten och allt vad därtill hör skall finnas kvar, så tror jag och hoppas att statsministern får anledning upprepa vad han sade i sitt Metall-tal hösten 1961. Då finns det ingen anledning att ta tillbaka ett enda ord av vad han sade i det sammanhanget.

Jag har velat säga detta därför att jag tror det finns risk för att denna debatt annars blir snedvriden.

Herr Ohlin ställde emellertid också några frågor till mig. Om jag uppfattade rätt, sade herr Ohlin att jag hade uttalat mig så att en svensk anslutning till Marknaden var otänkbar så länge EEC hade sina höga tullar, och att vi inte kan ansluta oss till EEC därför att vi inte kan föra upp våra tullar till samma nivå som Gemensamma marknadens. Jag kan inte erinra mig att jag sagt något sådant — och i varje fall kan jag inte ha yttrat mig så kategoriskt. Men jag var då liksom jag är nu fullt på det klara med att en höjning av de svenska tullarna upp till den nivå som Gemenskapens tullar har på industriområdet har sina problem och att det kanske kräver någon anpassningstid. Så långt undrar jag om inte herr Ohlin och jag är överens. Jag har i varje fall aldrig velat göra tullskillnaderna till något avgörande argument mot en svensk anslutning till Marknaden.

Herr Hedlund har också ställt några frågor. Han var inne på ett uppslag som är intressant i och för sig: Varför skulle inte vi tills vidare kunna undersöka om vi inom EFTA skulle kunna harmonisera tullarna såsom en förberedelse för ett närmande till EEC, när tiden är mogen för detta? Jag ser att herr Hedlund inte är inne i kammaren nu, men jag vill i alla fall säga att vi har funnit det uppslaget så intressant att vi ett par gånger fört fram det i EFTA-kretsen, sista gången vid ministermötet i Wien. Vi sade inte att vi skulle göra en tullunion, men vi krävde att man som ett första steg skulle harmonisera tullarna mellan EFTA-länderna. Vi ansåg att detta var så viktigt och betydelsefullt att det borde tas upp som en del av strävandena att vidga samarbetet inom EFTA för att stärka hela organisationen. Förslaget mötte gensagor från andra håll, och då hoppades vi i stället att vi skulle kunna få

Utrikes- och handelspolitisk debatt

en pakettlösning åtminstone på hela den nordiska marknaden. Jag skall inte ta upp den diskussionen, ty några av dem som deltagit i debatten här i kammaren deltog också vid Nordiska rådets sammanträde i Köpenhamn.

Jag har inte helt givit upp tanken, trots motståndet inom EFTA-kretsen, på att vi så småningom skall kunna få större gehör för denna idé. Jag upprepar att det är ett så gott uppslag att vi faktiskt har försökt göra någonting av det. Men det är klart att inte heller detta uppslag är problemlöst. Skulle vi göra en tullunion av EFTA, får vi tänka på att vi kommer att höja tullarna ganska kraftigt gentemot omvärlden. Även om vi formellt skulle få godkännande av GATT för att göra om EFTA från ett frihandelsområde till en tullunion, skulle vi naturligtvis kunna utsetta oss för vissa repressalier från omvärlden, så nog tål saken att tänka på. Men jag vidhåller alltså att det är ett fruktbärande uppslag för en utredning och en undersökning i EFTA.

Herr talman! Jag tycker mig förmärka en viss oro i kammaren, och jag förstår den. Jag har kanske talat länge utan att dessvärre ändå ha fått tid att besvara alla de frågor som ställts i den föregående debatten.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att vi har anledning att uttrycka tacksamhet mot handelsministern för den exposé, som han gav över läget i integrationsfrågan, en exposé som var både objektiv och balanserad, trots att man naturligtvis i hög grad kan ifrågasätta hans bedömning av materialet och analyseringen på olika punkter.

Men — om man skall övergå från att vara positiv till att bli negativ — handelsministern hade en alldeles påfallande benägenhet att plocka fram alla negativa argument i bilden för att visa hur föga aktuell en samordning med

Marknaden just nu är. Jag är inte riktigt säker på att handelsministern själv inser i hur stor utsträckning han var ensidig vid sin utplockning av argument — jag undrar om inte handelsministern är mera fångad av sin skepsis och sin olust vid tanken på en samordning än han egentligen själv är medveten om.

EEC har »helt ändrat karaktär», skulle någon ha sagt under debatten tidigare i dag. Jag har i varje fall inte sagt det. Jag har varit inne på den väsentliga ändring av EEC som skett genom att man nu tyst accepterar en tillämpning av EEC-fördraget, vilken strider mot dess ordalydelse. Dessutom har samspelet i Europa i övrigt lett till att man kan bedöma situationen på ett annat sätt än man gjorde tidigare.

Det är klart att ute i EEC-staterna finns det människor med olika uppfattning; exempelvis Englands anslutning bedöms olika på olika håll och skilda motiv åberopas. Men det är obestridligt att det för närvarande råder en klar trend i riktning mot en utjämning av de tidigare motsättningarna. Det är väl i och för sig också naturligt: ju mer Europamarknaden byggs ut, ju mer man på olika håll ser konsekvenserna i handelshänseende av den nya konstellationen, desto starkare blir samarbets- och integrationssträvandena.

Denna starkare strömning kan iakttagas på alla håll i Europa. Från min begränsade utsiktspunkt i Europarådet iakttar jag att en alldeles påtaglig förändring ägt rum under det senaste året. Jag vet inte om handelsministern känner till den behandling som ägnades den s. k. Edelmannrapporten i januari i år. Den brittiske labourmannen Edelmann, som är rapportör i ekonomiska kommittén, hade i sin rapport uttryckt stort intresse för en ekonomisk samordning av Europa. Hans motståndare, den konservativa ledamoten Duncan Sandys, föreslog ett tillägg som innebar att samordningen skulle ske på »Romfördragets

Utrikes- och handelspolitisk debatt

grund». Detta, liksom ytterligare skärpningar i texten, accepterade samtliga labourmän för att markera sitt stora intresse för Europa.

Detta strider mot de uttalanden som handelsministern återgav ur ett tal som den brittiske premiärministern hållit helt nyligen.

Jag tycker också det är rätt betecknande att svårigheterna vid Nordiska rådets senaste session i Köpenhamn uppenbarligen måste ha berott på att framför allt Danmark och i viss mån Norge ville bevara sin handlingsfrihet gentemot Europamarknaden, då vissa åtgärder från deras sida krävdes som offer på det nordiska altaret. Att inte handelsministern uppfattar denna vind och vindens styrka, för att använda handelsministerns egen meteorologiska terminologi, är på något sätt symptomatiskt för den skepsis som handelsministern ger uttryck åt i skilda sammanhang. Jag tycker också att detta är rätt beklagligt.

Handelsministern konstaterade i sin analys av Storbritanniens syn på frågan att man i England var ense om att England i någon form skulle komma med i EEC. Sedan återopade herr Lange så pass många argument mot detta, att man har mycket svårt att förstå, varför engelsmännen skulle vara så intresserade som jag tror att de är. Den för kort tid sedan genomförda gallupundersökning som visade att 66 procent var för Europamarknaden och bara 15 procent emot är också rätt betecknande.

Vidare sade handelsministern att ett utspel ändå inte var omedelbart förestående. Jag har heller inte sagt att ett utspel var omedelbart förestående, men jag vill framhålla att det uppenbarligen finns en »risk» för att ett utspel kan ligga nära och att den »risken» är så stor att vi måste höja vår beredskap för att kunna handla, om »risken» verkligen aktualiseras. Jag hävdar att vår beredskap inte är tillräcklig. Vi håller inte en sådan kontakt med EEC-staterna som vi

borde. Det kan diskuteras om inte vår personal i Bryssel borde vara större och de utredningar, som bedrevs från år 1961, har i stor utsträckning lagts på is. Handelsministern sade att de nu bedrivs »mindre intensivt» än tidigare. Så kan man ju också uttrycka det. Jag vidhåller att de i alltför stor utsträckning lagts på is.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket glad över att handelsministern nu så bestämt säger ifrån att det i dag är alldeles för tidigt att fixera under vilka former Sverige bör ansöka om anslutning till EEC, eftersom man vet för litet om hur EEC i fortsättningen kommer att se ut. Det är under sådana förhållanden överflödigt för mig att närmare diskutera detaljerade metoder med hänvisningar till paragrafer och dylikt. Jag vill bara fastslå att frågeställningen måste se ut på detta sätt.

Handelsministern övergår emellertid sedan till ett annat ämne, nämligen vår beredskap på detta område. Regeringen har i sin förklaring uttalat att vi har en god beredskap, och därför kan handelsministern inte förstå att en del oppositionstalare gör gällande att allt kanske inte är så bra som det kunde vara. Svaret, herr handelsminister, är dubbelt.

För det första skulle vi gärna själva vilja veta vad det är för beredskap det talas om. Vi har alldeles för dåliga informationer från regeringen på denna punkt. Det har förekommit en viss strävan att lämna en del upplysningar i utrikesnämnden, men i övrigt har man inte ordentligt informerat oss om dessa ting. Det är därför jag nu begärt tillsättandet av en parlamentarisk delegation, som skulle följa detta arbete. Frågan är av sådan art att jag tror detta vore en helt naturlig och behövlig åtgärd.

För det andra har frågan om beredskap, såsom herr Bohman antydde, ock-

så en psykologisk sida. Vi kan konstatera att denna psykologiska beredskap förra gången var dålig, inte minst bland ledande socialdemokratiska politiker, som t. o. m. strödde omkring sig sådana uttalanden som att EEC skulle innebära en fara för freden och alla möjliga andra överdrivna påståenden, vilka sannernligen inte gagnade utvecklingen i detta läge.

All right — låt oss stryka ett streck över vad som varit. Jag tycker emellertid ändå att det på detta område behövs en åtskilligt bättre beredskap, som kunde åstadkommas genom ökad information från regeringens sida. Det som herr Lange i dag meddelat kunde kanske utgöra en liten inledning, nämligen att regeringen inte å priori utesluter möjligheten av att Sverige inträder såsom fullvärdig medlem i EEC. Även detta tror jag är en viktig upplysning för folket.

Herr talman! Jag skall efter det att handelsministern gjort sitt uttalande om Romtraktatens tullar inte säga mer, eftersom jag tycker det är meningslöst att tala om en formulering, som någon använt vid ett tidigare tillfälle och som kanske inte varit fullständigt adekvat. Det viktiga är vad handelsministern säger i dag.

Till sist vill jag ta upp Kennedyronen. Jag tror att det även innan den olyckan inträffar — vilket kan tänkas — att Förenta staterna starkt ändrar sina fullmakter finns anledning att överväga, om man inte vid sidan om det allmänna internationella greppet kunde pröva en europeisk linje, som innebär att EEC och EFTA kom varandra närmare vid förhandlingarna i Genève. Det har diskuterats så mycket om en broslagning mellan EEC och EFTA, men ingen har talat om vad en sådan skulle innebära. All right, herr handelsminister, det är ett uppslag att man i Genève tar upp spørsmålet om tullreduktioner och vissa frågeställningar av speciellt europeiskt intresse.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad jag skall tro mest på: handelsministerns meteorologi eller herr Bohmans. En sak har nog handelsministern rätt i, nämligen att vi inte skall fästa oss för mycket vid den ryktesspridning som just nu pågår i pressen och på andra håll.

Handelsministern sade klart ifrån att vi inte vet så mycket om EEC. Jag tror t. o. m. att han sade att vi inte vet någonting alls om EEC:s framtid, och under sådana omständigheter är det naturligtvis svårt för oss att uttala oss. Vi har inte tillgång till informationer på samma sätt som handelsministern.

En sak är emellertid mycket betydelsefull i sammanhanget: Skall EEC i anslutning till Romfördraget med överstatliga organ utvecklas enligt politiska och militära linjer, eller kommer EEC i en framtid att utvecklas i riktning mot att bli en ren handelsorganisation? Just nu tvistar man om saken inom EEC. Ingen vill ändra på Romfördraget, men de Gaulle säger: »Jag vill inte ändra paragraferna, men jag struntar i dem.»

Vi vet inte någonting om vad som kommer att ske med EEC, men vi vet kanske mer om Englands attityd. Litet var har vi nog kunnat se — handelsministern berörde det också — att England håller på att glida i sin uppfattning. Det blir en allt starkare opinion för engelsk anslutning till EEC också inom labour. England har sina svårigheter, särskilt beträffande jordbrukspolitik med dess lågprispolitik med jordbruksstöd och hänsynstagandet till samväldet. England har sina bekymmer, men det är inte tu tal om att den engelska attityden nu som sagt har förändrats, och det är naturligtvis en väsentlig sak för oss.

Nu försäkrar man från engelsk sida: »Vi skall hålla våra EFTA-partners underrättade om vad som sker.» Det är gott och väl att man inte denna gång gör som när den 20-procentiga import-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

avgiften kom till utan åtminstone håller kontakt med de andra EFTA-länderna, men — jag sade det i förra utrikesdebatten och jag upprepar det här — om England kommer att se det med sin fördel förenat att komma innanför EEC:s tullmurar, kommer England att ansluta sig till EEC, och då har vi inte mycket att säga till om.

Då kommer jag fram till en punkt som i diskussionen efter handelsministerns anförande har spelat så stor roll: Vad har vi för beredskap? »Vår beredskap är god», säger handelsministern. Det är ingen insinuation, men jag påminner om att Per Albin Hansson också yttrade det på sin tid i ett större sammanhang. När handelsministern nu säger att vår beredskap är god svarar jag helt enkelt: Det behövs. Handelsministern förklarar att vi skall hålla huvudet kallt inför den situation som kan komma, och jag svarar också här: Det behövs. Mer tycker jag inte att jag har anledning att säga.

Jag tror inte att det råder så stora meningsskilljaktigheter i dessa frågor som det ibland kan låta. Om herr Hedlund hade varit här, skulle han förmodligen vara mycket tillfredsställd med handelsministerns kommentarer med anledning av hans anförande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag förstår att herr Wahlund är angelägen att få hålla sitt huvudanförande, men jag hade faktiskt begärt ordet i detta replikskifte. Jag vill från början framhålla att jag inte egentligen har någonting att säga till herr Wahlund mer än att det fanns andra skäl som gjorde det nödvändigt för Sveriges dåvarande statsminister att använda uttrycket »Vår beredskap är god» än dem jag kan åberopa i dagens läge.

Till herr Ohlin skulle jag vilja säga två saker. Jag instämmer strängt taget helt i hans bedömning och i mycket

i den mening som han här gett uttryck åt. Dock vill jag framhålla att i dessa tulldiskussioner, som pågår som förberedelser på sina håll i GATT och i olika grupper — också industrien har i någon mån varit inkopplad på vissa aspekter av dessa förberedelsearbeten — även dessa frågor redan har framskymtat och vi håller i detta sammanhang en nära kontakt inom EFTA. Vi utbyter ständigt erfarenheter av vad som pågår och försöker, så långt vi har ett gemensamt intresse, att stödja varandra. Ett exempel härpå är — det tror jag är alldeles uppenbart för hela opinionen — de förhandlingar som förts om tullarna på det skogsindustriella området, i fråga om vilka man i större eller mindre mån kan säga att Sverige, Finland och Norge t. o. m. uppträtt gemensamt.

Herr Ohlin vill slå fast att jag inte utesluter möjligheten av ett svenskt medlemskap i EEC. Jag skulle gärna ge honom rätt i att man egentligen inte bör utesluta någonting, men jag tror i dagens läge rätt litet på denna möjlighet. Såvitt jag förstår kan visserligen EEC under en längre tid fortsätta sin utveckling utan att det överstatliga och de därmed följande politiska momenten behöver störa det ekonomiska samarbetet. För egen del tror jag — och härvidlag kan jag endast yttra mig för egen del — att för ett litet land som Sverige kan det ändå bli nödvändigt att avge en uttrycklig förklaring att vi icke skriver under de delar av Romfördraget, där dessa bestämmelser alltså finns kvar. Det är inte bara en fråga om hur utvecklingen om något år kommer att se ut, vad praxis blir under en tid. Skriver man under ett fördrag är det också dess bokstav man accepterar. Som Romavtalet nu är avfattat kan vi inte underteckna det utan förbehåll.

Nåja, om det inte har rätt några meningsskilljaktigheter mellan hr Ohlin och mig på denna punkt, så hoppas jag

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att vi även efter vad jag nu har sagt kan undvika sådana. Men jag hade behov av att göra denna deklaration så att man inte missförstår mina uttalanden i denna debatt.

Jag begärde emellertid ordet framför allt för en replik till herr Bohman. Han klagar på att jag är alldeles för ensidig. Jag framställer det hela, menar han, rätt snävt och vill fästa mig vid det negativa i dagens situation. Det är klart att den som är besatt av otålighet — en otålighet som jag kan förstå — över att vi inte står inför en förhandling, än mindre inför förverkligandet av tanken på en enhetlig Europamarknad, måste vad jag här pekat på te sig en smula ensidigt och tragiskt och som ett överbetonande av de negativa sidorna. Den ton jag i det sammanhanget anslagit får emellertid bedömas mot bakgrunden av den publicitet som förekommit och de uttalanden som gjorts, inte minst på senaste tiden.

Jag kan som sagt förstå att det finns så mycken otålighet, men jag tycker det är en smula farligt att denna otålighet på sina håll också medför ett starkt önsketänkande. I varje fall är inte vi i den svenska riksdagen eller den svenska regeringen betjänta av att göra oss skyldiga till någonting sådant.

Herr Bohman har en obestriddlig erfarenhet av Europarådets verksamhet. Även jag har en viss erfarenhet av den; jag tror t. o. m. att jag har befunnit mig där redan före herr Bohman. Jag har lyssnat mycket på Europarådets debatter och hört många kloka och väl övervägda ting, men jag har också fått höra en hel del som egentligen inte haft så mycket med verkligheten att göra och som inte satt några spår i utvecklingen. Det är ju viktigare för oss att hålla oss till vad ansvariga partiledare — och det är varken Duncan Sandys eller Edelman — har att säga i dessa frågor. Vi måste framför allt få veta hur den engelska regeringen och den eng-

elska oppositionsledningen bedömer situationen. Vi måste också göra klart för oss att även i brittiskt läger och på många andra håll samma otålighet, som inspirerat önsketänkandet här, kan förekomma. Men det får inte föranleda oss att dra den förhastade slutsatsen, att någonting verkligen håller på att hända eller rent av redan har hänt. Det är detta jag vill bestrida. Det råder nu en bättre atmosfär; vi kan diskutera dessa frågor i ett gynnsammare klimat än vi tidigare kunnat göra i Europasammanhang, och detta är i och för sig glädjande och tillfredsställande. Men det finns allvarliga ekonomiska frågor som ännu är olösta. Herr Bohman kan ju inte förneka, att man inom EEC ännu inte löst sina stridsfrågor. Han kan lika litet bestrida att en engelsk anslutning till den Gemensamma marknaden på kort sikt skulle vålla mycket stora bekymmer och kanske ytterligare försvåra möjligheterna för den engelska regeringen att snabbt komma ur betalningskrisen. Detta är ting som inte kan bestridas, vad oppositionen i England än säger under en valkampanj.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte kommentera vad handelsministern sade i början av sin replik. Det föreföll mig som om det inte ändrade innebörden av de deklarationer han tidigare gjort om att det är för tidigt att i dag ta ställning till frågan om under vilka former Sverige bör söka anslutning till EEC, när den saken i framtiden blir aktuell.

I fråga om förhandlingarna i Genève, den s. k. Kennedyronden, säger handelsministern nu att regeringen gör ungefär det som herr Ohlin talade om beträffande EEC-staterna och EFTA-staterna, etc. Ja, det är alltid så när vi begär att en sak skall drivas med större energi, att handelsministern då framhåller att regeringen redan handlar så som folkpartiet föreslår.

Men får jag påpeka en sak för han-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

delsministern. När vi på vårt håll i utrikesnämnden begär upplysningar, så borde de redogörelser vi får innehålla information på de punkter som är väsentliga. Om Ni går förbi en frågeställning som vi senare aktualiserar kan vi knappast få uppfattningen att Ni fäst någon väsentlig vikt vid denna frågeställning. Ni borde ju i så fall ha upplyst om det i Edra redogörelser.

Här föreligger dock problemet att det allmänna internationella greppet i Kennedyronden medför vissa svårigheter när det gäller relationerna till Frankrike och kanske även till någon annan EEC-stat. Om man eftersträvar ett nytt europeiskt grepp vid sidan av och inte på bekostnad av det internationella, så finns det möjligheter att uppnå vissa resultat, som i praktiken kanske skulle innebära någon form av broslagning mellan EEC och EFTA. EEC-makterna har ju i Brüssel och annorstädes förklarat, att de anser att det är i Genève som frågan om den handelspolitiska sidan av närmandet mellan EEC och EFTA skall handläggas.

All right, låt oss säga att det finns utrymme för ett svenskt initiativ eller — vilket vore ännu bättre, herr handelsminister — ett svenskt försök att ordna så att det blir ett franskt initiativ till en uppläggning av det slaget vid sidan av den internationella. Då kan man kanske hoppas på att framsteg på det ena området skall öka utsikterna till framsteg på det allmänna internationella området.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill inte alls söka sak med herr Ohlin i denna fråga. Men det kan synas som om han vill söka sak med mig, och detta kanske beror på att det uppkommit ett litet missförstånd mellan oss.

Så mycket tror jag mig ändå kunna säga, att varje begäran från utrikesnämndens ledamöter om att ett visst

ämne skall tas upp på nämndens dagordning har regeringen all anledning att efterkomma, och det brukar regeringen också göra. Herr Ohlin har begärt att frågorna angående Kennedyronden skall tas upp på ett kommande sammanträde. Om jag minns rätt ansåg han att det räckte, därest så skedde i början av juni. Vi skall tillmötesgå även det önskemålet.

Om det föreligger ett missförstånd, så kanske det beror därpå att herr Ohlin menar att det mellan EFTA och EEC eller mellan de europeiska länderna diskuteras en europeisk tullsänkingsaktion. Det är inte riktigt. Vi kan tänka igenom vilka problem och möjligheter en sådan aktion skulle medföra, men för dagen eller — för att uttrycka sig mer försiktigt — för ögonblicket befinner sig icke EEC i ett sådant läge att man vill diskutera dessa frågor. Jag vet dessutom att det finns mycket starka amerikanska betänkligheter mot en sådan aktion, grundade på skäl som nog både herr Ohlin och jag förstår.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det har väl framgått av mina tidigare inlägg här i dag, att jag långt ifrån vill förneka alla de svårigheter och problem som föreligger på det handelspolitiska området. Jag har tvärtom understrukt dem; jag har alltså inte ådagalagt någon ensidighet därvidlag.

När emellertid regeringen lämnar en redovisning, är det angeläget att både de positiva och de negativa momenten redovisas, också att det sker en samlad bedömning. Även om man vill dämpa en otålighet som man anser föreligga, bör man ändå i sin redovisning eftersträva balans.

Det finns inget önsketänkande från min sida i den här frågan. Vad jag har krävt är bara att vårt land skall vara berett för de alternativ som just nu kan ligga närmare till hands än vi tror.

Det känns litet underligt att nu —

eftersom handelsministern har gått ut — tala för väggen, men det kan inte hjälpas. Även om det förhåller sig så att handelsministern besökt Europarådet före mig, så utgör det inget skäl att förringa Europarådet, i varje fall inte som mätare på den europeiska opinionen. I det hänseendet råder det ingen tvekan om Europarådets betydelse.

När det gällde den rapport jag talade om röstade alla labourmän för den justerade rapporten. Man skall inte heller bagatellisera betydelsen av de människor som sitter i Europarådet. Där har den engelske ekonomiministern Brown och den engelske premiärministern Wilson suttit tillsammans med många andra av dem som i dag styr Europa och länkar dess öden.

Den beredskap jag efterlyste skulle kunna ta sig uttryck i en större aktivitet inom det handelspolitiska rådet, där dessa samordningsproblem för närvarande såvitt jag vet inte diskuteras. Man skulle också kunna tänka sig att kommerskollegii utredningskapacitet orienterades i denna riktning. Såvitt jag vet sysslar de kvalificerade utredningar som nu pågår, mycket litet med just sådana problem. Indirekt får man en be-

lysning av detta, om man läser den proposition om omorganisation av kommerskollegium, som vi nyligen behandlade här i riksdagen. Det sägs där bl. a. följande: »Genom nya politiska förutsättningar kan den handelspolitiska bilden snabbt ändras. Skulle det bli ett sådant läge i fråga om nya förhandlingar om en svensk anknytning i någon form till en europeisk marknadsbildning torde det bli nödvändigt att öka utredningsresurserna väsentligt utöver dem som erfordras under normala förhållanden.»

Jag begär inte att man skall utöka utredningsresurserna »väsentligt», men man skulle kunna justera upp dem med hänsyn till den beredskap som jag här efterlyst.

På förslag av herr andre vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.58.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 23 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.)

Herr talmanen meddelade, att överläggningen i anledning av det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 70 avsedda meddelandet om Sveriges utrikes- och handelspolitik nu komme att fortsättas; och

lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr WAHLUND (cp), som yttrade:

Herr talman! Det vore frestande att fortsätta den handelspolitiska debatt, som avbröts genom middagspausen. Jag skall emellertid inte falla för denna frestelse, eftersom jag har en känsla av att handelspolitiken vid det här laget är väl genomdiskuterad.

Jag skulle vilja börja med att knyta

Utrikes- och handelspolitisk debatt

an till vad herr Bengtsson i Varberg huvudsakligen uppehöll sig vid, nämligen önskvärdheten av att Peking-Kina skulle bli medlem av Förenta Nationerna. Det finns många skäl för detta.

För det första är det orimligt att säga 700 miljoner människor skall ställas utanför världsorganisationen. För det andra blir Peking-Kina snart en atommakt att räkna med, och Peking-Kina har, vilket herr Bengtsson också sade, den största armé som någon stat i världen äger. För det tredje kan man säga att det är nödvändigt att Peking-Kina är med i rådslagen, om man på längre sikt vill ha lugn och ordning särskilt i Sydostasien men också på andra håll i världen.

Från svensk sida har vi under många år hävdat att Kina skall vara med i FN, och vi har röstat för detta år efter år. Men det kan, efter vad jag förstod att herr Bengtsson ville säga, vara riktigt att vi härvidlag lägger in ett extra kol; vi bör kanske driva saken med större intensitet än vi hittills har gjort.

Jag skall också knyta några reflexioner till vad hans excellens utrikesministern sade angående familjeplaneringen, ja, varför inte använda ordet födelsekontrollen, eftersom detta ord bättre säger vad det rör sig om. Utrikesministern hade mycket ampla lovord för statsrådet Ulla Lindström. Jag vill inte pruta på något av vad han därvidlag sade. Statsrådet Lindström har gjort ett utomordentligt arbete på detta område. Möjligen skulle hans excellens utrikesministern ha kunnat tillägga, att det dock också funnits andra som har hjälpt till.

Det har här sagts att familjeplaneringen — födelsekontrollen — är en sak som inte snabbt går att införa i något land. Det är så sant som det är sagt. Jag vet en del om saken, eftersom jag själv har arbetat inom området. Men det finns en annan sak som man lätt glömmar bort i sammanhanget, nämligen att vi inte kan tvinga människor att icke

föda barn. Jag gjorde på sin tid en del undersökningar i saken på ett par ställen i Indien med efterkontroll i Sydostasien, och det gav oförtydligt resultat att om man respekterar vederbörandes egen vilja så går det inte att få ned barnantalet mer än till ungefär tre barn per familj, vilket betyder en konstant befolkning vid önskad låg dödlighet. Detta resultat är faktiskt viktigt också politiskt, därför att därigenom kan vi säga u-länderna, att detta att vi arbetar för födelsekontroll betyder inte alls att vi tänker dra oss undan den ekonomiska och tekniska hjälpen och hjälpen i övrigt. Vi kan säga att vi vet att vi på sin höjd kan bromsa upp befolkningstillväxten. Om vi kan komma så långt att vi hundra procentigt kan genomföra vårt program, så betyder det inte annat än att befolkningen håller sig konstant. Om vi menar allvar med att vi säger att vi vill hjälpa människorna i u-länderna, om vi vill utjämna klyftan mellan rika och fattiga länder — en klyfta som tyvärr växer och växer — så behövs det direkt hjälp. I detta sammanhang är det ett både-och. Enbart födelsekontroll hjälper inte. Enbart teknisk och ekonomisk hjälp räcker inte heller, därför att då uppslukas hjälpen av den stigande befolkningen.

Herr talman! Jag skulle sedan vilja säga några ord i sydafrikafrågan. Det har jag särskild anledning att göra därför att i fjol, när den frågan var uppe till behandling här i riksdagen, var jag bland reservanterna i utrikesutskottet. Nu har jag kunnat biträda utskottets hemställan. Hans excellens utrikesministern frågade vad som egentligen skett i utskottet. Hur har det kunnat bli denna reservation? Jag kan bara svara att jag inte såg herr Wedéns reservation förrän den låg i tryck, men hade jag sett den tidigare hade jag sagt: Skall vi ändå inte försöka jämka oss samman? Det här är dock en fråga där det är värdefullt att få ett enhälligt utlåtande.

Jag har kommit i kontakt med apart-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

heidfrågan redan för femton år sedan i Förenta Nationernas generalförsamling och jag har haft anledning följa den sedan dess. Jag hör till dem som här har känt oro. Ingenting har gjorts som effektivt kunnat påverka den sydafrikanska regeringen. Samtidigt har den sydafrikanska regeringen successivt skärpt apartheidpolitiken. I en sådan situation känner man självfallet olust, och rent känslomässigt kanske man någon gång reagerar alltför kraftigt.

För femton år sedan och några år därefter var den svenska inställningen till Sydafrikas problem mera formell. Man sade från svensk sida att sydafrikaproblemet och apartheidpolitiken kunde diskuteras i Förenta Nationernas generalförsamling, man kunde kritisera Sydafrikas apartheidpolitik där, men om man gjorde någonting därutöver och om det kom till konkreta åtgärder så kunde vi inte vara med längre. Då innebär det en inblandning i Sydafrikas inre affärer. Jag medger gärna att den inställningen kan ha en viss täckning i Förenta Nationernas stadga men den ledde till en skulle jag vilja säga indifferent inställning från svensk sida till apartheidpolitiken och över huvud taget till de problem som finns i Sydafrika. Nåväl, den svenska attityden har förändrats, och även inställningen hos FN:s generalförsamling har förändrats — delvis men inte helt beroende på att de nya afrikanska staterna har uppträtt på arenan.

Och så kom vi fram till år 1962. Då skedde någonting. För första gången beslöt FN:s generalförsamling med mer än två tredjedels majoritet att för medlemsstaterna rekommendera diplomatiska och ekonomiska sanktioner gentemot Sydafrika. Rösterna var den gången 67 för och 16 emot sådana rekommendationer. 23 avstod från att rösta. Det var alltså en ganska liten minoritet inom FN:s generalförsamling som inte ville rekommendera sanktioner. Det är emellertid intressant att notera att beträffande

Sydafrikas utrikeshandel var denna minoritet en kraftig majoritet. De stater som inte ville rekommendera sanktioner svarade för 64 procent av exporten till Sydafrika och för 80 procent av importen från Sydafrika. Detta är ett av tecknen på att när ekonomiska intressen kommer in i bilden kommer hänsynen till människors elementära rättigheter i bakgrunden. Därför anser jag det viktigt — vilket även ambassadör Åström berörde i förbigående i sitt anförande i FN i slutet av förra året — att man tänker på dessa ekonomiska intressen så att inte människor säger till oss i Sverige: »Ja, ni har lätt för att tala om sanktioner — ni har inte så mycket handel med Sydafrika, men det finns andra stater som har det besvärligare.» Vi måste skapa ett system för ekonomiskt stöd åt de länder som vid ett sanktionsförfarande råkar i kläm.

Jag talade om omröstningen inom FN:s generalförsamling år 1962. Sverige befann sig bland de 23 stater som avstod. Motiveringen härför är väl bekant. Den redovisas också i det föreliggande utskottsutlåtandet. Där säges att ansvaret för sådana åtgärder »ligger hos säkerhetsrådet i enlighet med kapitel VII i FN:s stadga». Vidare säges att »det endast tillkommer säkerhetsrådet och ej församlingen att besluta om sanktioner». Det är ingenting att anmärka mot det, även om Sveriges inställning år 1962 och senare har missförståtts och uppfattats som kallsinnighet i apartheidfrågan.

I den regeringsförklaring som vi fick höra sades att det är ett resolutionsraseri inom FN, och det är så sant som det är sagt. Man säger att världsorganisationens medlemmar naturligtvis skall tillkännage sin mening i olika internationella konfliktfrågor, men, säger man, det finns risker förenade med ett alltför flitigt resolutionsmakeri, därför att det försvagar generalförsamlingens auktoritet. Det sägs i förklaringen att detta försvagar respekten för general-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

församlingen och kanske rentav för Förenta Nationerna i dess helhet.

I regeringsförklaringen tilläggs emellertid att detta är ett dilemma som tydligen också de afrikanska staterna själva blivit alltmer medvetna om. Ja, det har man tydligt kunnat märka under de senaste åren i generalförsamlingens arbete. Denna tendens att de afrikanska staterna nu blivit mera återhållsamma avspeglade sig också, då apartheidfrågan behandlades vid 1965 års generalförsamling. Då tog de afro-asiatiska staterna tillbaka viktiga delar av sitt resolutionsförslag, låt vara i sista minuten, och gjorde det möjligt för Sverige att rösta för resolutionen.

Jag menar, herr talman, att därigenom vågar man åtminstone tro, att apartheidfrågan numera inom Förenta Nationerna har kommit i ett läge, där man inte behöver ha så stora svårigheter vad beträffar det svenska uppträdandet. Det är en orsak till att jag, herr talman, kunnat biträda utskottsutlåtandet, i all synnerhet som innehållet i utlåtandet i år är sådant, att jag åtminstone för min del helt kan acceptera det.

Det sydafrikanska problemet är ju välkänt. Från denna talarstol har ofta omvitnats det rasförtryck som råder därnere, och jag skall inte uppehålla mig vid den saken. Apartheidproblemet är väl känt i denna församling. Men jag skulle ändå vilja sätta ett par frågetecken i kanten.

Jag frågar mig: Vad tänker Verwoerd och hans kumpaner på innerst inne, vartåt syftar de? Vad tror de själva om Sydafrikas framtid? Det verkar ytligt sett som om de härvidlag tror sig kunna hålla positionerna genom att skärpa apartheidpolitiken. Den ena lagen efter den andra, den ena åtgärden efter den andra kommer till. Senast i lördags fick vi veta, att den sydafrikanska regeringen nu har strypt de möjligheter man har haft därnere att ekonomiskt stödja offren för apartheidpolitiken, framför allt offrens familjer. Det fanns en fond

för saken. Den är nu förbjuden, och det ryktas att de som har sysslat med denna fond skall sättas i fängsligt förvar. Det är bara en sak som jag nämner, eftersom den är aktuell just för dagen.

Man skärper apartheidpolitiken, men som jag ser det är det än viktigare att konstatera, att man också kraftigt förstärker maktmedlen att upprätthålla denna apartheidpolitik. Sverige och många andra länder skickar inga vapen och ingen ammunition till Sydafrika. Vi har vad beträffar Sydafrika exportförbud på allt som har samband med försvar. Men vad hjälper det? På den internationella marknaden finns det alltid vapen att köpa för hugade spekulanter. Vi har för övrigt siffror på att Sydafrika mycket kraftigt ökar sin egen vapenproduktion. Ser vi på Sydafrikas budget kan vi konstatera, att vad man kallar försvarsutgifter har mångdubbats under det senaste decenniet. Vi behöver en förstärkning av försvaret, säger den sydafrikanska regeringen, för att skydda oss mot yttre aggression. Jag frågar mig: Vilken yttre aggression är man rädd för som inte har samband med apartheidpolitiken?

Det händer emellertid också att man öppet talar om att dessa försvarsförstärkningar är till för att upprätthålla ordningen inom landet. Försvarsministern i Sydafrika har klart sagt ifrån, att om polisen inte kan upprätthålla ordningen sätts armén liksom också flyget in.

Man frågar sig: Tror verkligen den sydafrikanska regeringen, att en relativt liten vit minoritet i längden kan hålla en stor icke-vit majoritet undertryckt? Nej, jag skulle tro att den sydafrikanska regeringen behärskas av något slags »après nous le déluge»-mentalitet. Den vet säkert att syndafloden kommer, men tror kanske att den inte skall komma så snart. Den sydafrikanska regeringen påminns för övrigt nästan dagligen om sin dödlighet genom de sabotage, som görs i landet, och den vet att det i åtskilliga

afrikanska stater — enligt vad som sägs också i Kuba — finns läger vilka öppet rekryteras med sydafrikaner och andra i och för utbildning till sabotörer i Sydafrika.

En annan sak som hör till bilden är det i och för sig förvånande, att de utländska investeringarna i Sydafrika ökar och detta mycket kraftigt — särskilt de engelska men också de amerikanska. Det lönar sig inte att säga till kallhamrade affärsmän, att detta är en oetisk hantering, att de på detta sätt stärker apartheidpolitiken, och att det är oetiskt att i profitsyfte använda sig av Sydafrikas underbetalda, färgade arbetskraft. Nej, vad jag skulle vilja peka på är det förvånande i att dessa affärsmän, som handlar affärsmässigt och struntar i det politiska, anser det med sin egen fördel förenligt att göra investeringar i Sydafrika. Detta manifesterar en viss tro på att apartheidpolitiken skall hålla.

Jag kan också peka på en annan sak. Varje år flyttar det in tiotusentals vita människor till Sydafrika. Sydafrika har överflöd på billig arbetskraft men brist på kvalificerad sådan. Jag tänker på att dessa unga människor, ty det gäller som regel personer i 20-årsåldern och där omkring, ändå vågar satsa sin framtid på Sydafrika.

Hur som helst kan man konstatera, att det kanske dröjer innan katastrofen kommer, om apartheidpolitiken får fortsätta. Men var säker på att den kommer! Och det som då händer i Sydafrika behöver man inte ha stor fantasi för att föreställa sig.

Jag har i dag inga anmärkningar mot Sveriges inställning i apartheidfrågan. Sverige säger att om säkerhetsrådet går in för sanktioner — all right, då skall också vi lojalt vidta sanktioner. Detta är gott och väl, även om det är självklart.

Herr talman! Jag har velat säga detta som bakgrund till mitt votum i utrikesutskottet. När vi kommer till det stadiet, kommer jag — om ingen annan gör det

Utrikes- och handelspolitisk debatt
— att yrka bifall till utrikesutskottets utlåtande nr 2.

Vidare anförde:

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Det råder en nära nog hundraprocentig enighet inom alla politiska kretsar i Sverige om att vårt land har utomordentligt starka skäl att hålla hårt fast vid sin alliansfria utrikespolitik. Jag vet inte någon i ansvarig ställning som yrkar på en förändring i sådan riktning att Sverige skulle uppge denna traditionella hållning för att i stället ansluta sig till Atlantpakten och NATO. Detta klara fasthållande vid alliansfriheten gäller även, jag betonar det, i fråga om villkor och former för en eventuell anslutning till EEC.

Den omständigheten att vi själva inte vare sig kan eller vill deltaga i bindningar inom Atlantpakten eller NATO betyder emellertid på intet sätt att vi skulle se på utvecklingen inom NATO med likgiltighet såsom på något som egentligen inte kommer oss vid. Förutsättningen för att Sverige, som dock är ett litet, folkfattigt land, skall våga sig på äventyret att söka stå på egna ben i en farlig värld är just att den militära maktbalansen i Europa är utomordentligt jämn, så jämn att en överflyttning åt ena eller andra hållet även av vår relativt en stormakt ganska ringa krigspotential kan ha en avgörande betydelse i en given situation.

Att NATO-solidariteten består och att den omfattar Danmark och Norge betraktar jag som en av förutsättningarna för vårt eget försvar och vår egen utrikespolitik. Tanken på ett nordiskt försvarsförbund tror jag i likhet med herr Wedén för närvarande saknar underlag i verkligheten. Från dessa utgångspunkter förvånar det mig därför en aning, att regeringen i sin ganska omfattande deklaration tar så lätt på

Utrikes- och handelspolitisk debatt

den senaste tidens händelser. General de Gaulles faktiska uppsägning för Frankrikes del av NATO till 1969 är dock en händelse av utomordentlig betydelse för den europeiska säkerhetspolitiken och därmed också för våra egna möjligheter att leva vidare i relativ trygghet. Uppsägningen ingår som ett logiskt led i generalens allmänna europavision som syftar till en avspänning och en uppgörelse mellan de europeiska staterna, oavsett om de tillhör öst eller väst, och vidare till ett i förhållande till USA fullt självständigt Europa.

Uppsägningen av medlemskapet i NATO är uppenbarligen det stora trumfkort som general de Gaulle skall ha med sig i bagaget vid sitt försoningsbesök i Moskva. Ingenting kan väl vara mera behagligt för Sovjet än att se NATO åtminstone börja vittra sönder. Det behöver inte betyda att Sovjet har aggressiva planer mot Västeuropa. Även för Sovjet och Sovjets satellitländer innebär vakthållningen vid gränsen mot Västeuropa också i fredstid utomordentligt stora personella och ekonomiska påfrestningar. Man svarade också omedelbart på de Gaulles utspel med en antydning om möjligheten av en minskning av Warszawapaktens potential. De här som är benägna att godta en försvagning av NATO brukar stryka under att det är så mycket som hänt sedan förbundet stiftades i slutet av 1940-talet och att numera ingen fara hotar Europa från Sovjet. Jag hoppas, herr talman, att de har rätt i det, men det rör sig väl både för dem och för mig mera om förhoppningar, mera om tro än vetande. Berlin-muren står i alla fall där den står, och där utspelas fortfarande händelser som upprör en allmän opinion.

Parallellt med NATO-uppsägningen sysslar man på fransk sida med största iver med att söka stärka och bygga ut sina positioner på andra sidan Tyskland. Generalen reser, som jag nyss

nämnde, själv till Moskva och kanske även till Polen i sommar. Förra året reste det franska utrikesutskottet under ledning av förre utrikesministern M. Schuman runt till samtliga satellitstater, och i år kommer den goodwill-resan att följas upp av utrikesminister Couve de Murville. Resorna avser uppenbarligen att söka bygga upp Frankrikes gamla politiska, kommersiella och inte minst kulturella positioner i Östeuropa.

Västtyskland har emellertid inte varit överksamt utan öppnar handelsdelegationer och andra ekonomiska kontaktställen på löpande band i samma stater, såvitt jag förstår med både ekonomisk och diplomatisk framgång.

Den vänskapspakt som för några år sedan ingicks mellan Frankrike och Tyskland föreföll oss alla som en stor och utomordentligt glädjande händelse, en händelse som markerade en vändning i Europas moderna historia och som vi betraktade som inseglet på att ett nytt Europa höll på att födas.

Mot bakgrunden av detta är det med en viss oro som vi nu iakttagert det relativa avsvallande i de känslomässiga relationerna som håller på att inträda. För många tyskar, särskilt för dem som tillhör de litet äldre generationerna, ter sig Frankrikes trevare efter kontakter med Sovjet och östsatelliterna som ett upprepande av gamla historiska konstellationer, vilka merendels slutat i tragedier. Man erinrar sig historiska slagord om en »dubbel front», och »inringningspolitiken» som vi kände den från gamla tider. När general de Gaulle emfatiskt förklarar att utländska trupper, om de över huvud taget skall få finnas på fransk jord, inte kan tillåtas där med mindre än att de står under franskt överbefäl, så ligger det naturligtvis mycket nära till hands att man i Tyskland frågar sig, om inte också samma principer skall gälla där. De besinningsfulla krafter i Tyskland, som vill tänka sig det tyska

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Bundeswehr allenast som en del av det atlantiska försvaret, kan med general de Gaulles utspel få ökade svårigheter att hålla de nationalistiska kretsarna inom tillbörliga gränser.

För många — kanske de allra flesta — tyskar är det dominerande politiska problemet hur ett upphävande av Tysklands delning skall kunna uppnås. Förhoppningarna i den riktningen har väl inte vuxit genom det som nu har inträffat.

Men, herr talman, detta är inte enbart ett tyskt problem. För hela Europas säkerhet är det av grundläggande betydelse att nu äntligen, mer än tjugo år efter världskrigets slut, fred blir sluten mellan Tyskland och dess grannar — och slutet på ett sådant sätt, att inte en betydande del av det tyska folket känner sig utelämnad och kuvad, men också så — jag betonar det — att Tysklands grannar kan känna tillbörlig trygghet.

Detta centrala europeiska säkerhetsproblem finns märkligt nog inte med ett ord berört i regeringsdeklarationen. Kanske ligger problemet alltför nära, kanske är det för oss alla litet lättare att tala om mera fjärran liggande politiska oroshärdar.

General de Gaulle strävar efter europeisk självständighet gentemot Förenta staterna. Säkerligen har han med sitt drag smitt samman Europas starkaste makt, Tyskland, med Förenta staterna hårdare än någonsin tillförne.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! För några veckor sedan hade jag nöjet att diskutera sanktionsproblemet med Mr. Colin Legum, vars bok om Sydafrika har spelat en viss roll för den svenska opinionsbildningen i denna fråga. Jag måste säga att vi hade rätt svårt att komma i närkamp, därför att vi i långa stycken var överens i vår bedömning.

Vi var t.ex. ense om att England

spelar en nyckelroll i fråga om sanktioner mot Sydafrika och att det inte är rimligt att tänka sig att ett sanktionsförsök skulle ha någon framgång utan Englands medverkan. Legum varnade också bl.a. mycket bestämt för föreställningen, att Verwoerdregimen skulle vara så till den grad svag, att ett väpnat uppror eller militär intervention utifrån skulle vara en näraliggande eventualitet i Sydafrika. Han hävdade tvärtom att den vita minoriteten i dag i flera avseenden har en starkare ställning än 1960, året före Sharpeville-massakern, även om bantustanpolitikens misslyckanden utan tvivel är ägnade att bereda svårigheter.

Jag har i och för sig ingenting att invända mot dessa bedömningar. Man kan säga att Legum tillhör den meningsriktning som dels ivrar för sanktioner mot Sydafrika, dels är optimistisk om sanktioners verkan. Men han uttrycker sig i dag något mer nyanserat och försiktigt om sanktionernas möjligheter än i sin bok, som utkom 1964. Det kan väl till någon del förklaras av att det sedan dess framkommit åtskilligt material som belyser Sydafrikas motståndskraft mot ekonomiska sanktioner.

Vi diskuterade litet grand Sveriges politik i detta sammanhang. Legums enda konkreta förslag var att Sverige skulle uttala att situationen i Sydafrika utgör ett hot mot freden — en beställning som ju redan är effektuerad.

Då det gällde rhodesiasanktionernas effektivitet tillhörde Legum optimisterna. I polemik mot mera skeptiska afrikaner hävdade han att det är omöjligt att i februari uttala sig om dessa sanktioners verkan; man måste avvakta till i maj, när sanktionerna blir mera kända, en bedömning som tycks överensstämma med den officiella brittiska.

Ett alltför litet antal av kammarens ledamöter fick förra veckan tillfälle att lyssna till en annan bedömare av sanktionsproblematiken, den kände norske

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fredsforskaren professor Johan Galtung. Denne hör till pessimisterna och han grundar bl. a. sin pessimism på ett besök i Rhodesia, där han bevittnat hur den vita minoriteten hårdnar i sitt motstånd mot sanktionerna och demonstrearer en optimism om sina möjligheter att överleva, som är ganska skrämmande.

Galtung betonade speciellt i sin föredragning för riksdagsmännen att det ingalunda är säkert att de ekonomiska uppostringar, som sanktioner kan leda till, också skulle försvaga den psykologiska och politiska motståndskraften hos den part som drabbas. Det är naturligtvis en synpunkt som är värd att observera. Jag tycker nog för min del att Galtung målat väl mycket i svart. Inför Legums försiktiga optimism och Galtungs utpräglade pessimism vill jag placera mig någonstans mitt emellan.

Men vare sig man delar den ena eller den andra bedömningen — och båda kan ha skäl för sig — är det uppenbart att det finns all anledning att understryka vad utrikesutskottet framhåller i sitt utlåtande, nämligen »nödvändigheten av att iakttaga särskild omsorg i fråga om organiseringen av internationella bojkottaktioner», eftersom »tidigare erfarenheter utvisar, att en sanktionsåtgärd, som har otillräckligt underlag och därför misslyckas, kan tillfoga världsorganisationen allvarlig och kanske obotlig skada».

Kring denna bedömning har utskottet samlats. I själva verket ansluter sig även herr Wedén till denna åsikt. Men samtidigt har han haft ett förtvivlat behov av att skaffa sig något slags egen profil och representera en av folkpartiets tre linjer i sydafrikafrågan. Han har åstadkommit en reservation, som saknar både huvud och svans och som är fylld av besynnerligheter. Jag skall bara belysa några av dessa.

Herr Wedén underlåter i sin reservation att tillräckligt klart markera skillnaden mellan beslut och rekommendationer av säkerhetsrådet i sanktions-

frågor och rekommendationer av generalförsamlingen i samma frågor. Han medger att rekommendationer från säkerhetsrådet har högre dignitet, men han observerar inte alls de utomordentligt väsentliga skillnaderna mellan rekommendationer från dessa två instanser, som har helt olika befogenheter och arbetsuppgifter inom världsorganisationen.

Herr Wedén skriver »Självklart måste dock varje beslut från en medlemsstats sida att följa en rekommendation om åtgärder av sanktionskaraktär föregås av en noggrann prövning.» Han nämner även vad denna prövning bör avse: »Prövningen bör avse om anslutningen till rekommendationen kan väntas bli tillräckligt omfattande för att göra sanktionerna effektiva liksom även om sanktionerna verkligen skulle tjäna syftet att avlägsna ett hot mot freden.»

Detta är de enda två kriterier, som herr Wedén nämner när det gäller för Sverige att exempelvis ta ställning till en rekommendation från generalförsamlingen om sanktioner mot det ena eller det andra landet. Herr Wedén måste ha räkat ut för en fatal glömska. En prövning av detta slag måste ändå ta hänsyn till en hel rad andra faktorer:

1) Har rekommendationen tillkommit i stadgeenlig ordning? Detta är en ganska viktig fråga, som man har anledning att ställa inför flera av de rekommendationer generalförsamlingens majoritet ställt sig bakom.

2) Har Sverige röstat för rekommendationen? Det är ingen oväsentlig fråga.

3) Skulle en tillämpning av en sådan rekommendation stå i överensstämmelse med de internationella avtal på andra områden, som Sverige anslutit sig till? Denna prövningsfråga har herr Wedén också glömt bort.

4) och allra viktigast: Skulle en tillämpning av en rekommendation av sanktioner mot ett bestämt land stå i överensstämmelse med Sveriges neutralitetspolitik? Denna fråga blir knappast

Utrikes- och handelspolitisk debatt

aktuell när det gäller sanktioner mot Sydafrika eller Rhodesia. Men lägg märke till att herr Wedén i detta sammanhang för ett principiellt resonemang, som gäller varje slags rekommendationer av sanktioner. Det är väl alldeles klart att om en majoritet i FN:s generalförsamling rekommenderar ekonomiska stridsåtgärder exempelvis mot en stat som tillhör det ena eller andra stormaktsblocket, måste en neutral stat som Sverige mycket allvarligt fråga sig: Är det i överensstämmelse med vår neutralitetspolitik att tillämpa en sådan rekommendation? Denna synpunkt har herr Wedén och hans supportrar herr Ohlin alldeles glömt bort. Det förefaller mig litet oförsiktigt att på detta sätt skapa ett intryck av att folkpartiet eller åtminstone en del av folkpartiet nonchalerar neutralitetspolitikens förpliktelser.

Längre fram i sin reservation hävdar herr Wedén att såväl den danska regeringens åtgärder som den svenska regeringens handlande i nära anslutning därtill under FN:s höstsession har överensstämt med syftet i den reservation till förra årets utskottsutlåtande om Sydafrika som herr Wedén och andra företrädare för mellanpartierna lade fram. Vilket nonsens, herr Wedén! FN-resolutionen, som herr Wedén här åberopar, och Sveriges ställningstagande för denna innebar ju ett uttryckligt underkännande av den linje som herr Wedén drev med sådan envishet under förra årets debatt om Sydafrika. Herr Wedén kom gång på gång tillbaka till tanken att det skulle vara någon poäng med att genomföra sanktioner mot Sydafrika utan Englands medverkan. FN:s generalförsamling säger i sin resolution klart att det enda möjliga i detta fall är universella sanktioner, d. v. s. med även Englands medverkan. I sin reservation beklagar sig herr Wedén över FN-resolutionens uttalande på denna punkt, samtidigt som han åberopar Sveriges anslutning till reservationen som ett stöd för sin gamla förflugna tanke, som

numera dess bättre är död och begraven.

Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i de andra egendomligheterna. När det gäller Rhodesia slår herr Wedén, som det redan har sagts, in öppna dörrar. Vad han här skriver är i allt väsentligt bara ett eko av utrikesministerns tankar. Visst är det sant att rhodesiasanktionerna nu i hög grad måste ställas i centrum, att detta blir en prövosten och att det är anslaget att de blir effektiva just mot bakgrunden av de pessimistiska rapporter som vi nu får från olika håll. Vi bevittnar tecken till olust inför dessa sanktioner bland konservativa krafter både i vårt eget land och i andra länder. Herr Bohman sköt in sig på läkemedelsexporten till Rhodesia och appellerade till humanitära känslor. I själva verket får nog hans framstöt betraktas som ett uttryck för den olust som man har lagt märke till hos vissa kretsar inom näringslivet inför det faktum att Sverige mera konsekvent och systematiskt än andra länder tillämpat säkerhetsrådets rekommendation av rhodesiasanktionerna.

Några av oss kan bidra med ytterligare ett exempel på denna konservativa olust. I samband med Europaförsamlingens januarisession frågade sig socialdemokraterna från Sverige, om det inte skulle vara möjligt att på något sätt aktualisera rhodesiafrågan och behovet av effektiva sanktioner i denna församling. Det förhåller sig ändå så att de västeuropeiska staterna, som där är representerade, spelar en alldeles särskilt stor roll när det gäller att göra dessa sanktioner fullt effektiva. Vi skisserade därför ett mycket måttfullt resolutionsförslag. Vi yrkade inte på att församlingen skulle ansluta sig till tanken på bindande sanktioner mot Rhodesia — vi visste att det hade varit utsiktslöst. Vi försökte ännu mindre aktualisera frågan om sanktioner mot Sydafrika, ty vi visste att vi i så fall inte ens hade fått ihop de tio underskrifter som krävs

Utrikes- och handelspolitisk debatt

för att lägga fram en resolution i Europaförsamlingen. Däremot knöt vi an till det faktum att de västeuropeiska regeringarna officiellt accepterat säkerhetsrådets rekommendation och sagt sig vara villiga att stödja den. Men vi ansåg att parlamentarikerna här skulle kunna trycka på. I resolutionsförslaget hänvisade vi till vilken betydelse det har för Europas prestige i Afrika och på andra håll att man verksamt bidrar till raskonflikternas lösning. Vi uttryckte oro över den vita självständighetsförklaringen i Rhodesia. Vi noterade säkerhetsrådets rekommendation och vi appellerade till Europarådets ministerkommitté att inleda samråd om en effektiv tillämpning av säkerhetsrådets rekommendation av sanktioner mot Rhodesia.

Vi lanserade vidare tanken på att Europarådet skulle kunna insamla uppgifter om vilka åtgärder medlemsstaterna hittills vidtagit för att tillämpa säkerhetsrådets rekommendation. Vi uttryckte slutligen förhoppningen att ministerkommittén skulle kunna hjälpa till med samordningsuppgifter för den händelse det blev nödvändigt att ytterligare skärpa de ekonomiska sanktionerna mot Rhodesia.

Det är klart att vi inte hade gjort en sådan framstöt, om vi inte hade haft någon trygghet för att den skulle möta förståelse bland de mest intresserade. Vi kunde snabbt konstatera, att våra norska partivänner var med på saken, och framför allt att det parti, som här bär ett särskilt ansvar, nämligen det brittiska arbetarpartiet, fann en svensk framstöt av detta slag ytterligt välkommen. Vi fick också stöd från bl. a. ledande danska liberaler. Det är glädjande att centerpartiets ledare omedelbart ställde sig bakom initiativet. Vi skall väl också kunna räkna med folkpartisterna.

Däremot demonstrerade de svenska högermännen omedelbart sitt motstånd mot tanken på att vi skulle hjälpa till att pressa på i sanktionsfrågan. De var

mycket ivriga att markera att de inte var överens med oss. De agiterade mot förslaget och skyndade sig att rapportera hem till Svenska Dagbladet om det motstånd som de mötte bland de konservativa krafterna inom Europarådet. Det förhåller sig ju nämligen så, att den positiva inställning till sanktioner, när det gäller både Sydafrika och Rhodesia, som råder här i landet, ingalunda har någon mera påtaglig motsvarighet i andra västeuropeiska stater. Vi mötte exempel på en alldeles påfallande ljumhet och olust när dessa frågor fördes på tal. Tonen blev en smula snäsig när man berörde de afrikanska problemen. Naturligt nog var det brittiska konservativa partiet motståndare till förslaget, men även de katolska partierna ute i Europa var olustiga, beklagligtvis också vissa liberala partier. Den västeuropeiska socialdemokratien intog däremot en betydligt mer positiv hållning.

Frågan blev ajournerad. Den kommer upp igen i övermorgon vid politiska kommitténs sammanträde. Jag är uppriktigt sagt inte särskilt optimistisk beträffande utgången. Jag är medveten just om den konservatism, den ohäga som härvidlag råder ute i Europa och som alltså har sina utlöpare även här i landet.

En sak som överraskade mig var att gaullisterna i församlingen tydligen var mycket ointresserade av detta förslag. Jag hade annars inbillat mig att Frankrikes intresse av goda relationer till det svarta Afrika kunde påverka deras bedömningar. Jag kom att tänka på den lilla observationen när jag helt nyligen fick i min hand ett klipp ur ett franskt officiellt organ, *Moniteur officiel du Commerce International* för den 26 februari 1966. Det är ett råd till franska importörer och exportörer. Man drar de franska exportörernas uppmärksamhet till det faktum att de senaste händelserna i Rhodesia förändrat Englands handelsförbindelser med Rhodesia och att det nu öppnar sig nya möjligheter

för franska exportörer att få avsättning för en rad olika varuslag t. ex. instrument för telekommunikation, elektrisk utrustning, kemiska produkter m. m.

Herr talman! Nog ser det ut som om det skulle behövas ett internationellt opinionstryck för att täppa till hålen i sanktionsmuren mot Rhodesia.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att det är en något egendomlig debattmetod herr Björk i Göteborg tillämpar, när han räknar upp en rad helt självklara kriterier, t. ex. överensstämmelse med den svenska utrikespolitikens huvudlinje, och sedan säger: »Det har herr Wedén inte nämnt, och det har herr Wedén inte nämnt.» Jag vet inte om herr Björk kommit att fundera över att man ibland inte nämner det självklara. De kriterier herr Björk nämnde var så självklara, att jag inte ansåg det nödvändigt att beröra dem.

Herr Björk föreföll på något sätt vilja bestrida att det var en olycklig situation som inträffade, då den svenska regeringen i höstas i en hastig vändning ansåg sig tvingad att rösta som den då gjorde på det föreliggande resolutionsförslaget i sydafrikafrågan. Jag tycker att det var mycket bra, att den svenska regeringen kom till detta resultat. Och nog måste det sägas att detta resultat står i överensstämmelse med den reservation, som hade fogats till utrikesutskottets utlåtande förra året och som t. ex. herr Wahlund röstade för, trots att denna reservation — det skall jag gärna säga — hade en något mera djärv utformning än vad årets reservation har. Och nog är det befogat att uttrycka uppfattningen att det hade varit bra om man från svensk sida på ett tidigt stadium tagit ett initiativ och därmed kunnat undvika den förvirring som faktiskt uppstod när det gällde ställningstagandet i dessa frågor.

Herr Björk säger vidare, att jag i re-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

servationen uttalat mig mot universaliteten och mot tesen att *varje* stats deltagande är ett villkor för att sanktioner skall bli effektiva. Ja, det har jag gjort, men jag tror att det är mycket väsentligt att Storbritannien deltar i sådana åtgärder i sydafrikafallet för att de skall bli effektiva. Det är därför som jag också särskilt understrukt vikten av att man så snart som möjligt får till stånd ett arrangemang som medger en skälig utjämning av de faktiska kostnader och uppoffringar, som drabbar olika länder vid tillämpningen av effektiva sanktioner.

Får jag till slut säga, att herr Björk på något sätt påminner mig om den engelske skalden Robert Browning som ansåg att det var endast han och Gud Fader som begrep vissa dikter. Hr Björk vill gärna ge oss intrycket att han på något vis agerar som Gud Fader: han kan allting, han vet allting, han prövar alla faktorer och drar alla konsekvenser av allting. Det är bra att vi i kammaren har en sådan auktoritet, men attityden verkar ibland något anspråksfull.

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! De som lyssnade till herr Wedéns långa utläggning om världspolitikens alla problem och deras lösning fick ju ett bestämt intryck av att de lyssnade till en talare som är övertygad om att han kan och förstår allting i den internationella politiken. Jag är inte riktigt övertygad om att han gör det. Jag tror över huvud taget inte att någon av oss kan få mer än små skärvor av kunskapen om dessa ting.

När herr Wedén säger att han inte velat räkna upp självklara kriterier för en prövning av sanktionsrekommendationer, är det rätt märkvärdigt att han funnit det angeläget att framhålla, att man måste veta om rekommendationen

Utrikes- och handelspolitisk debatt

blir tillräckligt omfattande, om den blir effektiv och om den verkligen tjänar sitt syfte. Detta är väl precis lika självklara ting som de kriterier jag anfört.

Nej, herr Wedén, det är inte så lätt att bortförklara denna fatala glömska. Herr Wedén uppträder med otroliga pretentioner när det gäller denna reservation. Man när man sedan påpekar blottor och brister kryper han undan. I dag talar han om att det är mycket väsentligt att England kan delta i ett sanktionsbeslut. Men han drev nästan hela förra året den andra linjen, nämligen att man mycket väl kunde tänka sig sanktioner utan England. Han säger att han ivrar för en kostnadsfördelning när det gäller sanktioner. Ja, men det är ju regeringen som har lanserat den idén. Och han har djärvheten att vidhålla att Sveriges röstning för FN-resolutionen i höstas på något sätt skulle ligga i linje med den reservation som han pläderade för förra året och som ju just vände sig mot tanken på universella sanktioner. Nu försöker herr Wedén rida på att man teoretiskt kan tänka sig fall då sanktioner blir effektiva även om de inte blir fullständigt universella. Ja, det är klart att om Mongoliska folkrepubliken inte skulle vilja delta i sanktioner mot Sydafrika, så har det kanske ingen större betydelse. Men det är ju inte detta man har grälat om. Man har tvistat om huruvida det finns möjligheter att genomföra effektiva sanktioner utan Englands medverkan. På den punkten har herr Wedén fått ge sig, och det är ju bra det, men han borde helst också låtsas om det.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björks i Göteborg argumentering var på vissa punkter så pass missvisande att jag inte kan låta bli att störa kammaren än en gång. Jag har, tycker jag, talat allför mycket förut i dag.

Den ena punkten gällde mitt ageran-

de i läkemedelsfrågan. Herr Björk hade modet att göra gällande att jag skulle ha tagit upp den frågan uteslutande av hänsyn till det svenska näringslivet och för att spela på det missnöje som eventuellt skulle kunna finnas inom det svenska näringslivet med hänsyn till rhodesiablockaden. Jag tycker inte att man bör göra sådana tillvitelser här i kammaren. Det finns inget som helst stöd för herr Björks påstående.

Herr Björks redovisning av vad som hände i Europarådet med anledning av den svenska socialdemokratiska aktiviteten då det gällde rhodesiablockaden är också missvisande. Jag tror inte att herr Björks agerande där nere syftade till att stärka FN:s sanktionsbeslut i och för sig, utan jag tror att andra syften låg bakom. Men det lämnar jag därhän. Att jag personligen inte kunde acceptera det Björkska förslaget att engagera Europarådet i rhodesiafrågan och för sanktioner berodde på att det icke finns någonting i Europarådets statuter som medger att rådet sysslar med sanktionsåtgärder.

Hade det socialdemokratiska initiativet, som herr Björk förde fram, syftat till att Europarådet skulle uttala sin anslutning till vad FN hade beslutat, hade jag inte haft någon invändning alls att göra. Men i själva verket syftade herr Björks initiativ längre, nämligen till att Europarådet som sådant skulle diskutera en förstärkning och en utvidgning av sanktionerna gentemot Rhodesia, och detta ligger helt utanför Europarådets kompetens. Det var därför jag opponerade mig.

Jag har intagit samma ståndpunkt gentemot Europarådet som jag har hävdat vara riktigt gentemot FN — på den senare punkten har jag såvitt jag förstår herr Björk med mig — nämligen att Sverige skall se till att stadgarna för olika internationella organ verkligen tillämpas efter sin ordalydelse och att vi inte tänjer dem därutöver. Vi bör alltså i det hänseendet vara formalister.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fästa herr Björks i Göteborg och kammarens uppmärksamhet på att den reservation som jag har avgivit är en reservation till ett bestämt utskottsutlåtande. Jag har alltså i reservationen berört de saker som utskottsutlåtandet tar upp. I utskottsutlåtandet finns inga av de kriterier nämnda som herr Björk här talade om, och bl. a. av den anledningen har jag inte diskuterat dem, men jag upprepar att de var självklara.

Får jag emellertid sedan tillfoga, herr talman, att jag tror att herr Björk har rätt på en punkt, nämligen då han säger att det verkligen behövs — om jag fattade honom rätt — bestämda och energiska insatser för att samla en opinion, till att börja med i Europa, omkring uppfattningen att det kan behövas t. ex. ett beslut om bindande sanktioner mot Rhodesia. Här behövs verkligen insatser för att samla en opinion även i den sydafrikanska frågan.

Jag skall gärna säga att det är ett framsteg om herr Björk i Göteborg och jag är överens om att vi båda, liksom vi alla för övrigt, besitter endast skärvor av den fulla kunskapen. Det är självklart! Men jag skulle önska att ytterligare en sådan skärva inginge i herr Björks kunskaper, nämligen ett inseeende av att hans eget agerande är till hinder för en sådan samling av opinionen som han själv säger sig vilja åstadkomma.

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohman säger att jag misstänkliggör hans motiv. Omedelbart därefter misstänkliggör han mina motiv när det gäller aktionen i Europarådet. Herr Wedén säger att min verksamhet är till hinder för en samling i frågan.

Jag saknar anledning att kommentera dessa olika uttalanden.

Till herr Bohman vill jag bara säga att det motiv som han nu anför för att han icke ville stödja aktionen i Europarådet saknar grund. Resolutionsförslaget innebar icke något förslag om att Europarådet självt skulle ta initiativ till sanktioner, och så uppfattades det inte heller.

Vad gäller dess formella karaktär och dess förenlighet med Europarådets stadga kan det kanske nämnas att en av undertecknarna tidigare har varit Europaförsamlingens president; han kanske har litet större möjligheter än herr Bohman att bedöma resolutionens formella korrekthet. Vad resolutionsförslaget uttalade var en förhoppning om att ministerkommittén skulle kunna bidra till samordningen av medlemsstaternas ytterligare sanktionsåtgärder. Det innebär icke ett krav på att ministerrådet självt skulle ta initiativ till sådana sanktioner. Om nu herr Bohman tyckte att formuleringen var oklar, kunde han ha yrkat på en ytterligare precisering i stället för att rusa i väg och bryta den svenska enigheten i frågan.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om den omständigheten att en person tidigare varit president i Europarådet ger honom större förmåga att bedöma rådets kompetens. Jag anser att jag också med lika god rätt kan göra detta.

Om resolutionsförslaget enbart hade syftat till att stödja FN, hade det icke föranlett någon erinran från min sida, vilket jag också framhöll nere i Strasbourg. Nu syftade det längre. Det begärde dessutom en kartläggning av vad som hade gjorts av Europarådets stater för att stärka sanktionsbeslutet. Därom är väl inte heller så mycket att säga. Men det gick ännu längre; man skulle också pröva vad som ytterligare kunde göras för att genom sanktionsåtgärder åstadkomma ett resultat i Rhodesia. Det är framför allt den sista punkten som

Utrikes- och handelspolitisk debatt

jag finner — vad nu än den apostroferade presidenten må tycka — ligga utanför Europarådets verksamhetsområde.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag har behov av att endast på en enda punkt beröra herr Björks magistrala eller kanske snarare litet skolmästaraktiga anförande. Anledningen därtill är att denna punkt är sakligt betydelsefull; det gäller nämligen den lilla insinuanta vändningen mot herr Bohman beträffande rhodesiasanktionerna med embargot av läkemedel.

Till detta vill jag i korthet säga att jag personligen har erfarit att det har väckt vemod och förvåning i stora kretsar. Jag har mött denna reaktion bland människor som varit verksamma inom Röda korset och Rädda barnen. Det är sådana människor som vant sig vid att tänka i den digniteten att hjälp med livsmedel och medicin, läkare och vård tar över motsättningar av både politisk, rasbetonad och religiös karaktär. Man drar inte sådana gränser när det gäller att hjälpa människor i sjukdom och nöd. Därför tror jag att det är riktigt, att utrikesledningen, i den mån det blir möjligt, allvarligt omprövar denna fråga.

I övrigt skall jag be att i all korthet vid denna tidpunkt få inskränka mig till att på tre punkter uttala min positiva överraskning över regeringsförklaringen här i dag. Det gäller för det första den allmänna skildringen av situationen i u-länderna. Jag tror att det realistiska och öppna språk, som förs i regeringsdeklarationen på den punkten, är av värde i all den mycket falska och verklighetsfrämmande romantik som frodas här i landet. Det är bättre att öppet säga hur det är. U-hjälpen har drivits fram till en stor folkrörelse och flertalet människor, som känner sig engagerade, har aldrig varit där ute och har inte en aning om hur det i praktiken ser ut och därför så lätt gör sig felaktiga föreställningar.

Den andra punkten där jag gärna vill

erkänna att jag blev positivt överraskad gäller den nya attityden inför den omstrukturerad av marknaderna i Europa, som vi av allt att döma står inför inom en icke alltför avlägsen framtid. Jag tar fasta på att regeringen efter utrikesministerns och handelsministerns inlägg i dag kommer att se till, att politisk dogmatik och andra mera tomma och innehållslösa föreställningar icke får hindra anpassning till ett nytt marknadsläge där Sverige måste ha kontakt för att kunna leva vidare.

Jag vill slutligen också ansluta mig till skildringen av nedrustningsfrågan, och där har jag, herr talman, behov av att ett ögonblick stanna för vad utrikesministern meddelat i deklarationen i dag. Det är viktigt att opinionen i Sverige blir upplyst in concreto om denna problematik. Utrikesministern hade en replik på förmiddagen, och jag hade en känsla av att det i och för sig förfärande faktum han upplyste om lämnade kammarens ledamöter tämligen oberörda. Han citerade den biträdande chefsdelegaten i den amerikanska delegationen i Genève, Fischer, som uttalat att sedan nedrustningskonferensen våren 1962 — alltså i dagarna för fyra år sedan — tog sin början, då amerikanerna lade fram ett förslag om att frysa atomupprustningen, ett förslag som emellertid avvisades av den ryska delegationen, hade denna upprustning och anskaffning av nya atomvapen stigit med den siffra som utrikesministern här nämnde, nämligen 550 procent, och det kunde antas att utvecklingen varit parallell på den ryska sidan. När man vet att man i varje fall 1963 var framme vid en betydande, vad de amerikanska experterna på området kallar »over kill capacity» (överkapacitet i effekt att döda och utrota mänskligheten på jorden), så förstår man vilken fasansfull arsenal det finns både i väster och i öster om ett nytt världskrig skulle bryta ut.

Det är mot denna bakgrund man har

att se den skildring som finns — i knapphet naturligtvis, men ändå i klartext — i deklarationen nämligen att det har framlagts ett förslag, som supermakterna i allt väsentligt är ense om, att få världens länder att ansluta sig till en konvention om icke-ytterligare spridning av atomvapen. Häremot har Sverige och även de övriga åtta icke allierade staterna lagt fram ett motförslag om totalt provstopp eller — eventuellt och — produktionsstopp för atomvapen.

Jag vill säga här inför kammaren att skulle supermakterna få igenom sitt förslag om icke-spridningsavtal, som till min förvåning bland stora kretsar av de växande svenska skaror, som nu tycks ansluta sig till en pacifistisk uppfattning, har vunnit livlig sympati, innebär det ur världsfredens synpunkt den enda vinsten att de små länderna, som icke har kärnvapen, framför allt de som icke är paktanslutna, skulle berövas sin handlingsfrihet, medan däremot samtliga övriga länder, de som är anslutna till NATO-pakten eller Warszawapakten, liksom naturligtvis framför allt de båda supermakterna, skulle ha fortsatt handlingsfrihet och kunna fortsätta att lagra hur mycket kärnvapen som helst.

Det är alltså en ur världsfredens synpunkt utomordentligt viktig fråga som för närvarande behandlas i Genève. Jag anser att detta är en av de verkligt stora frågor, varom svenska folket behöver upplysas. Man behöver här en stark folkmening att falla tillbaka på när man gör sitt bästa för att få fram ett riktigt beslut, dvs. ett beslut som i någon mån hejdar kärnvapenupprustningen.

I det fallet kan man naturligtvis göra den invändning, som herr Ohlin gjorde på förmiddagen, att det inte räcker att begränsa denna nedrustning eller detta stopp för fortsatt upprustning enbart till kärnvapen. Det är principiellt alldeles riktigt, det är väl alla ense om. Det är givet att det, som herr Ohlin tillade, lätt blir en snedbalans på den kon-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ventionella vapensidan i Europa, om vi skulle få total nedrustning på kärnvapensidan och ingenting gjordes mot de konventionella rustningarna. Men mot bakgrunden av de fakta som relateras i deklarationen och som understrukits av mig måste man ändå säga att det är så väsentligt att i första rummet få stopp på kärnvapenupprustningen, att relationen krymper samman till en mera teoretisk än praktisk frågeställning. Så långt ger jag min anslutning till deklarationen.

Om jag sedan, herr talman, något får uppehålla mig vid vad regeringsdeklarationen säger i vietnamfrågan, har jag ett behov av att göra en nyansering även beträffande denna. I deklarationen skildras den opposition mot den amerikanska regeringens politik som växt fram och enligt deklarationen fortfarande växer fram och förstärkes i Amerika. Längre trodde jag själv att detta var riktigt och att vad jag läste härom i svenska tidningar var verklighetstroget. Under september månad i höstas hade jag emellertid tillfälle att tillsammans med ett antal riksdagskamrater göra en resa genom Förenta staterna.

Jag sökte där lägga manken till för att utforska opinionen och snart står det klart, att de gallupundersökningar som görs i Amerika talar ett tämligen riktigt språk. Det finns många nyanser inom opinionen bland den väldiga befolkningen i Förenta staterna i fråga om kriget, men den starkaste oppositionsrörelsen är otvivelaktigt — det visar också gallupundersökningarna — den som fortast möjligt vill ha slut på detta krig och därför kräver insatser av mycket större dignitet än som hittills har förekommit. Jag skulle tro att vad som utgör den svåraste påfrestningen för den amerikanska regeringen blir att hålla dessa kretsar i schack, så att de inte växlar till en stormande folkopinion som kräver en väsentlig utökning av vietnamkriget, alltså just det som man i regeringsdeklarationen

Utrikes- och handelspolitisk debatt

säger att vi inte under några förhållanden kan tänka oss.

Det hade varit riktigare för att få en bättre balans i regeringsdeklarationen, om man, efter att ha skildrat den folkstämning som blir mer och mer oppositionell, vilket jag alltså inte tror på, även talat om de hearings i den amerikanska senaten, som vi också har sett i svensk TV, och dessutom tillagt hur dessa hearings slutade. Mina ärade kammarmakrater! Vi vet ju alla, att de slutade med en förkrossande majoritet för den politik som Vita huset fört. Jag vill minnas att det i senaten bara var två röster emot och i runt tal ett hundra röster för denna politik. Detta visar ju att den bild man får uppmålad i Sverige av att det skulle finnas en djupare splittring inom den amerikanska nationen i vietnamfrågan är oriktig. Det finns dess bättre olika åsikter, men en sådan splittring förekommer inte. Man kan beklaga det eller inte, beroende på vilken inställning man har, men man kan inte på denna punkt bestrida faktum.

Jag hörde noggrant på socialdemokraternas ledare i denna kammare, herr Bengtsson i Varberg, när han talade på förmiddagen, och några ögonblick efteråt lyssnade jag lika noggrant på kommunisten Hermansson. Jag reserverar mig naturligtvis för finformuleringar och eventuella upptäckter, när man läser dessa anföranden. Men vid det spontana intrycket, som ofta blir avgörande, slog det mig hur små skillnaderna var mellan dessa båda talare och vilket svalg som skilde herr Bengtssons i Varberg anförande och framställning ifrån regeringsdeklarationen som utrikesministern nyss hade läst upp. Jag behöver inte säga att för mig var det självklart att detta var ett av de positiva dragen i regeringsdeklarationen.

Jag vill emellertid som ett bestämt intryck säga att med tanke på den gentemot Amerika mycket starkt polemiska

— jag skall inte säga antiamerikanska — opinionsbildning som under många månader drivits här i landet är det inte märkvärdigt, om vi, som intresserar oss för militära förhållanden och i viss mån även polisiära sådana, har kunnat lägga märke till hur den aktivitet som utvecklas från den kommunistiska sidan har tilltagit i styrka. Det är alldeles självklart att den skickliga propaganda, som man från kommunistiskt håll lagt upp i den medström som skapas av denna opinionsvåg, har tillfört dessa element en goodwill, som man enligt min mening nog måste ge akt på.

Den är inte helt oriskabel. Jag skall inte nämna något annat än den mycket närgångna uppmärksamhet som visas t. ex. alla militära övningar, som pågår i svenska farvatten och jag noterar, vilket jag kanske tidigare någon gång gjort här i kammaren, att när de svenska örlogsenheterna kommer ut till platsen för övningarna är de främmande iakttagarna också där, nästan lika säkert som amen i kyrkan.

Vad jag sagt är enbart ägnat att mana till uppmärksamhet även i fortsättningen, och jag tar för givet att regeringen är medveten om nödvändigheten härvidlag.

Herr talman! I samband med Vietnam skulle jag vilja tillägga en sak som jag nyss glömde bort. Jag har haft tillfälle att träffa tämligen inflytelserika personer från några av småstaterna i Sydostasien, nämligen Burma, Thailand och Filippinerna. Det är intressant att observera hur diametralt annorlunda perspektivet ter sig för representanter för dessa — skall vi säga — relativt demokratiska länder än i de mest radikala svenska kretsarna. I dessa länder betraktar man det amerikanska stödet, som ju är dubbelsidigt och avser både krig och återuppbyggnad, som ett livsvillkor för att små, fria stater över huvud taget skall kunna existera i fortsättningen i denna del av världen.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr talman! Efter de reflexioner jag nyss utvecklade beträffande de totalitära ländernas intresse för oss skulle jag vilja vända på steken och säga, att det här i landet finns människor som också har intresse för de totalitära staterna — i synnerhet för de enskilda människorna där.

Med hänsyn till all den omtanke som vi med rätta, jag understryker med rätta, ägnar de förtryckta folken i Afrika och Asien, är det i detta sammanhang tillbörligt att även komma ihåg människorna bakom järnridån, som också är förtryckta. Jag skall som bevis för att det finns sådan omtanke hos oss be att få läsa upp en resolution som för ett par år sedan antogs av en krets representativa medlemmar av folkpartiet. I resolutionen krävdes av den svenska regeringen att frågan om rätten för invånarna i de totalitära staterna att inneha pass, som på samma sätt som för invånarna i icke-kommunistiska länder möjliggör att fritt besöka andra länder skulle tas upp och aktualiseras genom förslag till Förenta Nationerna eller till annat lämpligt forum.

Endast några tiotal mil från oss lever människor under sådana förhållanden som, när det gäller de mänskliga rättigheterna, snarare är sämre än för många folk i Asien och Afrika.

Jag vill här också påminna om den grupp av från sovjetockupationen landsflyktiga människor från de baltiska länderna, som en gång kom hit och som nu har blivit nyttiga svenska medborgare men som odlar minnet av sin hembygd på andra sidan Östersjön och sin frändskap med de människor som bor kvar där. Jag vill här framföra ett önskemål från dem, som jag vet delas av många rikssvenskar, nämligen att åt dessa människor utverka möjligheter att skicka gåvopaket tillsina i hemlandet kvarvarande anhöriga. De har det svårt. Många är deporterade till andra delar av Sovjetunionen. Där-

för föreligger det så mycket större behov av denna möjlighet att hjälpa från Sverige. Men självklart är att hjälpen skall ges på sådant sätt att garantier skapas för att adressaterna verkligen får sina försändelser.

Herr talman! Jag vill sluta med att rikta en vädjan till utrikesministern från många tusen människor här i landet att man genom departementet tar upp förhandlingar om sådana hjälpaktioner till behövande människor i länder bakom järnridån. Detta är inte att kränka någon. Det är att hjälpa — och det bör vara en central uppgift för oss alla i detta land.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! I regeringens utrikespolitiska deklaration som vi har fått del av i dag ägnas Sydafrika och dess raspolitik ganska ringa utrymme och uppmärksamhet. Men hos den svenska folkopinionen tror jag att frågan inte har minskat i intresse under åren som gått. I Sydafrika och bland de afrikaner som varit tvungna att lämna sitt land därför att de vågat kritisera den rådande fascistregimen har intresset för frågan inte minskat.

Jag har skrivit på motion II: 428 och vill här kortfattat redovisa anledningen till att jag satt mitt namn under motionen. Herr Wahlund har tidigare lämnat en redogörelse för sydafrikafrågan i FN. Den svenska inställningen ledde länge till en indifferent hållning i sydafrikafrågan, men så småningom har en alltmer kompakt hemmaopinion kommit regeringen att moderera sin inställning och att gå ifrån sin tidigare mera passiva roll. Sveriges röstning för det afroasiatiska förslaget i fjol höstas var ett steg i rätt riktning, och vi hälsar det med tillfredsställelse. Även formuleringarna i det föreliggande utskottsutlåtandet är bättre än vid tidigare behandling av liknande motioner. Regeringen ligger emellertid ännu liksom utskottets majoritet be-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tydligt efter den svenska opinionen och motionärerna.

Situationen i Sydafrika är, som sagts här tidigare, nu allvarligare än någonsin. Detta konstaterande har kunnat göras många gånger förr i debatter här i riksdagen. Metoderna från den rådande regimens sida finslipas och förtrycket skärps. Möjligheterna att få till stånd en fredlig lösning är nu ytterligt små. Chanserna för utomstående att påverka situationen så att man får en fredlig lösning synes inte vara stora. Samtidigt växer de västerländska kapitalinvesteringarna i Sydafrika.

I den situationen har jag ansett att internationella sanktioner bör eftersträvas. Sverige har, som framhålls i motionerna, plikt att som neutralt land och som föregångsland för internationella humanitära aktioner gå i spetsen. Vi motionärer anser att Sverige bör ta initiativ. Jag är fullt medveten om att det tillkommer säkerhetsrådet att med för alla medlemsnationer bindande verkan besluta om sanktioner. Men man kan ju dessutom rekommendera sanktionsåtgärder, och det har man gjort i fråga om Rhodesia. På samma sätt kan även generalförsamlingen rekommendera sina medlemmar att ingripa med sanktioner mot en stat. Från november 1962 finns en rekommendation till medlemsstaterna att ansluta sig till en rad ekonomiska sanktionsåtgärder mot Sydafrika, men Sverige har inte gjort någonting för att uppfylla vad som har rekommenderats.

Vi menar att det är angeläget att Sverige snarast tar konkreta initiativ i FN för att få till stånd internationell bojkott mot Sydafrika. I utskottsutlåtandet finns liksom tidigare år, dock ej så starkt accentuerat, argument mot sanktionsförfarandet. Det har även påvisats att problematiken kring ekonomiska sanktioner under senare tid fått ökad belysning genom säkerhetsrådets rekommendation om sådana åtgärder mot regimen i Rhodesia. Erfarenheter

av dessa försök blir enligt utskottet av betydelse för bedömningen av liknande sanktioner mot Sydafrika. Därvidlag kan jag bara konstatera, att ett av de största problemen med bojkotten mot Rhodesia är den handel som går via Sydafrika. En effektiv bojkott mot Sydafrika skulle även göra bojkotten mot Rhodesia effektiv.

Dessutom bör statsmakterna rikta en uppmaning till alla statliga förvaltningar och alla statliga företag att helt avstå från import av sydafrikanska varor. Jag är liksom reservanten herr Wedén helt medveten om att detta icke är något betydelsefullt ekonomiskt påtryckningsmedel i och för sig, men det skulle vara uttryck för riksdagens och regeringens avståndstagande från apartheidpolitiken. Jag är också ense med herr Wedén om att den svenska regeringen genom egna initiativ eller på annat sätt skall underlätta en vidgad nordisk aktivitet i sydafrikafrågan samt att regeringen skall ta lämpliga initiativ till beslut i säkerhetsrådet om bindande sanktioner mot Rhodesia.

För att få till stånd effektiva sanktioner, dvs. med de viktigaste stormakterna som deltagare, skulle det vara av stort värde, menar vi, om Sveriges riksdag uttalade sig för en officiell handelsbojkott av sydafrikanska varor. Detta uttalande skulle få stor moralisk betydelse bland alla tveksamma politiker runt om i världen. Man kan kanske tycka att vi därmed tillmäter Sverige en alltför stor betydelse, men vi tror att vår neutrala hållning och vår ställning i FN gör att det finns fog för ett sådant påstående.

Jag vill avslutningsvis säga att jag har för avsikt att rösta för den reservation som herr Wedén har avgivit till utskottsutlåtandet.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Regeringsdeklarationen innehåller inte mycket om den svenska bistandsverksamheten i u-länderna. Men

Utrikes- och handelspolitisk debatt

den tangerar vad som med all rätt beaktas som ett centralt problem, nämligen frågan om hur och hur snabbt klyftan mellan de rika och de fattiga länderna kan minskas. Att försöka uppnå en bred höjning av den rent materiella standarden bland de fattiga folkens enskilda människor genom bättre och tryggade inkomster är sannerligen inte något självändamål. Möjligheterna härför är i själva verket grunden och förutsättningen för att vår biståndsverksamhet skall bli meningsfull och få något bestående värde. Humanitära insatser inom hälso- och sjukvård förlorar nämligen mycket av sin mening om patienterna, sedan de botats, på grund av bristande resurser hos dem själva och hos samhället inte har möjlighet att upprätthålla den hygieniska standard som är nödvändig för att de inte skall bli sjuka på nytt. Men härvidlag krävs att de enskilda människorna har inkomster och att samhället därmed får möjligheter att anlägga och driva sådana serviceanordningar som vatten- och avloppsanläggningar. Hur god undervisning en mamma än får i spädbarnshygien kan man inte vänta att hon skall kunna tillämpa kunskaperna, om hennes enda tillgång till vatten utgörs av vad hon kan samla upp med en rostig konservburk i vägbanans hjulspår.

För att komma till rätta med brist-sjukdomarnas härjningar bland barnen i många av u-länderna kan man naturligtvis genom sjukvårdsinsatser uppnå en del — men bara en liten del. Genom undervisning kan man också lära föräldrarna hur kosten skall vara sammansatt. Goda insatser på dessa områden har gjorts av svenska läkare och sköterskor i Afrika och Asien. Men om bristsjukdomarna skall kunna bringas att försvinna helt, måste nivån hos hela folket höjas både materiellt och kunskapsmässigt.

Undervisning på bred bas, hävandet av miljoner vuxnas analfabetism, vida-

reutbildning — inte minst i form av yrkesutbildning — är också förutsättningar för att u-ländernas folk skall kunna hjälpa till med egen kraft att lyfta sig upp till den högre ekonomiska och sociala utvecklingsnivå som är nödvändig för att funktionsdugliga demokratiska system skall kunna skapas i deras länder. Dit kan man inte nå så länge den övervägande delen av ett lands befolkning på grund av okunnighet är fången i medicinmäns våld och av seklers vidskeplighet och fördomar.

Herr talman! Jag har här pekat på några avsnitt av mänskligt liv och mänsklig samlevnad, där utveckling och framåtskridande i såväl fattiga som mindre fattiga länder är intimt beroende av den rent materiella standardnivån och dess utveckling. Exempelen kan mångfaldigas, men jag skall inte trötta med det utan i stället dra den slutsats som ligger så nära.

Visst måste vi fortsätta det inledda arbetet av humanitär art för att bota sjukdomar och hindra undernäring och svält. Vi får inte heller förtrötta i våra strävanden att utveckla och förbättra skolundervisning och yrkesutbildning och så långt det är möjligt även vuxenutbildning i u-länderna. På alla dessa områden finns många värdefulla erfarenheter att göra och mycket att vinna i fråga om effektivitet genom samarbete med den svenska missionen, som i flera av dessa länder gjort betydelsefulla insatser och förvärvat gott anseende. Ett biståndsprojekt som den i dagarna etablerade svenska lärarhögskolan i Nairobi är också värt allt stöd.

Men det blir alltmer uppenbart att enbart biståndsverksamhet av denna art inte är tillräcklig. På lång sikt kan man inte därigenom lösa u-ländernas problem. De materiella resurser som både de enskilda människorna och samhället behöver härför måste komma från människornas eget arbete. Eftersom just arbetstillfällen saknas i en för oss oanad utsträckning i u-länderna är det nöd-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vändigt att jämsides med den konventionella biståndsverksamheten hjälpa dessa länder att bygga upp en produktion för att skapa såväl sysselsättnings- tillfällen som efterfrågan.

I första hand är det därvid angeläget att bygga ut basnäringarna. Framför allt jordbruket kan i många fall bringas upp till betydande avkastningsökningar. Detta har stor betydelse också med hänsyn till den tilltagande svälten i världen. På många håll finns vidare väldiga arealer med särdeles goda förutsättningar för högproduktivt skogsbruk med stora årsavkastningar och korta omloppstider.

Det motstånd mot utländska kommersiella engagemang, som tidigare varit vanligt i många u-länder, har nu ersatts med klara önskemål om att få det hitillsvarande humanitära och tekniska biståndet kompletterat med enskilda investeringar i de egna länderna. Det framstår alltmer uppenbart att u-länderna själva anser att uppbyggandet av ett näringsliv och en industrialisering är nödvändiga förutsättningar för en höjning av levnadsstandarden. Arbetstillfällena och försörjningsmöjligheter måste skapas både för landsbygdens över-skottsbefolkning och för det växande storstadsproletariatet.

Att lämna u-länderna effektiv och snabb hjälp i dessa avseenden är en lokaliseringspolitisk uppgift av enorm omfattning. För att den skall kunna lösas fordras en samordning av biståndsorganens och näringslivets insatser. Men det är också nödvändigt att biståndsländerna för en politik, som underlättar och stimulerar näringslivets investeringar i u-länder. De värden som dessa därigenom tillförs är inte begränsade till själva investeringskapitalen. Teknisk, ekonomisk och administrativ kunskap och erfarenhet följer med liksom tillgång till forskningsrön och organisation för marknadsföring. Moderbolagens erfarenheter av yrkesutbildning är också värden, som inte direkt kan uppskattas i pengar.

Sveriges officiella hållning till den alltmera nödvändiga samordningen av konventionell biståndsverksamhet med enskild kommersiell och industriell verksamhet i u-länderna har inte riktigt hunnit med i utvecklingen. Den har alltså jämt en puritansk prägel, som inte riktigt är av denna världen. Den är därför mogen för en omprövning.

Det borde vara självklart att också Sverige vidtar åtgärder för att underlätta för svenska företag att kommersiellt och industriellt bidra till att öka takten i u-ländernas ekonomiska och sociala utveckling. Här för krävs emellertid bl. a. ändringar i skattelagstiftningen, införande av investeringsgarantisystem och andra handelsstimulerande åtgärder.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! När riksdagen för mer än elva timmar sedan inledde dagens utrikesdebatt hade omedelbart dessförrinnan val förrättats av ledamöter och suppleanter i Europarådets rådgivande församling. För den stora allmänheten torde det knappast föreligga något intresse för eller några kunskaper om denna nu ganska gamla församling. Arbetet inom Europarådet förflyter utan någon påtaglig uppmärksamhet från vårt lands press och andra opinionsbildande organ. Mig veterligt har radio och television aldrig gjort något försök att sprida kännedom om församlingen i Strasbourg. Opinionen inom de central-europeiska länderna torde vara betydligt mera uppmärksam på debatterna och rekommendationerna från Europarådet.

Detta är naturligtvis förståeligt. Europaproblemen fångar på kontinenten intresset i väsentligt högre grad än hos oss. Den svenska debatten visar engagerat intresse för världsproblemen i stort och fäster största vikten vid För-enta Nationernas insatser i kampen för världsfred och mot världsnöd. Inom vår del av kontinenten betyder väl det mera begränsade nordiska samarbetet också

mera påtagliga vinster, såväl ekonomiska som kulturella.

Men, herr talman, även hos oss får europafrågorna allt större betydelse. Dagens regeringsdeklaration upptar många sidor av redogörelse och diskussion om marknadsfrågorna och därmed förknippade angelägenheter av politisk och ekonomisk natur. I den debatt som påverkar den kommande lösningen av marknadsproblemen spelar diskussionerna i Strasbourg en väsentlig roll. Ledande parlamentariker från de västeuropeiska länderna ger uttryck åt de skilda politiska opinionerna, och inför församlingen uppträder vid varje session representanter för olika regeringar.

Vid majsessionen år 1965 talade den svenske utrikesministern inför församlingen och gav en uppmärksammat motivering för vårt lands inställning till olika världsproblem. Talet rönt betydande uppmärksamhet och innehöll bl. a. ett understrykande av den vikt som Sveriges regering fäster vid Europarådets verksamhet. Jag vill gärna ge uttryck åt den uppskattning som talet ägnades såväl från parlamentarikerhåll som av de ansvariga tjänstemännen inom församlingen.

Vid den kommande sessionen under den första majveckan i år kommer Förenta Nationernas generalsekreterare att tala inför Europarådet. Denna händelse får tolkas som uttryck för den stora vikt man inom världsorganisationen fäster vid rådet. Det finns mot bl. a. denna bakgrund anledning att hoppas att de opinionsbildande organen i Sverige skall ägna Europarådet större intresse i framtiden än hittills. Församlingen är ett forum, inför vilket svensk parlamentarisk opinion kommer till tals med politikerna ute i Europa, och via våra representanter kanaliseras förståelse och kunskaper om de europeiska problemen in i vår egen hemmadebatt. Det skulle vara av stor betydelse om radio, television och press i Sverige ville intressera sig för Europarådets arbete.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Intresset för rådet har under det senaste året mycket påtagligt spritt sig till Östeuropa, och det håller på att växa fram ett betydelsefullt samarbete med östeuropeiska stater på bl. a. dokumentationens område. Jag vill i den svenska riksdagens utrikesdebatt uttala förhoppningen att detta samarbete snabbt skall utvecklas.

När det gäller de stora internationella problemen saknar jag anledning att vid denna tidpunkt i utrikesdebatten försöka mig på några analyser. Bara några ord, herr talman, på en enda punkt: Beträffande vietnamfrågan har jag ofta frågat mig varför Sovjetunionens regering inte visat större aktivitet i syfte att åstadkomma medling mellan parterna. Resultatet av den ryske regeringschefens medling mellan Indien och Pakistan är otvivelaktigt värd den största beundran. För var dag som går blir eländet allt större bland Vietnams befolkning. Den utomstående betraktaren upplever Förenta staternas försök att nå förhandlingar som misslyckade. I den så tragiskt fastlåsta situationen måste nya uppslagsändar sökas. Mot denna bakgrund har opinionen i världen anledning att vänta sig försök från Sovjetunionens sida att föra de stridande parterna till förhandlingsbordet.

Riksdagen har i dag att i anslutning till utrikesdebatten behandla ett utlåtande från utrikesutskottet i anledning av motioner om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor. Vi hade vid förra årets riksdag en motion av ungefär motsvarande innehåll. Utskottet kunde då inte föreslå bifall till motionen. Även i år intar utskottet samma ställning. Det är härvidlag enhälligt. I utskottets hemställda föreslås att riksdagen måtte anse motionerna besvarade med vad utskottet anfört. Herr Wedén har dock i en reservation utan att yrka bifall till motionerna med egna motive-ringar yrkat att riksdagen skall ge till känna vissa synpunkter. Det omöjliga i vissa av herr Wedéns synpunkter har

Utrikes- och handelspolitisk debatt

belysts av andra talare tidigare under debatten. Jag vill här endast i största korthet motivera utrikesutskottets inställning.

För att sanktioner skall bli effektiva måste de vara universella. En ensidig svensk eller nordisk handelsblockad kommer endast att utgöra en officiell demonstration utan någon som helst inverkan på den sydafrikanska ekonomin. En begränsad aktion utan effekt kommer att snarare stärka än försvaga den sydafrikanska regeringens ställning. Sveriges uppgift måste sålunda vara att inom Förenta Nationerna söka påverka opinionen i riktning mot universella åtgärder mot den rasdiskriminerande regeringen i Sydafrika. Jag vill här också erinra om att vi genom medlemskap i Förenta Nationerna liksom medlemskapet i GATT i hög grad är förhindrade att ensidigt företa sanktionsåtgärder.

Men, herr talman, självfallet delar utskottets ledamöter den avsky inför händelser i alla delar av världen som i likhet med vad som sker i Sydafrika innebär förföljelse av människor för hudfärgens skull. Jag vill för min del uttala den största sympati och förståelse för den ungdomsopinion i vårt land som kräver ingripanden av olika slag i Sydafrika. Vid närmare eftertanke borde det dock vara naturligt för alla att vad vi skall eftersträva är effektiva och sålunda meningsfulla insatser. Demonstrationer kan möjligen ge oss personlig tillfredsställelse men påverkar inte det ringaste de förhållanden som vi vill undanröja.

Herr Wedén framför i sin reservation önskemål om regeringsinsatser för att i säkerhetsrådet få till stånd ett bindande beslut om sanktioner mot Rhodesia. Härvidlag delar jag herr Wedéns synpunkter i och för sig, men den frågan är inte aktuell i samband med den motion som vi i dag behandlar. I sitt försök att skruva sig fram till en annan skrivning än utrikesutskottets väljer

herr Wedén sålunda metoden att till viss del tala om något annat. Önskemålen med avseende på Rhodesia är för övrigt redan tillgodosedda, vilket framgår av dagens regeringsdeklaration.

Herr Gustavsson i Alvesta har under debatten nyligen utvecklat skälen för sitt motionsyrkande i sydafrikafrågan. Alla hans synpunkter har under dagens debatt blivit bemötta. Jag saknar följaktligen, herr talman, anledning att nu ta upp dem till förnyad granskning.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta med någon polemik. Jag ville bara säga några ord med anledning av herr Alemyrs anförande, som på en punkt berörde möjligheterna för en stat att, med hänsyn till GATT och andra internationella handelsavtal, handla när det gäller att vidta åtgärder av sanktionskaraktär. Detta har spelat en viss roll i diskussionen, och det finns något uttalande om det i utrikesutskottets utlåtande som kan ge anledning till tvekan. Jag skulle därför, herr talman, vilja förklara hur jag uppfattat situationen på denna punkt och dessutom fråga utrikesministern om han är i tillfälle att säga någonting om sin egen uppfattning.

Jag tar alltså för givet att ett beslut av bindande karaktär från säkerhetsrådets sida om sanktioner tar över GATT och andra handelsavtal. Jag fattar det även så att ett beslut om rekommendationer i säkerhetsrådet i det avseendet har samma verkan. Jag uppfattar det — försiktigt uttryckt — inte alls såsom klart att inte också en rekommendation i generalförsamlingen om åtgärder av sanktionskaraktär i varje fall kan göra det tveksamt, huruvida den stat som följer en sådan rekommendation verkligen bryter mot GATT eller andra internationella avtal av handelskaraktär.

Jag ställer denna fråga därför att det, herr talman, irriterar mig en smula att detta argument oupphörligt återkommer. Jag tror att det vore värdefullt om

vi fick klarhet om vad det är som rent folkrättsligt har prioritet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag skall omedelbart besvara herr Wedéns fråga. Enligt vårt förmenande — det visar också den svenska regeringens handlande när det gäller rekommendationer som har utfärdats av säkerhetsrådet — kan vi delta i sådana sanktioner utan hinder av de förpliktelser som vi iklätt oss exempelvis genom GATT-avtalet. Lika klart är att ett bindande beslut i säkerhetsrådet om sanktioner tar över GATT-avtalet, eftersom alla i detta avtal involverade ställer sig bakom säkerhetsrådet. Det är ju en förutsättning för att rådet skall kunna fatta ett sådant beslut.

Däremot har jag inte samma uppfattning som herr Wedén beträffande de önskemål eller rekommendationer som kan komma till uttryck i församlingen, ty de har i och för sig ingen inverkan på ett effektivt beslut. Det är endast säkerhetsrådet som kan fatta ett sådant.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inte heller jag gav uttryck för någon absolut uppfattning i det senare fallet. Jag sade bara att det förhållandet väl ändå var tveksamt och inte med någon absolut säkerhet kunde avgöras, vilket jag tycker att utrikesutskottets majoritet försökt göra.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Även jag hade tänkt att något beröra frågan om Folkrepubliken Kinas inträde i FN och möjligen också frågan om vietnamkonflikten. Jag avstår av tidsskäl nu vid avslutningen av en lång dags utrikesdebatt och nöjer mig med att beträffande Kina instämma med mina FN-kolleger herrar Wahlund och Bengtsson i Varberg.

Låt mig i stället anlägga några principiella synpunkter på vårt medlemskap i FN just i dagsläget.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

När FN i höstas firade sitt tjugooårsjubileum, gjorde generalsekreterare U Thant ett par uttalanden, som jag tycker hör hemma också i den svenska utrikesdebatten. Han sade: »Det är inte längre möjligt att tänka sig en värld utan FN.» Beträffande resultaten av de tjugoo års strävanden tillade han: »Vi har uppenbarligen lyckats avvända det värsta, men vi har å andra sidan icke uppnått det bästa.»

Det är säkerligen en klok bedömning, präglad av den måttfullhet som kännetecknar både U Thant och österlandet. Både i framgångarna och i misslyckandena har också vi del, ty Sverige har ju alltifrån början djupt och intimt hört samman med FN. Det var redan den 19 november 1946 som vi fick inträde, alltså i höst för tjugoo år sedan. Sverige var en av de första medlemsstaterna utanför kretsen av deltagarna i San Franciscomötet våren 1945.

Man behöver, herr talman, inte länge delta i FN:s arbete för att märka, att Sverige har ett anseende och ett inflytande som går vida utöver vad vår storleksordning bland nationerna kunde synas berättiga till. Detta har naturligtvis sina särskilda skäl. Jag tror man vågar säga att Sverige tagit sitt medlemskap i FN på allvar, och det har vi anledning att göra även i fortsättningen.

Tillkomsten av ett mycket stort antal unga nationer, som nyligen vunnit självständighet men som i generalförsamlingen och utskotten har lika tungt vägande röster som stormakterna, håller på att skapa en ny situation i FN. Många av de 117 medlemsstaterna representerar starkt konfliktladdade hemmafronter. Därtill kommer i hög grad blocktänkande och flocktänkande, vilket gör att man i ett utskott plötsligt finner sig ställd inför ett förslag som, om det trumfades igenom med majoritetens tryck, skulle kunna åstadkomma betydande olyckor.

Jag hade under mina första år i FN svårt att förlika mig med vetorätten,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

som ju vanligen brukades eller missbrukades av en enda medlemsstat. Nu har jag förstått, att vetorätten kan tjäna ett förnuftigt ändamål, om det skulle visa sig vara av behovet påkallat att någon av stormakterna anser sig behöva bruka denna inbyggda regulator. Dock tror jag ännu mer på en annan faktor i sammanhanget. Det är den fria debatten, där de äldre och mer erfarna demokratiska staterna kan påverka utformningen av förslag, som rymmer alltför kontroversiella element för att kunna bidra till världsfreden. Jag skulle kunna nämna många exempel på sådana kompromisslösningar i de kommittéer, i vilka jag haft min uppgift. Det kan vara nog att nämna det resolutionsförslag som utkristalliserades i fjärde kommittén i höstas, när vi behandlade sydrhodesiakonflikten. Jag gör det så mycket hellre som den frågan ju är aktuell i den svenska riksdagen i dag.

De förslag som då först framlades av den afrikanska gruppen hade varit oantagbara för generalförsamlingen. Genom många och långa samråd och ständigt nya ändringsförslag kom utskottet slutligen fram till ett resolutionsförslag, som till vår glada överraskning samlade inte bara kommitténs flertal utan också och främst de båda supermakterna, Förenta staterna och Sovjetunionen. Att Sydafrikanska unionen och Portugal röstade nej förvånar ju ingen. Verwoerds Sydafrika och Salazars Portugal artar sig alltmer till att bli FN:s verkliga sorgebarn.

Jag har tagit detta exempel för att visa vad de äldre medlemsstaternas erfarenhet och förtrogenhet med parlamentarisk kultur och världspolitisk metodik kan betyda för ett gott resultat. Sverige har förvärvat en viss erfarenhet och ett gott anseende i det stycket. Vi har avstått från demonstrationspolitik och — om vi får säga det själva — hör till de idoga arbetarna i vingården. Vi har släppt till duktigt folk för de olika administrativa uppgifterna, och vi

har inte undandragit oss personella insatser av mycket betydande omfattning på mycket vitt skilda fält. Dag Hammarskjölds namn står väl i särklass när det gäller kombinationen Sverige—FN.

Ekonomiskt sett hör Sverige också till de proportionellt sett största bidragsgivarna. Dock skulle jag vilja säga att vad medlemsstaterna än ger till detta sitt samlande fredsorgan, som ju också är arbetsorgan för en rad sociala, kulturella och humanitära aktiviteter, så är det en billig brandförsäkringspremie, om vi genom denna verksamhet undgår en världsbrand. Det kan låta patetiskt, men i själva verket är det just detta det gäller. Hela FN:s 20-åriga tillvaro är ju en enda sammanhängande historia om kriser alltifrån koreakrisen, laoskrisen, ungernkrisen, kongokrisen, suezkrisen, kubakrisen, palestinakrisen och fram till kashmirkrisen och vietnamkrisen.

Låt mig säga — även om jag vet att det är onödigt i denna församling — att var och en av dessa kriser kan betraktas som en potentiell upptakt till ett världskrig. Men vi har, som U Thant uttryckte det, lyckats undgå det värsta. Hur har det skett? Ofta genom vad man brukar kalla fördröjandets politik. Vi har fördröjt utlösningen, vi har försökt komma till tals med de stridande i stället för att låta kanonerna tala. Och plötsligt har läget förändrats, i vissa fall efter en längre tid, och det har varit möjligt att bilägga striderna.

Givetvis finns det pågående kriser, annars skulle vi inte ha diskuterat det här. Läget är allvarligt beträffande flera av dem. Men vem skulle bättre än FN kunna bidra till de frågors lösning som nu oroar världssamvetet? Jag är övertygad om att FN är bättre skickat än på länge att ta itu med lösningen.

1964 års generalförsamling var förlamad och handlingsoduglig, bl. a. på grund av konflikten omkring Sovjets och en del andra staters vägran att betala FN:s s. k. fredsbevarande insatser.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Man drev den föga demokratiska principen att inte betala för andra beslut än dem man själv biträtt. Enbart Sovjet häftade före höstens generalförsamling i skuld för mer än 312 miljoner kronor. Hotet att beröva Sovjet rösträtt i generalförsamlingen gjorde hela FN manöverodugligt. Därför motsåg man med oro den gångna höstens generalförsamling.

Sovjets prestige tålde väl inte ett återtag. Har man en principiell inställning bör den givetvis också respekteras. Steget togs av USA, som genom sin ambasadör Goldberg den 16 augusti avstod från att påyrka tillämpningen av 19 §. Man förutsatte att Sovjet skulle kvittera med motsvarande ekonomiska åtaganden under en annan rubrik. Så kommer väl tydligen också att ske. Vi fick en normal generalförsamling och ett påtagligt bättre samarbetsklimat mellan Amerika och Ryssland.

Jag nämnde redan tidigare hur resolutionen i sydrhodesiafrågan möjliggjordes genom en sådan samverkan. Nu är frågan hur segern skall följas upp. Ian Smith har verkställt sitt hot om en unilateral självständighetsförklaring och en vit regim i Sydrhodesia. Säkerhetsrådet enade sig som vi vet om att uppmåna medlemsstaterna att avbryta alla ekonomiska förbindelser med Sydrhodesia. Detta betyder nu inte att säkerhetsrådet har beslutat sådana sanktioner, och vi har i dag på nytt erinrats om innebörden i skillnaderna. Jag instämmer i herrar Ohlins och Wedéns påpekanden om nödvändigheten av att man gör allvar av sanktionsrekommendationen sådan den nu är och att i överensstämmelse med herr Wedéns reservation till utrikesutskottets utlåtande nr 2 också vädja om starkare påtryckningar på olika områden.

Jag gör det av två skäl, herr talman. Om Ian Smith och hans mot all humanitet, all demokrati och all rättfärdighet utmanande våldsstat skulle lyckas att upprätthålla sin ställning, skulle det betyda en ödesdiger kompromettering

av själva sanktionsvapnet. Det är en allvarlig sak. Det första fredsförbundet misslyckades i sitt försök att utöva sanktioner mot Mussolinis rövartåg i Abessinien, och det bidrog den gången starkt till det dåvarande folkförbundets sammanbrott. Det andra skälet till oro, herr talman, är att om Sydrhodesia vinner dragkampen om oljan och makten på bekostnad av friheten och mänskovärdet, kan man befara ett genomslag för de unga afrikanska staternas otålighet att få gripa till vapenmakt i rhodesiafrågan. Då gäller det säkert inte bara de vita i Sydrhodesia.

Här ankommer det på Storbritannien och FN att visa en fasthet som inte lämnar rum för några spekulationer om de vitas rätt. Vi bör hjälpa FN att samla sig till ett säkerhetsrådsbeslut om sanktioner. Om det kommer vädjanden från många medlemsstater, är väl ändå säkerhetsrådet en dag berett att ta detta steg. Måhända kan vi då undgå den blodsutgjutelse som annars tycks vara oundviklig.

Frågan om Sydrhodesia har också utlöst en livlig aktivitet inom ett organ med så stort inflytande som Kyrkornas världsråd. Rådets centralkommitté har nyligen i ett uttalande vädjat till olika ansvariga instanser om att göra sitt yttersta för att förhindra och onödiggöra en blodig uppgörelse på Afrikas mark. Kommittén vädjar även till affärsföretag och enskilda, som har handelsförbindelser eller eventuella intressen i Rhodesia, att för rättvisans skull ompröva sin ställning.

Jag har tidigare, herr talman, i denna kammare redovisat personliga intryck från Sydrhodesia och nöjer mig i dag med att säga att jag betraktar ett stöd åt sanktionspolitiken i Rhodesia som ett av dagens viktigaste bidrag till freden i Afrika och därmed till världsfreden som sådan. Vi vet alla hur labil situationen är i de afrikanska staterna av vilka de flesta nu har mer eller mindre stridbara militärregimer.

Herr talman! Detta leder mig till ett

Utrikes- och handelspolitisk debatt

par avslutningsord om själva fredsfrågan. Jag hälsar liksom vi alla med tillfredsställelse den nu framlagda propositionen om ett internationellt fredsforskningsinstitut, förlagt till vårt land. Sverige spelar i FN och dess olika organ en ledande roll på detta område. Vår mer än 150-åriga fred är en förpliktande bakgrund. Därtill kommer att vi undgått de frestelser och misstag som kolonialmakterna varit utsatta för. I stället har vi skaffat oss en självklar prestige som de saknar. Vi är ett litet folk, men frågan om rätt och orätt i världspolitiken är lyckligtvis inte en majoritetsfråga. Det finns starkare skäl än någonsin att hävda krigets oförenlighet med principerna om mänsklig samlevnad, speciellt i en tid då de tekniska framstegen hastigt kan kasta oss tillbaka till grottstadiet eller — dessförinnan.

Herr talman! Vårt främsta organ för dessa strävanden är dock alltså FN och dess olika organ, bl. a. nedrustningskonferenserna i Genève. Vi har heder av våra representanter i dessa organ. Det förstod jag inte minst när jag i höstas i FN:s första politiska utskott lyssnade på fru Myrdals anförande om kärnvapennedrustning och lade märke till den uppmärksamhet som ägnades det svenska inlägget. Det krävs ett hart när oändligt tålamod att nå resultat på detta område, men även de små framstegen är dock framsteg, och det gäller att diskvalificera kriget. Det gjorde också påven under sitt besök i FN i höstas, och det gjorde John F. Kennedy när han uttalade orden: »Mänskligheten måste göra slut på kriget, om inte kriget skall göra slut på mänskligheten.»

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Då herr Rimmerfors talar om beslut i FN angående bindande sanktioner mot Rhodesia vill jag bara erinra honom om — vad jag sade i mitt förra anförande — att den Wedénska reservationen till utrikesutskottets utlåtande är i detta avseende redan över-

spelad genom vad regeringen sagt i sin i dag avgivna deklaration. Det är inte så att herr Wedén starkare än någon annan uttrycker denna avsikt; hela problemet saknar aktualitet i dagens debatt. Det finns därför ingen anledning för herr Rimmerfors att av detta skäl rösta på reservationen.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! En sak blir inte mindre stark genom att den uttalas från mer än ett håll, och vad regeringens inställning beträffar har jag för min del med tillfredsställelse konstaterat att man redan hemställt om säkerhetsrådets åtgärd i detta avseende. Eftersom det emellertid inte lett till något resultat, tycker jag nog att vi skall framhärda och påminna om att det finns ytterligare anledning att få samling kring dessa viktiga frågor.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag har inte alls för avsikt att ta upp någon polemik mot vad som sagts i debatten, utan jag vill bara helt kort säga några ord om motiveeringen i utskottets utlåtande nr 1 med anledning av motion nr 427 i denna kammare.

Två förslag framställs i motionen. Det första är att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle begära initiativ i Förenta Nationerna och på annat sätt för att befordra tanken att skapa nedrustningszoner som ett led i ansträngningarna att uppnå allmän och total avrustning. Detta förslag framfördes även föregående år i en motion. Då hänvisade utrikesutskottet till ett utlåtande året förut om en motion angående kärnvapenfri zon i Norden. Där i redovisade förhållanden sades alltså vara gällande. I år säger utskottet att de angivna villkoren för ett svenskt deltagande i en kärnvapenfri zon med ökad styrka gäller för eventuellt deltagande i planer på

En allmän och total avrustning

en zon med ännu mer ambitiös målsättning än en nedrustningszon.

Utrikesutskottet tycks emellertid inte nämnvärt ha bekymrat sig om vad som föreslås i motionen. Där finns inte något konkret förslag om att riksdagen just nu skulle besluta om svenskt deltagande i en sådan nedrustningszon. Utskottet polemiserar således mot ett förslag som inte har ställts. Däremot berör inte utskottet det förslag som verkligen har ställts, nämligen att regeringen i FN borde ta initiativ för att en undersökning göres bland de olika staterna som komplettering till den undersökning som på sin tid företogs i anslutning till den s. k. Undénplanen. Vi menar att man skulle hos de olika staterna efterhöra om de var intresserade av deltagande i nedrustningszoner, vilket innebär att de förpliktar sig att under viss tid genomföra en viss minskning av de militära rustningarna. Vi anser att initiativet i Undénplanen borde utvidgas till att gälla inte bara kärnvapen, utan militära rustningar över huvud taget.

Det skulle, herr talman, vara intressant att få veta varför utrikesutskottet är motståndare till tanken på en sådan undersökning. Utskottet har nämligen inte avslöjat detta i sitt utlåtande över motionen.

Det andra förslaget i motionen gäller tillsättandet av en nedrustningskommitté med uppgift att följa utvecklingen på nedrustningens område samt att konkret undersöka hur en nedrustning i vårt land kan genomföras och vilka konsekvenser den skulle få. Utrikesutskottet tycks anse att förslaget redan är tillgodosett genom den nedrustningsdelegation som tillsattes 1962 i samband med genèveförhandlingarnas början. Vi går för vår del gärna med på en komplettering av denna delegation med parlamentariska representanter från samtliga partier. Det kan tillfredsställa våra önskemål, sådana som de uttrycks i motionen. Jag vill erinra om att den danska regeringen vidtagit motsvarande åtgärder.

gärd, alltså en komplettering, i december förra året som ett uttryck för den vikt som regeringen tillmäter detta arbete. Även i vårt land behöver nedrustningsarbetet ägnas ökad uppmärksamhet.

Herr **SKOGLUND** (s):

Herr talman! Just av den anledning som herr Hermansson själv angav, att det inte ställts något direkt yrkande, har utskottet behandlat motionen på det sättet att utskottet redovisat vad som har gjorts i frågan från svensk sida såväl beträffande den första som den andra punkten i motionen. Utskottet har härigenom också fått fram vad som från svensk sida görs i nedrustningsarbetet.

Herr **HERMANSSON** (k):

Herr talman! Jag vill endast påpeka för utrikesutskottets ärade talesman att i motionen framställts mycket bestämda yrkanden. De är två: dels att riksdagen i skrivelse till regeringen begär initiativ i FN och på annat håll för att befordra tanken att skapa nedrustningszoner som ett led i ansträngningarna att uppnå allmän och total nedrustning, dels att riksdagen i skrivelse till regeringen begär tillsättandet av en nedrustningskommitté med de uppgifter som jag anförde i mitt tidigare inlägg.

Det finns alltså mycket bestämda yrkanden som utrikesutskottet borde ha tagit ställning till i sak och icke avfärdat med en polemik som gäller andra frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2**En allmän och total avrustning**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om en allmän och total avrustning.

I en i första kammaren av herr *Adolfsson* väckt motion, nr 355, och en

Officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor

i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* väckt likalydande motion, nr 427, vilka hänvisats till utrikesutskottet, föreslogs

dels att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde initiativ i Förenta Nationerna och på annat sätt för att befordra tanken att skapa nedrustningszoner som ett led i ansträngningarna att uppnå allmän och total avrustning,

dels att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde tillsättandet av en nedrustningskommitté med uppgift att följa utvecklingen på nedrustningens område och studera och analysera aktuella nedrustningsförslag samt att konkret undersöka hur en nedrustning i vårt land kunde genomföras och vilka konsekvenser den skulle ha.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 355 och II: 427 icke måtte föranleda någon riksdagen åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nyss anfört ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 355 och II: 427; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3**Officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor.

I en i första kammaren av herrar *Sundin* och *Dahlén* väckt motion, nr 356, samt en i andra kammaren av herr *Ullsten m. fl.* väckt likalydande motion, nr 428, vilka hänvisats till utrikesutskottet, föreslogs att riksdagen måtte uttala sig för en officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 356 och II: 428 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herr *Wedén*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 356 och II: 428 i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad reservanten anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Wedén* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr *Wedén*.

Officiell svensk handelsbojkott av sydafrikanska varor

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 50 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, hänvisades skrivelsen, såvitt gällde de under avdelning II i redogörelsen behandlade sakerna, enligt följande:

punkterna A 10, B 1, B 2, B 3, B 4, B 5, B 6, B 7, C 1, C 2, C 6, D 1, D 2, D 4, D 6, E 3, E 5, E 7 och E 9 till statsutskottet;

punkterna A 9, D 5, E 4 och E 6 till bevillningsutskottet;

punkterna C 4 och E 2 till bankoutskottet; samt

punkterna A 3, A 4, A 5, A 6, A 7, A 8, A 11, C 3, C 5, C 7 och D 3 till lagutskott.

Övriga delar under avdelning II i redogörelsen samt skrivelsen i övrigt hänvisades till utrikesutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag, och

nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.;

till lagutskott propositionen nr 53, med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 56, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1966/67;

till utrikesutskottet propositionen nr 58, med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte;

till lagutskott propositionen nr 60, med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 61, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadhypotekskassa och om stads-hypoteksföreningar, m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 62, angående inrättande av ett arbetsmedicinskt institut m. m.,

nr 63, angående fortsatt disposition av visst äldre anslag avseende socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 64, angående huvudmannaskapet för mentalsjukvården m. m.,

nr 65, angående bidrag till den nordiska kulturfonden,

nr 66, angående förstatligandet av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.,

nr 68, angående anslag till statskontoret för budgetåret 1966/67,

nr 104, angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.,

nr 108, angående vissa investeringsanslag under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67,

nr 109, angående organisation av en för krigsmakten gemensam intendenturkår m. m., och

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Den allmänna varuskatten**§ 5**

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till lagutskottet motionerna nr 801—803;

till statsutskottet motionerna nr 804—806;

till bankoutskottet motionerna 807—809; och

till jordbruksutskottet motionen nr 810.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående den svenska textilindustriens konkurrensmöjligheter,

herr *Larsson* i Hedenäset, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående verksamheten vid Töreverken, och

herr *Hector*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående fångvården.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 7**Den allmänna varuskatten**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner rörande den allmänna varuskatten.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 41 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* samt II: 74 av fru *Gärde Widemar* och herr *Mattsson*, vari hemställdes, »att riksdagen måt-

te besluta, att konst som försäljes å utställning av vederbörande konstnärs verk må vara undantagen från den allmänna varuskatten»;

2) de likalydande motionerna I: 85 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 97 av herr *Lothigius m. fl.*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte meddela anvisningar till 15 § varuskatteförrordningen av innebörd att vid försäljning av varor transportkostnaderna skall falla utanför beskattningsvärdet jämväl för det fall då transporten ombesörjes av säljarens egna lastfordon, under förutsättning att kostnaderna därför debiteras särskilt och att den sålunda debiterade faktiska frakten håller sig inom ramen för de av vederbörande länsstyrelse fastställda taxorna för yrkesmässig lastbilstrafik»;

3) de likalydande motionerna I: 86 av herrar *Lundberg* och *Edström* samt II: 122 av herr *Fridolfsson* i Stockholm m. fl.;

4) de likalydande motionerna I: 138 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 161 av herr *Öhvall m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att anvisningarna till 12 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt erhöles i motionerna angiven lydelse, innebärande att ur anvisningarna utginge bestämmelsen att verksamhet som staten eller kommun bedreve med syfte uteslutande att tillgodose egna behov skulle anses som yrkesmässig endast om den skedde i bolagsform eller i liknande form, vilken bestämmelse gällde under samma förutsättningar även vid samverkan mellan staten och kommun eller mellan kommuner;

5) de likalydande motionerna I: 304 av herrar *Torsten Hansson* och *Palm* samt II: 373 av herrar *Henningsson* och *Svenning*;

6) de likalydande motionerna I: 495 av herr *Torsten Andersson m. fl.* och II: 616 av herr *Gustafsson* i Borås m. fl.;

7) de likalydande motionerna I: 530 av herrar *Stefanson* och *Ottosson* samt II: 642 av herrar *Nordgren* och *Anders-*

Den allmänna varuskatten

son i Örebro, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att fr. o. m. den 1 juli 1966 undanta proteser från den allmänna varuskatten och sålunda antaga i motionerna framlagt förslag till förordning angående ändring av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

8) motionen II:17 av herr Rubin m. fl.;

9) motionen II:274 av herr Svenning och fru Ekroth;

10) motionen II:606 av herr Arvidson, vari hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville rikta uppmärksamheten på inadvartenserna i gällande författningsmässiga definitioner på konstverk och hemställa om att Kungl. Maj:t ville ta under övervägande att, genom ett tillägg till tulltaxans statistiska nummer 99.01, till kommentarerna till taxan eller till omsättnings-skatteförordningen under undantagsbestämmelserna i denna sistnämnda, inrymma även konstnärliga verk, utförda helt för hand i textilt material, när de uppenbarligen övervägande har ett rent estetiskt syfte»; ävensom

11) motionen II:632 av herr Kellgren, vari hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär, att sådana anvisningar i förordningen om allmän varuskatt utfärdas, varigenom befrielse från varuskatt genomföres vad avser försäljningen av konst vid utställningar, vid vilka arbeten försäljes, ägda av den eller de konstnärer, vilkas arbeten där redovisas».

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I:41 av herr Thorsten Larsson m. fl. samt II:74 av fru Gärde Widemar och herr Mattsson om undantag från allmän varuskatt för konst som försäljes på utställning,

2) de likalydande motionerna I:85 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II:97 av herr Lothigius m. fl. om undantagan-

de av viss transportkostnad vid beräkandet av allmän varuskatt,

3) de likalydande motionerna I:86 av herrar Lundberg och Edström samt II:122 av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl. om undantag från allmän varuskatt för begravningsutensilier,

4) de likalydande motionerna I:138 av herr Stefanson m. fl. och II:161 av herr Öhvall m. fl. angående visst undantag för stat och kommun från den allmänna varubeskattningen,

5) de likalydande motionerna I:304 av herrar Torsten Hansson och Palm samt II:373 av herrar Henningsson och Svenning angående den allmänna varuskatten å byggnadsmateriel,

6) de likalydande motionerna I:495 av herr Torsten Andersson m. fl. och II:616 av herr Gustafsson i Borås m. fl. om undantag från allmän varuskatt för postorderhandelns kataloger,

7) de likalydande motionerna I:530 av herrar Stefanson och Ottosson samt II:642 av herrar Nordgren och Andersson i Örebro om undantag från allmän varuskatt för proteser,

8) motionen II:17 av herr Rubin m. fl. om ändring av stadgandet om befrielse från uttagande av varuskatt vid försäljning till ombud,

9) motionen II:274 av herr Svenning och fru Ekroth om undantag från allmän varuskatt för engångsemballage för sopor,

10) motionen II:606 av herr Arvidson om undantag från allmän varuskatt för konstnärliga verk utförda i textilt material, ävensom

11) motionen II:632 av herr Kellgren om undantag från allmän varuskatt för konst som försäljes vid utställning, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A. *Beträffande undantag från skatteplikt för proteser*

av herrar Stefanson, Gösta Jacobsson,

Den allmänna varuskatten

Enarsson, Mattsson, Tistad, Magnusson i Borås, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Sterne och Öhvall*, vilka ansett att utskottet under punkten 7) bort hemställa,

att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 530 av herrar *Stefanson* och *Ottosson* samt II: 642 av herrar *Nordgren* och *Andersson* i Örebro — måtte antaga i reservationen framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

B. Beträffande undantag från skatteplikt för konst, som försäljes på utställning

av herrar *Stefanson, Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson, Tistad, Magnusson* i Borås, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Sterne och Öhvall*, vilka ansett att utskottet under punkterna 1) och 11) bort hemställa,

att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 41 av herr *Thorsten Larsson* m. fl. samt II: 74 av fru *Gärde Widemar* och herr *Mattsson* ävensom motionen II: 632 av herr *Kellgren* — måtte antaga i denna reservation framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

C. Beträffande frågan om yrkesmässighet vid statlig eller kommunal samverkan

av herrar *Stefanson, Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson, Tistad, Magnusson* i Borås, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Sterne och Öhvall*, vilka ansett att utskottet under punkten 4) bort hemställa,

att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 138 av herr *Stefanson* m. fl. och II: 161 av herr *Öhvall* m. fl. — måtte antaga i reservationen framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av anvisningarna till 12 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

D. Beträffande beskattningen av transportkostnader

av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson och Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 85 av herr *Gösta Jacobsson* m. fl. och II: 97 av herr *Lothigius* m. fl. — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag till ändrade bestämmelser rörande beskattningen av transportkostnader i enlighet med motionernas syfte;

E. Beträffande beskattningen av postorderhandelns kataloger

av herr *Magnusson* i Borås, utan angett yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STERNE (fp):

Herr talman! Den grupp av ärenden som kammaren nu skall behandla gäller avsteg från bestämmelser om uttag av varuskatt. Det finns i detta sammanhang flera motioner, men jag skall bara stanna vid två av dem.

I motionsparet I: 530 och II: 648 hemställs om skattebefrielse för proteser som hänförs till tulltaxenummer 90. Denna skattebefrielse skulle i största utsträckning komma sådana människor till godo som har det svårt. I många fall rör det sig helt enkelt om proteser som möjliggör för individen att skaffa sig sin utkomst. Det förefaller mig vara mycket motiverat att se mänskligt på denna fråga. Jag har av tidigare riksdagstryck funnit, att det rests motstånd mot reformen med den motiveringen att de handikappades problem borde tillgodoses på annat sätt än genom lättnader i beskattningen. För mig är det en fråga om både-och. Jag anser att lättnaderna i övrigt för dessa människor på intet sätt har varit så avsevär-

Den allmänna varuskatten

da, att man fördenskuil borde motsätta sig en skattelättnad.

Den andra motionen, motionsparet I: 41 och II: 74, gäller befrielse från skatt för konst som säljs på utställning, vilket också behandlas i motionen II: 632. Det har förekommit flera gånger i denna kammare liksom vid riksdagsbehandlingen i övrigt, att man förkastat motioner av detta slag, bl. a. med motiveringen att det skulle uppstå skattetekniska svårigheter om motionerna bifölles. Enligt min mening har det visat sig att svårigheter i stället uppstår på grund av de nuvarande skattelagarna, därigenom att konst kan försälas i konstnärens hem utan beskattning, medan däremot utställningskonst beskattas. Jag anser att detta faktum innebär en frestelse att med ganska enkla arrangemang kringgå skattereglerna. Inte minst med hänsyn till konsekvensen i fråga om skattelagarna synes det mig därför självklart att en ändring bör vidtas.

Herr talman! Vi har tidigare i dag uppehållit oss mycket länge vid en enda fråga, och det återstår många ärenden som skall behandlas i kväll eller på fredag. Jag skulle naturligtvis kunna anföra många andra argument för motionerna och reservationerna, men jag nöjer mig under sådana förhållanden med vad jag nu sagt.

Jag yrkar bifall till reservation A, som är avgiven i anledning av dels motionerna I: 530 och II: 642 och dels motionerna I: 41, II: 74 och II: 632.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! I en fyrpartimotion, II: 616, som i alldeles särskild grad berör förhållandena i södra Älvsborgs län, har vi motionärer tagit upp frågan om varuskatt på postorderhandels kataloger, och eftersom jag råkar stå som första namn på motionen vill jag här säga några ord.

Att en rad industrier i vårt land kämpar en hård kamp, är inte på nå-

got sätt ett avslöjande påstående, men textilindustrin har vargatider eller står inför direkt krishot. Jag bara antyder detta, enär det har ett visst sammanhang med den fråga som i motionen förts på tal.

Sjuhäradsbygden hör tvivelsutan till vårt lands mest industrialiserade områden, men den är också genom sin känsliga och helt dominerande textil- och konfektionsindustri ett av de ekonomiskt mest utsatta. Till detta kommer att i södra Älvsborg finns en sådan nyckelbransch som postorderföretagen. Man kan utan överdrift säga att en enda företagskrasch av format inom denna bransch skulle få till följd att en mängd småindustrier i Sjuhäradsbygden kan befaras rasa samman som korthus — för att citera en framstående kommunalman i en tidning. Hela tätorter och byar skulle i en sådan situation bli hårt drabbade.

Hundratals mindre industrier i bygden står som leverantörer till postorderfirmorna. Ett av de största företagen köper 63,8 procent av katalogförda försäljningsvaror från Borås med omnejd och 30,9 procent från övriga delar av landet. Cirka 5,3 procent är import. Liknande siffror gäller för åtta andra firmor, från vilka jag har fått uppgifter som jag inte har någon anledning att betvivla riktigheten av. Omkring 50 procent av landets postorderföretag finns i Borås. Branschen redovisar 2 000 anställda och 4 000 direkt anställda hos underleverantörer i Borås med omnejd. Totalt är 15 000 å 20 000 människor direkt eller indirekt beroende av branschens bärighet och existens.

En firma redovisar för de senaste åren 178 leverantörer från boråstrakten, vilka levererat för 5,5 miljoner kronor under år 1965. För såväl leverantörer som mottagare är det givetvis en fråga av hög dignitet att kunna sälja produktionen. I en annan motion i denna kammaren detta år påvisas,

Den allmänna varuskatten

hurusom den nedgång som skett i postorderbranschen medfört allvarliga omställningsproblem.

Efter detta vill jag med några ord kommentera vår motion, men jag talar givetvis bara för mig själv. I motionen påvisas att katalogerna för postorderföretagens del innebär en annonsering i egen regi, som närmast motsvaras av andra företags sätt att annonsera i dags- och veckopressen. Postorderhandelns totalförsäljning ligger på 600 miljoner kronor per år, och hälften av denna omsättning, alltså 300 miljoner kronor, emanerar från Borås. Katalogkostnaderna, cirka 60 miljoner kronor, är belagda med varuskatt.

Jag har svårt att komma ifrån detta, att på grund av att katalogkostnaderna beskattas, medan annonsering i pressen är obeskattad, kommer de företag som använder postorderkataloger för att utbjuda sina varor i en sämre ställning än de företag som utbjuder varorna genom annonser. Om varuerbjudanden till allmänheten sker via tidnings- och tidskriftsföretag i form av annonser, belastas dessa icke med varuskatt.

Men den firma som går en annan väg, såsom de seriösa postorderfirmorna gör, nämligen katalogvägen, får betala 10 procent varuskatt på vad som måste jämföras med annons.

Här råder en skillnad i varuskatt-hänseende mellan olika försäljningsmedia som enligt min mening inte är fullt rättvis, och det är från rättvisesynpunkter jag ser denna sak. Hyllar vi den fria konkurrensen som en nyttig och positiv faktor i samhällslivet, är det samhällets plikt att se till att denna konkurrens får ske på lika villkor. Att en försäljare slipper varuskatt på sin form att presentera varorna, medan den som väljer en annan form för presentation av samma varor skall skattebeläggas just för denna presentationsform, kan inte vara riktigt. Det uppstår härigenom en snedvridning av konkurrensen som av rättviseskäl bör tillrätta-

läggas, och på denna punkt står vi samtliga motionärer från alla partier eniga.

Jag skulle aldrig ge ett finger åt något slags förmånstänkande i denna fråga. Men utskottet har inte övertygat mig om att vad vi begär för de företag det här gäller just är en förmån som går utöver vad andra har. Konkurrensen bör, menar jag, ur rättvisesynpunkt få bedrivas på samma villkor.

Jag skall inte gå in på en del begreppsmässiga och tekniska motiveringar som utskottet för in i blickfånget. Vad som begärs i motionen är att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning i frågan. Herr talman! Visar en sådan utredning att vårt resonemang inte är sakligt motiverat, får väl frågan anses ha fallit.

Som det nu ligger till i utskottet skall jag emellertid inte göra något yrkande utan jag har bara velat foga dessa reflexioner till debatten.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! I det föreliggande utlåtandet från bevillningsutskottet behandlas ett flertal motioner angående omsättningsskattens i många avseenden direkt snedvridande och orättvisa belastning av vissa områden och branscher.

Jag har vid olika tillfällen från denna talarstol påvisat negativa verkningar av omsättningsskattens bestämmelser och hemställt om ändring antingen av hela skattesystemet eller av omsättningsskatteförordningen. Jag anser därför, herr talman, att jag inte behöver uppehålla mig ingående vid varje punkt. Helst såg jag att hela detta indirekta skattesystem lades om, så att undantag från huvudregeln kunde undvikas. Det var ju också skatteberedningens målsättning med dess förslag om den s.k. mervärdesskatten. I avvaktan på ett dylikt förslag anser jag emellertid att det är riksdagens skyldighet att ordna så, att gällande regler

Den allmänna varuskatten

inte diskvalificerar vissa människor eller företag och favoriserar andra.

Om regeringen verkligen menar allvar med det klara besked som handelsminister Lange lämnade här i kammaren fredagen den 11 mars — och finansministern underströk i går i ett interpellationssvar inför kammaren att det är regeringens uppfattning att det skall vara fri och lika konkurrens inom näringslivet, oavsett bransch och företagsform — då är det hög tid att rätta till åtskilliga paragrafer i förordningen om den allmänna varuskatten för att få bort de värsta orättvisorna. Det är inte rimligt att den ene måste betala 10 procent mer än den andre för ungefär samma vara eller tjänst.

Får jag bara ta några exempel, herr talman. Enligt gällande förordning är bl. a. all sjukvård undantagen från omsättningsskatt. Undantaget har tillkommit av sociala skäl för att man inte ytterligare skall betunga den sjuke som söker vård. Av samma anledning har även tandvård och läkemedel fritagits från varuskatt. Detta undantag accepterar vi väl allesammans. Men en mycket stor grupp av de vårdsökande har förbisetts, nämligen de handikappade och de vanföra som är i behov av proteser. Jag skall anföra några exempel på hur det hela verkar.

Om jag när jag går härifrån i kväll halkar och skadar mig lindrigt, så att jag behöver ett bandage och möjligen litet salva för några sår, blir det inte omsättningsskatt på de artiklar, som då kommer till användning. Råkar jag däremot skada exempelvis en fot så illa att jag så småningom måste skaffa protes, blir det fråga om en vara som är belagd med 10 procents omsättnings-skatt.

I ännu skarpare belysning ställs orättvisorna om man jämför olika behandlingar inom tandvården.

Låter jag en tandläkare dra ut en eller ett par tänder, anses det vara fråga om tandvård och arbetet beläggs inte

med omsättningsskatt. Men om jag ersätter dessa tänder med tandprotes, betraktas detta inte som tandvård, utan 10 procents omsättningsskatt utgår. Ja, man gör t. o. m. skillnad på var protesen är tillverkad — tillverkas protesen hos en tandläkare blir det ingen omsättningsskatt, medan sådan utgår om protesen tillverkas hos en tandtekniker som driver egen rörelse.

Herr talman! Mig förefaller detta vara orättvist mot en grupp sjuka människor och inte konkurrensneutralt mot en grupp företagare, tandteknikerna.

Ett annat exempel, som har viss anknytning till nyssnämnda område, har herr Fridolfsson i Stockholm erinrat om i motion II: 122. Då jag tror att han själv kommer att belysa frågan, skall jag inte uppta kammarens tid med det.

Även konstens område lämnar exempel i detta sammanhang. Det har redan framhållits här i kväll att en tavla som säljs på konstnärens ateljé är fri från omsättningsskatt, medan den beläggs med sådan om den händelsevis säljs på utställning.

I fjol debatterades också livligt det undantag som på detta område beviljas viss av stat och kommun bedriven verksamhet. Undantaget innebär att om statens fabriksstyrelse utför tvätt till statliga eller kommunala organ — exempelvis landstingens och kommunernas sjukhus samt skolor — utgår inte omsättningsskatt, men om motsvarande tvätt utförs av ett enskilt företag beläggs arbetet med 10 procents omsättningsskatt. Detta är enligt min uppfattning inte att följa den klart deklarerade regeringslinjen att det skall vara fri och lika konkurrens oavsett bransch och företagsform.

Jag övergår till transportområdet, som kanske skiljer sig något från de tidigare nämnda områdena. Här är det inte direkt fråga om att utöka undantagens rad, utan det är fråga om en utvidgad tillämpning av huvudregeln. Denna innebär att alla transporttjänster i prin-

Den allmänna varuskatten

cip är befriade från varuskatt. På varutransporter som utföres av SJ eller med fartyg utgår ingen skatt, men trots denna grundprincip utgår i vissa fall varuskatt på transporter. Jag skall anföra endast ett exempel.

En varutransport som utföres av en yrkesmässig trafikutövare drabbas inte av skatt, medan skatt däremot utgår om exakt samma transport utföres med säljarens transportbil. Detta förhållande har lett till en snedvridning av beskattningen, och jag menar att den rådande ordningen även i detta fall strider mot principen om skattens konkurrensneutralitet.

Det finns, herr talman, fler exempel, men jag skall inte trötta kammaren med att gå in på dessa utan skall bara räkna upp några av dem. Jag kan nämna att fritidsarbetare och garagearbetare favoriseras medan vissa serviceverkstäder kommer i ett sämre läge. Exempel finns att hämta inom bilbranschen.

Herr talman! I förarbetena till varuskatteförordningen och i allmänna skatteberedningens betänkande gives klart uttryck för att den allmänna indirekta beskattningen skall vara konkurrensneutral. Så är för närvarande inte fallet. Vi har nu tillfälle att rätta till åtminstone några av bristerna och medverka till att skapa den fria och lika konkurrens, som även regeringen säger sig vara anhängare av, genom att stödja de till detta betänkande fogade reservationerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna A, B, C och D.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 138 och II: 161 har tagits upp en fråga, som enligt min mening är av väsentlig principiell och praktisk betydelse. Reservanterna under reservation C till bevillningsutskottets utlåtande nr 10 har också delat motionärernas uppfattning.

Vi motionärer har yrkat på en änd-

ring i anvisningarna till 12 § i förordningen om allmän varuskatt. De nu gällande bestämmelserna, som antogs av 1965 års riksdag, innebär en klar diskriminering av enskilda företag vilka bedriver verksamhet inom samma område som stat och kommuner.

Tidigare var verksamhet som stat eller kommuner bedrev med syfte att uteslutande tillgodose egna behov icke skattepliktig. Den förändring i bestämmelserna som infördes förra året innebär emellertid, att statens verksamhet kan utsträckas till att tillgodose även kommuners behov. Även kommuner kan nu inbördes leverera varor och tjänster utan att drabbas av den allmänna varuskatten.

Utskottets majoritet har avstyrkt motionerna med två motiveringar, för det första att avsedd verksamhet inte bedrivs i egentlig konkurrens med enskilda företag, för det andra att man i förevarande fall borde ha rätt att betrakta det allmännas verksamhet såsom en enhet. Båda motiveringarna är enligt min mening dåligt underbyggda. Den första motiveringen är rent av felaktig. När bestämmelsen i varuskatteförordningen infördes var det aktuella motivet det samarbete, som bedrevs inom tvätteriindustrin mellan stat och kommun; det gällde närmast försvarets fabriksstyrelse. På detta område skulle enligt utskottsmajoriteten inte någon konkurrenssituation föreligga. Sveriges tvätteriförbunds medlemsföretag tvättar emellertid även åt staten och kommunerna. Vidare kan man utgå från att service vid uppsamling av tvätt, frakter, leveranstider och sådana inslag i konkurrensen i många fall skulle kunna göra en närbelägen mindre tvättinrättning konkurrenskraftig.

Utskottets majoritet har som motive- ring nr 2 att det allmännas affärsmässiga verksamhet borde ses såsom en enhet. Detta är orimligt. Kommuner är ekonomiskt självständiga enheter, och de inrättar sin verksamhet efter dessa

Den allmänna varuskatten

förhållanden. När en kommun eller en statlig inrättning prövar kostnaderna för tjänster eller leveranser bör inte den allmänna varuskatt som drabbar enskilda företag bli utslagsgivande vid bedömningen. Eftersom varuskatten nu, såsom här tidigare påpekats, är 10 procent, blir de enskilda företagen praktiskt taget uteslagna från konkurrensen om leveranser till kommuner och statliga företag inom berörda områden.

I motiveringen till lagförslaget har endast tvätteri verksamheten berörts. Skatteundantaget för det allmännas verksamhet inbjuder dock uppenbarligen till avskärmning av konkurrensen på flera områden där staten eller kommuner är i behov av samma typ av varor eller tjänster. Försvarets fabriksverks civila beklädnadsverkstad tillverkar och levererar uniformer till tullverket och trafikverken, och enligt anvisningarna uttages inte varuskatt. I detta läge har naturligtvis även andra offentliga företag orsak att ompröva sina leveranser från enskilda företag.

Om man i skydd av skattelagar bygger upp en verksamhet av detta slag, hur skall man då kunna mäta effektiviteten i de offentliga företagen? Om denna vet man inte mycket när inte konkurrensen får verka, och när vetandet inte räcker till måste tron tillgripas. I detta speciella fall har väl den socialdemokratiska majoriteten ett mycket rikt mått av tro.

Både i förarbetena till varuskatteförordningen och i allmänna skatteberedningens betänkande ges klart uttryck för att den allmänna varuskatten bör vara konkurrensneutral. Denna princip har inte upprätthållits i anvisningarna till 12 § förordningen om allmän varuskatt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation C av herr Stefansson m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag kan i stort sett ansluta mig till en hel del av de synpunkter som tidigare har framförts i debatten.

Först och främst ber jag sålunda att få yrka bifall till reservation A.

När omsättningsskatten på sin tid infördes angavs det att den skulle vara allmän. Detta innebär enligt mitt förmenande att alla varor utan undantag skulle vara skattebelagda. Skattens allmänna karaktär har sedermera även understrukits vid alla de tillfällen då förändringar av densamma genomförts. Detta har dock inte hindrat att varje år förslag framförts om ändringar i förteckningen över varor som skulle omfattas av lagens tillämpning. Ibland har gränsdragningar gjorts, vilka inneburit att inom en och samma varugrupp en del varor belagts med omsättningsskatt medan andra varor befriats från sådan skatt. Detta har skapat åtskillig irritation både ute i affärslivet och hos skattemyndigheterna. Varför har man t.ex. dragit en skattegräns på konsthandelns område? Skatteplikten knyts till sättet för konstverkets försäljning. Vid försäljning i konstnärens ateljé utgår ingen omsättningsskatt, medan försäljning på en utställning är skattebelagd. Det synes mig inte vara riktigt att dra en gräns genom en varugrupp på det sätt som skett i det nyss anförda exemplet.

Jag ber följaktligen, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservation B.

Regeringen kan ingalunda frita sig från ansvaret för att sådana undantagsbestämmelser kommit till stånd. Jag tänker på de undantag som gjorts för statliga och kommunala tvätterier. Man tycker ju att konkurrens mellan enskild verksamhet å ena sidan och statlig eller kommunal verksamhet å den andra borde bedrivas på lika villkor. Här har regeringen med sin proposition nr 87 till 1965 års riksdag föregått med »gott»

Den allmänna varuskatten

exempel då det gällt att fixera bestämmelser rörande undantag från en i övrigt allmänt gällande beskattningsregel. Då är det väl inte förvånansvärt, om enskilda ledamöter av både första och andra kammaren följer regeringens exempel och i sin tur också kräver undantagsbestämmelser för sådana varor eller grupper av varor som de är intresserade av.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation C.

Även i fråga om varuskatt på transportkostnader förekommer liknande gränsdragningar. Sådana kostnader är i princip undantagna från beskattning, såvida inte transporten utförs av fabrikanten själv, i vilket fall skatt skall utgå. Lejer fabrikanten däremot en transportör, utgår ingen sådan skatt. Även detta område borde beskattas i sin helhet eller helt befrias från omsättningsskatt.

Gränsdragningar av ifrågavarande slag borde inte få tillämpas. Samtidigt som de måste åstadkomma irritation och tolkningstvister kan de också medföra icke önskvärda arrangemang i syfte att undgå beskattning. En skattelag bör helst vara så utformad, att alla medborgare känner sig likvärdigt behandlade. Enligt mitt förmenande borde man här tillämpa principen allt eller intet.

Av någon anledning återfinns varken herr Erikssons i Bäckmora eller mitt namn under reservation D. Jag har dock fullt klart för mig, att vi båda anmälde reservation på denna punkt. Jag ber alltså att få yrka bifall även till reservation D i bevillningsutskottets betänkande nr 10.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Den som bär ansvaret för skattesystemet i vårt land kan väl inte undgå att känna sig betänksam när han läser detta utskottsbetänkande. Det visar ju, att det system för varuskatt som vi för närvarande har i det långa loppet inte kommer att vara hållbart.

Samtliga reservationsyrkanden har framställts på grund av att det redan tidigare gjorts avvikelser.

Reservation A hänger samman med att sjukvård i vissa fall drabbas av varuskatt, trots att sjukvården i princip skall vara fri från skatt.

Yrkandet i reservation B beror på att konst beskattas eller befrias från skatt allteftersom försäljningen sker i den ena eller den andra lokalen.

Yrkandet i reservation C beror på att reservanterna anser att det bör vara konkurrens på lika villkor, vilket inte blir fallet med den nu gällande undantagsbestämmelsen, att av stat eller kommun bedrivna företag kan framställa och sälja varor utan att dessa beläggs med varuskatt.

Yrkandet i reservation D har sin grund i att transportkostnader för närvarande beskattas, om transporten sker med det säljande företags egna bilar, medan skatt icke utgår för transporter som sker med vanliga trafikbilar.

Ett liknande förhållande ligger bakom den blanka reservation som jag fogat till utskottets betänkande. Motionerna I: 495 och II: 616, vilka föranlett denna blanka reservation, tar uteslutande upp det förhållandet, att det inom postorderhandeln uppstår ett skevt konkurrensförhållande, därför att de företag som annonserar i tidningar icke behöver betala någon omsättningsskatt för dessa annonser, medan de företag som annonserar i sina egna »tidskrifter», d. v. s. i sina kataloger, får betala skatt för sin annonsering. Annonser är fristagna från omsättningsskatt, och därigenom uppstår detta skeva förhållande. Motionernas syfte är alltså att belysa konkurrensförhållandena inom postorderhandeln.

När man summerar alla dessa krav på avvikelser, inser man att det måste vara på tiden att på allvar tänka över, huruvida det inte vore lämpligare att ha en annan form av indirekt beskattning. Man finner att det är på tiden

Den allmänna varuskatten

att ta upp frågan om mervärdeskatten, vilken föreslogs av en enhällig skatteberedning. Jag vill uttrycka förhoppningen, att detta skatteberedningens förslag snart kommer att föreläggas riksdagen, så att vi slipper ifrån alla dessa krav på undantaganden.

Jag ber att få yrka bifall till de vid utskottets betänkande fogade reservationerna A—D.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Det har inom den del av detaljhandeln som för kapitalvaror blivit allt vanligare att kunden försöker köpa varan med reducerad varus katt, d. v. s. 5,8 procent, vilken skattsats gäller för aktiebolag som köper inventarier med längre förbrukningstid än tre år. Strängt taget kan ju vilken person som helst gå in i en affär och presentera sig som representant för den eller den firman och be att få köpa en kapitalvara med reducerad omsättningskatt. Kunden betalar kontant och får därigenom ofta även en kassarabatt. Handlaren har ju ingen anledning att betvivla kundens uppgifter, och så har skatteverket undanhållits skatt med 4,2 procent.

Allt vanligare blir det också att kunden försöker pruta genom att handla omsfritt. Motivet och argumentet är ofta detsamma: Den här varan kan jag köpa genom ett postorderföretag, och då slipper jag betala oms.

Hur kan nu det stämma, när gällande bestämmelser säger att skattskyldighet föreligger vid yrkesmässig försäljning? Jo, en del tvivelaktiga postorderföretag gör helt enkelt sina kunder till ombud. I en del postorderkataloger har man till och med utdrag ur varuskatteförordningen, som säger att skattskyldighet inte föreligger vid tillhandahållandet av varor i allenast ringa omfattning. Som ringa omfattning betecknar riksskattenämnden köp under 1 000 kronor per år. Ombudet betraktas som återförsäljare vilken tillhandahåller va-

ror i ringa omfattning, och då föreligger ingen skattskyldighet vare sig för ombudet eller för den som säljer varor till ombudet. För säkerhets skull får kanske kunden många gånger rent formellt fylla i något slags ombudskontrakt. Detta innebär i realiteten att postorderföretagets kunder görs till ombud, och det s. k. ombudet kan på det viset köpa kapitalvaror för nästan 1 000 kronor per år omsfritt.

Om man vill hårdra detta förfarande kan ju strängt taget en familj på låt oss säga fem personer bli ombud och på det viset köpa för nära 5 000 kronor omsfritt på ett år, alltifrån kamera till tvättmaskin.

Utskottet säger att »den omständigheten att kunderna vid försäljningen kallas ombud torde inte frita leverantören från skattskyldighet, om han har anledning anta att varorna inte är avsedda för återförsäljning». Enligt min uppfattning är leverantören, d. v. s. i detta fall postorderföretaget, skyddat genom att ombudet fått ett s. k. ombudskontrakt. För övrigt gör sig leverantören säkert ingen möda att forska i om varorna är avsedda för återförsäljning i tredje hand eller inte.

I en postorderkatalog från en tvivelaktig firma kan man till och med läsa: »Var vänlig och uppge om vi skall utta omsättningsskatt eller om Ni själv redovisar sådan vid vidare försäljning.» Hur många s. k. ombud som låter denna postorderfirma ta ut varuskatt känner jag inte till, men med hänsyn till att själva förfarandet många gånger går ut på att få ett lägre pris på en vara genom att bli ombud och därmed slippa omsättningsskatten, tror jag att varuskatt sällan redovisas. Ombudet, d. v. s. den som köper en kamera eller en tvättmaskin, behöver ju inte heller redovisa någon oms, då ingen försäljning till tredje person ägt rum utan kameran eller tvättmaskinen »fortfarande finns kvar som provexemplar och för demonstration för eventuella kunder

Den allmänna varuskatten

inom bekantskapskretsen», vilka ofta också rekommenderas att bli ombud.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet inte bara på denna obskyra handel, som givetvis inte bedrivs av seriösa postorderföretag, utan också på det otillbörliga konkurrensförhållande som många gånger på detta sätt uppstår för den lojale detaljisten, vilken förutom att få tjänstgöra som skatteinkasserare åt staten alltid får ge konsumenten all tänkbar service, exempelvis demonstration av varor, vilka kanske den eventuelle kunden sedan genom att bli ombud för ett icke-seriöst postorderföretag kan köpa omsfritt.

Jag behöver inte betona att den lojale detaljisten genom att ha öppen butik, fackutbildade biträden etc., har långt större omkostnader än postorderfirman. Trots detta kan han ofta erbjuda konsumenten samma eller lägre pris än postorderföretaget. Skulle myndigheterna låta handeln med s. k. ombud passera opåtalad, uppstår en situation där den lojala handeln många gånger blir diskriminerad.

En i skattefrågor insatt person har informerat mig om att skattemyndigheterna har för stor arbetsbörda och för liten personal för att ingripa när på detta sätt enskilda avnämare gjorts till ombud och skatteverket undanhållits skatt. Jag är därför glad när utskottet nu uttalar som sin mening att i motion nr II: 17 påtalad skatteflykt vid försäljning mellan vissa postorderföretag och s. k. ombud inte bör få passera opåtalad och att utskottet förutsätter att riksskattenämnden kommer att ägna uppmärksamhet åt de missförhållanden som jag här har redogjort för.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in på alla de spørsmål som den föregående talaren här berörde. Vad vi har velat säga är endast att katalogerna för postorderföretagens del

innebär en annonsering i egen regi, vilken vi närmast anser motsvara annonsering i dagspressen för övriga affärsinnehavare. Därigenom uppstår en snedvridning i konkurrenshänseende till nackdel för företag som grundar sin försäljning på kataloger, vilket förhållande ur rättvisesynpunkt bör tillrättaläggas. Vi anser denna fråga vara av sådan betydelse, att en enkel utredning borde belysa den. Visar det sig då att vårt resonemang är oriktigt, får det hela bero.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det råder ju allmän enighet om behovet och riktigheten av uttagande av en allmän varuskatt, som enligt statsverkspropositionen skall ge sex miljarder kronor nästa budgetår. Vi har också ett enhälligt förslag om en mervärdeskatt, som nu överarbetas i finansdepartementet av särskild expertis. Om vi får en mervärdeskatt, förmodar jag att det då kommer att bli fråga om få eller inga undantag alls.

I remissdebatten och även i den allmänna tidningsdebatten har vi många gånger fått lyssna till dem som anser att finansministern presenterat en statsbudget som är alldeles för svag. Därför hade jag för min del väntat att vi i år skulle slippa alla dessa motioner om undantag från den allmänna varuskatten, undantag som man inte vet vad de kommer att kosta. Att det säkerligen inte rör sig om små summor torde vara klart. Därmed försvagar man ytterligare budgeten. Dessutom skall bifall till förslagen resultera i nya propäer om undantag för andra varor eller vid andra försäljningssätt.

I protokollet från debatten i första kammaren kan vi läsa deklARATIONER från såväl högerns som folkpartiets talesmän, att de i princip är motståndare till undantag och att de betecknar dessa såsom varande av ondo. »Varje avvikelse från huvudregeln är strängt taget av ondo», sade en högerman. En folk-

Den allmänna varuskatten

partist sade att »undantag föder undantag och man hamnar i en olycklig cirkel». Herr Nordgren underströk nyss detta, men jag skulle vilja fråga herr Nordgren, om han tror att man skapar ökad rättvisa genom att göra ännu flera undantag från skatten.

Detta var nu bara ett allmän resonemang, och jag skall härafter beröra några av förslagen.

Samma yrkande som nu om undantag för proteser har vi haft i fem år, och de har avvisats av riksdagen med motiveringen att man inte kan införa skattefrihet, även om det är aldrig så behjärtansvärt, för en kategori förbrukare av vissa varor. Det är tämligen uppenbart att det skulle medföra betydande svårigheter såväl redovisnings- som kontrolltekniskt. Det är ingen avoghet mot handikappade eller invalider. De bör hjälpas på annat sätt än genom skattesystemet, säger vi, och det gör vi också både från statens, landstingens och kommunernas sida. I årets statsverksproposition föreslås 100 miljoner ytterligare till de handikappade. Nya bestämmelser om tekniska och andra hjälpmedel för de handikappade gäller från den 1 januari i år. Ordinationsrätten för hjälpmedel har väsentligen utvidgats, och anslaget höjs från 25 till 28 miljoner. Landstingen anslog för sin del förra året över 100 000 kronor till peruker, ögonproteser, lösbröst o. d., och dessutom även till tekniska hjälpmedel flera tiotusentals kronor. Till svenska vanförras centralkommittés tekniska verksamhet anslogs också pengar. Detta sätt att hjälpa de handikappade ger mera och är en riktigare hjälp än att manipulera med skattesystemet, vilket bara krånglar till det hela och inte heller skapar rättvisa. Därmed är inte de handikappade bortglömda.

Beträffande konsten har vi ett typiskt exempel på hur det går när man gör undantag på ett område eller för en viss vara. Man rycker ut den ur det stora sammanhanget och får det att se ut

som särskilt behjärtansvärt, så att man nästan gråter när man talar om dessa konstnärer. Det är så att undantag föder undantag. År 1960 befriade vi konstnärerna från att erlægga omsättningsskatt på konstverk som säljs från ateljé. Då var alla belättna och ingen yrkade någonting annat, såvitt jag kommer ihåg. Det tyckte man då var bra.

Man gjorde emellertid inte detta undantag därför att man ansåg det särskilt behjärtansvärt att de skulle få sälja annars omsättningsskattebelagda varor från ateljé utan att erlægga skatt, utan helt enkelt därför att man ansåg det praktiskt taget omöjligt att kontrollera den försäljningen. Vi beslutade detta 1960, och året därpå fick vi motioner om att konstnärerna skulle befrias från skatt även för försäljning på utställningar. Ni kan vara alldeles övertygade om att detta med undantag föder undantag. Om vi går med på att konstnärerna, därför att de tidigare fick denna fördel, nu skall ha en ny fördel, så får vi nästa år eller något annat år motioner om att även de som säljer konstverk i butiker skall vara befriade från skatt och att alla som gör konstverk av keramik eller glas och ställer ut också skall befrias. Ingen av kammarens ärade ledamöter lär kunna förutse var man då hamnar och vilka undantag vi till slut kommer att fortsätta med.

Det är här inte fråga om någon avoghet mot konstnärerna utan det innebär endast att de behandlas precis som alla andra. De fick emellertid en fördel 1960 och nu vill de ha ytterligare fördelar. De betalar ju inte själva omsättningsskatten. Det anordnades en utställning i sammanbindningsbanan. Jag är övertygad om att ingen som köpte ett konstverk frågade, om konstnären hade lagt på någon omsättningsskatt på varan. Och om så hade varit fallet hade han säkerligen inte sagt: »Ja, då skall jag inte ha någon tavla.» Han hade köpt tavlan ändå.

Den allmänna varuskatten

Jag är fullkomligt övertygad om att det finns många fattiga konstnärer i vårt land. Alla har inte hunnit skapa sig ett namn, alla kan inte få sälja sina konstverk — det tar tid innan en konstnär kommer så långt. Men det är en sak för sig. En annan sak är om man skall soulagera konstnärerna eller privilegiera dem på något speciellt sätt genom omsättningsskatten.

Finansministern har uttalat sig på ungefär följande sätt: »Jag fick många uppvaktningar från konstnärer. När jag trots alla dessa uppvaktningar endast medgav undantag från omsättningsskatt vid försäljning från konstnärens egen ateljé var det därför att om ingen omsättningsskatt hade funnits skulle ingen ha kommit på den idén att ge speciellt konsten som saluvara ett särskilt försteg framför andra saluvaror.» Och det är väl alldeles uppenbart. Hade omsättningsskatten inte införts, hade ingen kommit på idén att säga att nu skall konstnärerna ha särskild ersättning när de säljer en tavla.

Finansministern sade vidare att omsättningsskatten nu är generell i princip och ställer alla varor lika i konkurrensen precis som om ingen omsättningsskatt funnes, men här vill man ge konstnärerna en förmånsställning som de annars inte skulle ha fått. De är alltså konkurrensmässigt likställda med andra; ett undantag skapar endast orättvisa i jämförelse med andra varor och andra konstnärer som arbetar på samma sätt. Dessa skulle då med samma rätt kunna kräva undantag nästa år.

Jag har redan försökt att göra klart att jag inte är någon motståndare till konstnärer. Jag är mycket förtjust i konst och köper konst i den mån jag kan. Inom mitt landsting medverkar jag till att vi skall köpa konst av länets konstnärer. Vi har anslagit 40 000 kronor nästa år; tidigare hade vi ett anslag på 35 000 kronor. Även staten anslår medel för inköp av konst. Vi behöver endast studera det senaste årets

och nästa års statsbudget för att se vad som sker. Statens konstråd får lägga ut beställningar på konst för statliga byggnader på 3,6 miljoner kronor. Till försöksverksamheten med riksutställningar av konst höjes anslaget med 400 000 kronor. Åtskilliga museer får ökade anslag för att aktivera sin utställningsverksamhet. Landstingen satsar årligen tiotusentals kronor på att köpa konst av respektive läns konstnärer. Förra året anslåg landstingen 350 000 kronor för stöd till konstföreningar och 33 000 kronor för kulturstipendier. Dessutom lämnar landstingen stora anslag till konstnärlig utsmyckning av byggnader.

Det är enligt min mening det riktiga sättet att stödja konstnärerna. Därigenom kan de både få en verklig hjälp ekonomiskt och få sina tavlor visade för allmänheten vid de olika anstalterna. Det är riktigare än att medge undantag i skattehänseende.

Som en nyhet i år har väckts en motion om undantag från varuskatt även för konstverk, utförda av textilt material, när konstnären säljer från annat ställe än butik eller utställning. Man vill ha samma rätt för dessa som en konstnär har när han säljer från egen ateljé. Visst kan det finnas skäl för det undantaget, men nog blir det väl svårt att avskilja en sådan konst från hemslöjd och liknande. Om man köper ett konstverk, som både kan hängas på väggen och läggas på golvet, vet man exempelvis inte när det skall vara skatt på det eller inte. Det skulle säkerligen uppstå oöverstigligen gränsdragningsproblem och därmed administrativa svårigheter, varför utskottet inte anser sig kunna tillstyrka en skivelse om skattebefrielse.

Även i fråga om transportkostnader na säger man, att nuvarande bestämmelser snedvrider konkurrensen. Det ville man ju också göra gällande i fråga om konstverken, men jag tror att om man tänker igenom den saken måste

Den allmänna varuskatten

man slå fast, att det inte är på det sättet utan att det tvärtom skulle bli en snedvridning om motionsförslaget genomfördes. Det heter i varuskatteförordningen att gods- och liknande transporter icke beskattas. Varför? Jo, man anser att transportkostnaderna ligger i varans beskattningsvärde. Skulle man beskatta också själva transporten, så bleve det en dubbelbeskattning. En sådan har vi i fråga om bolagsbeskattning men inte när det gäller varubeskattning. Det är helt enkelt av denna anledning som transporter, som självständiga fraktförare utför, inte beskattas.

Nu vill motionärerna, som vi här har hört, och även reservanterna, att också den fraktkostnad som säljaren av varan har, då han själv transporterar varan, skall befrias från skatt. Som det nu är, säger man, snedvrids konkurrensen. Man lägger över transporter på självständiga företagare på detta område, varför de egna transportmedlen kanske inte blir rationellt utnyttjade, menar man. Man har varit på det klara med att detta inte är så enkelt, men för att gardera sig mot svårigheterna härvidlag säger man: För att inte befrielse från skatt skall ske i icke avsedda fall bör förutsättning för befrielse vara att företagaren, säljaren, debiterar kostnaderna för transporterna särskilt och att den sålunda debiterade faktiska frakten håller sig inom ramen för de taxor länsstyrelserna fastställer för den yrkesmässiga trafiken.

Får jag fråga herr Nordgren, om han vill åta sig att sätta priset på alla ölflaskor som bryggerierna kör ut och göra upp en tabell på taxor på olika ölflaskor och olika sorters öl o. s. v. Det måste man nämligen åstadkomma, om man skall kunna skilja ifrån fraktkostnaderna. Det är bara ett litet exempel på hur det hela skulle krånglas till. Även om det ligger någon sanning i att det nu kan bli en snedvridning, tror jag att man råkar in i en labyrint, som

man inte kan krängla sig ur, om detta krav skulle tillmötesgås.

Jag vill erinra om att när vi införde bestämmelserna om att egna reparationer skulle bli befriade från varuskatt, så sade man, att det kommer att medföra, att de olika fabrikena eller företagen kommer att göra sina reparationer själva med resultat att de inte kommer att anlita andra företag för att utföra dessa reparationer. Det skulle bli en snedvridning av konkurrensen. Herr Nordgren, jag tror inte att erfarenheterna stött denna farhåga. Man lämnar i alla fall bort reparationerna, och man gör detta kanske mera än tidigare, vilket är ganska naturligt, eftersom ett företag som utför reparationer har rutinerad personal, maskiner, specialverktyg m. m. för ändamålet. I verkligheten blir det billigare att låta andra utföra reparationerna. Man kanske inte heller själv har någon arbetskraft för att göra en speciell reparation utöver de vanliga. Då resonerade man emellertid på samma sätt och överdrev, och jag tycker inte man skall överdriva nu heller. Vår nuvarande princip är nog riktig, och det är nästan ogörligt att utforma bestämmelser som helt eliminerar de risker som motionärerna åsyftar.

Herr talman! Jag trodde att jag inte hade något mer att tillägga, men jag ser att jag också har en anteckning om tvätterierna, och därför tillåter jag mig att säga några ord härom, alltså den verksamhet som stat och landsting bedriver gemensamt för att ordna med landstingens tvätt. Det gäller förra årets beslut att verksamhet som staten eller kommun bedriver med syfte uteslutande att tillgodose egna behov skall anses som yrkesmässig endast om den sker i bolagsform. Jag kanske skall förutskicka att fabriksverket inte får tvätta åt privata utan skattebelastning utan endast åt landstingen som i stort sett anses vara samma företag, d. v. s. samhälleligt ägda företag. Om denna bestämmelse

Den allmänna varuskatten

inte fanns tror jag dock inte att landsingen skulle gå till privata företagare med sin tvätt utan det bleve nog som i Örebro län, där vi byggde ut tvätteriet. Det gjordes en noggrann utredning om det skulle löna sig att tvätta hos fabriksverket eller om privata företag skulle anlitas. Vi kom underfund med att vi skulle bygga ett eget tvätteri, vilket vi också gjorde. De flesta landsingen handlar säkerligen på samma sätt. Talet om snedvriden konkurrens därför att man inte anlitar privata företag är nog en stor överdrift.

Herr talman! Jag tror att jag härmed har gått igenom det väsentliga. Det som det inte finns reservationer om skall jag inte beröra, ty det skulle ta för lång tid.

Till herr Öhvall skall jag emellertid be att få säga några ord. Han drog fram ett argument från första kammaren, att tullverkets och trafikverkens personal skulle få sina uniformer sydda av statens beklädnadsverk — i Karlskrona eller var det nu ligger — varvid sömnaden skulle vara skattefri. Är det något fel i detta? Om man nu har beslutat sig för principen att verksamhet som bedrivs uteslutande för att tillgodose egna behov skall vara skattefri, är det väl naturligt att det staten utför själv för sina egna behov också skall falla under denna bestämmelse, eller menar herr Öhvall att man skall slopa bestämmelsen? Någon annan slutsats kan ju inte dras av resonemanget. I annat fall går det inte att åberopa detta, ty man handlar helt enligt bestämmelserna.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Brandt på en punkt, nämligen när han säger att vi här håller på att trassla in oss i en labyrinth som vi får svårt att klara oss ur.

Herr Brandt sade också att undantag föder undantag, och det är just vad vi

råkar ut för när vi här försöker skapa någon rättvisa. Och det är väl det bästa beviset för att vi nu är mogna att införa ett annat indirekt skattesystem, mervärdeskatten.

Sedan talade herr Brandt om skattebortfall. En av de motioner som jag varit med om att skriva medverkar till ökade skatteinkomster och samtidigt större rättvisa.

Vi skall inte manipulera med omsättningsskatten, säger herr Brandt — men det är ju precis vad staten gör och vad herr Brandt själv i sina avslutningsord underströk att staten skall göra. Det var när herr Brandt kom in på beklädnadsverkstaden som är befriad från att inleverera allmän varuskatt på varor som andra företag har att erlagga skatt för. Det är väl inte att ha en neutral skatteform eller den konkurrens på lika villkor som både handelsministern och finansministern från denna talarstol tydligt och klart har deklarerat att vi skall ha. Detta oavsett om det gäller ett statligt eller ett enskilt företag som levererar varorna.

Herr Brandt talade också om svårigheterna att klara problemet med ölflaskorna. De utgör väl inte det stora problemet. Det är väl snarare de tunga transporterna inom byggnadsbranschen som är det största problemet i det sammanhanget. Där kanske man inte utnyttjar de lastbilsresurser som finns, och därigenom blir transportproblemen snedvridna. Med den skicklighet som bevillningsutskottet och kanske alldeles speciellt finansministern och hans medhjälpare besitter när det gäller att hitta på olika former av skatt är det väl inte så svårt att klara den detaljen. Vi har ju ett viktsystem här i landet, och det kan väl inte vara så svårt att väga en glasflaska med och utan pilsnerinnehåll, om man nu vill ha det som exempel.

Får jag sluta med att understryka att vi har fått löfte om en konkurrens på lika villkor, men här medverkar herr

Den allmänna varuskatten

Brandt till att bevara en snedvridning av konkurrensförhållandena.

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt har här talat om att undantag föder nya undantag, och det kan jag hålla med honom om. Men när vi då vill ta bort ett undantag, så reser herr Brandt borst i alla fall.

Det är nämligen så, att när statens fabriksverk levererar uniformer till spårvägen eller tullverket eller någon annan, så får konsumenten betala 70 procent av priset när han hämtar ut sin uniform. Skattebefrielsen går sålunda direkt ut till konsumenten. Jag har ingenting emot att personalen får köpa billigt, men vi bör ju inte medverka till att skapa en klar diskriminering i konkurrenshänseende. Det har jag talat om tidigare. Det är företag som arbetar inom samma område som får kännning av detta system, det kan herr Brandt aldrig komma ifrån.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordgren säger att staten manipulerar, och så tar han exemplet med beklädnadsverket. Men vad är det fråga om här? Detta gäller ju inte bara för staten. Det är en bestämmelse som finns i skattelagstiftningen, herr Öhvall, och ni fordrar att den inte skall gälla för alla. För enskilda är det fritt om det huvudsakligen är fråga om eget behov. Men för staten, säger ni, skall detta icke få gälla. Beträffande uniformerna är det statens beklädnadsverk som levererar åt staten för i huvudsak det egna behovet. Man tillämpar precis den bestämmelse som finns.

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Om försvarets fabriksstyrelse eventuellt skulle gå in på flera områden, exempelvis sätta upp en livsmedelsindustri, anser herr Brandt då att de varor som den industrien leve-

rerar skall vara fria från omsättnings-skatt?

Beträffande kläder är det, herr Brandt, fortfarande så att om beklädnadsverkstaden levererar uniformerna så är det skattefritt för kommun eller stat. Men om ett annat företag levererar samma uniformer till samma köpare så är de belagda med omsättningsskatt. Anser herr Brandt verkligen att det är konkurrensneutralt? Eller siktar den bestämmelsen till att överföra fler och fler branscher i statlig regi och försvåra konkurrensen för de enskilda företagen med 10 procent?

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Nej, herr Brandt, det är inte fråga om egna behov. Det gäller här inrättningar inom skilda ansvarsområden som var och en har att bedöma på vilket sätt de köper varorna billigast. Eftersom inte enskilda företag, om de tillhör samma sektor, kan inbördes gå samma väg, så föreligger här en klar diskriminering. Hur man än vänder på problemet kan man inte komma ifrån detta.

Det är ju uppenbart att i fallet med uniformerna så går dessa uniformer direkt ut till konsumenterna men beställs på detta sätt antingen genom ett enskilt skradderiföretag eller genom försvarsverkens verkstad.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att vi inte förstår varandra riktigt, och detta är krångligt. Om beklädnadsverket levererar exempelvis uniformer till Stockholms spårvägar, så är varorna beskattade. Beklädnadsverket tillverkar och levererar i huvudsak varor för statens eget behov. Detta gäller på alla områden. De 70 procenten som ni talar om har inte ett dugg att skaffa med denna sak. De ingår ju i lönesystemet. Ni får läsa på litet bättre.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! I bevillningsutskottets

Den allmänna varuskatten

betänkande nr 10 har behandlingen av motionen II: 122, för vilken jag är huvudmotionär, fått ett visst utrymme. Motionen går ut på omsättningsskattens avskaffande för begravningsutensilier. Utskottet har tyvärr avstyrkt motionen med den motiveringen, att det skulle medföra betydande skattetekniska svårigheter om riksdagen bifölle motionen — en motivering som tydligen är något slags standardformulering när man avfärdar liknande motioner. Vi som skrivit motionen har naturligtvis ansett det vara angeläget att en förändring kommer till stånd på detta område. Det är ju så här i landet, att när en person blir sjuk och därför av läkare ordineras viss medicin, anser staten — med rätta — att någon omsättningsskatt inte skall uttagas på läkemedlet. I varuskatteförordningen finns nämligen, som vi har hört flera gånger här i kväll, en paragraf i vilken anges ett antal varor som skall undantagas från omsättningsskatt, och bland undantagen är även läkemedel. Motivet är att det anses oriktigt att det allmänna skulle ta ut skatt på läkemedel som är nödvändigt för att en person skall tillfriskna.

Men om den sjuka personen inte klarar krisen utan avlider, anser staten det vara fullt riktigt att på de nödvändiga begravningsutensilierna uttaga omsättningsskatt. Om staten vore konsekvent i sitt tänkande och i sitt handlande, skulle naturligtvis skatt inte utgå heller då sjukdomen så att säga förlänges och vederbörande avlider.

I bevillningsutskottets förevarande betänkande redovisas också behandlingen av en motion om avskaffande av omsättningsskatten på proteser. Här har ett flertal utskottsledamöter ansett det vara i sin ordning att stödja motionärerna och reserverat sig mot utskottsmajoritetens skrivning. Det betyder med andra ord, att därest denna motion skulle vinna i omröstningen — vilket jag hoppas — skulle exempelvis en person, som vid en bilolycka mister han-

den och måste skaffa protes, inte erlägga omsättningsskatt för protesen, medan, om olyckan får så tragiska följder, att personen mister livet, omsättningsskatt utgår på begravningsutensilierna.

Jag kan inte finna någon logik häri. Då det finns en undantagsparagraf i varuskatteförordningen bör enligt min mening nämnda varuslag självfallet tillhöra undantagen. Undantag görs exempelvis vid viss försäljning av konst. Jag anser det vara mycket mer befogat att man tar upp begravningsutensilierna i undantagsparagrafen.

Motionen behandlar ett angeläget ärende. Beskattningen drabbar de efterlevande i en situation som är både känslig och ekonomiskt pressande.

Jag har, herr talman, inget yrkande, men jag beklagar att utskottet inte funnit det angeläget att stödja motionen II: 122.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! I en motion, II: 606, har jag begärt viss ändring i tulltaxan. Det låter prosaiskt, men ämnet är stort och doktoralt: Vad menas med konst? Det är kanske inte direkt något ämne för en riksdagsdebatt. Experterna är oeniga om hur begreppet konst skall definieras och gränsdragningsproblemen är mycket besvärliga — det har herr Brandt innerligen rätt i.

Var går gränsen mellan konst och den avart, som kan kallas hötorgskonst? Var går gränsen mellan originalkonst och reproduktioner? Var går gränsen mellan konst och hantverk, konst och konsthantverk samt konstverk och nytighetsvaror eller — för att citera herr Brandt — mellan konst och hemslöjd? Detta är idel obesvarade frågor.

Bevillningsutskottet har mycket riktigt konstaterat att gränsdragningen mellan dessa områden är alltför komplicerad. Jag tycker att utskottet är värt allt beröm för detta konstaterande. Det är bara synd att utskottet i samma andedrag förklarar sig självt kom-

Den allmänna varuskatten

petent att göra gränsdragningen, och det är härvidlag fråga om en mycket rejäl gränsdragning.

Denna gränsdragning återfinns i tulltaxan. Med konstverk förstås i denna »målningar och teckningar utförda helt för hand, konstgrafiska originalblad och originalskulpturer oavsett material». Det är alltså fråga om en klar gränsdragning. Detta är, herr talman, den officiella svenska definitionen på konst. Det är bara det att den är felaktig.

Föreställ Dig, ärade kammarkamrat, att Du är konstnär och att Du har haft en vision, som Du vill ge konstnärligt uttryck åt. Du har framför Dig en duk och har kanske lust att uttrycka visionen genom målade färgfält på duken. Om Du gör det blir resultatet ett konstverk. Men om Du i stället får lust att uttrycka Dig genom färgfält av textilt material — vilket många av våra allra största konstnärer ibland gör — åstadkommer Du enligt tulltaxan och bevillningsutskottet inte något konstverk.

Jag stod för några veckor sedan i den stora hallen i Kirunas stadshus och beundrade X:ets stora flammande norrlandsgobeläng. Jag borde dock ha vänt mig bort, eftersom X:ets vision enligt gällande bestämmelser inte är konst.

Frågan om gränsdragningen mellan konst och icke-konst har en viss ekonomisk betydelse både när det gäller tullkostnader i samband med att ett konstverk förs över landets gränser och när det gäller omsättningsskatt.

Riksdagen har beslutat att omsättningsskatt inte skall utgå när konstnären själv säljer sitt konstverk direkt till kunden från sin egen ateljé. Genom tulltaxans formulering — och det är alltså denna som är rättesnöret — undantas från denna favör de konstnärer, som använder textila tekniker såsom uttrycksmedel. Gränsdragningen på denna punkt innebär, herr talman, både från social och från ekonomisk synpunkt en svårförklarlig orättvisa.

Utskottet avvisar en rättvisare gränsdragning med motiveringen att gränsdragningsproblemen blir för svåra. En gränsdragning har dock faktiskt skett, och den är felaktig. Därför måste gränsen dras någon annanstans.

Jag har i min motion föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle rikta uppmärksamheten på inadvartenserna i gällande författningsmässiga definitioner på konstverk och hemställa om ett tillägg till tulltaxan och därtill anslutande bestämmelser i syfte att även konstnärliga verk, utförda helt för hand i textilt material skall inrymmas under begreppet konstnärliga verk, då de uppenbarligen övervägande har ett rent estetiskt syfte.

Herr talman! Jag yrkar bifall till denna motion, nr 606 i andra kammaren.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Flera talare har i kväll redan berört och tillstyrkt yrkandet i den motion som jag väckt i denna kammaren om befrielse från varuskatt för konst som försäljes på utställning. Frågan har flera år varit föremål för riksdagens prövning, och anledningen till att jag aktualiserat den i år är den ökade förståelse som kravet mötte förra året här i riksdagen; det framgick tydligt av omröstningssiffrorna i både första och andra kammaren.

Det är svårt att förstå att bevillningsutskottet envist motsätter sig detta önskemål, som varje år kommer inför riksdagen i följd av framställningar till oss motionärer från olika konstnärsriksorganisationer. Bevillningsutskottet anser att riksdagen, eftersom den avslagit sådana motioner tidigare, också bör avslå dem i år. Den sortens argumentering ställer jag mig ganska avvisande mot, och jag hoppas att frågan skall få ett ännu mera positivt bedömande av riksdagen i år än förra året. Det är ändå svårt att förstå varför det skall utgå omsättningsskatt då ett konstverk

Den allmänna varuskatten

försäljes på en utställning men inte då konstnären försäljer det direkt i sin ateljé.

Bevillningsutskottet menar att det inte finns någon anledning att ytterligare utvidga den förmån som konstnärerna har vid försäljning som sker från deras egen ateljé. Detta undantag har man beviljat — det bestyrktes nyss av herr Brandt — därför att det var svårt att kontrollera konstnärernas försäljningar, och man ville inte tränga sig in i deras ateljéer för att granska deras tavelbestånd och försäljningar. Jag inser fullt och väl att man skall vara försiktig då man medger undantag från den allmänna omsättningsskatten, men om man i detta fall skulle ta bort omsättningsskatten på konst som säljes på utställningar, drar man bara ut konsekvensen av det undantag man redan har gjort. Det är inte så stor skillnad mellan en försäljning som sker på en utställning och en försäljning som sker från en ateljé. I båda fallen är det fråga om en förstagångsförsäljning av en konstnärs alster, som sker direkt från konstnären, och inte en försäljning inom den reguljära konsthandeln.

Herr Brandt är rädd att ett medgivande av befrielse från omsättningsskatten skulle kunna leda till krav på nya eftergifter och nya undantag. Jag tror inte att man behöver frukta det. I varje fall skulle det inte kunna grundas sådana nya krav på samma principiella ståndpunkt. I och med att ett konstverk försäljes i den allmänna handeln finns det inte något skäl för att man skall befria det från skatt på samma sätt som då konstnären själv säljer sin produkt. I förra fallet är det konsthandlaren som säljer verket och inte konstnären, och denne får som regel inte ett öre av förtjänsten på försäljningen. Jag behöver inte påminna om sådana fall, både historiska och i våra dagar, då konstnärerna praktiskt taget hela sitt liv levat i armod, som t.ex. Gauguin i Frankrike och här

Hesselbom och Arosenius, vilka själva knappast fick ut någonting av sin konstnärliga verksamhet men vilkas verk sedan har stigit till tiotusentals kronor i konsthandeln varvid förtjänsten har gått till helt andra personer än de ursprungliga konstnärerna.

Den skattefrihet som vi här begär ser jag som ett utflöde av principen att den ersättning en konstskapare får för sin konstnärliga produktion skall vara befriad från varuskatt, precis som ersättningen för en författares manuskript. Det var också allmänna skatteberedningens huvudmotivering, då den föreslog att konstverk skulle befrias från omsättningsskatt och att sådan skatt i stället skulle tas ut på det material som används vid konstframställningen. Tyvärr har dock finansministern tagit avstånd från skatteberedningens förslag på den punkten.

Bevillningsutskottet uttalade också förra året att »stöd åt konstnärligt skapande bör ske på andra vägar än genom skattebefrielse». Det låter ju mycket bra, men hur förhåller det sig i verkligheten med detta »stöd på andra vägar»?

Det skall villigt erkännas att stödet till konstnärer och konstnärligt skapande har byggts ut avsevärt under de senaste åren, men tyvärr är det alltså jämt synnerligen bristfälligt, om man menar att samhället verkligen skall ge de yngre konstnärerna sådant stöd, att de kan ägna sig åt sin konstnärliga verksamhet utan att behöva ha bekymmer för det dagliga brödet åt sig och familjen. Den frågan kommer dock i annat sammanhang att behandlas av årets riksdag. Jag skall därför inte längre uppehålla mig vid det problemet.

Jag vill emellertid här fastslå att det är de yngre konstnärerna som drabbas hårdast av bestämmelsen om omsättningsskatt vid försäljning av konst på utställningar. Det är nämligen de yngre och okända konstnärerna som framför allt är hänvisade till utställningar för

Den allmänna varuskatten

att få kontakt med den köpande allmänheten och för att bli recenserade i tidningarna. Det kanske är först efter ett flertal utställningar som de kan räkna med att vara så kända, att de blir uppsökta i sin ateljé av någon köpare bland allmänheten. Men då har de många gånger blivit så framgångsrika, att de också i övrigt har fått större ekonomiskt utbyte av sin verksamhet. Bl. a. får de bättre möjligheter till stipendier ju mer kända de blir.

Man tycker måhända att detta problem är ringa och att det inte är värt att man gör ännu ett undantag från principen att omsättningsskatten skall vara generell. Problemet är väl obetydligt ur statsfinansiell synpunkt, men för de enskilda konstnärerna är det inte oviktigt. Ett avdrag med 10 procent på vederlaget för en konstnärlig produkt är synnerligen kännbart för dem. De upplever det också som en orättvisa att man på detta sätt berövar dem en del av ersättningen för deras arbete.

Herr Brandt hävdar att konstnärerna inte själva betalar omsättningsskatten utan att det är köparna som får göra det. Jag undrar om herr Brandt egentligen är riktigt underrättad på denna punkt. De exempel som herr Brandt här anförde på försäljningar bl. a. här i riksdagshuset och på att det här inte skulle ha mött något hinder att ta ut omsättningsskatt av köparna är helt missvisande, ty i dessa fall skedde försäljningen genom Riksdagens konstklubb och försäljningar genom konstklubbar eller föreningar är befriade från omsättningsskatt. Dessutom hade de konstnärer som utställde här den förmånen att de fick vidkännas betydligt mindre provisionsavdrag på sina inkomster av konstverksförsäljningen än de skulle ha gjort om det gällt försäljning på utställningar som drivits kommersiellt. Det är säkert en mycket eftertraktad förmån att få sina verk utställda på de villkor som gäller här i

riksdagshuset. Men tyvärr kan vi väl inte åta oss att i någon högre grad bidra till att fylla behovet av utställningslokaler och att på det sättet skapa ekonomiskt bättre förhållanden för i synnerhet yngre konstnärer.

Också de andra stora konstköp som herr Brandt hänvisade till — de som skett i statens och landstingens regi — har säkert varit mycket uppskattade av de konstnärer vilkas produkter inköpts. Men i allmänhet utgår inte heller någon skatt i de fallen. Det landsting som vill köpa ett verk av sin hembygds son söker säkerligen upp konstnären i hans ateljé och slipper då betala oms. Jag tror att det går till på samma sätt när en statlig myndighet skall köpa ett konstverk av en viss konstnär. Det är säkerligen mycket sällan som ett sådant köp sker på en utställning.

Jag vill alltså tillbakavisa alla herr Brandts och bevillningsutskottets skäl mot förslaget att konst som försäljes på utställning skall undantas från omsättningsskatt. Det enda glädjande i herr Brandts anförande var egentligen, att han deklarerade en positiv inställning till konst och konstnärer i allmänhet. Jag tycker att det skulle vara mycket roligare, om vi fick se något reellt bevis på denna positiva inställning. Jag hoppas emellertid att kammarledamöterna ser något annorlunda på den här saken än herr Brandt och att ni vill ge uttryck för en positiv inställning till konstnärerna genom att rösta för reservation B av herr Stefansson m. fl.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Källstad* (fp) och *Mattsson* (cp).

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag har gått tillbaka till det beslut riksdagen fattade 1960, vil-

Den allmänna varuskatten

ket byggde på bevillningsutskottets utlåtande nr 62 detta år. Vid det tillfället beslöt riksdagen att medge befrielse från omsättningsskatt för de konstverk som såldes i konstnärens egen ateljé. Bevillningsutskottet skrev i sitt betänkande: »Vissa skäl talar för att konstnärliga alster inom de i motionerna berörda områdena undantas från skatteplikt när de första gången säljs av upphovsmannen. Däremot anser utskottet inte att sådana verk bör vara undantagna från skatteplikt då de säljs inom den reguljära konsthandeln eller eljest under mer butiksmässiga former.»

Jag vill speciellt betona att befrielsen gällde konstverk som såldes för första gången. Vad motionärerna vill är ingenting annat än att denna princip även i fortsättningen skall tillämpas. Jag är övertygad om att bevillningsutskottet vid det tillfället hade uppfattningen, att konstverk som säljes för första gången vid en konstnärens egen utställning skall vara befriade från omsättningsskatt. Det finns ingenting i detta bevillningsutskottets uttalande som kan tolkas i motsatt riktning. Utskottet anförde att befrielse inte bör medges när konstverk säljes i »den reguljära konsthandeln eller eljest under mer butiksmässiga former». Detta förhållande föreligger icke när det är konstnären själv som står för alla utställningskostnader och själv är helt ansvarig för försäljningen och det ekonomiska utfallet av utställningen.

Svårigheterna att göra gränsdragningar och att utöva kontroll kan åberopas som skäl mot detta yrkande om befrielse från omsättningsskatt. Jag anser att det därvidlag har tillkommit något nytt med det förslag som framlagts i min motion. I motionen föreslås, att befrielsen skall gälla förstagångsförsäljningar och att det skall ha upprättats ett kontrakt mellan kommissionären och konstnären med klart specificerade villkor, av vilka framgår att det är konst-

nären själv som står för utställningsverksamheten.

Vidare föreslås i motionen att man inte endast skall redovisa resultaten av varuskattepliktig konstförsäljning, utan man skall också redovisa resultatet av den icke varuskattepliktiga konstförsäljningen. På det sättet kan myndigheterna kontrollera att här inte sker något fusk och att det verkligen är konstnärerna som beviljas omsättnings-skattefrihet och icke de som driver handel med konst under helt affärs-mässiga former.

Det är dessa två ting som har övertygat mig om att bevillningsutskottet 1960, då riksdagen fattade beslut, egentligen hade den uppfattningen att all förstagångsförsäljning ifrån konstnärernas sida skulle befrias från omsättnings-skatt. Man har nu tekniska resurser att kontrollera att det inte begås något fusk; det är det som gör att jag vill yrka bifall till reservation B.

I detta anförande instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag vill bara säga ytterligare några ord till vad jag har sagt tidigare.

Jag vill till herr Arvidson säga att om det vore så enkelt som han här vill göra gällande, så är det uppenbart att man skulle ge denna typ av konstnärer samma rätt som de andra har, nämligen att de får sälja skattefritt från ateljé. Men vi tror inte att det är på det sättet. Jag skall gärna hålla med herr Arvidson om att X:ets gobeläng eller rya eller vad det nu är som sitter i Kiruna stadshus är ett verkligt konstverk. X:et har gjort en skiss, sedan har en hantverkare utfört arbetet, och då betraktas det inte som konstverk ur beskattningssynpunkt, även om det obestriddligen är konst. Jag tror nog att utskottet har rätt när det säger att det skulle uppstå svåra gränsdragningsproblem om man genomförde förslaget.

Den allmänna varuskatten

Fru Gärde Widemar vidhåller att det i realiteten är konstnären som betalar skatten. Jag vill fråga: Varför skall konsten befrias från varuskatt? Finns det något skäl för att jag, om jag köper en tavla, icke skall betala omsättningsskatt på den tavlan, trots att jag får betala omsättningsskatt på praktiskt taget alla andra varor jag köper? Det är ju det faktiska förhållandet. Nej, enda motiveringen till att man nu ställer detta yrkande är att riksdagen 1960 medgav att det icke behöver erläggas omsättningsskatt för den konst som konstnärerna säljer från egen ateljé. Det finns ingen annan motivering! De är ju inte på något sätt sämre ställda än andra i konkurrenshänseende. Jag frågar: Varför skall man hjälpa dem genom att göra undantag vid beskattningen, när det inte finns någon motivering för det, medan vi däremot kan hjälpa dem på andra vägar?

Fru Gärde Widemar säger att jag inte lämnat något rejält bevis på att jag har hjälpt konstnärerna, fastän jag står här och säger att jag har förståelse för konstnärerna. Jag talade ju om det tidigare, men fru Gärde Widemar har såvitt jag kan förstå av hennes anförande inte lyssnat ett dugg till vad jag har sagt.

Jag räknar upp vad staten ger konstnärerna. Jag talade om att landstingen förra året satsade 350 000 kronor, att enbart det landsting där jag sitter som medbestämmande skall köpa konst för 40 000 kronor. Tidigare har vi köpt för 35 000, men vi har stadigt ökat denna summa. Det måste väl ändå vara ett rejält bidrag. Jag tror att det är mycket bättre att göra så än att i skattesystemet införa ifrågavarande förändringar, som väl inte kan anses utgöra något ordentligt handtag.

Fru Gärde Widemar säger att landstingen, om de köper på det sätt som Brandt redogjort för, inte heller betalar någon skatt. Jag har aldrig hört talas om omsättningsskatt i samband

med att vi köper en tavla av någon konstnär. Detta inköp kan ske lika väl på konstnärens utställning, där våra experter från landstinget går och tittar och bestämmer sig för den eller den tavlan, vilken sedan placeras ut på de olika anstalterna. Det kan även tänkas att de köper av konstnären i ateljén. Men inte skall fru Gärde Widemar tro att vi är så trängsynta att vi först frågar om vi slipper att betala omsättningsskatt, innan vi köper konstverket av konstnären. Nej, vi betalar honom vad han vill ha. Detta gör vi dels för att hjälpa honom ekonomiskt och dels för att hans tavlor skall komma ut bland människor och göra honom känd. Jag tror att detta är mera praktiskt än ifrågavarande förslag om skattefrihet, som får konsekvenser.

Varför skall de som ställer ut och säljer konst i affärerna avstå från att kräva att de också skall bli befriade från omsättningsskatt? De har precis samma rätt därtill. Sanna mina ord, om vi går emot utskottets hemställan, kommer även dessa att begära befrielse! Sedan föder undantag nya undantag såsom folktoppartisten i första kammaren sade.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Herr Brandt menar att dessa saker inte är så enkla som jag trodde. Jag sade uttryckligen i mitt anförande att detta är mycket svåra problem och att gränsdragningen alltid är svår att göra. Men frågan är om man får ge tappt inför gränsdragningssvårigheterna.

Förra året hade vi frågan om den 25-procentiga lyxskatten på det svenska konstnärliga silversmidet uppe till behandling. Finansministerns våltalighet lyckades övertyga kammaren om att den skatten skulle vara kvar. Nu kan konst aldrig vara lyx, och man kan därför inte lägga lyxskatt på konst. Materialet kan vara mycket dyrbart och kan lyxbeskattas, men det konstnärliga

Den allmänna varuskatten

arbetet kan aldrig betraktas såsom lyx.

Jag erkänner emellertid att gränsdragningarna är mycket svåra att göra, och under alla förhållanden har dessa gränsdragningar blivit utskottet för svåra. Resultatet är att det svenska konstnärliga silversmidet håller på att försvinna.

Nu gäller det en rättvisefråga. Textilkonstnären skall erlägga **omsättnings**skatt, målaren skall gå fri enbart därför att ingen gitter att dra gränsen på ett rimligt sätt. Det är min förhoppning att dessa frågor skall upptas till en mera sakkunnig behandling, och jag vädjar till finansministern att så måtte ske inom finansdepartementet.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag upprepar vad jag tidigare sade, nämligen att jag inte tror att herr Brandt vet hur det går till att köpa konst på utställningar. Där talas inte om omsättningsskatt. Tavlorna är satta till ett visst pris. Då innehavaren av utställningslokalen senare gör upp med konstnären, drar han helt enkelt av först provisionen och sedan omsättningsskatten. Man kan inte lägga mera på priset än man tidigare har gjort. Efterfrågan på konst är i allmänhet inte så stor och konkurrensen gör att det är mycket svårt för konstnären att höja priset. När man höjde omsättningsskatten från 6 till 10 procent kunde konstnärerna som regel inte höja priserna, utan de fick bära den ökade omsättningsskatten själva.

Herr Brandt säger att konstnärerna inte är sämre ställda än andra. Vad menar herr Brandt med det, och vilka jämför herr Brandt dem med? Finns det några i vårt samhälle som lever under så dåliga levnadsvillkor som just de yngre konstnärerna, om man jämför dem med andra yrkesarbetande i motsvarande åldrar? Det är därför vi försöker inrätta stipendier för dem och hjälpa dem på annat sätt. Det är fel att säga att de inte är sämre ställda än

andra, och jag tror att vi alla har talrika bevis på under vilka små omständigheter och hur fattigt de flesta av dessa yngre konstnärer lever.

Jag har inte alls påstått att herr Brandt och de andra herrarna i landstingen som köper konst är trångsynta och att ni inte skulle köpa även om ni finge betala omsättningsskatt. Jag har bara konstaterat att vanligen sker sådana försäljningar utan att omsättningsskatt utgår. Det behöver nämligen inte utgå någon skatt och det skall inte utgå någon skatt om man gör en beställning hos en konstnär. Han känner sig naturligtvis hedrad av att få beställningar av ett landsting för tiotusentals kronor, och det är självfallet att landstingets representanter kommer till hans ateljé och väljer ut vad de vill ha.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Om vi skall dra in sådana synpunkter i debatten som att vissa människor har det dåligt ställt och att vi därför skall befria en viss vara från omsättningsskatt, så vill jag fråga fru Gärde Widemar: Hur skall vi då göra med alla lanthandlare som måste slå igen sina butiker och kanske inte har möjlighet att leva? Skall vi ta bort omsättningsskatten på varorna de säljer? Detta är ett argument som man inte skall föra in i debatten, utan det gäller någonting helt annat.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det är herr Brandt som har framfört det argumentet i debatten och som har sagt att konstnärerna inte är sämre ställda än andra. Jag skulle aldrig ha dragit in detta annars.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkterna 1 och 11

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen B); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja

besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna 1) och 11) i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen B) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 93 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkten 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen D); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Den allmänna varuskatten

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen D) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 53 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen C); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 4) i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen C) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

Viss differentiering av drivmedelspriserna

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 91 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen A); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 7) i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen A) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 94 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 8 och 9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 606; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Meddelande ang. plenum

Herr TALMANNEN, yttrade:

Det arbetsplenum, som i enlighet med tidigare meddelande hålles torsdagen den 31 mars med början kl. 13.00, kommer att efter sedvanligt middagsuppehåll fortsättas på kvällen.

§ 9

Viss differentiering av drivmedelspriserna

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om viss differentiering av drivmedelspriserna.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag vill helt kort knyta några synpunkter till föreliggande utskottsutlåtande.

Vid ett flertal tillfällen under senare år har riksdagen diskuterat den nu gällande differentieringen av bensin- och oljepriserna i landet. Senast var frågan aktuell i samband med debatten om olje- och bensinhandelns organisation hösten 1965.

Lokaliseringsutredningen tog upp dessa frågor och belyste dem främst ur lokaliseringspolitisk synpunkt. Därvid konstaterade man bl. a.: »De delar av landet, som nu är mest missgynnade från prissynpunkt, är Norrlands inland och nordvästra delarna av Svealand. Från allmän lokaliseringssynpunkt är

Tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek

det önskvärt att priset på flytande bränsle sänks i dessa områden.» Samtidigt föreslog kommittén vissa åtgärder: »För att lösa prisutjämningsfrågan får kommittén därför föreslå, att Kungl. Maj:t och det centrala lokaliseringsorganet tar upp förhandlingar med oljebranschen i syfte att få till stånd en överenskommelse om en utjämning av fraktkostnaderna — — —. Skulle denna väg ej vara framkomlig, bör möjligheten att införa clearing i statlig regi övervägas.»

Det konstaterades i debatten under höstriksdagen, att om en överenskommelse inte kunde uppnås vid förhandlingar på frivillighetens väg, borde regeringen föreslå andra åtgärder. Efter som — såvitt bekant — någon frivillig överenskommelse inte träffats nu lika litet som vid den förra debatten, finns det anledning att ta upp frågan igen.

Den utredning som riksdagen begärde angående bensinhandelns framtida organisation och utformning bör lämpligen få till uppgift att undersöka också denna fråga på grundval av det material som utredningen kommer att få fram beträffande bensinhandelns struktur.

En utjämning av priserna på drivmedel skulle vara ett effektivt lokaliseringsmedel och därigenom på längre sikt skapa förbättrade möjligheter i de bygder som befinner sig i de högsta zonerna. I den mån skatteinstrumentet ej kan användas bör den av lokaliseringsutredningen föreslagna clearingen i statlig regi komma till stånd.

På grund av att nya skattehöjningar drabbat dessa drivmedel har vi genom motionerna I: 213 och II: 280 på nytt velat aktualisera denna betydelsefulla fråga.

Bankoutskottet har ej kunnat tillstyrka motionskravet på att utredningen borde erhålla sådana direktiv att den ifrågavarande prövningen kan göras. Utskottet förmodar dock att material av betydelse för en bedömning av prisut-

jämningsfrågan ändå kan komma att framläggas av utredningen och finner ej skäl för att riksdagen nu i skrivelse till Kungl. Maj:t berör utredningens direktiv.

Herr talman! Jag har inget yrkande men jag vill uttala förhoppningen att Kungl. Maj:t utan riksdagens särskilda initiativ, men på grundval av den ständigt återkommande debatten här i riksdagen — inte minst den som förekom under förra hösten — måtte utforma sådana direktiv, att utredningen på allvar prövar denna angelägna fråga.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund (båda cp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10**Tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motion angående tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Tillåt mig att i allra största korthet anföra några synpunkter i anslutning till behandlingen av bankoutskottets utlåtande nr 13.

Jag konstaterar med förvåning att antalet bibliotek som håller sig med riksdagstryck, d. v. s. det bundna trycket, inte uppgår till mer än 24 stycken i hela landet. Av utskottets redogörelse framgår att samtliga centralbibliotek, vissa stifts- och läroverksbibliotek samt Stockholms och Norrköpings stadsbibliotek erhåller det bundna riksdagstrycket till nedsatt belopp, d. v. s. till 80 kronor per årgång i stället för det för övriga fastställda priset 350 kronor.

Skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, m. m.

Även om jag är medveten om att det endast är de större biblioteken, såsom central- och stadsbibliotek, som i sina boksamlingar kan införliva riksdagstrycket — mycket på grund av det stora utrymme som krävs för det samlade riksdagstrycket — är det ändå förvånande, att stadsbiblioteken i t. ex. Örn-sköldsvik med dess 14 000 invånare, Hudiksvall med cirka 12 000, Västervik med 19 000 och Alingsås med 18 000 invånare icke håller sig med riksdagstryck eller årsbok. Här uppräknade städer är slumpmässigt utvalda, och det är riksdagens upplysningstjänst som föranstaltat om undersökningen.

Om man kontaktade samtliga stadsbibliotek i landet, skulle det säkerligen visa sig att ytterligt få av dem i sina boksamlingar håller sig med riksdagstrycket. Om detta återspeglade intresset för riksdagens arbete hos landets medborgare, kunde man bli allvarligt bekymrad. Men jag har kunnat konstatera, och jag tror inte att jag överdriver när jag säger det, att intresset för riksdagens arbete har ökat högst väsentligt under de senare åren, inte minst beroende på tidningarnas, radions och televisionens bevakning av riksdagens arbete.

Åtskilliga personer har kontaktat mig sedan motionen väcktes och framhållit önskvärdheten av att riksdagstrycket finns att tillgå i hembygdens bibliotek. Det är ur demokratiens synpunkt värdefullt att samhällets medborgare i stor utsträckning tar del av riksdagens arbete, inte bara via våra massmedia utan också direkt ur riksdagens protokoll. Det är därför angeläget att underlätta möjligheterna för medborgarna att på våra bibliotek få en objektiv och saklig information härom. Det får inte vara så att biblioteken av kostnads- eller andra skäl avstår från att i sina boksamlingar hålla sig med riksdagstrycket. Varje medborgare skall i vilket central- eller stadsbibliotek som helst i landet kunna låna hem riksdagstrycket eller på annat

sätt ta del av de olika frågorna och deras behandling i vår lagstiftande församling.

Herr talman! Även om vår motion inte blivit tillstyrkt i utskottet, hoppas vi ändå att vår framstöt i någon mån skall kunna öka intresset från bibliotekens sida att i sina boksamlingar införliva riksdagens protokoll och det bundna trycket. Blir detta fallet, önskar vi givetvis — det är så självklart att det inte behöver särskilt påpekas — att riksdagen på allt sätt försöker underlätta bibliotekens möjligheter att förvärva riksdagens protokoll och det bundna trycket, gärna till rabatterade priser eller — varför inte? — kostnadsfritt. Sker detta, har vi motionärer ingen anledning att känna oss besvikna över att vår motion inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

I detta anförande instämde herr *Sundkvist* (cp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, m. m.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels väckt motion om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, dels ock väckt motion om införande av beslutsmotivering i administrativa utslag.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr *GUSTAFSSON* i Borås (fp):

Herr talman! Detta utlåtande handlar om förvaltningsmyndighets skyldighet att motivera sina avgöranden. Jag hade tänkt att i egenskap av motionär säga några ord om denna sak men skall avstå från det, säkert till tillfredsställelse för både herr talmannen och kammaren.

Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension

Utskottet har gått så nära motionens syfte som gärna är tänkbart utan att bifalla den. Utskottet skriver på sidan 4: »Den av motionärerna uttalade oron för den nuvarande ordningen på ifrågasvarande område finner utskottet befogad. Utskottet ansluter sig därför principiellt till uppfattningen att en allmän regel om motiveringsskyldighet bör föreskrivas och skulle med tillfredsställelse se att denna kunde införas utan tidsutdräkt.» Utskottet slutar: »Utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t under det pågående lagstiftningsarbetet på området beaktar de synpunkter utskottet ovan anfört.»

Jag har bara, herr talman, velat foga dessa ord till protokollet men har intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12**Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 319 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 385 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en skyndsam utredning rörande ändring i lagen om förtida uttag av ålderspension i enlighet med vad i denna motion förordats samt att förslag till sådana lagändringar förelägges 1967 års riksdag».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 319 och II: 385, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Om man jämför med motsvarande förhållande i andra länder är pensionsåldern i vårt land hög. Sedan vi kommunister och även andra motionärer flera gånger utan framgång försökt få till stånd en sänkning av pensionsåldern, ibland generellt och ibland för vissa grupper med särskilt tungt och hälsofarligt arbete, har vi under de senaste åren inriktat oss på en dellösning av det slag som skisserats i motionerna I: 319 och II: 385. Den exakta utformningen kommer kanske att medföra en del svårigheter, men det blir den föreslagna utredningens sak att klara dessa. Det är emellertid numera inte bara vi motionärer utan även många andra som anser att systemet med förtida uttag av pension skulle kunna bli ett smidigt instrument för pensionering vid olika åldrar, om författningarna på detta område ändrades.

Andra lagutskottets avvisande hållning även till ett förslag om utredning röjer, tycker jag, en märklig trolldundenhet vid ett försäkringsmatematiskt resonemang som dock bevisligen har stora brister. Det är nämligen inte riktigt när man från utskottets sida påstår att de förändringar vi föreslagit skulle »omotiverat gynna» dem som använder möjligheten till förtida uttag. Det är inte omotiverat att ge pension åt dem som har blivit utslitna av tungt arbete eller av andra skäl inte orkar arbeta till 67 års ålder. Menar kanske utskottet att gränsen till vad som är motiverat i detta fall går vid en 50-procentig nedsättning av arbetsförmågan, som skulle kunna ge dessa utslitna människor förtidspension? Enligt min mening skall man inte gå så stelbent tillväga utan ge möjlighet till varierande tidpunkter och skäl för pension utan att det skall få så ödesdigra ekonomiska konsekvenser som det nu blir.

Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension

Har utskottet för resten inte märkt att ett sådant betraktelsesätt numera förekommer ofta även i officiella sammanhang? Just nu remissbehandlas ett utredningsförslag om halv invaliditetsersättning, alltså införande av en helt ny bidragskategori. Varför det just i fråga om ålderspensionen skulle vara så omöjligt att åstadkomma en liknande anpassning till olika behov är i varje fall för mig obegripligt. Man måste bedöma möjligheterna för äldre människor att ta ut reducerad pension före 67 års ålder mot bakgrunden av att de för hela återstoden av livet måste vidkännas reduktion av sin pension med ända upp till 28 procent om de använder denna pensioneringsform. Det finns människor som ändå begagnat sig av denna möjlighet. Jag vill inte använda ordet förmån — det är snarare fråga om en tvångssituation. Men av de 854 000 ålderspensionärerna vid årsskiftet 1965—1966 är det cirka 15 000 som erhållit förtida uttag. Siffran visar tydligt nog hur man ser på värdet av denna möjlighet.

I redovisningen av ärendet återopas i visst sammanhang 1960 års arbetsmarknadsutredning. Men utskottet har gått förbi ett avsnitt i utredningens betänkande, som i sak helt stöder den mening vi har i denna fråga. Det heter i detta avsnitt: »Bestämmelsen att det vid förtida uttag med viss andel reducerade pensionsbeloppet blir gällande till livets slut gör att ett förtida uttag av ålderspension för den försäkrade innebär ett betydande risktagande. Medvetandet härom måste verka hämmande på intresset för att utnyttja det rörliga pensionsuttaget och inskränker därigenom den valfrihet, som bestämmelserna avser att ge.»

Betänkandet fortsätter med att beteckna verkningarna av nuvarande bestämmelser som »icke rimliga». Utredningen förordar därför en översyn av bestämmelserna om förtida uttag. — Utredningen har alltså kommit till annat

resultat än utskottet och ansluter sig i sak helt till den uppfattning vi givit till känna.

Utskottet säger sig icke kunna biträda vårt förslag även av den anledningen att det skulle innebära att »rätten till förtida uttag blev beroende av särskild prövning». Men vore detta något så unikt i samband med socialreformer att det just i det här fallet kan anföras som en invändning mot den förbättring vi föreslår? Det är ju tvärtom mycket vanligt att prövning i olika former görs för att utröna behovet och lämpligheten av den ena eller andra formen av service som samhället står till tjänst med. Ofta handlar det om inkomstprövning. Som exempel kan jag nämna att pensionsförsäkringskommittén arbetar efter direktiv i vilka det ordagrant heter att folkpensionshöjningar som beror på inkomstprövning hör till de problem som bör övervägas av kommittén. Och det finns andra föreskrifter om prövningar som avser medicinska och sociala skäl för bedömningen av de åtgärder som skall vidtagas.

Just i fråga om åldringarnas möjligheter till och behov av arbete rekommenderar också en enhällig expertis att förutsättningarna för varje person bör fastställas genom sakkunnig prövning. Detta är direkt tillämpligt även på vår motion om en sådan anpassning av pensionsåldern och pensionsförmånerna att alla gamla bereds en rimlig omvårdnad.

I och för sig är den omnämnda prövningen ingen hjärtesak för oss motionärer. Det angelägna för oss är att reduceringen av pensionsbeloppen vid uppnådda 67 års ålder slopas och att även de som bestämmer sig för förtida uttag får rätt till kommunala bostadstillägg. Men kan man dessutom undanröja den påstådda risken för missbruk, genom en så enkel åtgärd som prövning av det slag vi förutsatt, är åtskilligt vunnet även därigenom.

Jag anser alltså, herr talman, att ut-

Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension

skottet inte behandlat denna fråga med den sociala framsynhet som man kunde begära med hänsyn till att det gäller hundratusentals gamla som bevisligen drabbas av stora svårigheter och får vidkännas stora försakelser på grund av nuvarande bestämmelser. Jag hemställer därför om bifall till förslaget i motionerna I: 319 och II: 385.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Såsom redan herr Holmberg anført, är detta problem ingalunda nytt utan har varit uppe till behandling i riksdagen varje år efter 1962, då socialförsäkringsbalken antogs. Syftet med motionerna är nu liksom tidigare att uppmjuka reglerna för förtida uttag inom pensionssystemet.

Motionärerna har i år argumenterat på ett något annorlunda sätt än tidigare år. Man utgår från ett uttalande, som gjordes i förarbetena till pensionsreformen 1959, varvid framhölls angelägenheten av att verkställa en utredning i syfte att bereda vissa yrkesgrupper oreducerad ålderspension före 67 års ålder.

Därefter går motionärerna över till andra lagutskottets utlåtande från år 1965 och konstaterar utskottets negativa inställning till ett förnyat utredningskrav. Men varken i motionen eller i herr Holmbergs anförande antydes på något sätt att denna problematik i själva verket har utretts av 1958 års socialförsäkringskommitté, som redovisade sina synpunkter i ett betänkande, framlagt år 1961, vilket betänkande sedan låg till grund för beslutet år 1962 när de regler, vilka nu gäller för såväl förtida uttag av ålderspension som förtidspension, antogs.

På sidorna 6—9 i föreliggande utlåtande redovisas socialförsäkringskommitténs synpunkter. Jag skall inte gå in på detta utan hänvisar den intresserade till denna redovisning. Genom beslutet år 1962 fick vi bl. a. en oreducerad förtidspension för dem som har

mist hela eller i det närmaste hela sin arbetsförmåga. Vi fick vidare en reducerad förtidspension för dem som visserligen inte helt förlorat arbetsförmågan men som fått denna nedsatt i betydande mån. Vi fick slutligen den form av förtida uttag av ålderspensionen, vars utformning motionärerna i år liksom tidigare år kritiserar.

Motionärerna syftar nu till en förnyad utredning av reglerna för förtida uttag. Dessa ansluter sig till tanken från 1959 om en oreducerad ålderspension före 67 år, vilken socialförsäkringskommittén redan har utrett och vilken resulterat i de nuvarande reglerna för förtidspension och för förtida uttag.

Ett förverkligande av motionärernas förslag skulle innebära att den, som gör förtida uttag vid t. ex. 63 års ålder och därvid erhåller en reducerad pension, fr. o. m. 67 års ålder skulle få oreducerad pension. Detta innebär inget annat än en sänkning av pensionsåldern. Denna sänkning skulle bli rätt väsentlig, eftersom pensionsåldern med nuvarande bestämmelser för förtida uttag som utgångspunkt skulle komma att sänkas till 63 år.

Om man inför sådana regler som de kommunistiska motionärerna vill ha, skulle självfallet ingen komma att avstå från att ta ut pensionen från 63 års ålder, eftersom man vet, att man ändå får oreducerad pension fr. o. m. 67 års ålder.

Utskottet anser nu liksom tidigare att det för närvarande inte finns ekonomiskt utrymme för en sådan reform. Enligt utskottets mening bör standardförbättringar åt folkpensionärerna komma i första hand.

Tydligt är motionärerna själva medvetna om att konsekvenserna av deras förslag kan ha sina vådor och besvärigheter. De föreslår därför en individuell prövning av ansökningarna om förtida uttag av pension. Den försäkrade skulle till och med få lov att underkasta sig läkarundersökning och, för-

Sänkt folkpensionsålder

modar jag, förete läkarintyg. Rätten till förtida uttag bör alltså enligt motionärerna bli beroende av den försäkrades hälsotillstånd. Därigenom skulle ju denna form av förtida uttag av ålderspensionen få karaktären av förtidspension eller invalidpension. Vi skulle alltså få en påbyggnad av den förtidspension som vi redan har.

Någon liknande prövning i samband med förtida uttag av ålderspension krävs som bekant för närvarande icke. Förslaget i denna del är en klar försämring vid jämförelse med nuvarande regler. Inte minst av denna anledning har utskottet icke kunnat tillstyrka motionerna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i sakdiskussionen. Jag vill bara lämna en liten upplysning till herr Holmberg, nämligen den att pensionsförsäkringskommittén vid sitt sammanträde förra veckan fått ett förnyat uppdrag att göra en översyn rörande reglerna för de förtida uttagen i enlighet med arbetsmarknadsutredningens rekommendation.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det brukar ofta anges i utskottsutlåtanden att man inte kan tillstyrka en föreslagen förändring av en gällande författning, därför att den kritiserade bestämmelsen så nyligen antagits att man inte har fått tillräcklig erfarenhet av dess verkningar. Nu förhåller det sig alldeles tvärtom. Beträffande verkningarna av nuvarande bestämmelser om förtida uttag finns det mycket riklig erfarenhet, och alla dessa erfarenheter pekar i exakt samma riktning, nämligen på att det finns ett mycket stort antal äldre människor som måste välja förtida uttag därför att de inte längre orkar arbeta men inte be-

finner sig i den situationen att de kan sjukpensioneras.

Det kan inte vara något fel att vi får en ny kategori av pensionärer. Finns det ett klart ådagalagt behov, som i detta fall, är det lika berättigat att tillgodose detta som andra behov inom den allmänna försäkringens ram.

För utskottets talesman vill jag påpeka beträffande hans betänkligheter rörande medicinsk prövning av den som skall få förtida uttag under de betingelser vi har föreslagit, att vi har föreslagit detta just för att undanröja den påstådda möjligheten till missbruk av en sådan reform.

Jag tycker inte att det är något argument att man för sju, åtta år sedan bestämt, att så här skall det vara, och att sedan — trots alla klara bevis för att en förändring behövs — vidhålla att i fortsättningen allt skall förbli som det är.

Den senaste upplysningen att det i alla fall skall företas en viss prövning av de frågor som vi fört på tal, bl. a. genom motioner vid årets riksdag, är jag naturligtvis glad åt. Jag är ganska säker på att man i längden inte kan framhärda i den politik som utskottet gör sig till tolk för. Jag tror att förr eller senare en ändring framtvingas i den riktning som vi har föreslagit.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, del ock på bifall till motionerna I: 319 och II: 385; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13**Sänkt folkpensionsålder**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om sänkt folkpensionsålder.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta,

Sänkt folkpensionsålder

till lagutskott hänvisade motioner, nr 570 i första kammaren av herr *Eric Carlsson* samt nr 702 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om parlamentarisk utredning av frågan om sänkt folkpensionsålder».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 570 och II: 702, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Elvy Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 570 och II: 702, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att frågan om en sänkt folkpensionsålder utreddes av en parlamentariskt sammansatt utredning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Denna fråga har varit uppe till behandling varje år — alltsedan 1962, tror jag. Vi kommer tillbaka med den därför att vi anser att det gäller ett rättvisekrav.

Det är stora grupper av folk med tungt arbete som i dag har 67 år som pensionsålder, medan allt fler i vårt samhälle får lägre pensionsålder. Vi ställer oss frågan: Var finns motiven för att bibehålla dessa olikheter i pensionsålder grupper emellan?

Det har förut nämnts här att man i ett flertal länder har lägre pensionsålder, t. ex. i Finland, England, Västtyskland, Frankrike, Italien m. fl. Jag skall inte uppta någon längre tid med denna fråga utan jag nöjer mig med att understryka vad som är sagt i reservationen till detta utlåtande och ber kort och gott att få yrka bifall till den.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Detta är naturligtvis

ingen gynnsam tidpunkt för en längre utläggning i denna mycket viktiga fråga, även om ordningsstadgan för riksdagen innehåller en bestämmelse av följande lydelse:

»Medan talare har ordet — — — bör ordning och stillhet råda i samlings-salen.»

Den stadgan känner ju inga tidsgränser. Jag skall ändå inte utnyttja de möjligheter den ger utan skall försöka fatta mig kort, herr talman.

Vi har inom utskottsmajoriteten inte ansett oss kunna gå med på förslaget om en utredning av frågan om sänkt pensionsålder. Skälet härtill är enkelt: Att nu starta en utredning om sänkt pensionsålder skulle ge människor den föreställningen att vi är redo att inom de närmaste åren sänka pensionsåldern. Men det är vi inte, ty vi har tänkt oss att först förbättra pensionen för de *nuvarande* pensionärerna. Vi sätter den uppgiften angelägnare än att sänka pensionsåldern.

Herr Gustavsson i Alvesta återopade att man i ett flertal länder har lägre pensionsålder än vi har. Han nämnde Finland, England, Västtyskland, Frankrike och Italien. Det går bra att säga. Men tala om vad det är för slags pensionssystem dessa länder har! Omfattar det alla medborgare eller bara vissa grupper? Är det senare fallet, kan vi lika gärna säga att vi i Sverige har 40 år som pensionsålder, ty vid den åldern pensionerar vi dem som är anställda vid Operan. Varför kan man för övrigt inte tala om vilka pensionsnivåer dessa länder har? Det är mycket intressant. Om vi sänker pensionerna till samma låga belopp som förekommer i de länder herr Gustavsson tagit som exempel, då kan vi också sänka pensionsåldern till 65 år.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Så enkelt tror jag inte

Det inkomstprövade tillägget till studiebidrag

att man kan komma ifrån denna fråga — herr Bengtssons i Varberg motive-ring för utskottets avstyrkande var verkligen mycket enkel.

Herr Bengtsson sade att om vi tillsätter en utredning, inger det falska förhoppningar. Men är det inte så att alla utredningar som tillsätts — jag tror att det för närvarande pågår 380 utredningar — har till uppgift att förutsättningslöst behandla en fråga?

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Om man har den uppfattning som herr Gustavsson i Alvesta säger sig ha, nämligen att detta är en rättvisefråga, då kan jag inte förstå vad det är som skall utredas. I så fall är det bara att sätta sig ned och räkna. Om pensionsåldern sänkes med två år, kostar det en halv miljard kronor. Har man råd att betala det beloppet, kan man sänka pensionsåldern. Den saken behöver man inte sitta ett år och utreda. Men vi på vårt håll anser, att om dessa pengar finns tillgängliga, så bör vi i stället höja pensionerna för de nuvarande folkpensionärerna med motsvarande belopp.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Vi har velat sätta in denna fråga i sitt sammanhang med de andra sociala reformer som diskuteras, t. ex. frågan om arbetstidsförkortningen. Vi trodde att viljan att skapa rättvisa på denna punkt fanns, och det är rättvisa vi önskar nå med den utredning vi föreslagit.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag är lika enveten som herr Gustavsson i Alvesta — det får kammaren förlåta mig.

Jag har inte förnekat att detta är en rättvisefråga. Men även när det gäller rättvisefrågor får man finna sig i de gränser som verkligheten drar upp. En annan rättvisefråga gäller pensionens storlek. Det råder fortfarande mycket

stora skillnader därvidlag mellan olika grupper. Vi har ansett att den rättvisefrågan bör lösas först. Sedan kan vi ta itu med den rättvisefråga som gäller pensionsåldern.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Elvy Olsson och herr Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 41 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14**Det inkomstprövade tillägget till studiebidrag**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta mo-

Det inkomstprövade tillägget till studiebidrag

tioner angående det inkomstprövade tillägget till studiebidrag.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 16 i första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* samt nr 26 i andra kammaren av herr *Elmstedt m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts,

»1. att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av studiehjälpsreglementet, att vid beräkning av inkomstprövat tillägg till studiebidrag hänsyn ej toges till förmögenhet;

2. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till ändrad författningstext».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 16 och II: 26, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Erik Filip Petersson*, fru *Elvy Olsson* samt herrar *Rimmerfors*, *Jönsson* i Ingemarsgården och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

dels att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 16 och II: 26, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om sådan ändring av studiehjälpsreglementet att vid beräkning av inkomstprövat tillägg till studiebidrag hänsyn endast toges till inkomst,

dels att motionerna, i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Jag är medansvarig för den reservation som avgivits under denna punkt och som avser hänsynstagande till föräldrars förmögenhet vid erhållande av studiebidrag.

Som det nu är utgått som bekant stu-

diebidrag enligt studiehjälpsreglementet med 75 kronor i månaden under läsåret, och det utgår till alla utan behovsprövning. Men sedan kommer det ett intressant tillägg. Till dem som har lång skolväg, dryga skolutgifter och synnerliga behov, som det står i lagen, kan under vissa betingelser utgå ytterligare 75 kronor, men beloppet är behovsprövat, och hänsyn tas både till inkomst och till förmögenhet såväl hos den sökande själv som hos hans föräldrar. För att erhålla ett sådant stöd får man själv och ens föräldrar inte ha större sammanlagd inkomst än 20 000 kronor. Om inkomsten utgör högst 8 000 kronor, blir det maximal tilldelning av dessa 75 kronor. Har man 20 000 kronor i inkomst, sjunker beloppet till 25 kronor i månaden.

Den springande punkten, herr talman, är naturligtvis föräldrarnas förmögenhet. Har föräldrarna förmögenhet på över 30 000 kronor, så räknas en femtedel av det överskjutande beloppet såsom inkomst. Det beloppet kan alltså råka höja inkomsten över den magiska gränsen, 20 000 kronor, och därigenom omöjliggöra det stöd som uppenbarligen är nödvändigt för studiernas genomförande i vissa fall.

Vart syftar centermotionen som ligger till grund för dagens reservation? Jo, motionärerna konstaterar att det vore önskvärt om behovsprövningen med hänsyn till föräldrarnas förmögenhet toges bort. Man har ingenting att invända mot själva behovsprövningen när det gäller inkomsten. Det kan naturligtvis diskuteras om inte en ung människas studiebehov över huvud taget borde bedömas utan hänsyn till föräldrarnas inkomst, men detta hör inte till dagens debatt. Frågan är nu bara, om förmögenheten skall tillåtas påverka bidragsgivningen. Det anser vi orimligt av två skäl.

För det första har föräldrar med stora förmögenheter i regel så hög årsinkomst att deras barn fördenskull inte

Det inkomstprövade tillägget till studiebidrag

kan erhålla tilläggsbidraget. För dem är alltså inte saken aktuell. För det andra har många mindre förmögenhetsägare sin förmögenhet bunden på ett sätt som inte gör den tillgänglig för studiestöd. Detta gäller särskilt egnahemsägare och ägare av mindre jordbruksfastigheter, för att bara nämna några exempel. Inte minst efter senaste fastighetstaxeringen har sådana egnahem och fastigheter åsatts ett värde som inte ökar ägarens ekonomiska kapacitet när det gäller att hjälpa sina barn men som kan göra att bidrag inte utgår.

Till sist ber jag att få citera en enda mening i reservationen: »Konsekvensen av nuvarande ordning är att en studerande kan förvägras detta tillägg om föräldrarna äger ett eget hem eller en mindre jordbruksfastighet trots att dessa ger ingen eller ringa avkastning.»

Frågan är ändå rätt intressant och betydelsefull och den bör utredas. Detta kan gärna ske på departementsplanet, eftersom det inte gäller någon märkvärdig sak. Vad reservanterna begär är mycket blygsamt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen av herr Erik Filip Petersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Elmstedt* och *Persson* i Heden (båda cp).

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Detta är en utomordentligt intressant fråga, vilket alla väl fick klart för sig under herr Rimmerfors' anförande.

Det finns en del sociala förmåner som utgår efter inkomstprövning. Den beskattningsbara inkomsten användes då som mätinstrument för människornas behov. Enbart den beskattningsbara inkomsten är dock inte något riktigt lämpligt mätinstrument, men om man också tar hänsyn till vederbörandes förmögenhetsställning, får man fram en god bild av den ekonomiska situationen.

Därför har vi beträffande den förmån det här gäller infört den bestämmelsen att om man har en förmögenhet överstigande visst belopp, skall hänsyn tas till detta vid inkomstprövningen. Den gräns på 30 000 kronor som fastställts anser vi vara tämligen generös, och det finns för närvarande inte någon anledning att ändra på denna. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att herr Bengtsson i Varberg ändå ger mig rätt i att enbart förmögenheten är ett dåligt mätinstrument, och det är i all synnerhet fallet om den råkar sammanfalla med äganderätten till en mindre fastighet, som gör att förmögenheten inte är tillgänglig i den utsträckning det här gäller.

Jag antar att den här frågan återkommer till riksdagen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Rimmerfors hörde fel. Jag sade inte alls att förmögenhetsställningen är en dålig mätare på hjälpbehovet, utan jag framhöll att enbart den beskattningsbara inkomsten är en dålig mätare därvidlag. Därför är det bra att man *också* tar hänsyn till förmögenhetsställningen och därigenom får en bättre mätare på människors hjälpbehov.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Det må vara hänt att jag hörde fel. Men om man lägger samman dessa båda synpunkter och konstaterar att förmögenheten påverkar bedömningen av inkomsten på ett mycket ofördelaktigt sätt, så är detta i alla fall ett bekymmer som borde kunna avhjälpas.

Det lär inte kunna gå i kväll, men vi återkommer till saken.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Rimmerfors och jag har tillsammans arbetat i socialpolitiska kommittén och gjort en undersökning om vilka de små inkomsttagarna var. Vi fann då att en del av dem också hade förmögenhet av relativt betydande storlek. De skulle få alla de inkomstprövade sociala förmånerna, om man inte också toge hänsyn till deras förmögenhetsställning.

Jag tycker inte att detta är någon allvarlig fråga, utan vi kan nog hålla på gränsen 30 000 kronor rätt länge än.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rimmerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Rimmerfors begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 63 nej, varjämte 2 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Behovsprövning vid studiesocialt stöd

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående behovsprövning vid studiesocialt stöd.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Den motion som nu skall behandlas går ut på att studiestödets storlek för en gift student inte bör påverkas av den andra makens inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Tanken är inte ny. Den har haft och har många förespråkare i tjänstemannaorganisationerna och i studentvärlden. Den fördes också fram här i kammararen för två år sedan i debatten om rätt till studiestöd.

Utskottet säger att det inte nu finns skäl att bifalla motionen. Formuleringen innebär väl att man är medveten om att tiden arbetar till förmån för tanken, att i det nutida samhället varje vuxen individ skall kunna anses bära ett självständigt, ekonomiskt ansvar. Efter det att frågan för två år sedan debatterades i kammararen har den uppfattningen tagit sig uttryck i ett beslut under fjolåret om att införa möjlighet till frivillig särbeskattnings, något som vi också framhållit i motionen.

Däremot fanns inte i motionen med ett argument som utskottet har tillfogat. Detta argument var helt enkelt inte tillgängligt då motionen skrevs. Det är ett uttalande som göres i yrkesutbildningsberedningens betänkande, där det heter att varje medborgare oavsett civilstånd och försörjningsplikt skall betraktas som självständig i utbildningshänseende. De universitetsstuderande är faktiskt vuxna, självständiga människor. Erkänner man det, bör man bedöma deras rätt till studiestöd efter deras egna förhållanden. Jag gissar att vi snart kommer dithän.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid — Åtgärder mot rasdiskriminering**§ 16**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17**Samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Den fråga som togs upp i motion II: 705, vilken behandlas i lagutskottets utlåtande nr 24, är förvisso ingen av de större frågor som riksdagen haft att ta ställning till. Den föreslagna åtgärden är av den karaktären att frågan borde kunnat lösas praktiskt på det administrativa planet. Så har emellertid inte skett, och detta är anledningen till att motionen har väckts. Ett genomförande av den föreslagna åtgärden kostar dessutom inga pengar, och det måste väl vara en klar fördel i dagens ansträngda finansiella läge.

Motionen går kort och gott ut på att folkpensionärer med B-skatt skall kunna använda sin pensionsanvisning som likvid vid skatteinbetalning den aktuella månaden. Så kan som bekant inte ske nu; det skiljer i regel två dagar mellan sista dagen för inbetalning av skatt och första dagen för utbetalning av folkpension.

Frågan tillhör som sagt inte de större, dock beröres, enligt uppgift i ett svar av socialministern förra året, cirka 65 000 pensionärer med B-skatt av densamma. Av dessa har en grupp på cirka

25 000 personer en taxerad inkomst på mindre än 5 000 kronor. Bland dessa finns åtskilliga som endast får behålla en liten del, i vissa fall endast ca 20 procent, av sin arbetsinkomst utöver folkpensionen, då skatter och förlorade förmåner tar bort fyra femtedelar av vad vederbörande förtjänar. Speciellt för denna grupp måste den föreslagna åtgärden vara angelägen.

Utskottet anser att generella ändringar av uppbörds- och betalningsterminerna inte bör ifrågakomma och detta är inte heller motionärernas avsikt. Utskottet har i övrigt en skrivning som är positiv till frågornas lösning, varför jag vill uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t vidtar erforderliga åtgärder utan försening till fromma för folkpensionärerna med B-skatt.

Herr talman! Jag har i övrigt intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18**Åtgärder mot rasdiskriminering**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot rasdiskriminering.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Vid riksdagens början i år väcktes av mig och några kammarkamrater motion om en hemställan till Kungl. Maj:t att förslag till lag mot rasdiskriminering snarast borde framläggas för riksdagen. I motionen erinras om att vårt land vid FN-församlingen i december förra året röstade för en konvention beträffande denna viktiga fråga.

När justitieministern i februari detta år tillsatte den utredning som hade begärts av oss motionärer liksom av and-

Åtgärder mot rasdiskriminering

§ 20

ra riksdagsledamöter under tidigare år är detta att hälsa med stor tillfredsställelse. Det är emellertid angeläget att utredningen arbetar skyndsamt, kanske inte så mycket därför att vi i vårt land hittills skulle ha haft många fall av rasdiskriminering utan därför att en snabb ratificering av konventionen måste betraktas som synnerligen önskvärd. En svensk lagstiftning som klart ger till känna att i vårt land alla människor skall behandlas lika, oavsett ras eller hudfärg, måste betyda en hel del för uppfattningen om det orimliga och diskriminerande i att skilja mellan människor på grund av deras hudfärg eller ras.

Jag hoppas alltså att denna utredning, trots att ämnet är svårt och kanske ur lagstiftningssynpunkt svårbehandlat, kan framlägga ett lagförslag inom en mycket snar framtid och att riksdagen sedan skall kunna anta lagen och Sverige ratificera konventionen.

I detta anförande instämde herrar *Wiklund*, *Hamrin* i Kalmar och *Sterne* (samtliga fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 25 innevarande mars.

§ 19

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtande nr 8 skulle uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 5 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets memorial nr 25, angående förordnande att samråda med riksdagens löne delegation i visst fall m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om utgivande av en svensk kulturtidskrift på främmande språk, och

nr 17, i anledning av väckt motion om statligt stöd till grammofonskivproduktion.

§ 21

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 101, i anledning av motioner angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser; och

nr 102, i anledning av motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna; samt

från statsutskottet:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till sjöfartsändamål;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1966/67; och

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

§ 22

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 67, med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer, m. m.,

nr 69, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.,

nr 72, angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhushållen,

nr 74, angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m. m.,

nr 75, angående anslag till utförande av beskickningsanläggningar i Moskva och Stockholm,

nr 76, angående inrättande av ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning i Sverige, samt

nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Dessa propositioner bordlades.

§ 23

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.13 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson